

INFORME SOBRE A ECONOMÍA SOCIAL EN GALICIA 2019

Maite Cancelo Márquez
Manuel Botana Agra
(Directores)

CENTRO DE ESTUDIOS COOPERATIVOS (CECOOP)
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA
2020

XUNTA DE GALICIA

INFORME SOBRE A ECONOMÍA SOCIAL EN GALICIA. 2019

Maite Cancelo Márquez e Manuel Botana Agra (Directores)

CENTRO DE ESTUDIOS COOPERATIVOS (CECOOP)
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA
2020

Xunta de Galicia

DIRECTORES

Maite Cancelo

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Botana

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

EQUIPO INVESTIGADOR

Dolores Álvarez

Universidade de Santiago de Compostela

María Bastida

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Botana

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Maite Cancelo

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

M. Rosario Díaz-Vázquez

Universidade de Santiago de Compostela

Pilar Expósito

Universidade de Santiago de Compostela

Loreto Fernández

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Rafael Millán

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

José Antonio Montero

CECOOP

Ana Olveira

CECOOP

Universidade de Santiago de Compostela

Alberto Vaquero

Universidade de Vigo

Emilia Vázquez Rozas

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Miguel A. Vázquez Taín

Universidade de Santiago de Compostela

Informe sobre a Economía Social en Galicia 2019
Directores: Maite Cancelo Márquez e Manuel Botana Agra

Edita: CECOOP (Centro de Estudos Cooperativos da USC)

Diseño e impresión: Campus na nube

ISBN: 978-84-09-27628-8

Depósito Legal: C 77-2021

Financia: Xunta de Galicia

Índice

1. Introducción.....	9
<i>Maite Cancelo e Manuel Botana Agra</i>	
2. A economía social en Galicia: Marco xurídico e novidades legislativas.....	11
<i>Manuel Botana Agra, Rafael Millán Calenti e José Antonio Montero Vilar</i>	
2.1. Marco xurídico.....	11
2.2. Novidades legislativas	19
2.3. Conclusións e recomendacións.....	20
3. As sociedades cooperativas galegas	23
<i>María Bastida, Dolores Álvarez Pérez e Ana Olveira Blanco</i>	
3.1. Introducción.....	23
3.2. Evolución recente do cooperativismo en Galicia.....	26
3.3. Distribución territorial das novas cooperativas activas en Galicia.....	28
3.4. Distribución das cooperativas activas en Galicia por clase de cooperativa.....	32
3.5. Distribución das cooperativas activas en Galicia por número de persoas socias (2019).....	33
3.6. Distribución das cooperativas activas en Galicia por actividade económica (2019).....	35
3.7. Conclusións	36

4. As sociedades laborais	39
<i>Maite Cancelo e Emilia Vázquez</i>	
4.1. Introducción.....	39
4.2. Concepto.....	39
4.3. Análise das Sociedades Laborais en España.....	40
4.4. Análise das Sociedades Laborais en Galicia e as súas provincias.....	50
4.5. Conclusións.....	59
5. Empresas de inserción	61
<i>M. Rosario Díaz-Vázquez</i>	
5.1. Marco normativo das Empresas de Inserción.....	61
5.2. As empresas de inserción en Galicia.....	62
5.3. Conclusións.....	69
6. Os centros especiais de emprego	71
<i>Pilar Expósito Díaz e Emilia Vázquez Rozas</i>	
6.1. Introducción.....	71
6.2. Tipoloxía dos centros especiais de emprego.....	72
6.3. Forma xurídica.....	74
6.4. Distribución provincial e sectores de actividade.....	74
6.5. O emprego nos CEE.....	77
6.6. Os contratos nos CEE.....	84
6.7. Estrutura financeira e estrutura de ingresos.....	87
6.8. Conclusións.....	92
6.9. Bibliografía.....	93
7. As confrarías de pescadores	95
<i>Maite Cancelo Márquez e Emilia Vázquez Rozas</i>	
7.1. Introducción.....	95
7.2. Principais datos das confrarías galegas.....	96
7.3. A flota pesqueira en Galicia.....	103
7.4. Permisos de marisqueo.....	105
7.5. Venda nas lonxas galegas.....	111

7.6. Conclusións.....	114
7.7. Bibliografía.....	115
8. As sociedades agrarias de transformación.....	117
<i>Maite Cancelo Márquez e Alberto Vaquero García</i>	
8.1. Introducción.....	117
8.2. Concepto e características.....	118
8.3. As Sociedades de Transformación Agraria en Galicia.....	121
8.4. Conclusións.....	126
8.5. Recomendacións.....	127
8.6. Bibliografía.....	127
9. As comunidades e mancomunidades de montes veciñais en man común.....	129
<i>María Bastida Domínguez e Alberto Vaquero García</i>	
9.1. Introducción.....	129
9.2. Os montes veciñais en man común.....	130
9.3. Comunidades de Montes Veciñais en Man Común.....	134
9.4. 9.4. Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común (MMVMC).....	140
9.5. Conclusións.....	142
9.6. Recomendacións.....	143
9.7. Bibliografía.....	145
10. As mutuas de seguros e mutualidades de previsión social.....	147
<i>Rosario Díaz-Vázquez</i>	
10.1. Principais datos agregados.....	147
10.2. Marco legal.....	147
10.3. Identificación do sector en Galicia.....	149
10.4. Datos sociais e económicos das mutuas de seguros e mutualidades de previsión social de Galicia.....	151
10.5. Conclusións.....	155
10.6. Bibliografía.....	156

11. Fiscalidade das entidades de economía social..... 157

Miguel A. Vázquez Taín

11.1. Introducción.....	157
11.2. A tributación das Cooperativas.....	158
11.3. A tributación das Sociedades Laborais.....	162
11.4. A tributación dos Centros Especiais de Emprego.....	163
11.5. A tributación das Empresas de Inserción.....	165
11.6. A tributación das Sociedades Agrarias de Transformación.....	166
11.7. A tributación das Comunidades de Montes Veciñais en Man Común.....	168
11.8. A tributación das Confrarías de Pescadores.....	170
11.9. Disposicións legais en materia de tributos da Comunidade Autónoma de Galicia para entidades da economía social.....	171
11.10. Conclusións.....	174

12. Políticas públicas para o desenvolvemento da economía social e asociacionismo..... 177

Alberto Vaquero García, María Bastida Domínguez e Ana Oliveira Blanco

12.1. Introducción.....	177
12.2. Marco europeo.....	178
12.3. Marco estatal.....	179
12.4. Marco autonómico.....	185
12.5. O tecido asociativo de apoio á economía social.....	191
12.6. Recomendacións.....	194
12.7. Conclusións.....	195
12.8. Bibliografía.....	196

13. A economía social na formación universitaria. Unha experiencia de innovación docente en aprendizaxe-servizo 199

Loreto Fernández Fernández

13.1. Introducción.....	199
13.2. Antecedentes: o tratamento da ES nos estudos de Administración e Dirección de Empresas.....	200
13.3. A metodoloxía Aprendizaxe-Servizo.....	202
13.4. Deseño do proxecto.....	203
13.5. Resultados do proxecto e avaliación polo estudiantado.....	209

13.6. Conclusións	214
13.7. Bibliografía	215
14. Resumo executivo	221
<i>Maite Cancelo</i>	
14.1. Cooperativas.....	222
14.2. Sociedades Laborais.....	222
14.3. Empresas de Inserción	223
14.4. Centros Especiais de Emprego.....	224
14.5. Confrarías de pescadores	225
14.6. As Sociedades Agrarias de transformación	226
14.7. As Comunidades e Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común	227
14.8. As Mutuas de seguros e mutualidades de previsión social.....	227
14.9. Recomendacións xurídicas.....	228
14.10. Fiscalidade	229
14.11. Políticas públicas e asociacionismo	230
14.12. A Economía Social na formación universitaria: unha experiencia de innovación docente en Aprendizaxe-Servizo.....	231
15. Bibliografía	233
Índice de cadros, gráfico e táboas	239

1. INTRODUCCIÓN

No ano 2019 publicouse o Libro Branco da Economía Social (ES) en Galicia, partindo do elaborado polo CIRIEC para a Comunidade Autónoma de Valencia e seguindo a mesma metodoloxía de traballo, introducindo dúas diferenzas: a inclusión das Comunidades de Montes e Mancomunidades de Montes en Man Común, como fórmula asociativa singular do Código Civil galego, e a análise circunscrita ás entidades produtoras de mercado da ES en Galicia.

Como xa adiantamos na presentación do Libro Branco, o maior obxectivo da elaboración do mesmo foi cuantificar, para visibilizar e determinar a súa importante contribución ao desenrolo económico galego, as distintas familias que compoñen a ES en Galicia.

Dende a administración galega e o CECOOP entendemos que ese traballo non podía fencer senón ser un punto de partida para ter unha fotografía continuamente actualizada da evolución do sector no tempo.

Isto nos levou á realización deste Informe sobre a Economía Social en Galicia, 2019, no que actualizamos a principal información, da que se dispoñe de datos estatísticos fiables, seguindo o mesmo esquema que na elaboración do Libro Branco, con dúas novidades: a introdución dun capítulo específico para analizar a fiscalidade nas entidades da ES e doutro para recoller unha experiencia de innovación docente en aprendizaxe-servizo no ámbito universitario no que a Economía Social foi a protagonista do mesmo.

O noso agradecemento e recoñecemento do traballo de todas as persoas que colaboraron na realización deste Informe, profesoras e profesores das Universidades de Santiago de Compostela e Vigo, moitos membros do CECOOP, que pertencen a distintas áreas de coñecemento (dereito, economía aplicada, economía cuantitativa, economía financeira e organización de empresas) así como ao apoio de distintas Consellerías da Xunta de Galicia, en particular, á Secretaría Xeral de Emprego da Consellería de Emprego e Igualdade.

O traballo estruturárase en catorce capítulos:

No segundo capítulo, abórdase o marco xurídico, recollendo as casuísticas destas empresas ás que as unen uns principios e valores pero que, xuridicamente, vense afectadas por normativas distintas. No segundo apartado do mesmo recóllense as principais novidades legislativas sobre a ES en España e, no terceiro, preséntanse algunhas recomendacións sobre necesidades de reformas legislativas na nosa Comunidade Autónoma.

As sociedades cooperativas galegas, como primeira gran familia da ES, analízase no capítulo 3: a súa evolución, a distribución territorial, clases de cooperativas ou distribución sectorial.

O capítulo 4 dedícase ás Sociedades Laborais, onde se recollen os principais datos destas entidades, a súa distribución sectorial ou as características dos socios, analizando as diferenzas no só por tipo de socio (capitalista/traballador) senón polo xénero dos mesmos.

O capítulo 5 recolle as características das Empresas de Inserción Laborais e os principais datos destas empresas en Galicia.

No capítulo 6 analízanse os Centros Especiais de Emprego, segundo as súas tipoloxías, por provincias, sectores de actividade, emprego e a súa estrutura financeira.

O capítulo 7 recolle a principal información estatística sobre as Confrarías de pescadores pero tamén analízanse algúns datos do sector pesqueiro, os permisos de marisqueo e as vendas nas lonxas pesqueiras.

As Sociedades de Transformación Agraria en Galicia ocupan o capítulo 8. O seu concepto, características e os principais datos estatísticos son abordados nel.

O capítulo 9 dedícase as Comunidades e Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común.

O 10 recolle os principais datos sociais e económicos das Mutuas de seguros e Mutualidades de Previsión Social en Galicia.

A fiscalidade nas entidades da ES recóllese no capítulo 11, así como as disposicións legais que, en materia de tributos, dispón a Comunidade Autónoma de Galicia para estas entidades.

A revisión das políticas públicas e tecido asociativo de apoio á economía social teñen o seu oco no capítulo 12.

No 13 recolle a experiencia de innovación docente en aprendizaxe-servizo e os seus resultados entre estudantes de primeiro e terceiro curso do Grao en Administración de Empresas na USC.

Para finalizar, no capítulo 14, preséntase un resumo executivo da principal información das entidades analizadas ao longo do traballo.

Manuel Botana Agra

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Rafael Millán Calenti

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

José Antonio Montero Vilar

CECOOP

2. A ECONOMÍA SOCIAL EN GALICA: MARCO XURÍDICO E NOVIDADES LEXISLATIVAS

2.1. Marco xurídico

A Economía Social (ES) engloba un conxunto de actividades económicas e empresariais que no ámbito privado levan a cabo entidades que perseguen, ou ben o interese colectivo das persoas que o integran, ou ben o interese xeral económico ou social, ou ambos, mostrándose día a día como un actor fundamental no desenvolvemento da sociedade actual. As empresas da Economía Social son moi variadas, e teñen diferentes estatutos xurídicos: cooperativas, sociedades laborais, sociedades agrarias de transformación, confrarías de pescadores, outras empresas de base asociativa e, mesmo, sociedades mercantís, a condición de que respecten e réxanse polos principios da economía social.

Como dicimos, a Economía Social xorde para atender as necesidades do colectivo que integra as diferentes entidades ou as necesidades colectivas, é dicir, o interese xeral. As empresas da economía social fundaméntase en dous eixos: por unha banda, o seu obxectivo último é a consecución dos seus fins, sendo estes a atención das mencionadas necesidades sociais, por encima da procura do capital; e, doutra banda, a primacía das persoas que ten como consecuencia a toma de decisións de forma democrática. Ambos os eixos de funcionamento levan que os resultados do exercicio teñan como destinatario tanto o fin social como as persoas integrantes en función do traballo achegado.

A Economía Social, como se relacionou anteriormente, está constituída por unha gran pluralidade de entidades, que actúan no mercado ou fóra do mercado. Con todo, todos eles comparten principios e fundamentos que permiten outorgarlle a singularidade que lles diferencia do resto de actores do mercado. Estes principios están recollidos na Carta de

Principios da Economía Social, inspirada nos coñecidos Principios Cooperativos da Alianza Cooperativa Internacional (ACI) e promovida pola organización europea *Social Economy Europe* (SEE), que representa ás cooperativas, mutualidades, asociacións e fundacións, e que son os seguintes:

- Primacía da persoa e do obxecto social sobre a capital.
- Adhesión voluntaria e aberta.
- Control democrático polos seus membros (excepto para as fundacións, que non teñen socios).
- Conxunción dos intereses dos membros usuarios e do interese xeral.
- Defensa e aplicación dos principios de solidariedade e responsabilidade.
- Autonomía de xestión e independencia respecto dos poderes públicos.
- Destino da maioría dos excedentes á consecución de obxectivos a favor do desenvolvemento sostible, a mellora dos servizos aos membros e do interese xeral.

A pesar de que todas se rexen polos principios anteriormente referenciados, que inspiraron a Lei 5/2011, do 29 de marzo, de Economía Social, así como a Lei 6/2016, do 4 de maio, de Economía Social de Galicia, cada unha das entidades da economía social conta coa súa propia normativa, que procedemos a analizar:

Cooperativas

Galicia regula as cooperativas que desenvolvan a súa actividade cooperativizada con carácter principal dentro do territorio da Comunidade Galega. Aquelas cooperativas cuxa actividade cooperativizada non se desenvolva principalmente neste territorio, rexeranse pola lei autonómica que corresponda ou na súa falta, pola Lei estatal 27/1999, do 16 de xullo, de Cooperativas. As cooperativas galegas, deberán indicar esta circunstancia na súa denominación (“Sociedade Cooperativa Galega” ou “S. Coop. Galega”) e rexeranse pola **Lei 5/1998, do 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia**.

Esta Lei define a cooperativa como unha sociedade de capital variable que, con estrutura e xestión democrática, en réxime de libre adhesión e baixa voluntaria, desenvolve unha empresa de propiedade conxunta, a través do exercicio de actividades socioeconómicas, para prestar servizos e satisfacer necesidades e aspiracións dos seus socios, e en interese pola comunidade, mediante a participación activa dos mesmos, distribuindo os resultados en función da actividade cooperativizada.

A Lei contén o réxime xurídico xeral da cooperativa e normas específicas para as distintas clases de cooperativas; tamén regula a cooperación entre cooperativas, o fomento destas e a relación entre a Administración pública e o cooperativismo. Outras disposicións que completan o réxime xurídico galego das cooperativas son, o **Decreto 430/2001 que aproba o Regulamento do Rexistro de Cooperativas de Galicia** ou o **Decreto 25/2001 que regula a organización e o funcionamento do Consello Galego de Cooperativas**.

Sociedades Laborais

As sociedades laborais son sociedades mercantís que se rexen pola Lei 44/2015, do 14 de outubro, de Sociedades Laborais e Participadas, que se define porque polo menos a maioría do capital social é propiedade dos traballadores que prestan servizos retribuídos na sociedade e que ningún dos socios é propietario de accións ou participacións que representen máis da terceira parte do capital social salvo algunhas excepcións contempladas na Lei.

Ao ser as sociedades laborais sociedades mercantís (lexislación mercantil), a súa regulación é competencia exclusiva do Estado e non ten competencia a Comunidade Autónoma Galega para a súa regulación, pero si para a súa cualificación e rexistro administrativo (RD. 1456/1989). Correspondendo estas competencias actualmente á Consellería de Emprego e Igualdade.

As sociedades laborais réxense pola **Lei estatal 44/2015, do 14 de outubro de Sociedades Laborais e Participadas** e o seu Rexistro Administrativo polo **Real Decreto 2114/1998, do 2 de outubro**, aínda que segundo a citada Lei, o Goberno debería aprobar un novo Real Decreto de regulación deste Rexistro antes de outubro de 2016 (Disposición final cuarta Lei 44/2015).

Sociedades agrarias de transformación

As Sociedades Agrarias de Transformación, en diante SAT, son sociedades civís de finalidade económico-social en orde á produción, transformación e comercialización de produtos agrícolas, gandeiros ou forestais, a realización de melloras no medio rural, promoción e desenvolvemento agrarios e a prestación de servizos comúns que sirvan a aquela finalidade. As SAT gozarán de personalidade xurídica e plena capacidade de obrar para o cumprimento da súa finalidade desde a súa inscrición no Rexistro Xeral de SAT.

Ao ser unha sociedade civil, a competencia para a súa regulación é exclusiva do Estado (lexislación civil) e contense no **Real Decreto 1776/1981, do 3 de agosto que aproba o Estatuto que regula as Sociedades Agrarias de Transformación**, e na **Orde do 14 de setembro de 1982** que desenvolve o anterior.

Con todo, a Comunidade Autónoma Galega que ten competencias exclusivas en materia de agricultura e gandería (art. 30.1.3º EA), asumiu tamén competencias en materia de cualificación e rexistro das Sociedades Agrarias de Transformación por Real Decreto 795/1985. O Rexistro Galego destas sociedades creouse por **Orde do 29 de abril de 1988** e depende da Consellería do Medio Rural.

Confrarías de pescadores

As confrarías de pescadores regúlanse na **Lei estatal 3/2001 do 26 de marzo de Pesca Marítima do Estado** (arts. 45 a 51), que se considera lexislación básica de ordenación do sector pesqueiro (Disposición adicional segunda, 2 da devandita Lei) e por tanto aplicable en todo o Estado, tamén, respectando a anterior, na **Lei 11/2008 do 3 de decembro de pesca de Galicia** (art. 78 a 95), e, por último, polo **Decreto 8/2014, do 16 de xaneiro, polo**

que se regulan as confrarías de pescadores de Galicia e as súas federacións. As confrarías de pescadores son corporacións de dereito público, sen ánimo de lucro, representativas de intereses económicos, que actúan como órganos de consulta e colaboración das administracións competentes en materia de pesca marítima e de ordenación do sector pesqueiro. Pero as confrarías de pesca tamén poden prestar servizos aos seus membros e administrar os recursos propios do seu patrimonio. Así mesmo, o Decreto 8/2014 permite ás confrarías a realización de actividades de organización e comercialización da produción no sector pesqueiro, marisqueiro e da acuicultura. As confrarías para o cumprimento dos seus fins integranse voluntaria e libremente polas persoas armadoras e propietarias das embarcacións de pesca, os traballadores e traballadoras do sector pesqueiro extractivo e as persoas posuidoras dun título administrativo habilitante para o exercicio do marisqueo. As confrarías da Comunidade Autónoma Galega rexeranse pola lexislación básica estatal contida na citada Lei 3/2001, polo disposto na Lei galega 11/2008, o Decreto 8/2014 e outras que no seu desenvolvemento dite a Xunta de Galicia, e polos seus respectivos estatutos.

Mutuas de seguros

As mutuas de seguros son entidades aseguradoras privadas sen ánimo de lucro, constituídas baixo os principios de solidariedade e a axuda mutua nas que se unen voluntariamente, financiando unha institución que ten por obxecto a cobertura aos seus socios, persoas físicas ou xurídicas, dos riscos asegurados. As mutuas tradicionalmente distinguíronse segundo fosen de prima fixa ou variable. Nas primeiras os mutualistas abonan a prima fixa ao comezo do período de risco, e nas segundas, fundadas no principio de axuda recíproca, a derrama abónase con posterioridade aos sinistros, sendo a responsabilidade dos mutualistas mancomunada e proporcional ao importe dos respectivos capitais asegurados, pero limitada ao devandito importe. Como entidades aseguradoras, a lexislación básica que regula as mutuas de seguros é competencia exclusiva do Estado e réxense pola **Lei 20/2015, do 14 de xullo de ordenación, supervisión e solvencia das entidades aseguradoras e reaseguradoras**, e o **R.D. 1060/2015, do 20 de novembro**, que a desenvolve. Con todo esta Lei mantén en vigor determinados preceptos da anterior lei de ordenación e supervisión do sector (R. D. Legislativo 6/2004) que afectan ás mutuas de seguros, mutualidades de previsión social e cooperativas de seguros, en particular os artigos: 9 (Mutuas e cooperativas a prima fixa), 10 (Mutuas e cooperativas a prima variable) e 24 (Transformación, fusión, escisión e agrupación); ata que, segundo a exposición de motivos, “acométase unha regulación específica para as mutuas e, en particular, do seu réxime xurídico de disolución, transformación, fusión, escisión e cesión global de activo e pasivo”.

Mutualidades de previsión

As mutualidades de previsión social son entidades aseguradoras que exercen unha modalidade aseguradora de carácter voluntario complementaria ao sistema de Seguridade Social obrigatorio, mediante achegas dos mutualistas, persoas físicas ou xurídicas, ou doutras entidades ou persoas protectoras.

Do mesmo xeito que coas mutuas e cooperativas de seguros, o Estado é o competente para regular a normativa básica nesta materia, a cal se contén na **Lei 20/2015** e o **R.D. 1060/2015** anteriormente citados, que regulan a ordenación, supervisión e solvencia das entidades aseguradoras, e no **Real Decreto 1430/2002, do 27 de decembro, polo que se aproba o Regulamento de mutualidades de previsión social**, cuxo contido se cualifica no seu maior parte como normativa básica (Disposición final primeira).

O Real Decreto 1642/1996, transferiu funcións e servizos á Comunidade Autónoma Galega en materia de Mutualidades de Previsión Social non integradas na Seguridade Social.

Para ese efecto, Galicia desenvolveu normativa sobre mutualidades de previsión social aplicable neste territorio, concretamente, a **Orde do 5 de maio de 1999 pola que se crea o Rexistro Autonómico de Mutualidades de Previsión Social non integradas na Seguridade Social** e o **Decreto 277/1999, do 14 de outubro, polo que se regula a cualificación de xubilación mutual protexida**.

Asociacións

Unha asociación é unha persoa xurídica que se constitúe mediante acordo de tres ou máis persoas físicas ou xurídicas legalmente constituídas, que se comprometen a poñer en común coñecementos, medios e actividades para conseguir unhas finalidades lícitas, comúns, de interese xeral ou particular, e que se dotan dos estatutos que rexen o seu funcionamento. A Asociación pode ser unha entidade de Economía Social só cando leve a cabo unha actividade económica.

Proclamado como dereito fundamental polo artigo 22 da Constitución Española de 1978, o dereito de asociación desenvólvese na **Lei Orgánica 1/2002, do 22 de marzo, reguladora do Dereito de Asociación**, onde se establece que o dereito de asociación inclúe o dereito á inscrición no Rexistro de Asociacións competente, aos solos efectos de publicidade, que só poderá ser denegado cando non se reúnan os requisitos establecidos na referida lei orgánica. O Estado ten competencia exclusiva para desenvolver o Dereito de Asociación que realiza mediante a referenciada lei orgánica ao tratarse dun dereito fundamental; non habendo normativa autonómica en Galicia.

Fundacións

Son fundacións as organizacións constituídas sen ánimo de lucro que, por vontade dos seus creadores, teñen afectado de modo duradeiro o seu patrimonio á realización de fins de interese xeral, tal e como dispón o artigo 2 da **Lei 50/2002, do 26 de decembro, de fundacións**. Estas organizacións rexeranse pola vontade dos seus creadores, os Estatutos e, en todo caso, a referenciada Lei. A Fundación pode ser unha entidade de Economía Social só cando desenvolve unha actividade económica

As fundacións deberán perseguir fins de interese xeral, como poden ser, entre outros, os de defensa dos dereitos humanos, das vítimas do terrorismo e actos violentos, asistencia social e inclusión social, cívicos, educativos, culturais, científicos, deportivos, sanitarios, laborais, de fortalecemento institucional, de cooperación para o desenvolvemento,

de promoción do voluntariado, de promoción da acción social, de defensa do medio ambiente, e de fomento da economía social, de promoción e atención ás persoas en risco de exclusión por razóns físicas, sociais ou culturais, de promoción dos valores constitucionais e defensa dos principios democráticos, de fomento da tolerancia, de desenvolvemento da sociedade da información, ou de investigación científica e desenvolvemento tecnolóxico (art. 3.1. Lei 50/2002). A finalidade fundacional debe beneficiar a colectividade xenérica de persoas e en ningún caso poden constituírse fundacións coa finalidade principal de destinar as súas prestacións ao fundador ou aos patróns, aos seus cónxuxes ou persoas ligadas con análoga relación de afectividade, ou aos seus parentes ata o cuarto grao inclusive, así como a persoas xurídicas singularizadas que non persigan fins de interese xeral.

Para o cumprimento dos seus fins, a fundación pode desenvolver actividades económicas, pero neste caso, os ingresos obtidos destinaranse nun 70% polo menos aos seus fins fundacionais; e en todo caso de disolución, ao haber líquido, destinarase a outras fundacións e entidades non lucrativas que persigan fins de interese xeral, atendendo á vontade do fundador.

A Constitución recoñece o dereito de fundación de todos os cidadáns para fins de interese xeral (art. 34.1 CE) e o Estado regula as fundacións na **Lei 50/2002, do 26 de decembro**. No **RD. 1337/2005, do 11 de novembro establece o seu Regulamento de desenvolvemento**, e no **RD. 1611/2007, do 7 de decembro, o Regulamento do Rexistro central de Fundacións**. Este Rexistro quedou adscrito á Dirección Xeral dos Rexistros e do Notariado por RD. 453/2012, pero non entrou en funcionamento ata a Orde PRE/2537/2015, do 26 de novembro. A Comunidade Autónoma Galega asumiu competencias exclusivas para regular o réxime das fundacións de interese galego (art. 27.26 EA). Estas competencias desenvolvéronse na **Lei 12/2006, do 1 de decembro, de Fundacións de interese galego**. Nesta lei queda regulado o réxime daquelas organizacións constituídas sen fin de lucro que, por vontade dos seus creadores, teñan afectado de modo duradeiro o seu patrimonio á realización de fins de interese xeral para Galicia e desenvolvan principalmente as súas actividades e teñan o seu domicilio no territorio da comunidade autónoma galega.

Empresas de inserción

As empresas de inserción son sociedades mercantís ou cooperativas, sen ánimo de lucro, consideradas estruturas produtivas porque producen bens e servizos co obxectivo de integrar a persoas en risco de exclusión social. Supoñen un instrumento de intervención sociolaboral para facilitar a incorporación ao mercado ordinario de traballo. Teñen un marcado carácter temporal posto que a súa finalidade é, unicamente, inserir ás persoas que teñen dificultades para acceder ao mercado de traballo.

As empresas de inserción regúlanse polo lexislador estatal na **Lei 44/2007, do 13 de decembro**, amparado na súa competencia exclusiva en materia de lexislación laboral (art. 149.1.7ªCE), e a Comunidade Autónoma Galega ten competencia exclusiva en materia de asistencia social (art. 27.23 EA) e a competencia para a execución da lexislación do Estado en materia laboral (art. 29.1 EA), polo que se aprobou o **Decreto 156/2007, do 19 de xullo**,

polo que se regula o procedemento para a cualificación das empresas de inserción laboral, créase o seu rexistro administrativo e establécense as medidas para o fomento da inserción socio-laboral.

Ademais do Rexistro administrativo de empresas de inserción creado polo **Decreto 156/2007**, existe outro Rexistro de empresas de inserción no Ministerio de Traballo, regulado polo Real Decreto 49/2010 e que ten por obxectivo coordinar e intercambiar información cos rexistros de empresas de inserción das comunidades autónomas.

Centros especiais de emprego

Os centros especiais de emprego ten como obxectivo realizar un traballo produtivo, participando regularmente nas operacións do mercado, asegurando un emprego remunerado e a prestación de servizos de axuste persoal e social que requiran os seus traballadores con discapacidade, á vez que sexa un medio de integración do maior número de persoas con discapacidade ao réxime de traballo normal. A totalidade do persoal dos centros especiais de emprego estará constituída por traballadores con discapacidade, polo menos o 70%, sen prexuízo das prazas en persoal do persoal técnico e de apoio que se requira, debendo probar a súa viabilidade empresarial mediante o correspondente estudo económico.

O seu marco normativo vén configurado pola **Lei Xeral de dereitos das persoas con discapacidade e da súa inclusión social (arts. 43 a 45 RD. Legislativo 1/2013)**; o Real Decreto 2273/85 do 4 de decembro de 1985 polo que se aproba o Regulamento dos Centros especiais de emprego, e o Real Decreto do 17 de xullo de 1985 que regula a relación laboral de carácter especial dos discapacitados que traballan nas devanditas entidades.

A Comunidade Autónoma Galega aprobou o **Decreto 200/2005, do 7 de xullo**, polo que se regula a autorización administrativa e a inscrición no Rexistro administrativo de Centros Especiais de Emprego de Galicia, e a súa organización e funcionamento, polo que se regula a organización, funcionamento e as autorizacións para a inscrición no rexistro.

Comunidades e Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común

Trátase de comunidades e mancomunidades de montes que pertencen a grupos veciñais e que veñen aproveitando consuetudinariamente en réxime de comunidade, sen asignación de cotas, polos membros deses grupos, sendo a propiedade dos montes de natureza privada e colectiva.

O réxime xurídico aplicable a estas comunidades e mancomunidades contense basicamente na Lei 13/1989, do 10 de outubro, de montes veciñais en man común, e no Decreto 260/1992, do 4 de setembro, polo que se aproba o Regulamento de execución desa Lei.

Outras entidades da Economía Social

Tamén poderán forma parte da economía social outras entidades que realicen unha actividade económica conforme aos principios reitores das entidades de economía social e, ademais, estean incluídas no Catálogo de Entidades de Economía social nos termos legalmente previstos.

Táboa 2.1. Escenarios xurídicos das empresas e entidades da Economía Social.

Entidades	España	Comunidade Autónoma de Galicia
Economía Social no seu conxunto	- Constitución Española de 1978	- Estatuto de Autonomía de Galicia, Lei Orgánica 1/1981, de 6 de abril.
	- Lei nº 5 de 29 de marzo de 2011 da Economía Social	- Lei 6/2016, de 4 de maio, da Economía Social de Galicia.
Cooperativas, mutuas e mutualidades de previsión social	- Lei 27/1999, de 16 de xullo, de cooperativas	- Lei 5/1998, do 18 de decembro, de cooperativas de Galicia
	- Real Decreto 136/2002, de 1 de febreiro, polo que aprobouse o Regulamento do Rexistro de Cooperativas	- Decreto 430/2001, de 18 de decembro, polo que aprobouse o Regulamento do Rexistro de Cooperativas de Galicia.
	- Lei 20/1990, de 19 de decembro, de Réxime Fiscal das Cooperativas	
	- Real Decreto 1345/1992, de 6 de novembro, polo que dítase normas para a adaptación das disposicións que regulan a tributación sobre o beneficio consolidado aos grupos de sociedades cooperativas	
	- Lei 13/1989, de 26 de maio, de Cooperativas de Crédito	
	- Real Decreto 84/1993, de 22 de xaneiro, polo que aprobouse o Regulamento de desenvolvemento da Lei 13/1989 de 26 de maio, de Cooperativas de Crédito	
	- Real Decreto Lei 11/2017 que modifica a Lei 13/1989 de Cooperativas de Crédito	
	Normas que afectan as cooperativas de vivendas:	
	-Decreto 3114/1968, de 12 de decembro; Decreto 2028/1995, de 22 de decembro e Lei 38/1999, de 5 de novembro, de Ordenación da Edificación	
	Normas que afectan as cooperativas de transportistas:	
	- Lei 16/1987, de 30 de xullo, de Ordenación dos Transportes Terrestres;	
	- Decretos de 1211/1990, de 28 de setembro,; 927/1998, de 14 de maio e 1830/1999, de 3 de decembro	
	- Lei 20/2015, de 14 de xullo, de ordenación, supervisión e solvencia das entidades aseguradoras e reaseguradoras.	
- Real Decreto 1060/2015, de 20 de novembro, que desenvolve a Lei 20/2015		
Sociedades Laborais, Sociedades Agrarias de Transformación e Confrarías de Pescadores	- Lei 44/2015, de 14 de outubro, de Sociedades Laborais e participadas	- Orde de 29 de abril de 1988, sobre tramitación de Sociedades Agrarias de Transformación.
	- Real Decreto 2114/1998, de 2 de outubro, que regula o Rexistro Administrativo das Sociedades Laborais	- Lei 11/2008 de 3 de decembro de pesca de Galicia.
	- Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, polo que aprobouse o Estatuto que regula as Sociedades Agrarias de Transformación	- Decreto 8/2014, de 16 de xaneiro, polo que regulase as confrarías de pescadores de Galicia e as súas federacións.
	- Orde de 14 de setembro de 1982, que desenvolve o RD 1776/1981, de 3 de agosto	
	- Lei 3/2001, de 26 de marzo, de Pesca Marítima do Estado	
Comunidades e Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común		Lei 13/1989, do 10 de outubro, de montes veciñais en man común Decreto 260/1992, do 4 de setembro, que aproba o Regulamento de execución da Lei 13/1989

Centros Especiais de Emprego e Empresas de Inserción	- Lei Xeral de dereitos das persoas con discapacidade e da súa inclusión social (Real Decreto Legislativo 1/2013)	- Decreto 156/2007, de 19 de xullo, polo que regulase o procedemento para a cualificación das empresas de inserción laboral, crease o seu rexistro administrativo e establécense as medidas para o fomento da inserción sociolaboral.
	- Real Decreto de 17 de xullo de 1985 que regula a relación laboral de carácter especial das persoas con discapacidade que traballan nos Centros Especiais de Emprego	- Decreto 200/2005, de 7 de xullo, polo que regulase a autorización administrativa e a súa inscrición no rexistro administrativo de Centros Especiais de Emprego de Galicia, e a súa organización e funcionamento.
	- Lei 9/2017, Disp. Adicional 4ª:	
	Reserva de mercado para CEE da iniciativa social, empresas de inserción ou programas de emprego protexido	
	- Lei 9/2017, Disposición Adicional decimocuarta:	
	Regulación dos CEE de Iniciativa Social: sen ánimo de lucro e controlados en máis dun 50% por asociacións, fundacións, corporacións de dereito público, cooperativas de iniciativa social o as súas empresas dependentes	
	- Lei 44/2007, de 13 de decembro, de empresas de inserción	
Asociacións e Fundacións	- Real Decreto 49/2010 regulador do Rexistro de Empresas de Inserción	
	- Lei Orgánica 1/2002 de 22 de marzo, reguladora do Dereito de Asociación	- Lei 12/2006, de 1 de decembro, de Fundacións de interese galego.
	- Real Decreto 1497/2003, de 28 de novembro, que desenvolve a Lei 1/2002	
	- Real Decreto 949/2015, regulador do Rexistro Nacional de Asociacións	
	- Lei 49/2002, de 23 de decembro, sobre réxime fiscal das entidades sen fines lucrativos	
	- Real Decreto 1491/2011, de 24 de outubro, polo que aprobábase normas de adaptación do Plan Xeral de Contabilidade as entidades sen fines lucrativos	
	- Lei 50/2002, de 26 de decembro, de Fundacións	
	- Real Decreto 1337/2005, de 11 de novembro, que establece el Regulamento de desenvolvemento da Lei 50/2002, de 26 de decembro	
- Real Decreto 1611/2007, de 7 de decembro, que regula o Rexistro Central de Fundacións		

2.2. Novidades legislativas

As novidades legislativas que se produciron no ano 2019 centráronse no ámbito cooperativo autonómico e nas mutuas de seguro. A continuación, realízase unha breve descrición das principais modificacións normativas.

Cooperativas

En materia de cooperativas, durante o ano 2019, producíronse algunhas reformas legislativas autonómicas, así como a publicación dunha nova lei de cooperativas en Euskadi. As principais modificacións son as seguintes:

Reforma da Lei de Cooperativas de Galicia. A lei 7/2019, do 23 de decembro, de medidas fiscais e administrativas modificou da Lei 5/1998, do 18 de decembro, de cooperativas de

Galicia, concretamente o artigo 34, referido á convocatoria da Asemblea a cal, tras a reforma, permítese a súa notificación aos socios a través de medios electrónicos, así como a reforma do artigo 110.1, no sentido de excluír do cómputo de horas máximo a realizar polos traballadores por conta allea da cooperativa, ao persoal traballador contratado en virtude dun programa de fomento do emprego de persoa con discapacidade ou exclusión social.

Reforma da Lei de Cooperativas da Rioxa. A lei 1/2019, do 4 de marzo, de Medidas Económicas, Orzamentarias e Fiscais Urxentes para o ano 2019 modificou a lei 4/2001, do 2 de xullo, de Cooperativas da Rioxa, concretamente para incluír a figura das cooperativas de consumo e servizos que son aquelas que teñen como obxecto social a subministración de bens mobles ou inmobles e/ou servizos, produtos, actividades ou funcións para a súa adquisición, uso ou consumo polos socios e de quen con eles conviven.

Reforma da Lei de Cooperativas das Illas Baleares. A lei 4/2019, do 31 de xaneiro, de Microcooperativas das Illes Balears modificou a Lei 1/2003, do 20 de marzo, de Cooperativas das Illes Balears, concretamente incluíndo nas accións de cumprimento do seu obxecto social nas cooperativas agrarias, a prestación de servizos pola cooperativa e coa súa propio persoal que consista na realización de labores agrarios ou outras análogas nas mencionadas explotacións e a favor das súas persoas socias.

Ademais, a **Lei 11/2019, do 20 de decembro, de Cooperativas de Euskadi**, entrou en vigor o 29 de xaneiro de 2020, realizando, entre outras, as seguintes reformas:

A nova lei admite a fusión de cooperativas con sociedades civís, mercantís ou doutro tipo, así como a escisión e transformación de cooperativas en entidades que non teñan devandito carácter, a condición de que o Consello Superior de Cooperativas de Euskadi o homologue. Flexibilízase a contratación, ampliando do 25% ao 30% o número de horas/ano a realizar por traballadores contratados e non socios en momentos nos que existan puntas de traballo. Aumenta de 1/4 a 1/3 o número de membros non socios que poden formar parte do Consello Reitor, permitindo unha maior profesionalización da xestión e administración dos órganos corporativos. Protexe o patrimonio persoal dos socios fronte ás perdas das cooperativas. Coa nova Lei, a responsabilidade de cada socio estará limitada ás achegas que realizase á cooperativa e non ao seu patrimonio persoal.

2.3. Conclusións e recomendacións

Á vista dos diferentes tipos de entidades existentes e as normativas expostas, debemos analizar o contexto actual das mesmas. Neste sentido, dende o ano 1998, producíronse situacións sociais, xurídicas e económicas que modificaron o panorama da economía social. Para ese efecto, é necesario destacar, por exemplo:

- A fusión e concentración de mutualidades e a súa integración regulatoria na normativa de entidades aseguradoras determinou un cambio no día a día das mesmas, cun fortísimo control das Administracións Públicas. Así mesmo, esa situación de

tripla regulación: comunitaria, estatal e autonómica lévanos á necesidade de adecuar e concordar a dita normativa autonómica á realidade xurídica global.

- A proliferación de cooperativas de traballo asociado sendo necesario a súa coordinación coa normativa estatal de seguridade social.
- O desenvolvemento de distintas clases de cooperativas con maior ou menor fortuna.
- O deterioro do sector agrario coa proliferación, por unha banda, de grandes cooperativas e, doutra banda, o fenómeno do minifundio cooperativo no mundo rural que dificulta o desenvolvemento empresarial.

Por iso, é necesaria unha nova regulación ou adaptación das normativas da economía social e, especialmente, da súa entidade característica que son as cooperativas así como as mutualidades. En relación coas cooperativas, en Galicia, existen tres tipos de recomendacións e ámbitos de actuación que son os seguintes:

1. Reforma da Lei de Cooperativas de Galicia

A reforma debe producirse en tres bloques: liberdade de actuación, sustentabilidade económica e crecemento.

En canto á liberdade de actuación, debe incluírse a posibilidade de desenvolver calquera tipo de actividade económica, reducindo, ou directamente eliminando, as restricións ás cooperativas nalgúns sectores. Así, e co mesmo afán, debe incluírse a existencia das cooperativas multisectoriais que permiten a posta en valor do coñecemento de socios do mesmo terreo en diferentes ámbitos e dar unha resposta e prestar uns servizos de forma localizada pero máis ambiciosa e plural nun territorio.

En canto á sustentabilidade económica sería de interese potenciar aínda máis a entrada e posición xurídica dos socios aportantes de capital que, sen adquirir a condición de socios, permitan á cooperativa acometer avances no desenvolvemento das súas actividades económicas e empresariais. Neste marco, habería que arbitrar instrumentos xurídicos facilitadores da sustentabilidade económica da cooperativa orientados a reforzar a intercooperación ou a concentración de cooperativas.

2. Reforma normativa doutras entidades da Economía Social.

As reformas por realizar a nivel específico exceden, na nosa opinión, os límites das cooperativas debendo falar, para ser máis precisos, das entidades da Economía Social. Neste sentido, deben abordarse reformas nas Confrarías de Pescadores e nas Mutualidades para renovar a súa articulación xurídica e permitir a súa evolución cara ás novas realidades actuais.

3. Reforma do Rexistro de Cooperativas.

As reformas propostas en relación co Rexistro de Cooperativas teñen dúas ópticas, unha nacional e outra autonómica. En relación coa primeira das ópticas, a existencia de pluralidade de rexistros cooperativos, e doutras entidades da economía social, está a ter como consecuencia a dispersión da información das entidades, o cal implica unha menor transparencia e, sobre todo, un menor control da actividade real destas. Ademais, tendo en conta os diferentes criterios e requisitos de cada un dos rexistros, prodúcense situacións que minan a seguridade xurídica, permitindo a diferenza de trato entre as entidades que operan no mercado. Por iso, entendemos que debe realizarse unha reflexión nacional en relación cunha posible unificación dos rexistros.

Por último, en relación coa segunda óptica, o Rexistro de Cooperativas Galego, habería que seguir profundando no reforzo do seu acceso telemático, así como na conectividade con outros Rexistros e organismos, na procura dunha maior eficiencia na prestación dos seus servizos no ámbito cooperativo.

María Bastida

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Dolores Álvarez Pérez

Universidade de Santiago de Compostela

Ana Olveira Blanco

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

3. AS SOCIEDADES COOPERATIVAS GALEGAS

3.1. Introducción

Galicia asumiu competencia exclusiva en materia de cooperativas en virtude da transferencia feita pola Lei orgánica 16/1995, do 27 de decembro, que ampliou a competencia recollida no art.28.7 do Estatuto de autonomía. A regulación destas sociedades atópase na Lei 5/1998, do 18 de decembro, de cooperativas de Galicia. Dita lei proporcionou o marco legal para o desenvolvemento económico e empresarial das cooperativas, contribuíndo á súa implantación na comunidade autónoma Galega.

O texto inicial foi obxecto de varias modificacións, sendo as máis importantes as producidas pola Lei 14/2011, do 16 de decembro –de modificación da Lei de Cooperativas- ; pola Lei 6/2016, do 4 de maio, da economía social de Galicia e as relacionadas coa Lei 5/2017, do 19 de outubro, de Fomento da Implantación de Iniciativas Empresariais en Galicia.

Existe un Consello Galego de Cooperativas (Decreto 25/2001, do 18 de xaneiro), un Rexistro de Cooperativas (Decreto 430/2001, do 18 de decembro) e unha norma específica para os procedementos de conciliación e arbitraje cooperativa (Decreto 248/2004, do 14 de outubro) que tamén constitúe unha novidade en relación co desenvolto polo resto de Comunidades. Ademais, conta co Decreto 225/2012, do 15 de novembro, de creación da Rede Eusumo para o fomento do cooperativismo e a economía social e a regulación do seu funcionamento. O programa recolle axudas específicas para o desenvolvemento de proxectos no ámbito da economía social, cun catálogo específico dirixido ao ámbito rural. Esta rede, impulsada pola Consellería con competencias en Emprego (Consellería de Emprego e Igualdade), tenta difundir o espírito emprendedor no ámbito local, comarcal e transfronteirizo e contribuír á consolidación de emprego relacionado coa economía social.

Tal e como figura na declaración de principios da Rede, tenta promover este modelo empresarial en todo o territorio e especialmente en ámbito local. A formación, a divulgación e o asesoramento son estratexias prioritarias para contribuír a este obxectivo.

As cooperativas clasifícanse en distintos tipos, que se recollen na táboa 3.1. De forma conxunta a dita clasificación, na determinación do tipo de cooperativa debe considerarse que a Lei de cooperativas introduce determinadas asimilacións. Así por exemplo, cando as persoas asociadas achegan o seu traballo persoal, a cooperativa queda baixo a regulación específica das cooperativas de traballo asociado de forma complementaria á regulación específica da clase de cooperativa de que se trate.

Táboa 3.1. Tipos de Cooperativas en Galicia.

TIPO	INTEGRANTES	OBXECTO/FIN
Agraria	Titulares de explotacións agrícolas, gandeiras ou forestais.	Mellora do aproveitamento das explotacións das súas persoas socias, os seus elementos ou compoñentes e a cooperativa. Mellora da poboación agraria e do desenvolvemento do medio rural. Atender calquera outro fin ou servizo que sexa propio da actividade agrícola, gandeira ou forestal ou estea relacionado directamente con elas.
Consumidores/as e usuarios/as	Persoas físicas e xurídicas e entidades ou organizacións de consumidores ou consumidoras que tivesen o carácter de destinatarios finais.	Procurar bens e servizos para o consumo das súas persoas socias e das persoas que convivan coas mesmas, producindo os bens e servizos que proporcionen ou adquiríndoos de terceiras persoas. Defensa e promoción dos dereitos dos consumidores e consumidoras, e persoas usuarias.
Ensino	Depende da modalidade: De consumidores: asocian pais e nais do alumnado ou alumnos/as. De traballo asociado: asocian profesorado e demais profesionais do ensino, así como o persoal de administración e servizos.	Actividades docentes nos seus distintos niveis e modalidades. Actividades conexas ou que faciliten o seu obxecto principal (con carácter complementario)
Explotación comunitaria da terra	Titulares de dereitos de usos e aproveitamento de bens susceptibles de explotación agraria, que os ceden á cooperativa con independencia de traballar nela. Todos quen, sen ceder ningún dereito de goce, van prestar o seu traballo na cooperativa.	Xestionar unha única empresa ou explotación agraria, na que tamén poderán integrarse os bens que, por calquera título, posúa a cooperativa.
Do mar	Titulares de explotacións dedicadas a actividades pesqueiras, de industrias marítimo-pesqueiras, marisqueo, acuicultura e derivadas, nas súas diferentes modalidades de mar, rías, ríos, lagos e lagoas, e a profesionais das devanditas actividades	Prestación de subministracións e servizos. Realización de operacións encamiñadas á mellora económica e técnica das actividades profesionais ou das explotacións dos seus socios.
De servizos	Persoas físicas e/ou xurídicas titulares de actividades industriais ou de servizos, así como a profesionais e artistas que exerzan a súa actividade por conta propia	Prestación de subministracións e servizos e/ou realización de operacións encamiñadas á mellora económica e técnica das actividades profesionais ou das explotacións dos seus socios e socias.
De servizos sociais	persoas físicas que prestan o seu traballo na cooperativa. Tamén poden participar en calidade de socio as administracións ou entidades públicas ou os axentes sociais colaboradores na prestación de servizos.	Prestación de todo tipo de actividades e servizos sociais, públicos ou privados.

TIPO	INTEGRANTES	OBJECTO/FIN
De traballo asociado	Persoas naturais con capacidade legal e física para desenvolver a actividade cooperativizada	Proporciona ás persoas socias un posto de traballo no que producen en común bens e servizos.
De transportistas	Titulares de empresas do transporte ou profesionais que poidan exercer en calquera ámbito a actividade do transporte	Organizar e/ou prestar servizos de transporte ou ben a realización de actividades que o fagan posible.
De transportistas de traballo asociado	Persoas naturais con capacidade legal e física	Prestarlle á cooperativa o traballo persoal das persoas socias, realizando a actividade do transporte e/ou complementarias
De vivenda	Persoas físicas que precisan aloxamento e/ou locais para si e as persoas que convivan con elas. Tamén os entes públicos, sen ánimo de lucro mercantil e as cooperativas que precisen aloxamento para aquelas persoas dependentes dos mesmos que teñan que residir, por razón do seu traballo ou función, nos arredores dunha promoción cooperativa ou que precisen locais para o desenvolvemento das súas actividades	Procurar vivendas, locais ou instalacións complementarias para as persoas socias
De explotación dos recursos acuícolas	Titulares de dereitos de uso e aproveitamento de bens, relacionados co exercicio de actividades de explotación dos recursos acuícolas, presten ou non o seu traballo, así como a quen, sen ceder dereito ningún de uso, vai prestar o seu traballo nela.	Explotación de recursos acuícolas en común por parte das persoas asociadas.
De integración social	Persoas naturais de colectivos excluídos, as súas persoas titoras e máis o persoal de atención. Tamén poden participar como socias as administracións ou entidades públicas.	Prestación de servizos educativos, asistenciais, laborais e sanitarios ou calquera outra actividade económica coa que poidan integrarse persoas que sufran calquera tipo de exclusión social para o seu desenvolvemento laboral.
De crédito		Servir ás necesidades financeiras activas e pasivas das persoas socias e de terceiros, mediante o exercicio das actividades e dos servizos propios das entidades de crédito.
De seguros		Exercen a actividade aseguradora en calquera das súas ramas consonte a normativa ordenadora do seguro privado.
Sanitarias		Teñen por obxecto desenvolver actividades sanitarias nas súas distintas modalidades de seguros a prima fixa, de traballo asociado ou de persoas consumidoras e usuarias, e poderán realizar con carácter complementario actividades conexas ou que faciliten o seu obxecto principal

Fonte: Lei 5/1998, de 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia, en *Texto Consolidado BOE-A-1999-6940*

Ademais desta clasificación xenérica, pódese destacar a existencia dalgunhas específicas. En primeiro lugar, destacan tres especialidades das cooperativas de traballo asociado e asimiladas:

- Cooperativas xuvenís. Son constituídas maioritariamente por persoas socias traballadoras con idades comprendidas entre 16 e 29 anos¹. Pretenden proporcionar emprego e un marco estable de desenvolvemento profesional á xuventude, mediante a prestación do seu traballo persoal producindo en común bens e servizos para terceiros².

1 Cando as persoas socias teñan un grao de discapacidade igual ou superior ao 33%, a idade máxima será de 35 anos.

2 As cooperativas xuvenís contan con vantaxes para a súa constitución, coma a redución do capital mínimo de constitución ou a non necesidade de outorgamento de escritura pública. Transcorrido o prazo marcado nos

- Cooperativa mixta de traballo asociado. Estas sociedades confórmanse para facilitar a captación de capital de terceiros nos proxectos cooperativos. Nestas cooperativas permítese o voto plural ponderado, debendo incluír nos seus estatutos o regulamento do exercicio de voto. A disposición adicional quinta da Lei reforza o papel das persoas socias de traballo fronte ás socias de capital³.

Finalmente, as cooperativas poden unirse para o desempeño de fins comúns de índole económica. A resultante será unha cooperativas de segundo grao, integrada por dúas ou máis cooperativas da mesma ou distinta clase. Ademais, as cooperativas poden asociarse para a defensa e promoción dos seus intereses en unións, federacións e confederacións de cooperativas.

Nos apartados subseguintes débúxase o panorama do cooperativismo en Galicia, en 2019. Cando existan datos dispoñibles complementarase a información coa análise da evolución no último trienio. A información deste apartado elabórase cos datos recollidos no Rexistro Galego de Cooperativas⁴, que inscribe e certifica os actos e negocios xurídicos das sociedades cooperativas na comunidade autónoma de Galicia. Para a comparativa no marco estatal, recórrase aos datos das Estatísticas de Economía Social elaboradas polo Ministerio de Trabajo y Economía Social .

3.2. Evolución recente do cooperativismo en Galicia

Segundo os datos dispoñibles nos diferentes Rexistros de Cooperativas, o número de cooperativas activas que teñen actividade no ámbito territorial de Galicia e domicilio social na Comunidade Autónoma a 31 de decembro de 2019⁵ é de 1.390. Isto supón un incremento de **56 cooperativas** en relación coas existentes en 2018, un 4,2 % máis.

Para poder ver dita evolución en relación co acaecido no conxunto do Estado, recorreremos aos datos fornecidos nas Estatísticas de Economía Social do Ministerio de Trabajo e Economía Social. Estes datos, se ben proporcionan unha base comparativa para poder estimar a evolución das cooperativas na comunidade galega en relación co acaecido nas outras comunidades e cidades autónomas, teñen como desvantaxe que inclúe unicamente as sociedades cooperativas inscritas na Seguridade Social. Polo tanto, non deixa de ser unha versión parcial da realidade. Feita esta prevención, o número de cooperativas activas

---

estatutos -non superior a cinco anos- deben transformarse en cooperativa ordinaria ou disolverse.

3 a) As persoas socias de capital, as cooperativas e as sociedades controladas por estas ou as entidades públicas non poderán superar un terzo dos votos sociais, e as persoas socias traballadoras non poderán ter unha porcentaxe inferior a un terzo dos votos sociais

4 Combínanse os datos procedentes do Rexistro Central de Cooperativas, os catro rexistros provinciais, e tamén de Rexistros externos.

5 A Lei 14/2011, do 16 de decembro, pola que se modifica a Lei 5/1998, do 18 de decembro, de cooperativas de Galicia, introduce unha modificación no art. 2 da lei autonómica relativo ao ámbito da aplicación da lei, limitándoa a todas as entidades cooperativas, unións, federacións e confederacións de cooperativas que, con domicilio social na Comunidade Autónoma de Galicia, desenvolvan a súa actividade cooperativizada con carácter principal neste ámbito territorial.

en Galicia no último trimestre de 2019 é de 744, cinco menos que no mesmo período o ano precedente. Porén, a evolución do total de sociedades cooperativas no conxunto do Estado motiva que a representación das cooperativas galegas no total aumente lixeiramente dende un 3,75 % en 2018 ao actual 4 %. Esta participación é lixeiramente inferior á do conxunto de empresas galegas no conxunto de empresas do Estado, situada en torno ao 6 % en 2019.

Táboa 3.2. Sociedades cooperativas inscritas na Seguridade Social nas CC.AA. 2018-19

	SOC. COOPERATIVAS		VARIACIÓN	
	2018	2019	ABSOLUTA	RELATIVA
ANDALUCIA	3.777	3.852	75	2,0 %
ARAGON	714	556	-158	-22,1 %
ASTURIAS	197	189	-8	-4,1 %
BALEARES	163	154	-9	-5,5 %
CANARIAS	229	226	-3	-1,3 %
CANTABRIA	84	90	6	7,1 %
CASTELAAMANCHA	1.307	1.167	-140	-10,7 %
CASTELAELEÓN	1.170	1.069	-101	-8,6 %
CATALUÑA	3.951	3.178	-773	-19,6 %
COM.VALENCIANA	2.425	2.277	-148	-6,1 %
ESTREMADURA	588	582	-6	-1,0 %
GALICIA	749	744	-5	-0,7 %
MADRID	781	758	-23	-2,9 %
MURCIA	1.514	1.539	25	1,7 %
NAVARRA	503	479	-24	-4,8 %
PAISVASCO	1.629	1.628	-1	-0,1 %
ARIOXA	145	118	-27	-18,6 %
CEUTA	15	15		0,0 %
MELILLA	13	14	1	7,7 %
TOTAL	19.954	18.635	-1319	-6,6 %

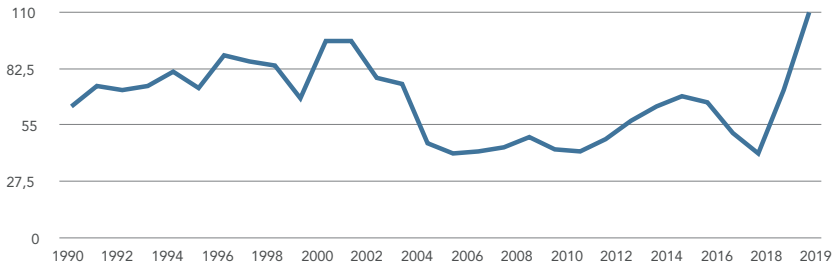
Fonte: elaboración propia a partir dos datos da D.G. da Economía Social, do Traballo Autónomo e da Responsabilidade Social das Empresas.

Como se constata na táboa 3.2, en 2019 en España rexístranse 1.319 cooperativas menos que en 2018, unha diminución do 6,6 %. As cooperativas descenden en todas as comunidades autónomas coa excepción de Andalucía (que rexistra 75 cooperativas máis), Murcia (25 máis), Cantabria e a cidade autónoma de Melilla (6 e 1 cooperativa máis en 2019, respectivamente). A comunidade galega rexistra un descenso inferior á media estatal e, de feito, en termos relativos é a segunda comunidade onde menos cae o número de cooperativas (menos dun 1 %), por detrás do País Vasco (-0,1 %).

Volvendo aos datos do Rexistro galego de cooperativas, en 2019 inscribíense por primeira vez 110 sociedades cooperativas en Galicia. Isto supón unha continuación da tendencia crecente neste tipo de sociedades iniciada en 2018, cunha imporante mellora en

relación ao acaecido nese ano. Así, as 110 cooperativas cuxo primeiro rexistro sitúase en 2019 son preto de 40 máis das que iniciaron actividade en 2018.

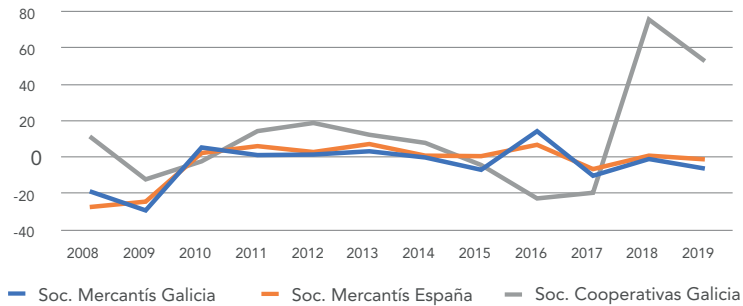
Gráfico 3.1. Cooperativas constituídas en Galicia (1990-2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Como pode constatar-se no gráfico 3.1.2, esta evolución recente das cooperativas supón que as sociedades deste tipo en Galicia rexistran un pulo importante a partir de 2017, sendo a súa taxa de crecemento superior ao do resto de sociedades mercantís tanto en Galicia como en España.

Gráfico 3.2. Variación no número de Sociedades constituídas Galicia-España (2009-2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas e o DIRCE (INE)

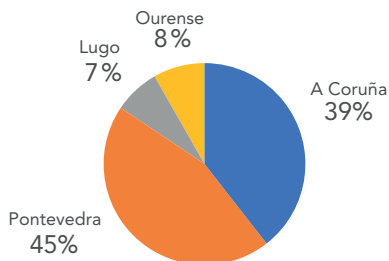
3.3. Distribución territorial das novas cooperativas activas en Galicia.

Pontevedra destaca como a provincia con maior pulo no que se refire á creación de sociedades cooperativas en 2019. Así, das 109 novas cooperativas creadas neste ano⁶, 49 o son

⁶ Aínda que no ano 2019 realmente constituíronse 110 cooperativas, unha deuse de baixa no mes de decembro, polo que a análise detallada realizáremola sobre as 109 que se manteñen en activo a finais dese ano.

nesta provincia. A continuación figura A Coruña (43 novas cooperativas) e, a moita distancia, Lugo e Ourense (9 e 8 novas cooperativas, respectivamente).

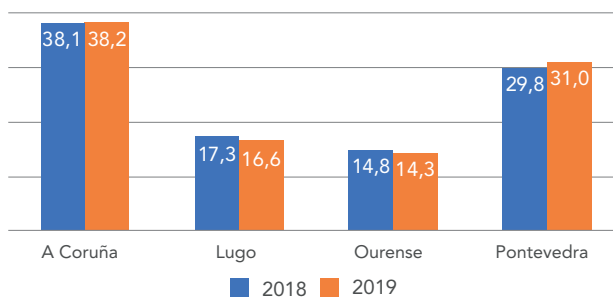
Gráfico 3.3. Distribución das novas cooperativas por provincias (2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

A distribución das novas cooperativas creadas en 2019 apenas supón diferenzas en relación coa distribución destas sociedades en Galicia. Así, as porcentaxes de cooperativas en cada unha das provincias galegas (gráfico 3.4) é similar á de 2018, aínda que se observa unha lixeira maior participación das sociedades cooperativas situadas nas provincias atlánticas en detrimento das que se encontran localizadas nas occidentais.

Gráfico 3.4. Distribución das cooperativas por provincias (2018-2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Así, se en 2018 A Coruña e Pontevedra concentraban o 67,9 % das cooperativas rexistradas en Galicia, esta participación pasa a ser do 69,2 % en 2019. Neste contexto de progresiva concentración, a provincia pontevedresa continúa a gañar presenza relativa, consonte ao acaecido nos últimos anos. Tal e como se pode comprobar no cadro 3.2.1, esta tendencia inxírese nunha senda de progresiva concentración da actividade económica nas provincias atlánticas. Obsérvase tamén que a concentración de sociedades cooperativas é lixeiramente inferior á do conxunto de empresas en Galicia.

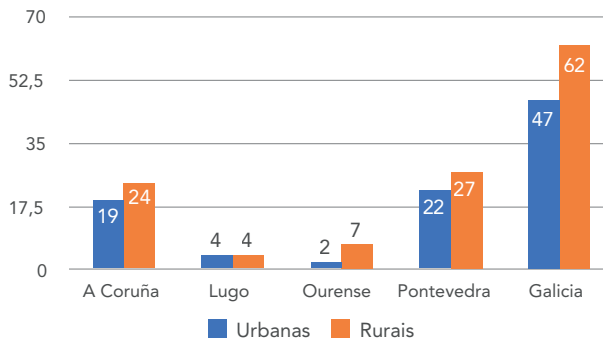
Táboa 3.2. Sociedades Cooperativas activas en Galicia (distribución territorial, 31.12.2019)

	COOPERATIVAS		Poboación Activa		Empresas		PIB ⁽¹⁾	
	Total	%	TOTAL	%	TOTAL	%	TOTAL	%
A Coruña	552	41,38	531,2	42,78	83.316	41,46	27.319.915	46,31
Lugo	239	17,92	150,7	12,14	24.792	12,34	7.139.104	12,10
Ourense	206	15,44	128,8	10,37	23.166	11,53	6.102.599	10,34
Pontevedra	447	33,51	431,1	34,72	69.698	34,68	18.432.813	31,25
GALICIA	1.444	108,25	1.241,80	100,00	200.972	100,00	58.994.431	100,00

(1) Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Datos do 2016

As novas cooperativas inscritas en 2019 manteñen o carácter maioritariamente rural destas sociedades. Así, preto do 57 % das novas sociedades cooperativas inscritas en 2019 rexístranse no medio rural, fronte as rexistradas en grandes urbes. A provincia lucense é a que presenta un maior equilibrio, repartíndose a partes iguais as novas sociedades creadas en ambos medios.

Gráfico 3.5. Distribución territorial das cooperativas galegas. Medio urbano e rural (2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Do mesmo xeito, os datos da táboa 3.3 constatan o protagonismo de Vigo e a súa comarca no que se refire á creación de sociedades cooperativas, con algo máis do 42 % das novas sociedades creadas en 2019 (un 18 % do total das novas sociedades cooperativas rexistradas nese ano en Galicia).

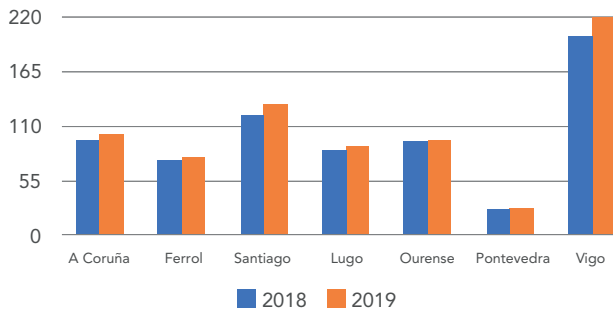

Táboa 3.3. Distribución territorial das cooperativas por áreas urbanas e rurais. 2019

	COOPERATIVAS		RESTO	
	Total	% provincia	TOTAL	% provincia
A Coruña	6	12,8 %	24	5,71
Ferrol	2	4,3 %		9,45
Santiago de Compostela	11	23,4 %		6,89
Lugo	4	8,5 %	4	10,82
Ourense	2	4,3 %	7	13,20
Pontevedra	2	4,3 %	27	2,51
Vigo	20	42,6 %		14,57
TOTAL URBANAS	47			
TOTAL RURAIS	-		62	

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Con todo, as cooperativas urbanas continúan a gañar presenza no conxunto do tecido cooperativo de Galicia. Así, se en 2018 estas sociedades constituían o 52,40 % do total de cooperativas de Galicia, no recente 2019 pasan a ser o 53,7 %.

Gráfico 3.6. Distribución territorial das cooperativas galegas. Grandes urbes e comarcas (2018-2019)

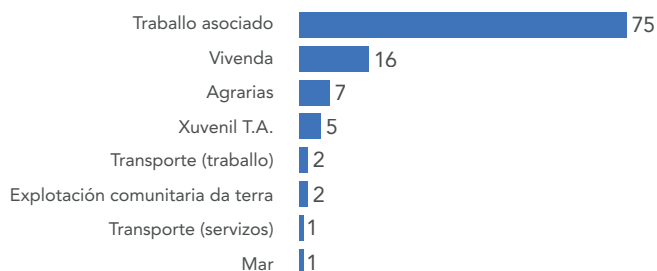
Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Atendendo á táboa anterior, o gráfico 3.6 permite comprobar que o maior incremento prodúcese na área de influencia de Vigo, seguido de Santiago de Compostela e comarca. A comarca da Coruña, aínda que tamén ve como incrementado o número de sociedades cooperativas, mantense lonxe da importancia que lle correspondería en proporción a súa poboación e dimensión territorial. Por outra banda, as comarcas de Ferrol, Lugo, Pontevedra e Ourense permanecen relativamente estables.

3.4. Distribución das cooperativas activas en Galicia por clase de cooperativa

A fórmula de traballo asociado continúa a ser a preferida na constitución de novas cooperativas. De feito, o 68.8 % das novas sociedades creadas en 2019 o fan baixo esta fórmula, unha porcentaxe que ascende ata o 74 % se consideramos as cooperativas xuvenís, tamén na clase de traballo asociado. A continuación figuran as cooperativas de vivenda, seguidas das agrarias.

Gráfico 3.7. Distribución das novas cooperativas por tipo de cooperativa (2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Táboa 3.4. Cooperativas creadas por tipo de cooperativa (2008-19)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Crédito												
Integración social	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Traballo asociado	13	18	20	28	42	45	58	54	39	31	62	75
Consumidores e Usuarios	1	2	1	-	-	4	2	1	-	1	-	-
Vivendas	17	4	12	9	5	-	1	3	5	3	5	16
Agrarias	8	9	5	10	6	9	6	4	3	5	2	7
Explotación comun. da terra	1	2	-	-	1	1	1	1	2	-	-	2
Servicios	2	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Mar	2	2	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Transportistas	1	5	1	-	2	1	-	2	1	1	2	2
Transportistas-T.A	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Seguros	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sanitarias	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Servicios Sociais-T.A	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Ensino	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ensino-T.A	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1
Educacionais	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Segundo Grao	1	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-
Xuvenil de traballo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
TOTAIS	49	43	42	48	58	64	69	67	51	41	72	109

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Os datos de 2019 inxírense nun devalar iniciado nos últimos anos, da evolución recente na creación de cooperativas (táboa 3.4), onde preto de 7 de cada dez novas cooperativas inscritas cada ano o fan baixo a dita modalidade. Todas as novas cooperativas conformadas en 2019 son de primeiro grao, e tan só 5 son constituídas sen ánimo de lucro. En canto ao sector de actividade, as referencias ao CNAE principal presentan alta variabilidade, destacando só as destinadas a promoción inmobiliaria e construción de edificios residenciais (6 e 9 sociedades, respectivamente).

3.5. Distribución das cooperativas activas en Galicia por número de persoas socias (2019)

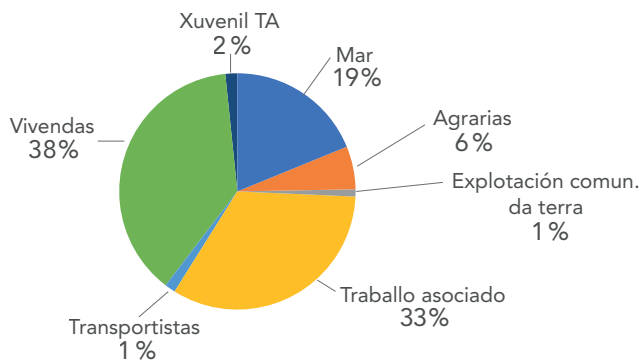
Segundo os datos do Rexistro Galego de Cooperativas, os datos actualizados a 31 de decembro de 2019 recollen un total de 611 socios e socias fundadoras das sociedades creadas neste ano, 335 homes (55 %) e 230 mulleres. Tendo en conta o número de novas cooperativas, obtense un número medio de socios fundadores próximo a 6 persoas para cada unha delas. Porén, debe terse en conta que a cooperativa de mar rexistrada presenta 115 socios fundadores, o que pode distorcer lixeiramente o dato. O tamaño medio oscila moito en función do tipo de cooperativas. Sen considerar o caso xa anticipado da cooperativa do mar, as cooperativas de vivenda son as que presentan un maior número de socios fundadores (case 15), seguidas das cooperativas agrarias (algo máis de 5 en valor medio).

Táboa 3.5. Número de socios fundadores por tipo de cooperativa (2019)

	Número de persoas socias fundadoras	Media
Mar	115	115,00
Agrarias	36	5,15
Explotación comun. da terra	6	3,00
Traballo asociado	203	2,71
Transportistas	9	3,00
Vivendas	232	14,50
Xuvenil TA	10	2,00
TOTAL	611	5,61

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Con todo, o maior número de socios e socias fundadores de cooperativas en 2019 atópase nas cooperativas de vivenda e nas de traballo asociado. Estas dúas clases de cooperativas achegan 7 de cada dez socios fundadores no ano 2019.

Gráfico 3.8. Participación de persoas socias das cooperativas activas galegas por tipo de cooperativa (2018)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Os datos do Rexistro Galego de cooperativas permiten obter información do número de mulleres que figuran entre esas persoas socias (táboa 3.6). En relación coas cooperativas constituídas en 2019, as mulleres representan algo máis do 37 %. Neste contexto, destaca a súa presenza nas cooperativas de traballo asociado e nas de explotación comunitaria da terra.

Táboa 3.6. Número de socios fundadores por tipo de cooperativa. Desagregación por sexo (2019)

CLASE	Nº cooperativas	Total Socios	Homes	Mulleres	
				N	%
Mar	1	115	66	20	17,39
Agraria	7	36	7	5	13,89
Explotación comunitaria da terra	2	6	2	4	66,67
Traballo asociado	75	203	113	90	44,33
Transportistas	3	9	6	3	33,33
Vivendas	16	232	130	102	43,97
Xuvenil de traballo asociado	5	10	4	6	60,00
Total	109	611	328	230	37,64

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Para finalizar este apartado, a táboa 3.7 informa do capital medio de constitución das sociedades cooperativas en 2019 (excluída a do mar, que supera os 245 millóns de euros). Como se pode constatar, a maior dotación inicial correspóndese coas de explotación comunitaria da terra, cunha aportación media de máis de 41.000€. Pola contra, as sociedades cooperativas con menor capital inicial son as agrarias, que apenas superan os 3.000€.

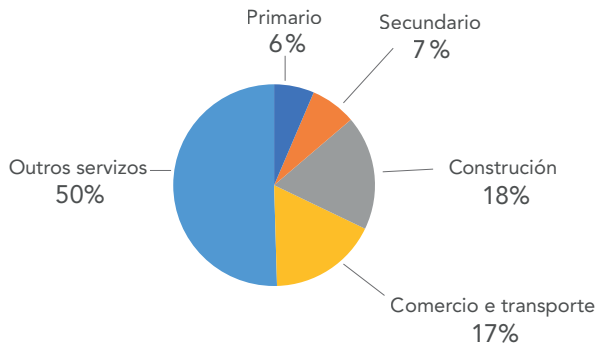
Táboa 3.7. Capital social medio por tipo de cooperativa (2019)

CLASE	CM
Agraria	3.214
Explotación comunitaria da terra	41.500
Traballo asociado	8.126
Transportistas	9.000
Vivendas	4.768
Xuvenil de traballo asociado	7.660
Total	12.378

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

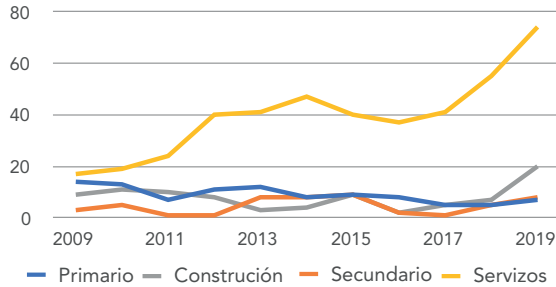
3.6. Distribución das cooperativas activas en Galicia por actividade económica (2019)

O gráfico 3.9 recolle a participación relativa das sociedades cooperativas en función do seu sector de actividade. A meirande parte destas sociedades opera no sector servizos, en concordancia co seu peso relativo na economía galega. En concreto, 8 de cada 10 cooperativas constituídas en 2019 operan neste sector, incluíndo as de servizos de transporte e construción.

Gráfico 3.9. Cooperativas por sector de actividade (2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

Os datos do gráfico 3.10, que reflicten as tendencias na creación de cooperativas por sector de actividade dende o ano 2009, confirman o sostido incremento de presenza das cooperativas de servizos, con moita claridade dende o ano 2016.

Gráfico 3.10. Creación de cooperativas por sector de actividade. Evolución (2009-2019)

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas e o Informe de Síntese das cooperativas (2013)

Táboa 3.8. Distribución de cooperativas por actividade económica principal (2019)

ACTIVIDADE	N
A - Agricultura, ganadería, silvicultura e pesca	7
C - Industria manufacturera	8
F - Construción	20
G - Comercio ao por maior e ao por menor; reparación de vehículos de motor e motocicletas	16
H - Transporte e almacenamento	3
I - Hostalería	9
J - Información e comunicacións	6
L - Actividades inmobiliarias	1
M - Actividades profesionais, científicas e técnicas	10
N - Actividades administrativas e servizos auxiliares	2
P - Educación	7
Q - Actividades sanitarias e de servizos sociais	7
R - Actividades artísticas, recreativas e de entretemimento	6
S - Outros servizos	7

Fonte: elaboración propia a partir dos datos do Rexistro Galego de Cooperativas

A desagregación das cooperativas por actividade económica principal (táboa 3.8) permite observar unha alta concentración de cooperativas destinadas a actividades de construción e comercio entre as creadas en 2019, seguidas das rexistradas para actividades profesionais, científicas e técnicas.

3.7. Conclusións

- A 31 de decembro de 2018 hai 1.390 cooperativas activas en Galicia. Isto supón unha mellora en relación coa creación rexistrada o ano precedente, o que confirma o pulo destas sociedades nos últimos tempos.
- As cooperativas galegas contribúen cun 4 % do total de cooperativas inscritas na seguridade social en España, unha cantidade inferior á que lle correspondería en

proporción á súa participación no PIB, na poboación estatal e no conxunto de empresas do Estado.

- A distribución territorial das cooperativas persiste no devalar polarizado da actividade económica na comunidade galega. Así, case sete de cada dez novas cooperativas activas localízanse nas provincias atlánticas e un incremento da importancia das cooperativas urbanas en detrimento das localizadas en áreas rurais.
- Máis do 74 % das cooperativas galegas rexistradas en 2019 o fan baixo a figura de traballo asociado
- Detéctase que existe unha ampla marxe de mellora na constitución e consolidación de cooperativas vinculadas a sectores estratéxicos da economía galega, como as cooperativas do mar e de explotación en común da terra. Igualmente, Detéctase unha baixa incidencia dos procesos de consolidación de cooperativas, en concreto, a creación de cooperativas de segundo grao.
- No que se refire a o número de persoas socias, destaca o volume de socios fundadores nas cooperativas de vivenda. A análise dos datos nas cooperativas que presentan desagregación por sexo do número de socios revela que a presenza feminina acadou o 37 %, unha participación similar á do ano precedente.
- As cooperativas vencelladas ao sector servizos presentan un notable incremento dende 2016.
- Finalmente, destaca a concentración de actividade das cooperativas en torno a tres actividades: construción; actividades profesionais, científicas e técnicas, e comercio.

4. AS SOCIEDADES LABORAIS

4.1. Introducción

Neste capítulo abordarase a análise das Sociedades Laborais galegas no ano 2019, aínda que se incorporará, nalgún dato, un maior espazo temporal para estudar a evolución deste tipo de entidades da Economía Social en Galicia.

Partindo do concepto de Sociedades Laborais, pasaremos a análise da principal información que publica o Ministerio de Traballo e Economía Social, que nos permite facer unha comparativa coa media española e con outras Comunidades Autónomas. Os datos refírense ás sociedades inscritas na Seguridade Social e, ao igual que acontece coas cooperativas, non coinciden coa realidade de estas empresas, que analizaranse a partir dos datos do rexistro galego de Sociedades Laborais da Consellería de Emprego e Igualdade da Xunta de Galicia.

4.2. Concepto

Como sinala a Agrupación Empresarial de Sociedades Laborais de Galicia (AESGAL) “unha Sociedade Laboral é aquela sociedade mercantil na que a maioría do capital social é propiedade dos traballadores que prestan nela servizos de forma retribuída, persoal e directa e cunha relación laboral por tempo indefinido.

Estas sociedades están rexidas pola Lei 44/2015 de 14 de outubro de sociedades laborais e participadas, a Lei de Sociedades de Capital e demais leis e regulamentos de aplicación.

Segundo recolle o Ministerio de Traballo, Migracións e Seguridade Social, as Sociedades Laborais poden ser Sociedades Anónimas ou de Responsabilidade Limitada, que se caracterizan polos seguintes requisitos:

- 1) "Polo menos a maioría do capital social é propiedade de traballadores que prestan nelas servizos retribuídos de forma persoal e directa, en virtude dunha relación laboral por tempo indefinido.
- 2) Ningún dos socios é titular de accións ou participacións sociais que representan máis da terceira parte do capital social, salvo que:
  - A sociedade laboral constitúese inicialmente por dous socios traballadores con contrato por tempo indefinido, na que tanto o capital social como os dereitos de voto estarán distribuídos ao cincuenta por cento, coa obriga de que nun prazo máximo de 36 meses cumpran os límites legais establecidos.
  - Se trate de socios que sexan entidades públicas, de participación maioritariamente pública, entidades non lucrativas ou da economía social, nese caso a participación poderá superar o devandito límite, sen alcanzar o 50% do capital social.
- 3) O número de horas/ano traballadas polos traballadores contratados por tempo indefinido, que non sexan socios, non é superior ao 49% do cómputo global de horas-ano traballadas na sociedade laboral polo conxunto dos socios traballadores. Non computará para o cálculo deste límite o traballo realizado polos traballadores con discapacidade de calquera clase en grao igual ou superior ao 33%."

Así, forman parte dunha Sociedade Laboral:

- Os socios de clase laboral, que prestan os seus servizos retribuídos de forma directa e persoal, son propietarios de participacións sociais, que no seu conxunto, suporán algo mais do 50% do capital social (que poden ser accións nominativas ou participacións sociais, neste caso nomeadas de igual maneira, "clase laboral"). A súa relación laboral é por tempo indefinido.
- Os socios non traballadores que poden ser persoas físicas ou xurídicas propietarios de accións ou participacións sociais e sen relación laboral coa sociedade (as accións ou participacións destes socios noméanse "clase xeneral").

Para a constitución dunha Sociedade Anónima Laboral o capital mínimo é de 60.000 euros, cunha subscrición (e desembolso) de, polo menos, o 25% de cada acción. Nas limitadas o capital mínimo é de 3.000 pero debe estar totalmente suscrito e desembolsado.

4.3. Análise das Sociedades Laborais en España

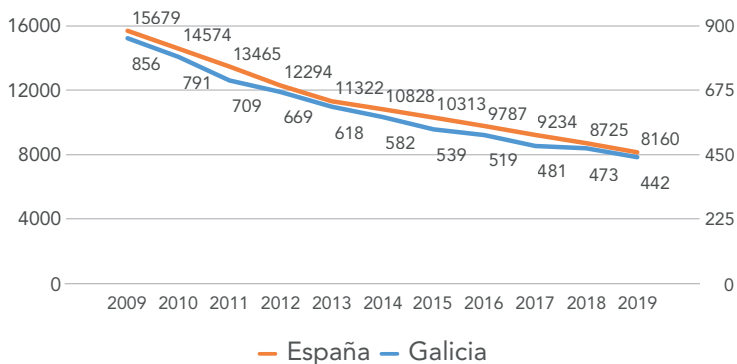
Como xa se indicou na introdución, nesta sección abórdase a análise das Sociedades Laborais en Galicia e España, utilizando os datos publicados polo Ministerio de Traballo

e Economía Social¹, seguindo a metodoloxía utilizada na elaboración do Libro Branco da Economía Social en Galicia, coordinado polos profesores Cancelo e Botana no ano 2019.

Deste xeito, analizaranse os datos do número de sociedades e empregos, diferenciando entre as Sociedades Anónimas Laborais (SAL) e as Sociedades de Responsabilidade Limitada Laborais (SLL) para Galicia e España, incluíndo unha comparativa entre CC.AA. para o ano 2019. Así mesmo, analízase a evolución das sociedades rexistradas anualmente (número de entidades e de socios iniciais), facendo una comparativa coa media española. Tamén se inclúe a evolución das rexistradas anualmente e da creación neta de sociedades.

A evolución das sociedades laborais en Galicia, continua a senda decrecente que xa se puxo de manifesto no Libro Branco da Economía Social de Galicia no ano 2019. Así, no ano 2019 hai 442 sociedades inscritas na Seguridade Social (S.S.), sendo 383 menos das que había no ano 2009, cunha taxa de variación media anual do -6,4 %, moi similar á media española (-6,3 %), tal e como se pode apreciar no gráfico 4.1.

Gráfico 4.1. Evolución número de sociedades Galicia y España 2009-2019

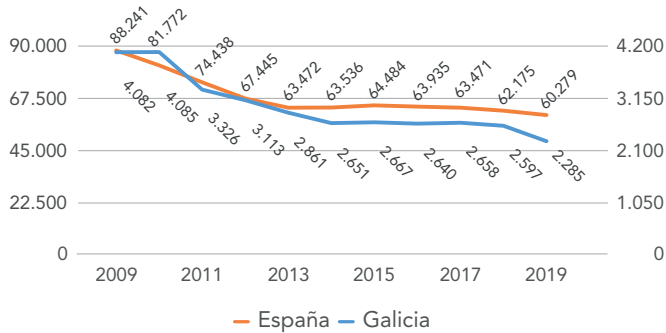

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

No número de traballadores a situación é dunha maior caída no caso galego que perde 312 empregos no último ano (-12%) é 1.797 no conxunto do período analizado (cunha taxa de variación media anual do -5,6%). En España, o número de traballadores tamén cae pero nunha proporción menor que no caso galego. No ano 2019 perdéronse un total de 1.896 empregos (-3%), e no conxunto do período -27.962 (cunha variación media anual do -3,7%).

¹ Inscritas na Seguridade Social: http://www.mites.gob.es/es/sec_trabajo/autonomos/economia-social/estadisticas/index.htm
Creadas: <http://www.mites.gob.es/estadisticas/LAB/welcome.htm>

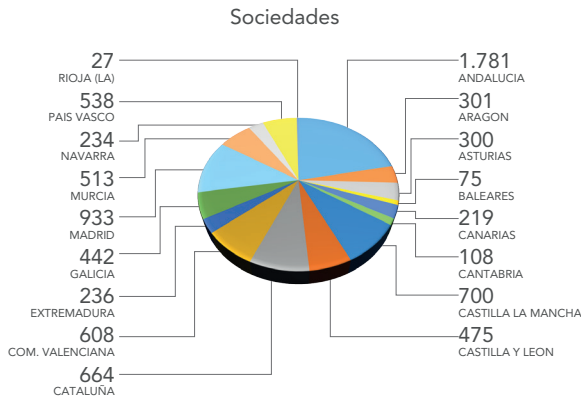
Gráfico 4.2. Evolución número de traballadores nas Sociedades Laborais en Galicia e España 2009-2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

A Comunidade Autónoma que ten o maior número de sociedades laborais é Andalucía que con 1.781 representaría o 21,8% do total das 8.154 españolas (sen incluír a Ceuta e Melilla) e que supón máis de dos puntos que o seu peso no PIB de España (19,3%)². Madrid, Castela- A Mancha, Cataluña e a Comunidade Valenciana séguenlle de cerca pero nestas comunidades o peso das sociedades laborais é inferior a súa achega ao PIB de España. Galicia é a novena CC.AA. segundo o seu peso nas Sociedades Laborais en España, representando o 5,4% do total, o que supón unha porcentaxe lixeiramente superior ao seu peso no PIB (5,2%).

Gráfico 4.3. Número de Sociedades laborais inscritas na Seguridade Social por CC.AA. 2019

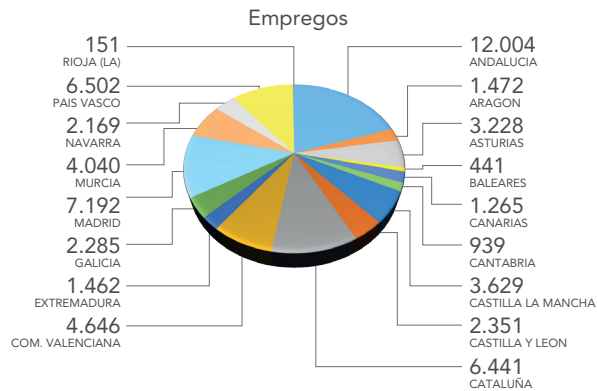

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

2 Dato de Contabilidade Rexional de España do INE

No número de empregos, Andalucía, con 12.004 segue a ser a CC.AA. con maior presenza (case o 20% do total, 60.217 que suman as comunidades analizadas). En cambio, se analizamos o cociente empregos/sociedades a CC.AA. con maior valor do mesmo é País Vasco con 12,1, seguida de Asturias e Cataluña. Galicia, con 2.285 empregos, representaría o 3,8% do total (polo que a súa representación é claramente inferior á que víamos co número de sociedades e a ratio de emprego por número de sociedades, de 5,2, está moi afastada da media, que se sitúa en 7,4, e só supera as comunidades de Castela e León e Aragón, que teñen un valor deste cociente de 4,9.

Gráfico 4.4. Número empregos nas Sociedades laborais inscritas na Seguridade Social por CC.AA. 2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Táboa 4.1. Sociedades Laborais inscritas na Seguridade Social en 2019 por CC.AA.: porcentaxe sobre o total de España no número de sociedades e empregos e media do emprego

	Sociedades % s/total	Emprego s/ total	Media emprego
ANDALUCIA	21,8	19,9	6,7
ARAGON	3,7	2,4	4,9
ASTURIAS	3,7	5,4	10,8
BALEARES	0,9	0,7	5,9
CANARIAS	2,7	2,1	5,8
CANTABRIA	1,3	1,6	8,7
CASTILLA LA MANCHA	8,6	6,0	5,2
CASTILLA Y LEON	5,8	3,9	4,9
CATALUÑA	8,1	10,7	9,7
COM. VALENCIANA	7,5	7,7	7,6
EXTREMADURA	2,9	2,4	6,2
GALICIA	5,4	3,8	5,2
MADRID	11,4	11,9	7,7
MURCIA	6,3	6,7	7,9

	Sociedades % s/total	Emprego s/ total	Media emprego
NAVARRA	2,9	3,6	9,3
PAIS VASCO	6,6	10,8	12,1
RIOJA (LA)	0,3	0,3	5,6
TOTAL	100,0	100,0	7,4

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Se atendemos á forma xurídica, no ano 2019 tiñamos 30 Sociedades Anónimas Laborais (SAL) que daban emprego a 377 persoas, polo que son 1 sociedade menos que no ano anterior (-3%) e 28 empregos menos (-7%). En España a evolución é a mesma que en Galicia, pero cunha maior caída das SAL -8% é unha menor perda de emprego nestas sociedades (-4%).

A evolución das Sociedades Limitadas Laborais (SLL) é similar. En Galicia no ano 2019 había 412 entidades que daban emprego a 1.908 persoas o que supoñen 30 menos que no ano anterior (-6,8%) e unha perda de 284 empregos (-13%). A caída do número de sociedades é lixeiramente menor en España (-6,3%) e a perda de empregos é sensiblemente inferior (-2,8%).

Táboa 4.2. Sociedades Laborais rexistradas na Seguridade Social nos anos 2018 e 2019 segundo forma xurídica: Galicia e España

		S.A. Laborais		S.L. Laborais		Total	
		Sociedades	Empregos	Sociedades	Empregos	Sociedades	Empregos
Número							
2018	GALICIA	31	405	442	2.192	473	2.597
	ESPAÑA	908	13.982	7.817	48.193	8.725	62.175
2019	GALICIA	30	377	412	1.908	442	2.285
	ESPAÑA	835	13.416	7.325	46.863	8.160	60.279
Variación absoluta 2019/2018							
2019 s/2018	GALICIA	-1	-28	-30	-284	-31	-312
	ESPAÑA	-73	-566	-492	-1.330	-565	-1.896
TCA (%)							
2019 s/2018	GALICIA	-3,23	-6,91	-6,79	-12,96	-6,55	-12,01
	ESPAÑA	-8,04	-4,05	-6,29	-2,76	-6,48	-3,05

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Para analizar a distribución por grandes sectores das sociedades temos que acudir aos datos por Centros de Cotización.

No ano 2019 o 5% das sociedades laborais españolas do sector agrario están en Galicia (8), as cales representan o 1,7% do total destas entidades na CC.AA. O sector no que atopamos máis empresas é no de Servizos, 325 en Galicia que representan o 67,7% do total, porcentaxe lixeiramente superior que o peso deste sector na media española (65%). Na

industria galega hai 84 entidades deste grupo da ES que supoñen o 17,5% do total, porcentaxe inferior do que presentan no conxunto do Estado (19,7%). Por último, na construción atopámonos con 63 sociedades laborais en Galicia (o 5,3% do total español e o 13% do galego).

Táboa 4.3. Distribución sectorial por Centros de Cotización en Galicia e España. 2019

	CENTROS					TRABALLADORES			Media traballadores	
	GALICIA	ESPAÑA	% tot GA	% tot ES	% GA/ES	GALICIA	ESPAÑA	%GA/ES	GALICIA	ESPAÑA
Agricultura	8	149	1,7	1,7	5,4	20	788	2,5	3	5,3
Industria	84	1.753	17,5	19,7	4,8	739	15.830	4,7	8,8	9,0
Construción	63	1.198	13,1	13,4	5,3	262	7.194	3,6	4,2	6,0
Servizos	325	5.816	67,7	65,2	5,6	1.351	36.467	3,7	4,2	6,3
TOTAL	480	8.916	100,0	100,0	5,4	2.372	60.279	3,9	4,9	6,8

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Con respecto ao número de traballadores, o maior cociente con relación ao número de centros de cotización a atopamos no sector industrial, con 8,8 en Galicia e, moi lixeiramente superior en España (9,0). No lado oposto atopamos ao sector da agricultura, que presenta 2,5 traballadores por centro de cotización en Galicia e, o dobre (5,3) en España. Nos sectores de construción e servizos, esta ratio é e 4,2 en Galicia e, algo superior (entorno a 6) en España.

Táboa 4.4. Sociedades Laborais constituídas anualmente e socios iniciais en Galicia e España. 2009-18

Ano	Galicia			España			% Galicia/España	
	Sociedades	Socios	Media socios	Sociedades	Socios	Media socios	Sociedades	Socios
2009	31	122	3,9	1.225	4.793	3,9	2,5	2,5
2010	47	166	3,5	1.252	4.590	3,7	3,8	3,6
2011	48	157	3,3	1.145	4.336	3,8	4,2	3,6
2012	60	263	4,4	1.006	3.895	3,9	6,0	6,8
2013	45	222	4,9	892	3.444	3,9	5,0	6,4
2014	42	146	3,5	770	2.860	3,7	5,5	5,1
2015	35	134	3,8	515	1.917	3,7	6,8	7,0
2016	29	106	3,7	417	1.398	3,4	7,0	7,6
2017	29	96	3,3	331	1.079	3,3	8,8	8,9
2018	45	138	3,1	347	1.144	3,3	13,0	12,1
2019	33	91	2,8	255	833	3,3	12,9	10,9
VAR 2019/2009	2	-31	-1,2	-970	-3.960	-0,6	10,4	8,4
TVA 2019/2009	0,6	-2,9		-14,5	-16,1			

Ano	Galicia			España			% Galicia/España	
	Sociedades	Socios	Media socios	Sociedades	Socios	Media socios	Sociedades	Socios
VAR 2019/2018	-12	-47	-0,3	-92	-311	-0,03	-0,03	-1,1
TVA 2019/2018	-26,7	-34,1		-26,5	-27,2			

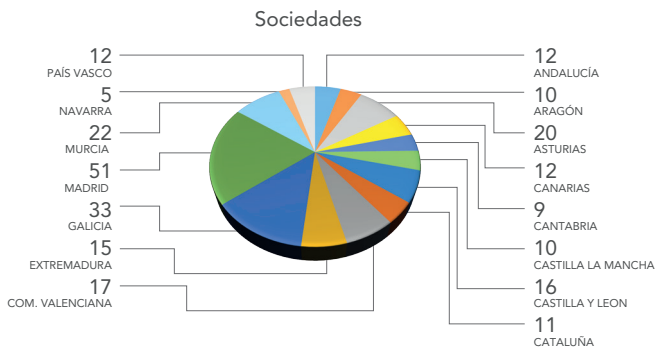
Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Como se constatou no Libro Branco da ES en Galicia, a constitución e sociedades laborais non segue, exactamente, o mesmo patrón en Galicia que en España, dado que a evolución no conxunto do Estado é de caída continua (salvo dous momentos puntuais, os aos 2010 e 2018) é no caso galego, hai máis incrementos ao longo do período. Así, en varios anos do período analizado, medra a participación de novas sociedades rexistradas en Galicia, estando nos dous últimos anos, entorno ao 13% das constituídas en España.

A pesar disto, no ano 2019 en Galicia constituíronse 33 novas sociedades, 12 menos co ano anterior, o que supón unha caída do 26,7%, inferior á caída rexistrada no conxunto estatal que é de -34%. Se comparamos os valores deste último ano, co primeiro do período, en Galicia hai 2 sociedades máis (e medraron por termo medio a un 0,6% anual) mentres que en España creáronse 31 menos, o que supón unha caída media anual do -2,9%.

Con relación aos socios iniciais, no ano 2019 en Galicia baixan a 2,8 de media e en España mantense no 3,3. En calquera caso, Galicia supón o 8% dos socios iniciais das sociedades Laborais constituídas en España neste ano.

Gráfico 4.5. Sociedades Laborais constituídas no ano 2019 nas CCAA

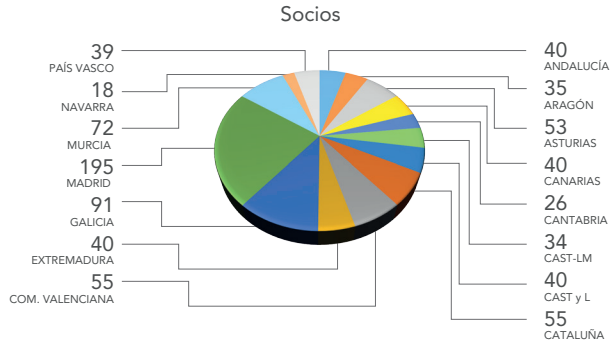

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Por CC. AA., no ano 2019, son Madrid e Galicia as dúas comunidades co maior número de Sociedades Laborais rexistradas con relación a suma española (o 20% e o 13%, respectivamente). As CC.AA. onde se rexistraron o menor número, en porcentaxe sobre o total, son Navarra e Cantabria (que representaron o 2 e o 3,5% respectivamente).

Gráfico 4.6. Socios iniciais nas Sociedades Laborais constituídas no ano 2019 por CC.AA.

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Se analizamos os datos de socios iniciais, atopámonos coa mesma situación, o que reflicte que na constitución de novas sociedades, a media de socios por entidade sitúase entorno a 3 socios, que é o número mínimo que, con carácter xeral, marca a lexislación para a constitución deste tipo de sociedades.

Táboa 4.5. Sociedades Laborais constituídas segundo sector en Galicia e España 2009-19

Año	Total		Agricultura			Industria			Construcción			Servizos		
	Sociedades	Socios	Sociedades	%	Socios	Sociedades	%	Socios	Sociedades	%	Socios	Sociedades	%	Socios
GALICIA														
2009	31	122	0	0,0	0	6	19,4	24	5	16,1	17	20	64,5	81
2010	47	166	0	0,0	0	15	31,9	57	7	14,9	20	25	53,2	89
2011	48	157	0	0,0	0	8	16,7	30	5	10,4	15	35	72,9	112
2012	60	263	1	1,7	3	19	31,7	115	3	5,0	11	37	61,7	134
2013	45	222	2	4,4	6	12	26,7	71	3	6,7	10	28	62,2	135
2014	42	146	1	2,4	3	12	28,6	47	4	9,5	15	25	59,5	81
2015	35	134	1	2,9	3	3	8,6	12	5	14,3	22	26	74,3	97
2016	29	106	0	0,0	0	4	13,8	16	1	3,4	4	24	82,8	86
2017	29	96	0	0,0	0	3	10,3	10	2	6,9	8	24	82,8	78
2018	45	138	2	4,4	6	4	8,9	12	4	8,9	16	35	77,8	104
2019	33	91	0	0,0	0	3	9,1	9	1	3,0	3	29	87,9	79
ESPAÑA														
2009	1.225	4.793	19	1,6	68	174	14,2	821	165	13,5	606	867	70,8	3298
2010	1.252	4.590	21	1,7	72	178	14,2	674	159	12,7	549	894	71,4	3295
2011	1.145	4.336	20	1,7	67	173	15,1	856	126	11,0	479	826	72,1	2934

Ano	Total		Agricultura			Industria			Construción			Servizos		
	Sociedades	Socios	Sociedades	a ^e	Socios	Sociedades	a ^e	Socios	Sociedades	a ^e	Socios	Sociedades	a ^e	Socios
2012	1.006	3.895	18	1,8	68	153	15,2	735	95	9,4	357	740	73,6	2735
2013	892	3.444	10	1,1	62	463	51,9	682	85	9,5	317	634	71,1	2383
2014	770	2.860	12	1,6	41	128	16,6	522	78	10,1	299	552	71,7	1998
2015	515	1.917	5	1,0	20	61	11,8	298	50	9,7	174	399	77,5	1425
2016	417	1.398	5	1,2	23	51	12,2	222	40	9,6	127	321	77,0	1026
2017	331	1.079	5	1,5	18	47	14,2	210	33	10,0	102	246	74,3	749
2018	347	1.144	6	1,7	19	49	14,1	229	36	10,4	117	256	73,8	779
2019	255	833	1	0,4	3	37	14,5	204	19	7,5	48	198	77,6	578

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

Na agricultura, no ano 2019 en Galicia non se constituiron novas sociedades laborais en Galicia (e no conxunto estatal só 1). No sector industrial foron 3 (unha menos que no ano 2018, que representaron o 9% do total de novas entidades galegas e o 8,1% de España). Na construción atopámonos con 1 nova sociedade (no 2018 foron 4 as rexistradas) o que representa o 3% das creadas en Galicia e o 5% das españolas. O maior dinamismo preséntase no sector de servizos, 29 novas sociedades galegas (aínda que o baixan con relación ao ano anterior) que representan case o 88% das constituídas en Galicia e o 15% das españolas. Na media dos socios na constitución destas sociedades non hai grandes diferenzas sectoriais.

Táboa 4.6. Tipoloxía dos socios e socias en Galicia e España 2019

SOCIOS		Galicia	España
Total	Total	91	833
	Homes	52	511
	Mulleres	39	322
	% Mulleres	42,9	38,7
Socios traballadores	Total	79	741
	Homes	46	464
	Mulleres	33	277
	% Mulleres	41,8	37,4
Socios capitalistas	Total	12	92
	Homes	6	47
	Mulleres	6	45
	% Mulleres	50,0	48,9

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

A presenza das mulleres na estrutura societaria acadada, no ano 2019, o 50% na categoría de socios capitalistas, sendo a porcentaxe maior que na media española (48,9%). Na

categoría de traballadores as mulleres tamén teñen máis presenza nestas sociedades que no conxunto estatal, representando o 41,8% fronte o 37,4%.

Para terminar esta sección, analízase a creación neta de sociedades laborais en Galicia e España no período 2009-19.

Táboa 4.7. Creación neta de Sociedades Laborais en Galicia e España. 2009-2019

Ano	Sociedades activas 01/01	Novas sociedades rexistradas	Sociedades activas 31/12	Sociedades dadas de baixa	Creación neta de sociedades	% Creación neta de sociedades
GALICIA						
2009	971	31	856	146	-115	-11,8
2010	856	47	791	112	-65	-7,6
2011	791	48	709	130	-82	-10,4
2012	709	60	669	100	-40	-5,6
2013	669	45	618	96	-51	-7,6
2014	618	42	582	78	-36	-5,8
2015	582	35	539	78	-43	-7,4
2016	539	29	519	49	-20	-3,7
2017	519	29	481	67	-38	-7,3
2018	481	45	473	53	-8	-1,7
2019	473	33	442	64	-31	-6,6
ESPAÑA						
2009	17.651	1.225	15.679	3.197	-1.972	-11,2
2010	15.679	1252	14.574	2.357	-1.105	-7,0
2011	14.574	1.145	13.465	2.254	-1.109	-7,6
2012	13.465	1006	12.294	2.177	-1.171	-8,7
2013	12.294	892	11.322	1.864	-972	-7,9
2014	11.322	770	10.828	1.264	-494	-4,4
2015	10.828	515	10.313	1.030	-515	-4,8
2016	10.313	417	9.787	943	-526	-5,1
2017	9.787	331	9.234	884	-553	-5,7
2018	9.234	347	8.725	856	-509	-5,5
2019	8.725	255	8.160	820	-565	-6,5

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos publicados polo Ministerio de Trabajo e Economía Social.

En xaneiro de 2019 en Galicia había 473 sociedades laborais inscritas na Seguridade Social. Ao longo do ano se constituiron 33 novas e de deron de baixa 64 o que nos arroxa un saldo neto de -31 sociedades, dato significativamente peor que o do ano anterior, pero mellor que nos primeiros anos do período analizado. Así, a porcentaxe de creación neta de sociedades³ en Galicia neste ano foi de -6,6% o que nos sitúa na media española neste

3 Ciente entre a creación neta de sociedades e as que estaban activas a principios de ano

indicador. A evolución ao longo do período da creación neta no conxunto do estado e en Galicia é moi similar, con diferenzas nalgúns dos anos da serie.

4.4. Análise das Sociedades Laborais en Galicia e as súas provincias

Nesta sección preséntanse a información elaborada a partir dos datos do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais da Consellería de Emprego e Igualdade da Xunta de Galicia xa que nos permite ter unha foto máis real destas entidades na nosa Comunidade Autónoma e nas súas provincias.

A 31 de decembro de 2019 había 1.478 sociedades laborais rexistradas na nosa CC.AA. das cales o 12,7% son SAL (187) e o 87,3% son SLL A provincia na que están domiciliadas a maior porcentaxe é Pontevedra (40%), seguida da Coruña (31,9%), Ourense (16,7%) e Lugo (11,4%).

Segundo a súa forma xurídica, as SAL presentan a súa maior representación en A Coruña (17,3%) seguida de Lugo (15%). A representación destas sociedades nas provincias de Ourense e Pontevedra non chega ao 10% do total. No caso das SLL a maior presenza dáse na provincia de Pontevedra (90,8%) e Ourense (90,4%).

Táboa 4.8. Número de Sociedades Laborais en Galicia e provincias segundo a súa forma xurídica

	SAL	% s/total	% s/ Galicia	SLL	% s/total	% s/ Galicia	TOTAL
A Coruña	96	17,2	47,1	463	82,8	33,4	559
Lugo	27	14,9	13,2	154	85,1	11,1	181
Ourense	24	9,6	11,8	225	90,4	16,2	249
Pontevedra	57	9,5	27,9	544	90,5	39,2	601
GALICIA	204	12,8	100	1.386	87,2	100	1.590

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

A maioría das sociedades laborais galegas exercen a súa actividade no sector servizos (68,3%), seguido pola industria (17,5%), construción (12,3%) e na agricultura (1,9%).

Dentro das provincias, e o sector servizos o que representa a maior porcentaxe de sociedades, ao igual que acontece co conxunto galego: o 69,5% das sociedades de Pontevedra, o 68,8% de Ourense, o 67,4 % das de Lugo e o 67,0% das de A Coruña.

A agricultura presenta o maior peso na provincia de Lugo, 4,1% , fronte ao 2% da Coruña, o 1,6% de Pontevedra e o escaso 0,8% de Ourense.

A industria está máis presente nas sociedades laborais da provincia de A Coruña, 19,9% do total, estando moi próxima a provincia de Lugo (18,6%). A participación industrial nas provincias de Pontevedra e Ourense baixa ao 16% e ao 15,4%, respectivamente.

A construción presenta o maior peso na provincia de Ourense (15%) seguida de Pontevedra (12,9%), A Coruña (11,1%) e Lugo (9,9%).

Táboa 4.9. Número de Sociedades Laborais en Galicia e provincias por grandes sectores⁴

GRANDES SECTORES	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	GALICIA
Agricultura	11	7	2	12	32
Industria	104	33	38	100	275
Construción	66	18	36	77	197
Servizos	377	122	173	411	1083
TOTAL	558	180	249	600	1.587
Porcentaxe sobre o total por provincia					
Agricultura	2,0	3,9	0,8	2,0	2,0
Industria	18,6	18,3	15,3	16,7	17,3
Construción	11,8	10,0	14,5	12,8	12,4
Servizos	67,6	67,8	69,5	68,5	68,2
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Porcentaxe sobre o total galego					
Agricultura	34,4	21,9	6,3	37,5	100,0
Industria	37,8	12,0	13,8	36,4	100,0
Construción	33,5	9,1	18,3	39,1	100,0
Servizos	34,8	11,3	16,0	38,0	100,0
TOTAL	35,2	11,3	15,7	37,8	100,0

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Como se recolle na táboa 4.10, dentro dos servizos, 398 sociedades laborais operan no subsector de comercio e reparación de vehículos (39,5%), acadando unha representación por encima do 40% nas provincias de Lugo e Pontevedra. Son 160 sociedades laborais as que hai en Pontevedra e que representan o 40,2% do total galego, as 131 coruñesas o 32,9%, as 59 de Ourense o 14,8% e, por último, as 48 lucenses o 12,1%.

O segundo grupo máis relevante pola presenza destas entidades é o de hostalería, onde temos 198 sociedades que representan o 19,6% do total. En Ourense, esta porcentaxe elévase de forma importante, acadando o 26,1% das entidades nesta provincia. Neste grupo, a maioría das sociedades tamén están domiciliadas en Pontevedra, 73 empresas que representan o 36,9% do total galego. Na Coruña temos 57 sociedades, o 28,8% do total, en Ourense 43 (21,7%) e en Lugo 25 (12,6%).

O terceiro grupo en importancia é o de actividades profesionais, científicas e técnicas no que operan 136 sociedades laborais, representando o 13,5% do total en Galicia. A Coruña e Pontevedra presentan a maior representación neste grupo, superando o 14% das empresas da provincia. Así, as 57 domiciliadas en Pontevedra representan o 41,9% do total galego e as 50 coruñesas o 36,8%. As provincias de Lugo e Ourense supoñen, respectivamente, o 10,3 e o 11% das sociedades neste sector.

⁴ O total de sociedades desta táboa non coincide coa anterior, xa que hai algunha empresa que non ten o dato de sector de actividade na ficha do rexistro.

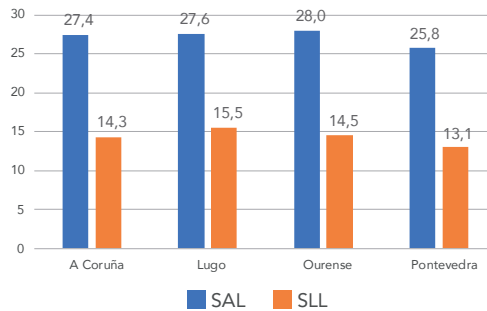
Atendendo ao peso das provincias dentro do total de Galicia, dentro destes subsectores, na Coruña as 6 sociedades laborais que operan no grupo de actividades financeiras e de seguros representan o 66,7% do total galego. As 17 sociedades pontevedresas que operan nas actividades administrativas e servizos auxiliares representan o 48,6% de Galicia.

Táboa 4.10. Número de Sociedades Laborais en Galicia e provincias: desagregación do sector servizos

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	GALICIA
Comercio e reparación de vehículos	150	51	63	167	431
Transporte e almacenamento	19	8	10	14	51
Hostalería	64	25	44	75	208
Información e comunicacións	17	5	7	19	48
Actividades financeiras e de seguros	7	0	3	1	11
Actividades inmobiliarias	3	1	1	4	9
Activ. Profesionais, científicas e técnicas	54	15	15	59	143
Activ. administrativas e servizos auxiliares	16	3	5	18	42
Educación	20	3	5	14	42
Activ. Sanitarias e de servizos sociais	6	3	6	7	22
Activ. Artísticas, recreativas e entretemento	9	5	4	13	31
Outros sevizos	12	3	10	20	45
TOTAL SERVICIOS	377	122	173	411	1.083

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Gráfico 4.7. Antigüidade media das Sociedades Laborais nas provincias galegas, segundo a súa forma xurídica.

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Se analizamos a antigüidade media das sociedades laborais galegas claramente é superior no caso das SAL, que se sitúa por encima dos 25 anos nas catro provincias galegas. Á hora de analizar este dato hai que ter en conta que a posibilidade de crear unha sociedade limitada laboral é máis recente que para as anónimas ao regularse na Lei 4/1997, del 24

de Marzo. A media de idade en Galicia no conxunto das laborais é de 15,6 anos e Lugo é a provincia na que son máis lonxevas (17,3 anos).

Táboa 4.11. Antigüidade media das Sociedades Laborais en Galicia e as súas provincias por grandes sectores de actividade

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	GALICIA
Agricultura	15,3	18,1	11,8	13,6	15,1
Industria	17,7	21,0	17,5	15,6	17,3
Construcción	15,7	15,2	15,4	15,4	15,5
Servizos	16,6	16,3	15,4	13,6	15,2
TOTAL	16,7	17,2	15,7	14,2	15,6

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

As sociedades laborais galegas máis antigas as atopamos no sector da industria, cunha antigüidade media de 17,4 anos, sendo neste sector as lucenses as que superan claramente esta idade (20,7 anos). No resto dos sectores a media de idade destas entidades está ao redor dos 15 anos, con diferenzas provinciais: na provincia da Coruña, despois da industria (17,6), atopamos as de maior idade no sector servizos (16,4); en Lugo atopamos ás de maior idade no sector de industria (20,7) e de agricultura (18,1); en Ourense en industria (17,5) e nos servizos (15,6), aínda que con pouca diferenza coas de construción (15,4); por último, en Pontevedra, volve a ser o sector industrial o que presenta as sociedades máis antigas (16) seguido das de construción (15,5).

Táboa 4.12. Capital social das Sociedades Laborais en Galicia e as súas provincias, segundo a forma xurídica

		A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	GALICIA
CLASE LABORAL	SAL	53.074	53.434	70.847	116.163	72.840
	SLL	24.625	29.062	17.996	21.101	22.659
CLASE XERAL	SAL	11.368	10.242	19.065	13.816	12.808
	SLL	6.027	8.590	4.844	4.496	5.519
TOTAL	SAL	64.442	63.676	89.912	129.979	85.648
	SLL	30.652	37.652	22.840	25.597	28.178

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

O capital social inicial medio co que se constituíron as sociedades laborais galegas é de 98.444 euros no caso das SAL e de 30.436 euros nas SLL, polo que amplían os requisitos legais para a constitución das mesmas (60.000 e 3.000). Nas entidades englobadas na clase laboral, Pontevedra é a provincia onde o capital social é claramente superior as outras provincias (124.588 euros) seguida de Ourense (71.314 euros). Na clase xeral, redúcese o capital inicial medio sendo de 23.753 euros no caso das SAL e 8.314 no caso das SLL.

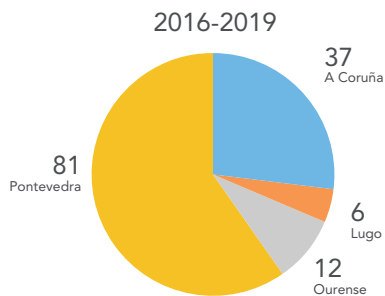
Táboa 4.13. Sociedades Laborais constituídas en Galicia e as súas provincias no período 2016-2019

	2016	2017	2018	2019
A Coruña	7	6	15	9
Lugo	1	0	3	2
Ourense	3	4	3	2
Pontevedra	18	19	24	20
GALICIA	29	29	45	33
Porcentaxe sobre o total galego				
A Coruña	24,1	20,7	33,3	27,3
Lugo	3,4	0,0	6,7	6,1
Ourense	10,3	13,8	6,7	6,1
Pontevedra	62,1	65,5	53,3	60,6
GALICIA	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Das 33 sociedades laborais constituídas en Galicia no ano 2019 o 60,6% (20) están domiciliadas na provincia de Pontevedra. A segunda provincia en dinamismo é A Coruña, que con 9 novas sociedades representa o 27,3% da creación. A creación de laborais no ano 2018 foi claramente mellor que a do ano 2019 en todas as provincias galegas.

Se analizamos o dato acumulado dos últimos catro anos, das 136 sociedades constituídas en Galicia, 81 están na provincia de Pontevedra, 37 na Coruña, 12 en Ourense e 6 en Lugo.

Gráfico 4.8. Sociedades laborais constituídas nas provincias galegas: acumulado 2016-19

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Táboa 4.14. Sociedades Laborais constituídas en Galicia no período 2016-19, segundo forma xurídica, media de socios e de capital social

		2016	2017	2018	2019
Número	Total	29	29	45	33
	SAL	0	0	0	0
	SLL	29	29	45	33
Media socios e socias	Número	3,7	3,4	3	3
Socias	Porcentaxe	21,6	26,5	33,3	33,3
Media K-Social persoas físicas (euros e porcentaxe)	clase laboral	31.221	19.725	18.773	53.598
	clase xeral	6.993	2.541	2.857	21.699
	% clase laboral	81,7	88,6	86,8	71,2

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

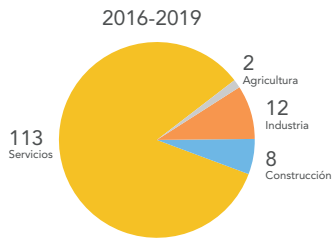
Todas as sociedades laborais constituídas no período 2016-19 presentan a forma xurídica de SLL. No ano 2019 a media de persoas socias iniciais é de 3, sendo a porcentaxe de socias na constitución das mesmas do 33%. Con relación ao capital medio é de 53.598 nas de clase laboral e de 21.699 nas de clase xeral, aumentando significativamente a dotación inicial media de capital dos anos anteriores analizados.

Táboa 4.15. Sociedades Laborais constituídas en Galicia no período 2016-19 por grandes sectores de actividade

	2016	2017	2018	2019
Agricultura	0	0	2	0
Industria	4	2	4	2
Construcción	0	2	4	2
Servizos	24	25	35	29
TOTAL	28	29	45	33
% sobre o total				
Agricultura	0,0	0,0	4,4	0,0
Industria	14,3	6,9	8,9	6,1
Construcción	0,0	6,9	8,9	6,1
Servizos	85,7	86,2	77,8	87,9
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

A maior parte das sociedades laborais constituídas en Galicia, no conxunto do período, son do sector servizos, 113 (83,7%), na industria constituíronse 12 (o 8,9% do total), 8 na construción (5,9%) e 2 na agricultura (1,5%). No último ano analizado, 2019, os servizos seguen a ser, claramente, o sector maioritario onde operan as novas sociedades, 29, que representan o 87,9% do total. Nos sectores industriais e da construción constituíronse 2 empresas, o que representa, en ambos caso, o 6,1% do total.

Gráfico 4.9. Sociedades Laborais constituídas en Galicia por grandes sectores de actividade: acumulado do período 2019-19

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

En Galicia no ano 2019 déronse de baixa 112 sociedades das que 17 son SAL (15,2%) e 95 SLL (84,8%). Por provincias, a maior porcentaxe de baixas a atopamos na provincia da Coruña, 61 en total (10 SAL e 51 SLL) representando o 54,5% do total galego. Pontevedra é a segunda provincia con maior baixas no número de sociedades, 33 (5 SAL e 28 SLL) o que supón o 29,5% do total. Ourense é a terceira provincia con maiores baixas, 10 sociedades (8,9%). Lugo é a provincia con menor número de disolucións, 8 sociedades, o 7,1% do conxunto galego.

Táboa 4.17. Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia e as súas provincias, segundo a súa forma xurídica

	SAL	SLL	TOTAL
A Coruña	10	51	61
Lugo	1	7	8
Ourense	1	9	10
Pontevedra	5	28	33
GALICIA	17	95	112

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Por grandes sectores, o maior número de baixas o atopamos nos servizos, 75 no conxunto galego (67% do total), sendo Ourense a provincia que presenta a maior porcentaxe de baixa neste sector dentro da provincia (o 80% do total de baixas) mentres que, pola contra, en Pontevedra as baixas das sociedades neste sector (17) representan o 51,5% do total.

Nos sectores de industria e construción o número de baixas no conxunto galego se situaron en 17 e 16 (o 15,2 e 14,3% do total, respectivamente). A maior porcentaxe de baixas na industria atopámola na provincia de Pontevedra (27,3%, 9 sociedades). No sector da construción, é A Coruña a provincia onde as baixas son maioritarias (11 sociedades que representan o 18% da provincia e case o 69% da construción en Galicia).

Táboa 4.18. Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia e as súas provincias, por grandes sectores de actividade

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	GALICIA
Agricultura	1	0	0	3	4
Industria	5	1	2	9	17
Construción	11	1	0	4	16
Servizos	44	6	8	17	75
TOTAL	61	8	10	33	112
Porcentaxe sobre o total					
Agricultura	1,6	0,0	0,0	9,1	3,6
Industria	8,2	12,5	20,0	27,3	15,2
Construción	18,0	12,5	0,0	12,1	14,3
Servizos	72,1	75,0	80,0	51,5	67,0
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

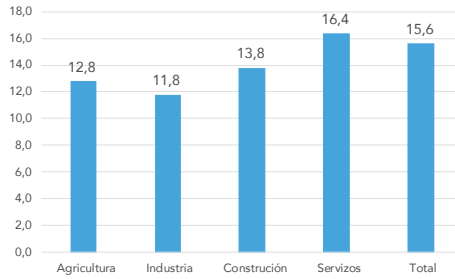
Se analizamos a antigüidade das sociedades dadas de baixa no ano 2019 en Galicia, a media é de 15,6 anos sendo moi superior as das SAL (27,9) que as das SLL (13,4). Por provincias as máis antigas atópanse na Coruña (17,2 anos de media) e as máis novas en Ourense (12,9 anos). Como é de esperar, as anónimas son ás máis antigas, especialmente na provincia de Pontevedra, onde a media de idade era de 30,8 anos .

Táboa 4.19. Antigüidade das Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia e as súas provincias, segundo a súa forma xurídica

	SAL	SLL	TOTAL
A Coruña	26,9	15,4	17,2
Lugo	32,5	13,0	15,5
Ourense	20,0	12,1	12,9
Pontevedra	30,8	10,2	13,3
GALICIA	27,9	13,4	15,6

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

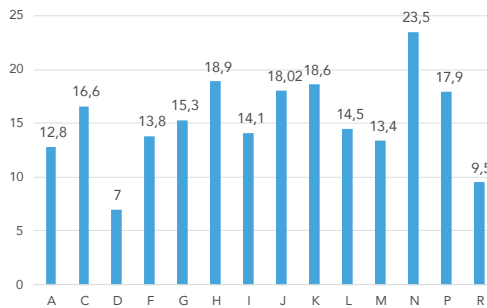
Gráfico 4.10. Antigüidade das Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia, por grandes sectores de actividade

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Por sector de actividade, as sociedades dadas de baixa máis antigas as atopamos nos servizos (16,4 anos), seguidas as da construción (13,8), agricultura (12,8) sendo as máis novas as sociedades que se deron de baixa no sector da industria (11,8).

Gráfico 4.11. Antigüidade das Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia, por sectores de actividade

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

A agricultura, gandería e pesca; C industria manufacturera; D fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado; F fornecemento de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación; G comercio por xunto e ao retalho, reparación de vehículos de motor e motocicletas; H transporte e almacenamento; I hostalaría; J información e comunicacións; K actividades financeiras e de seguros; L actividades inmobiliarias; M actividades profesionais, científicas e técnicas; N actividades administrativas e servizos auxiliares; P educación; R outros servizos.

Por subsectores, as sociedades dadas de baixa máis antigas as atopamos no sector de actividades administrativas e servizos auxiliares (23,5 anos) seguidas das que operaban no sector de transporte e almacenamento (18,9), actividades financeiras e seguros (18,6) e as de información e comunicación (18,02). Pola contra, as máis xoves as atopamos no sector de fornecemento de enerxía eléctrica (7 anos) e outros servizos (9,5).

4.5. Conclusións

As Sociedades Laborais son unha fórmula de auto emprego que xurdiron para dar saída a empresas que estaban en situación e crise, aínda que se constata que moitas das constituídas son de nova creación. Son sociedades mercantís nas que a maioría do capital social é propiedade dos traballadores que prestan servizos de forma retribuída, persoal e directa cunha relación laboral por tempo indefinido.

A evolución destas sociedades, en Galicia e España, segundo os datos publicados polo ministerio que se corresponden ás inscritas na Seguridade Social, é decrecente no tempo. No último ano, hai 442 sociedades galegas inscritas, sendo 383 menos que as que había no ano 2009, cunha caída media anual similar á media española (-6%).

No último ano, perdéronse 312 empregos nestas sociedades en Galicia, -12%, caída superior á media española (-5,6%).

Segundo a súa forma xurídica, no ano 2019 tiñamos 30 sociedades anónimas laborais inscritas na Seguridade Social, 1 menos que o ano anterior, sendo maior a caída en España. A peor evolución das SAL pode estar relacionada cos maiores requirimentos en canto ao número de socios e de capital.

A presenza das mulleres na estrutura societaria acadou o 50% no ano 2019 na categoría de socios capitalistas e o 41,8% nos traballadores, sendo ambas porcentaxes superiores ás da media española (48,9% e 37,4%).

Segundo os datos do rexistro da Xunta de Galicia, a 31 de decembro de 2019 había 1.478 sociedades laborais rexistradas na nosa comunidade, a maioría nas provincias de Pontevedra (568) e A Coruña (498). A maioría exercen a súa actividade nos servizos (68,3%), seguida pola industria (17,5%), construción (12,3%) e agricultura (1,9).

Dentro do sector sevizos, o grupo con maior presenza destas empresas é o de comercio e reparación de vehículos, 398 empresas que representan o 39,5% do sector. O seguinte sector en importancia é o de hostalaría no que operan 198 sociedades laborais, o 19,6% das adicadas aos servizos.

A antigüidade media das sociedades laborais galegas é de 15,6 anos (aínda que as que operan na industria acadan os 17,3). As sociedades con máis idade as atopamos en Lugo, sobre todo na industria (21 anos) e na agricultura (18,1 anos).

No ano 2019 constituíronse 33 novas sociedades laborais, 29 no sector servizos e 2 tanto na construción como na industria. Non se constituíu ningunha nova no sector da agricultura. Nese mesmo ano, déronse de baixa 112: 75 nos servizos, 17 na industria, 16 na construción e 4 na agricultura. Por provincias, e A Coruña a que perde máis empresas, 61, fronte as 33 de Pontevedra, 10 de Ourense e 8 de Lugo.

5. EMPRESAS DE INSERCIÓN

5.1. Marco normativo das Empresas de Inserción

A regulación das empresas de inserción a nivel estatal réxese pola Lei 44/2007, do 13 de decembro, para a regulación do réxime de empresas de inserción, modificada pola Lei 27/2009, do 30 de decembro, de medidas urxentes para o mantemento e o fomento do emprego e a protección de persoas desempregadas. No seu Artigo 4, defínese a empresa de inserción como “aquela sociedade mercantil ou sociedade cooperativa legalmente constituída que, debidamente cualificada polos organismos autonómicos competentes na materia, realice calquera actividade económica de produción de bens e servizos, cuxo obxecto social teña como fin a integración e formación sociolaboral de persoas en situación de exclusión social como tránsito ao emprego ordinario”. Ademais de proporcionar un traballo remunerado e formación específica, as empresas de inserción deberán ter servizos de intervención o acompañamento para facilitar a posterior incorporación ao mercado de traballo ordinario.

Segundo a Lei 44/2007, as empresas de inserción deben cumprir, ademais dos relativos ao rexistro e ás entidades promotoras, os seguintes requisitos:

- Estar promovidas e participadas por entidades sen ánimo de lucro. Esta participación será, como mínimo, o 51% en sociedades mercantís.
- Manter en cómputo anual a, polo menos, un trinta por cento de traballadores en proceso de inserción durante os primeiros tres anos de actividade e de, polo menos, o cincuenta por cento a partir do cuarto.
- Non realizar actividades económicas diferentes ás do seu obxecto social

- Dedicar, polo menos, un oitenta por cento dos resultados ou excedentes do exercicio á mellora das estruturas produtivas e de inserción
- Presentar anualmente un Balance Social da actividade da empresa
- Dispoñer dos medios necesarios para cumprir cos compromisos derivados dos itinerarios de inserción sociolaboral

Atendendo ao disposto na Lei 31/2015, de 9 de setembro, pola que se modifica e actualiza a normativa en materia de autoemprego e se adoptan medidas de fomento e promoción do traballo autónomo e da economía social, as EIL adquiren a consideración de entidades prestadoras de servizos de interese económico xeral.

No que respecta a Galicia, a Lei 10/2013, do 27 de novembro, de inclusión social de Galicia (DOG núm. 249, do 31 de decembro) regula as empresas de inserción no capítulo II do seu título IV.

Atendendo ao artigo 62 de dita Lei, a Xunta de Galicia promoverá as empresas de inserción como recurso para facilitar a incorporación ao mercado laboral ordinario das persoas en situación ou risco de exclusión social, cualificación esta que será acreditada polo Sistema galego de servizos sociais.

As empresas de inserción teñen como trazo característico o requisito de aplicación dun itinerario de inserción, que debe ser aceptado pola persoa en situación de exclusión social contratada. As accións de intervención consistirán nun conxunto de servizos, prestacións, acción de orientación, tutoría e procesos personalizados e asistidos de traballo remunerado, formación no posto de traballo ou habituación laboral e social, encamiñados a satisfacer ou resolver problemáticas específicas derivadas da situación de exclusión.

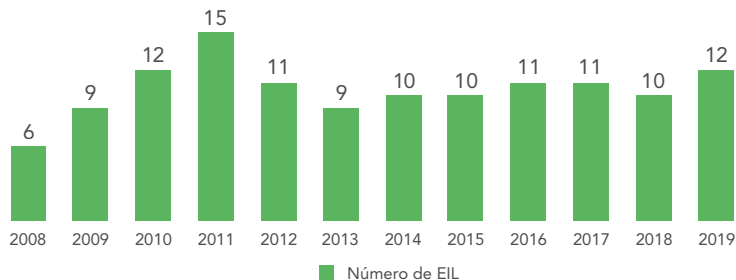
5.2. As empresas de inserción en Galicia

Descubrimos a continuación os trazos característicos das Empresas de Inserción Laboral (EIL) en Galicia. Empregaremos a información que nos proporciona a *Subdirección Xeral de Economía Social (Secretaría Xeral de Emprego)*, os datos dispoñibles na base de datos SABI e tamén datos extraídos das *Memorias Sociais elaboradas pola Federación de Asociacións Empresariales de Empresas de Inserción (FAEDEI)*. Presentaremos os datos básicos como son o número de EIL en Galicia, a actividade que desenvolven, algunha información financeira e outra referida ao emprego que xeran estas entidades.

Desde o comezo do rexistro en Galicia, no ano 2008, rexistráronse 23 EIL, das cales unha tiña actividade no sector primario, dúas na industria, unha na construción e o resto no sector servizos. Desde o 2012 a cifra de EIL en activo en Galicia vai oscilando entre 9 e 12 (gráfico 5.1).

Gráfico 5.1. Evolución do número de EIL en Galicia (2008-dec. 2019)

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Táboa 5.1. EIL en Galicia dec. 2019. Ano de rexistro e forma xurídica

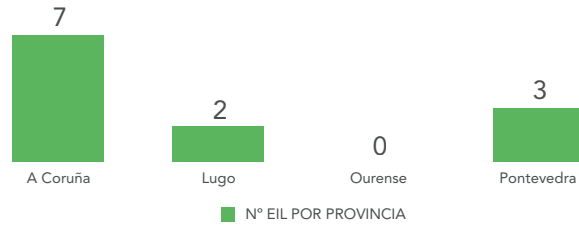
Nome da empresa	Ano de rexistro	Forma xurídica
AHORTAS EIL SLU	2019	Sociedade limitada
SERVICIOS COMERCIALES DE INSERCIÓN LABORAL, EIL	2019	Sociedade limitada
CONSERVAS ANACO E.I.L., S.L.	2017	Sociedade limitada
TROCO SOLIDARIO S.L.	2017	Sociedade limitada
ARROUPA SANTIAGO EIL, S.L.	2015	Sociedade limitada
FEITO PONTEVEDRA EIL, S.L.	2014	Sociedade limitada
COROCEIRO EIL	2012	Sociedade limitada
PROPERDIS EIL	2011	Sociedade limitada
COMPOSTELA INSERTA EIL	2010	Sociedade limitada
EIL GRUPO DILL	2010	Sociedade limitada
EIL INSERGAL	2009	Sociedade limitada
EIL CORMO INTEGRAL	2008	Sociedade limitada

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

En decembro de 2019, hai 12 empresas de inserción activas e rexistradas na Xunta de Galicia. As dúas máis novas rexistráronse este ano, pero catro delas o fixeron no 2010 ou antes (táboa 5.1). Todas teñen a forma xurídica de sociedade limitada.

Por provincias, a maioría, 7, teñen a sede na provincia de A Coruña, 3 en Pontevedra e 2 en Lugo (gráfico 5.2). En canto ás actividades desenvolvidas por estas empresas, nove delas clasifícanse no sector servizos, unha no sector primario, unha na industria e outra na construción (gráfico 5.3). Na táboa 5.2, incluímos o detalle da actividade principal que desenvolve cada unha delas atendendo ao código CNAE-2009 de catro díxitos.

Gráfico 5.2. EIL en Galicia dec. 2019. Distribución por provincias

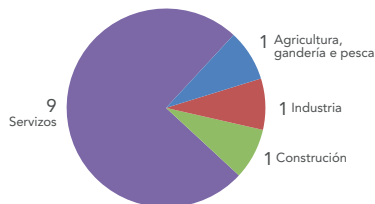
Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia

Táboa 5.2. EIL en Galicia dec. 2019. Actividade por código CNAE-2009

EMPRESA	CNAE	Actividade	Sector
AHORTAS EIL SLU	4631	Comercio por xunto de froitas e hortalizas	Servizos
SERVICIOS COMERCIALES DE INSERCIÓN LABORAL, EIL	4779	Comercio polo miúdo de artigos de segunda man.	Servizos
CONSERVAS ANACO E.I.L.,S.L.	1022	Fabricación de conservas de pescado	Industria
TROCO SOLIDARIO S.L.	9499	Outras actividades asociativas n.c.o.p.	Servizos
ARROUPA SANTIAGO EIL, S.L.	4690	Comercio ao por maior non especializado	Servizos
FEITO PONTEVEDRA EIL, S.L.	8130	Actividades de xardinería	Servizos
COROCEIRO EIL	142	Explotación de outro gando bovino e búfalos	Agricultura
PROPERDIS EIL	4121	Construción de edificios residenciais	Construción
COMPOSTELA INSERTA EIL	8121	Limpeza xeral de edificios	Servizos
EIL GRUPO DILL	4791	Comercio polo miúdo por correspondencia ou Internet	Servizos
EIL INSERGAL	5621	Provisión de comidas preparadas para eventos	Servizos
EIL CORMO INTEGRAL	7830	Outra provisión de recursos humanos	Servizos

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia e da listaxe de empresas de inserción da Xunta de Galicia ¹

Gráfico 5.3. EIL en Galicia dec. 2019. Distribución por sectores

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro Administrativo de Sociedades Laborais. Consellería de Emprego e Igualdade. Xunta de Galicia)

Se atendemos á evolución da facturación do conxunto das EIL desde 2012 (táboa 5.3), observamos que acada a cifra máis alta do período no 2018, último ano do que dispoñemos de datos na base SABI. Para o cálculo da facturación, tomouse o valor do importe neto da

¹ https://ceei.xunta.gal/recursos/temas-de-interese?content=/Portal-CEI/unidades-informacion/iniciativas/iniciativa_00254.html&topic=topic_0104.html

cifra de ventas das empresas para as que hai datos dispoñibles na SABI (excepto no caso da empresa Troco Solidario S.L. onde se tomou o dato dos Ingresos de explotación).

Agora ben, dado que o número de empresas non é o mesmo todos os anos, resulta máis ilustrativo o dato da facturación por traballador (táboa 5.4), resultante de distribuír o total da facturación entre o total de empregados (empregados medios, isto é, calculados a tempo completo). Neste caso só podemos considerar para o cálculo as EIL que teñen o dato de número de empregados na base SABI. Obsérvase desde o 2014 unha diminución da facturación por traballador, aínda que supera todos os anos do período os 28.000 euros e mesmo chega a superar os 45.000 no 2014. Dita diminución vai acompañada por un incremento importante no número de empregados, que chegan a 55 no 2018.

Por tanto, as cifras da facturación por traballador nas EIL galegas garanten que estas empresas cumpran coa combinación de obxectivos deste tipo de iniciativas empresariais: a viabilidade empresarial e o desenvolvemento de metodoloxías que fagan posible a inserción laboral das persoas en/ou en risco de exclusión. O dato do que dispoñemos para comparar é o calculado no *Libro Branco da Economía Social* da Comunidade Valenciana. Nesa Comunidade, a facturación por traballador nas EIL non supera os 25.000 euros no período 2010-2016, pero sitúase por riba sempre dos 17.000 euros o que se considera un reforzo da viabilidade e sustentabilidade destas empresas no tempo.

Táboa 5.3. Facturación (importe neto cifra de ventas*) das EIL en Galicia 2012-2018

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nº empresas	5	6	7	6	8	10	10
Facturación (euros)	1.135.328	1.252.913	1.267.860	981.148	1.276.060	1.613.829	1.721.649

(*) Para a empresa TROCO SOLIDARIO S.L. tomouse o dato de Ingresos de explotación.

Fonte: Elaboración propia con datos de SABI

Táboa 5.4. Nº empregados e facturación por traballador nas EIL* en Galicia 2012-2018

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nº empresas	4	5	7	6	6	9	10
Empregados (medios)	32	43	28	27	33	49	55
Facturación por empregado	35.099	28.791	45.281	36.339	31.232	29.034	31.303

(*) Só se consideran aquelas que teñen datos na base SABI do número de traballadores.

Fonte: Elaboración propia con datos de SABI

Co obxecto de poder obter algunha información adicional sobre a actividade das EIL en Galicia, empregamos agora os datos que publica FAEDEI nas súas Memorias Sociais, sendo a última dispoñible a de 2018. No capítulo no que se presentan os datos por Comunidade Autónoma figuran os da Asociación de Empresas de Inserción de Galicia (AEIGA). O número de empresas pertencentes a dita Asociación foi aumentando desde 3 en 2015 ás 6 do ano 2018

Nestes datos pode apreciarse que no 2018 seguen a ser maioría as persoas en inserción nestas empresas (táboa 5.5). Tendo en conta o sexo, os contratados en 2018 son maioritariamente homes, tanto no dato de inserción como o de non inserción (táboa 5.6, gráfico 5.4 e gráfico 5.5).

Táboa 5.5. Persoas inserción/persoas non inserción nas EIL de AEIGA, 2015-2018

	Nº empresas	Persoas en inserción	Persoas non inserción	TOTAL
2015	3	12	22	34
2016	4	15	26	41
2017	5	58	29	87
2018	6	48	40	88

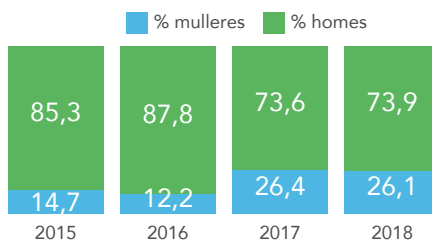
Fonte: Datos obtidos das Memorias Sociais de FAEDEI

Táboa 5.6. Persoas contratadas nas EIL de AEIGA por sexo, 2015-2018

	Nº de empresas	Mulleres en inserción	Mulleres non inserción	Homes en inserción	Homes non inserción	TOTAL
2015	3	2	3	10	19	34
2016	4	1	4	14	22	41
2017	5	14	9	44	20	87
2018	6	13	10	35	30	88

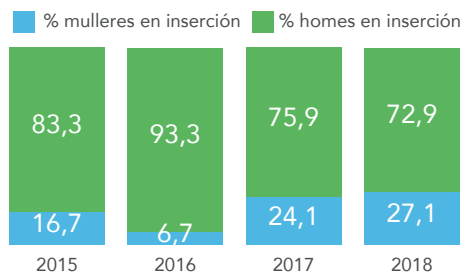
Fonte: Datos obtidos das Memorias Sociais de FAEDEI

Gráfico 5.4. Porcentaxe mulleres e homes contratados nas EIL de AEIGA, 2015-2018

Fonte: Elaboración propia con datos das Memorias sociais de FAEDEI

Gráfico 5.5. Porcentaxe mulleres e homes en inserción contratados nas EIL de AEIGA, 2015-2018

Fonte: Elaboración propia con datos das Memorias Sociais de FAEDEI

Ademais dos ingresos por facturación e das axudas públicas ás que pode optar calquera outra empresa, hai axudas e subvencións específicas para as EIL. En concreto en Galicia, a Consellería de Emprego e Iguadade convoca anualmente axudas para fomentar tanto a creación como o mantemento deste tipo de empresas. Estas permiten cubrir unha parte do custo salarial das persoas vulnerables e tamén do custo adicional que se deriva do emprego deste tipo de traballadores.

En concreto, na Orde de 30 de decembro de 2019 pola que se establecen as bases reguladoras das axudas ás empresas de inserción laboral (EIL) e ás súas entidades promotoras, e procede á súa convocatoria para o ano 2020, especificanse dous programas de axudas:

a) Programa I: axudas ao mantemento do custo salarial das persoas traballadoras en risco ou situación de exclusión social.

b) Programa II: axudas para compensar os custos adicionais do emprego de persoas en risco ou situación de exclusión social.

Neste segundo programa dispóñense axudas para:

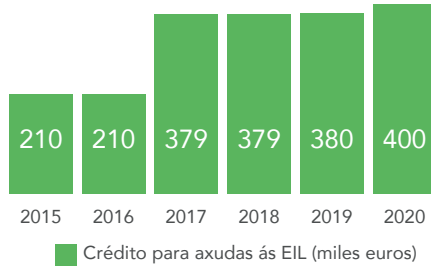
- contratación de xerentes ou persoas técnicas;
- contratación de persoal técnico en orientación e acompañamento á inserción;
- creación e ampliación de novos postos de traballo para persoas en inserción;
- inicio e posta en marcha da actividade;
- asistencia técnica para a creación mellora e diversificación de EIL;
- formación para as persoas en proceso de inserción e
- realización de labores de mediación laboral.

Nalgunha destas subvencións o incentivo base poderá incrementarse en certas porcentaxes (acumulables entre si) cando a persoa contratada é unha muller, cando a persoa contratada é maior de 45 anos e cando o centro de traballo está nun concello rural.

As partidas orzamentarias dirixidas a estes programas de incentivos foron de 400.000 euros para o 2020 (Orde 30 de decembro de 2019); 380.000 euros en 2019 (Orde de 1 de abril de 2019), dos que 300.000 € son para o Programa I; de 378.790 euros en 2018 (Orde do 5 de decembro de 2017) e de 378.790,29 euros en 2017 (Orde do 30 de xuño de 2017) e 210.000 euros en 2016 (Orde de 1 de xullo de 2016) e 210.000 euros en 2015 (Orde de

30 de setembro de 2015). Como se pode apreciar (gráfico 5.6), aumentáronse as contías a partir de 2017, mantendo un lixeiro incremento nos últimos anos.

Gráfico 5.6. Contía do crédito para axudas públicas ás EIL previsto nas bases reguladoras 2015-2020 (miles de euros)

Fonte: Datos obtidos das bases reguladoras das axudas ás EIL e ás súas empresas promotoras da Consellería de Emprego e Igualdade da Xunta de Galicia

Volvendo de novo aos datos da AEIGA, ofrecemos na táboa 5.7 os datos das axudas recibidas (tanto as específicas para as EIL como outras axudas) polas empresas de dita asociación. Fronte a isto debe terse en conta que, ademais da importante aportación que a integración no mercado laboral de persoas en exclusión supón para a cohesión social, a actividade das EIL proporciona tamén un retorno económico para as AA.PP., fundamentalmente vía impostos (táboa 5.8). Tamén supón un aforro para as AA.PP. dado que unha parte importante das persoas traballadoras en inserción deixan de percibir a renda de integración social (en Galicia a RISGA). Como se pode apreciar nas táboas mencionadas, a suma do retorno económico e do aforro para as administracións públicas supera as axudas públicas recibidas polas EIL consideradas.

Táboa 5.7. Axudas recibidas por as EIL de AEIGA, 2015-2018 (euros)

	Nº de empresas	Axudas públicas específicas a EIL	Outras axudas
2015	3	41.149,28	0
2016	4	85.430,07	0
2017	5	214.593,33	~18.966,00
2018	6	212.943,17	42.302,33

Fonte: Datos obtidos das Memorias Sociais de FAEDEI

Táboa 5.8. Retorno económico e aforro para as AAPP das EIL de AEIGA, 2015-2018 (euros)

	Nº de empresas	Retorno económico	Aforro para AAPP
2015	3	63.707,88	50.475,60
2016	4	43.181,10	57.525,60
2017	5	131.462,51	88.903,20
2018	6	296.558,43	97.625,52

Fonte: Datos obtidos das Memorias Sociais de FAEDEI

5.3. Conclusións

As empresas de inserción teñen como obxecto a incorporación ao mercado laboral ordinario das persoas en situación ou risco de exclusión social. Entre os seus trazos característicos destaca o requisito de aplicación dun itinerario de inserción, que debe ser aceptado pola persoa en situación de exclusión social contratada. A Lei 10/2013, do 27 de novembro, de inclusión social de Galicia regula as empresas de inserción no ámbito galego. Atendendo ao artigo 62 de dita Lei, a Xunta de Galicia promoverá este tipo de empresas.

Desde o comezo do rexistro en Galicia, no ano 2008, rexistráronse 23 EIL, das cales unha tiña actividade no sector primario, dúas na industria, unha na construción e o resto no sector servizos.

En decembro de 2019, había 12 empresas de inserción activas e rexistradas na Xunta de Galicia. As dúas máis novas rexistráronse este ano, pero catro delas o fixeron no 2010 ou antes. Todas teñen a forma xurídica de sociedade limitada.

En canto ás actividades desenvolvidas por estas empresas, nove delas clasifícanse no sector servizos, unha no sector primario, unha na industria e outra na construción. Por provincias, a maioría, 7, teñen a sede na provincia de A Coruña, 3 en Pontevedra e 2 en Lugo.

Obsérvase desde o 2014 unha diminución da facturación por traballador, cun certo repunte no 2018, aínda que supera todos os anos do período os 28.000 euros e mesmo chega a superar os 45.000 no 2014. Dita evolución vai acompañada por un incremento importante no número de empregados, que chegan a 55 no 2018 (aínda que hai que ter en conta que este ano se contabilizan máis empresas). Pode dicirse que as cifras da facturación por traballador nas empresas de inserción galegas garanten que estas compren coa combinación de obxectivos deste tipo de iniciativas empresariais: a viabilidade empresarial e o desenvolvemento de metodoloxías que fagan posible a inserción laboral das persoas en ou en risco de exclusión.

Segundo os datos dispoñibles, no 2018, nas seis EIL que forman parte da AEIGA, o número de traballadores na modalidade de inserción (48) era maior que o dos que non estaban nesa condición (40). Predominaban os homes nas dúas modalidades (o 73,9% do total son homes).

A Consellería de Emprego e Igualdade convoca anualmente axudas para fomentar tanto a creación como o mantemento deste tipo de empresas. Estas permiten cubrir unha parte

do custo salarial das persoas vulnerables e tamén do custo adicional que se deriva do emprego deste tipo de traballadores. As partidas orzamentarias dirixidas aos programas de incentivos son de 400.000 euros para 2020, incrementándose desde os 380.000 do 2019.

As empresas de inserción supoñen unha importante aportación para a cohesión social ao facilitar a integración no mercado laboral de persoas en exclusión. Pero, ademais, supoñen un retorno económico para as AAPP, fundamentalmente vía impostos, e un aforro para as mesmas, dado que unha parte importante das persoas traballadoras en inserción deixan de percibir a renda de integración social (Risga). Nos datos dispoñibles para as empresas da AEIGA, a suma do retorno económico e do aforro para as AAPP supera as axudas públicas recibidas por estas empresas.

6. OS CENTROS ESPECIAIS DE EMPREGO

6.1. Introducción

A configuración actual da Economía Social española ven marcada pola aprobación da Lei 5/2011, do 29 de marzo, de Economía Social, que sen ningunha dúbida supuxo un punto de inflexión sen precedentes para o recoñecemento, visibilidade e desenvolvemento do Sector, tanto dentro do propio Estado como da Unión Europea.

Recentemente, a aprobación da Lei 31/2015, do 9 de setembro, pola que se modifica e actualiza a normativa en materia de autoemprego e adóptanse medidas de fomento e promoción do traballo autónomo e da Economía Social, veu a completar este marco normativo establecendo medidas de desenvolvemento e Fomento da Economía social española.

Os Centros Especiais de Emprego forman parte da Economía Social.

Son empresas que compatibilizan a viabilidade económica e a súa participación no mercado co seu compromiso social cara a colectivos con menores oportunidades no mercado de traballo. O seu persoal está constituído polo maior número de persoas con discapacidade (cuxo número non pode ser inferior ao 70% respecto do total dos traballadores).

Na actualidade hai dúas posibilidades de integración laboral das persoas con discapacidade. Dun lado, a integración directa no mercado aberto ordinario de traballo e doutro a integración no mercado protexido a través de centros especiais de emprego.

Normativa

A Lei estatal 13/1982, do 7 de abril, de integración social dos minusválidos, configurou os centros especiais de emprego como unidades produtivas que, participando regularmente no mercado, teñen como finalidade primordial a integración laboral das persoas

con discapacidade, así como a prestación dos servizos de axuste persoal e social que estes traballadores requiran. Posteriormente, en virtude das competencias que con carácter exclusivo ten asumidas a Comunidade Autónoma de Galicia no artigo 27.2 3º do seu Estatuto de autonomía en materia de asistencia social, aprobouse a Lei autonómica 4/1993, do 14 de abril, que veu ordenar e estruturar o sistema integrado de servizos sociais da Comunidade Autónoma de Galicia, englobando os centros especiais de emprego como equipamentos propios dos servizos de atención especializada dirixidos a persoas con discapacidade. Por outra banda, a citada norma estatal está desenvolvida por medio do Real decreto 2273/1985, do 4 de decembro, que establece, entre outros aspectos, que a creación destes centros esixe a súa inscrición nun rexistro administrativo dependente da Administración xeral do Estado ou da correspondente comunidade autónoma, segundo o ámbito competencial, e o artigo 32.3º da Lei 4/1993, do 14 de abril, tamén prescribe de que todas as entidades prestadoras de servizos sociais haberán de estar inscritas, con carácter previo ao inicio das súas actividades nun rexistro administrativo creado para o efecto. Por medio do Real decreto 1928/1984, do 12 de setembro, sobre traspaso de funcións e servizos do Estado á Comunidade Autónoma de Galicia en materia da Unidade Administradora do Fondo Nacional de Protección ao Traballo, transferíronse á nosa comunidade autónoma as funcións e servizos inherentes ás competencias estatutariamente asumidas en materia de centros especiais de emprego, atribuíndoselle o seu exercicio á consellería competente en materia de traballo polo Decreto 168/1984, do 15 de novembro.

6.2. Tipoloxía dos centros especiais de emprego

Os CEE poden ser de carácter público ou privado, con ou sen ánimo de lucro. Isto significa que poden ser creados polas Administracións Públicas directamente ou en colaboración con outros organismos, por entidades, por persoas físicas, xurídicas ou comunidades de bens coa única esixencia de que teñan capacidade xurídica e de obrar para ser empresarios.

A disposición final décimo cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público (esta modifica o texto refundido da Lei Xeral de dereitos das persoas con discapacidade e da súa inclusión social e foi aprobada mediante Real Decreto Legislativo 1/2013 do 29 de novembro) engade un apartado 4 ao artigo 43 no que define aos Centros Especiais de Emprego de Iniciativa Social (CEEIS) como:

- Aqueles promovidos e participados en máis dun 50%, directa ou indirectamente, por unha ou varias entidades, xa sexan públicas ou privadas, que non teñan ánimo de lucro ou que teñan recoñecido o seu carácter social nos seus Estatutos, xa sexan asociacións, fundacións, corporacións de dereito público, cooperativas de iniciativa social ou outras entidades da economía social.
- Aqueles cuxa titularidade corresponda a sociedades mercantís nas que a maioría do seu capital social sexa propiedade dalgunha das entidades sinaladas anteriormente,

xa sexa de forma directa ou ben indirecta a través do concepto de sociedade dominante regulado no art. 42 do Código de Comercio.

- En todos os casos, os estatutos ou acordo social deben obrigar á reinversión íntegra dos beneficios para a creación de oportunidades de emprego para persoas con discapacidade e a mellora continua da súa competitividade e da súa actividade de economía social, tendo en todo caso a facultade de optar por reinvestilos no propio centro especial de emprego ou noutros centros especiais de emprego de iniciativa social.

Un estudo realizado por CIRIEC- España no ano 2014 clasifica os CEE da economía española en CEE da Economía Social (CEE ES) e CEE da Economía Capitalista (CEE EC) centrándose na análise do seu comportamento, prescindindo de criterios xurídicos e administrativos. Devandita análise derívase dos seus obxectivos principais (ben ter un impacto social ou ben ter un beneficio para os seus propietarios e accionistas) e da diferente titularidade da empresa pública ou privada. O seguinte cadro recolle a clasificación dos CEE realizada neste estudo.

Cadro 6.1. Tipoloxía dos CEE en función das súas características socioeconómicas

CENTROS ESPECIAIS DE EMPREGO (CEE)	Obxectivo principal	Titularidade
CEE da Economía Social	Obtención dun impacto social	Privada
CEE da Economía Pública	Obtención dun impacto social	Pública
CEE da Economía Capitalista	Obtención de beneficios para os seus propietarios ou accionistas	Privada
a) con personalidade xurídica		
b) sin personalidade xurídica (persoas físicas)		

Fonte: CIRIEC-España. Chaves, Juliá y Monzón (2018)

En España no ano 2019 existían un total de 43.192 entidades de Economía Social, das cales 800 corresponden a CEE.

Segundo os datos do Rexistro de CEE da Xunta de Galicia correspondentes ao ano 2019 existían un total de 111 CEE, 57 pertencentes á Economía Social e 54 pertencentes á economía capitalista. Na seguinte táboa observamos como hai unha traxectoria ascendente dende o ano 2017 (cun incremento de 5 CEE).

Táboa 6.1. CEE por tipoloxía de Centro

	CEE		
	Total	Iniciativa Social	Iniciativa Capitalista
2017	106	56	50
2018	109	56	53
2019	111	57	54

Fonte: Rexistro CEE Xunta de Galicia

6.3. Forma xurídica

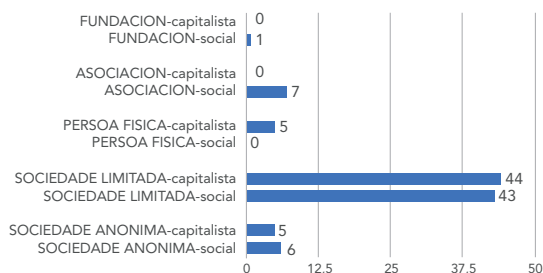
Os CEE adoptan na súa maioría a forma xurídica de Sociedade Limitada. Segundo os datos proporcionados por CIRIEC-España, en 2017 o 67.74% dos CEE ES e o 76.79% dos CEE EC eran Sociedades Limitadas. Esta tendencia non só é a predominante no ano 2019 senón que se ve incrementada. No caso dos CEE ES destacan as Sociedades Anónimas (S.A.) e as Asociacións; mentres que nos CEE EC só se crean S.A.

Táboa 6.2. Porcentaxes de CEE (ES, EC) segundo a súa forma xurídica. Galicia, 2019(%)

	Economía Social	Economía Capitalista	Total CEE
Asociación	12,3	0,0	6,3
Fundación	1,8	0,0	0,9
Sociedade Anónima	10,5	9,3	9,9
Sociedade Limitada	75,4	81,5	78,4
Persoa Física	0,0	9,3	4,5

Fonte: Rexistro CEE Xunta de Galicia

Gráfico 6.1. CEE (ES, EC) por forma xurídica. Galicia. 2019

Fonte: Rexistro CEE-Xunta de Galicia.

6.4. Distribución provincial e sectores de actividade

Nesta sección preséntase a distribución provincial e os sectores de actividade nos que están presentes os CEE de GALICIA seguindo a tipoloxía de centros e a información proporcionada polo Rexistro de CEE da Xunta de Galicia.

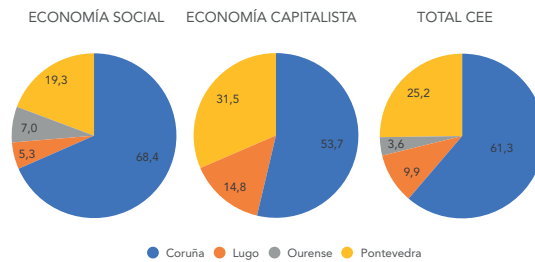
A distribución provincial mostra que o maior número de CEE atópase localizado na provincia da Coruña, seguida de Pontevedra, Lugo e Ourense, esta estrutura é similar no ano 2017 (CIRIEC-España).

Na seguinte táboa mostramos o número de CEE a nivel provincial tendo en conta como foron creados, segundo iniciativa social e iniciativa empresarial para o ano 2019. Podemos observar que na provincia de Coruña ten maior presenza de CEE da Economía Social fronte aos de Economía Capitalista.

Táboa 6.3. Número de CEE a nivel provincial. Ano 2019

	Economía Social	Economía Capitalista	Total
Coruña	39	29	68
Lugo	3	8	11
Ourense	4	0	4
Pontevedra	11	17	28
Galicia	57	54	111

Fonte: Elaboración propia a partir do Rexistro de CEE- Xunta de Galicia

Gráfico 6.2. Distribución provincial CEE (%), Galicia, Ano 2019

Fonte: Elaboración propia a partir da Información do Rexistro de CEE- Xunta de Galicia

En relación aos sectores de actividade nos que están presentes os CEE da Comunidade Galega, podemos afirmar que máis da metade de corresponden ao sector servizos, e logo destacan a industria, o comercio e o transporte; tendencia que se mantén desde o ano 2017.

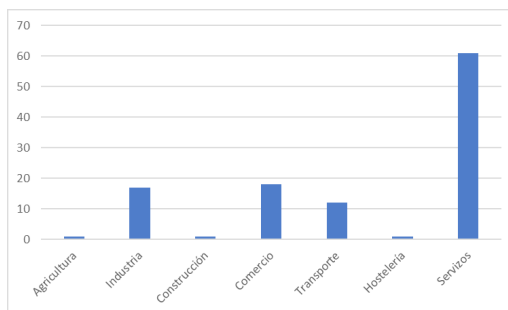
A presenza dos CEE de iniciativa social no sector servizos é superior a dos de iniciativa empresarial. Pola contra os CEE de economía capitalista, despois dos servizos, son protagonistas no transporte, na industria e no comercio.

Táboa 6.4. CEE por tipoloxía e sector de actividade, Galicia, ano 2019

	Economía Social	Economía Capitalista	Total CEE	Total CEE (%)
Agricultura	1	0	1	0,9
Industria	8	9	17	15,3
Construcción	0	1	1	0,9
Comercio	7	11	18	16,2
Transporte	3	9	12	10,8
Hostelería	1	0	1	0,9
Servizos	37	24	61	55,0
TOTAL	57	54	111	100,0

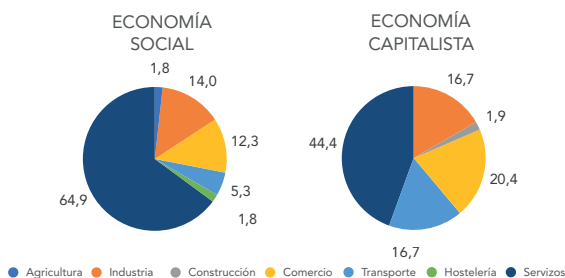
Fonte: Elaboración propia a partir de Rexistro CEE- Xunta de Galicia

Gráfico 6.3. Número CEE por sectores de actividade, Galicia, 2019

Fonte: Elaboración propia a partir de Rexistro CEE-Xunta de Galicia.

Gráfico 6.4. CEE por tipoloxía (ES, EC) e sectores de actividade, Galicia, 2019 (%)

Fonte: Elaboración propia a partir de Rexistro CEE-Xunta de Galicia

Se nos centramos nas actividades dos CEE no sector servizos, podemos afirmar que se concentran nos grupos N e Q da clasificación CNAE (2009). As actividades administrativas e de servizos auxiliares representan o 48,7% do total do sector servizos, e as actividades sanitarias e de servizos sociais ocupan o segundo lugar cun 24,3% seguidas por outros servizos co 18,9%. Afondando na clasificación, vemos como as persoas empregadas dedícanse principalmente á limpeza xeral de edificios e as actividades de xardinería

Os CEE de Economía Social protagonizan as actividades de servizos sociais fronte ao resto de CEE, e tamén levan a cabo actividades de xardinería. Pola contra os CEE de iniciativa capitalista dedícanse maiormente á limpeza xeral de edificios.

Táboa 6.5 Actividades dos CEE no sector servizos, Galicia, 2019

	Economía Social	Economía Capitalista	Total
J-Información e Comunicacions	0	3	3
L-Actividades Inmobiliarias	0	2	2
M-Actividades profesionais, científicas e técnicas	2	2	4
N-Actividades administrativas e servizos auxiliares	18	15	33
P-Educación	1	0	1

	Economía Social	Economía Capitalista	Total
Q-Actividades sanitarias e de servizos sociais	9	0	9
S-Outros servizos	7	2	9
Total	37	24	61

Fonte: Elaboración propia a partir de Rexistro CEE-Xunta de Galicia

Táboa 6.6. Actividades administrativas e servizos auxiliares (N), Galicia, 2019.

	Economía Social	Economía Capitalista	Total
8121 - Limpeza xeral de edificios	3	8	11
8130 - Actividades de xardinería	9	1	10
8129 - Outras actividades de limpeza	1	3	4
8299 - Outras actividades de apoio ás empresas n.c.o.p.	1	1	2
8122-Outras actividades de limpeza industrial e de edificios	2	2	4
7820- Actividades das empresas de traballo temporal	1	0	1
7830-Outra provisión de recursos humanos	1		1
Total	18	15	33

Fonte: Elaboración propia a partir de Rexistro CEE-Xunta de Galicia

Táboa 6.7. Actividades sanitarias e de servizos sociais (Q), Galicia, 2019.

	Economía Social	Economía Capitalista	Total
8899 - Outras actividades de servizos sociais sen aloxamento n.c.o.p.	4	0	4
8812 - Actividades de servizos sociais sen aloxamento para persoas con discapacidade	4	0	4
8811 - Actividades de servizos sociais sen aloxamento para persoas maiores	1	0	1
Total	9	0	9

Fonte: Elaboración propia a partir de Rexistro CEE-Xunta de Galicia

6.5. O emprego nos CEE

As persoas con discapacidade enfróntanse a maiores dificultades e barreiras que o resto da poboación no ámbito da inserción laboral, o cal as conduce a maiores taxas de pobreza e de exclusión social. Por esta razón, a integración laboral das persoas con discapacidade (PCD) é unha condición necesaria para garantir os seus dereitos.

Táboa 6.8. O emprego das persoas con e sen discapacidade, Galicia e España. 2018. Miles

	PCD (con discapacidade)		PSD (sen discapacidade)	
	GALICIA	ESPAÑA	GALICIA	ESPAÑA
Total	128,3	1899,8	1545,5	28280,8
Activos	38,4	654,6	1190,8	21951,9
Inactivos	89,9	1245,1	354,7	6328,9

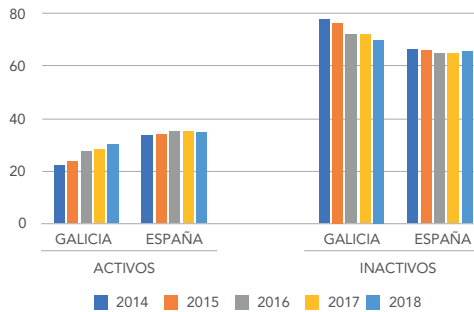
Fonte: INE

En canto ao emprego, as persoas con discapacidade teñen unha menor presenza no mercado laboral, así temos un 29,9% de Activos no caso de Galicia fronte ao 77% de Activos para as persoas sen discapacidade.

No ano 2018 o colectivo das PCD representa o 34.5% de activos en España, mentres que no caso galego é de 29.9%. Si observamos as PSD estas porcentaxes son similares, 77.6% para España e 77% para Galicia.

Unha característica moi significativa deste colectivo con respecto á súa situación laboral, é que a maioría son inactivos, aspecto que aumenta notablemente coa idade e co grao de discapacidade recoñecido.

No seguinte gráfico observamos a evolución das PCD no mercado laboral, vemos como a maior porcentaxe corresponde ao grupo de inactivos, aínda que tende a descender en Galicia nos últimos anos.

Gráfico 6.5. Porcentaxe de persoas con discapacidade segundo a relación coa actividade. 2014-2018

Fonte: IGE

Táboa 6.9. Persoas con certificado de discapacidade. Galicia, 2014-2018 (miles)

	Homes	Mulleres	% Homes	% Mulleres
2014	30,4	26	53,9	46,1
2015	29	24,6	54,1	45,9
2016	44,1	36,3	54,9	45,1
2017	51,9	43	54,7	45,3
2018	52,8	44	54,5	45,5

Fonte: INE

Dende o ano 2014 aumenta considerablemente o número de persoas con certificado de discapacidade, sen embargo a proporción entre homes e mulleres mantense (sobre o 54% e o 45%).

Táboa 6.10. Fogares con algunha persoa entre os 16 e 64 anos con discapacidade, e relación coa actividade. Galicia. Miles

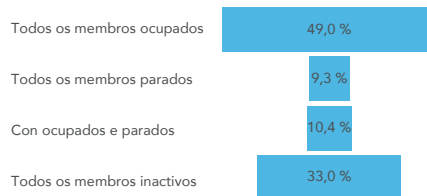
Relación	2017	2018
Total	115,4	118,9
Con algún membro activo	76,9	79,7
-con todos os membros ocupados	53,2	58,3
-con todos os membros parados	11,8	11
-con ocupados e parados	12	10,5
Con todos os membros inactivos	38,5	39,2

Fonte: IGE

En 2018 en Galicia uns 118.900 fogares contaban entre os seus membros con algunha persoa de 16 a 64 anos con discapacidade; isto representa o 10,9% dos fogares galegos.

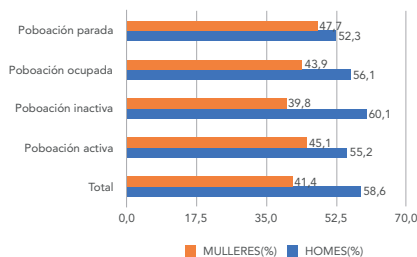
O 67,0% destes fogares contaba con algunha persoa en activo entre os seus membros; no 33,0% restante todos os seus membros eran persoas inactivas.

Gráfico 6.6. Distribución dos fogares (persoas 16-64 anos) con discapacidade en relación coa actividade. Galicia, 2018 (%)

Fonte: IGE

Gráfico 6.7. Persoas Con Discapacidade segundo actividade e sexo. Galicia. 2018 (%)

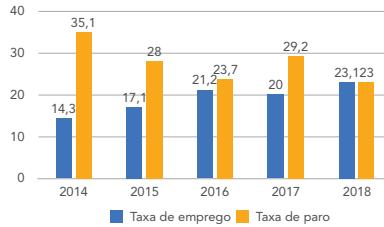
Fonte: IGE, INE

Para o ano 2018, dentro do colectivo das Persoas Con Discapacidade os homes representan o 58,6% fronte as mulleres (41,4%). Superan ás mulleres en 20 puntos en canto a poboación inactiva. Hai máis homes traballando, e sen embargo menos mulleres paradas.

No ano 2018 había en Galicia 128.300 persoas con discapacidade en idade de traballar (de 16 a 64 anos), o que supuxo o 7,7% da poboación total en idade de traballar nese ano. Destas, o 29,9% (unhas 38.400 persoas) clasifícanse como activas e o 70,1% (unhas 89.900 persoas) como inactivas. A súa vez, dentro da poboación con discapacidade activa no 2018, o 77,1% estaba ocupada e o 22,9% restante en paro.

No conxunto do Estado Español no ano 2018 había 1.899.800 persoas con discapacidade en idade de traballar (de 16 a 64 anos), o que supuxo o 6,3% da poboación total en idade laboral. Desta cifra, 654.600 eran activos.

Gráfico 6.8. Evolución da taxa de emprego e de paro das persoas con discapacidade. Galicia. 2014-2018 (%)

Fonte: IGE.

O gráfico mostra a evolución positiva da taxa de emprego (de 14,3% a 23,1%), e a baixada na taxa de paro (de 35,1% a 23%) nos últimos cinco anos (2014-2018).

Táboa 6.11. Taxas de actividade, emprego e paro da poboación con e sen discapacidade, e sexo. Galicia e España. Ano 2018, (%)

	Persoas sen discapacidade						Persoas con discapacidade					
	Galicia			España			Galicia			España		
	Homes	Mulleres	Total	Homes	Mulleres	Total	Homes	Mulleres	Total	Homes	Mulleres	Total
Taxa de actividade	81,1	73,1	77	83,6	71,7	77,6	28,1	32,5	29,9	35,1	33,6	34,5
Taxa de emprego	71,2	62,8	66,9	72,4	59,6	65,9	22,1	24,5	23,1	26,2	25,2	25,8
Taxa de paro	12,2	14,2	13,2	13,4	16,9	15,1	21,6	24,6	23	25,4	25	25,2

Fonte: IGE, INE

Ao comparar as taxas de actividade da poboación con e sen discapacidade, destaca a baixa taxa de actividade das persoas con discapacidade no mercado laboral galego.

En 2018 a súa taxa de actividade situouse no 29,9%, 47,1 puntos por debaixo da do colectivo de persoas sen discapacidade.

Ademais é maior no caso das mulleres 32,5% fronte a 28,1% dos homes, situación que muda si falamos das persoas sen discapacidade (81,1% homes e 73,1% mulleres) para Galicia no ano 2018.

A taxa de emprego foi do 23,1%, 43,8 puntos por debaixo da correspondente ás persoas sen discapacidade, distan máis de 40 puntos.

A taxa de paro, pola contra, foi superior á deste colectivo: 23,0% para as persoas con discapacidade fronte a 13,2% para a poboación sen discapacidade.

No referido á taxa de paro, a comparativa é vantaxosa para o colectivo de homes con discapacidade, xa que a súa taxa de paro é 3 puntos inferior á feminina en 2018.

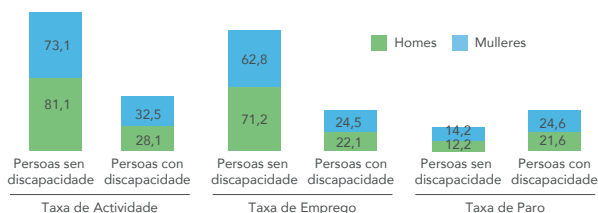
Ocorre o contrario coa taxa de emprego: para o colectivo de persoas con discapacidade a taxa feminina é superior á masculina en 2,4 puntos. Pola contra, no caso da poboación sen discapacidade a taxa de emprego feminina é inferior á masculina en 2018.

A evolución da taxa de actividade da poboación con discapacidade de Galicia en 2018 foi positiva: creceu 1,7 puntos respecto a do ano 2017. A taxa de emprego tamén creceu: 3,1 puntos. A taxa de paro diminuíu entre 2017 e 2018.

No contexto español, o máis destacable do colectivo de persoas con discapacidade é a súa baixa participación no mercado laboral. En 2018 a súa taxa de actividade foi do 34,5% (medio punto menos que en 2017), é dicir, máis de 43 puntos inferior á da poboación sen discapacidade. A taxa de emprego foi do 25,8%, máis de 40 puntos inferior á das persoas sen discapacidade. Dita taxa diminuíu 0,1 puntos respecto a 2017. Pola súa banda, a taxa de paro superou en máis de 10 puntos á da poboación sen discapacidade (25,2% fronte a 15,1%). Respecto ao ano 2017, a taxa de paro reduciuse un punto (dous no caso das persoas sen discapacidade).

Do mesmo xeito que sucede para a poboación xeral, as mulleres con discapacidade tiñan menos presenza activa no mercado laboral. Con todo, a súa taxa de actividade estaba máis próxima á masculina que na poboación sen discapacidade (33,6% fronte a 35,1%). A taxa de emprego dos homes con discapacidade superou en 1,0 puntos á das mulleres. Para o resto da poboación de 16 a 64 anos, a diferenza foi de 12,8 puntos. Pola súa banda, a taxa de paro das mulleres con discapacidade foi inferior á dos homes en 0,4 puntos. Para as mulleres sen discapacidade foi maior en 3,5 puntos.

A taxa de emprego dos homes con discapacidade aumentou respecto a 2017 en 0,2 puntos, mentres que a das mulleres diminuíu en 0,4 puntos. Pola súa banda, a taxa de paro baixou 0,4 e 1,7 puntos, respectivamente.

Gráfico 6.9. Taxas de actividade, emprego e paro da poboación con e sen discapacidade, e sexo. Galicia. Ano 2018, (%)

Fonte: IGE

Táboa 6.12. Taxas de actividade e emprego das PCD segundo o tipo de discapacidade. Galicia. 2018 (%)

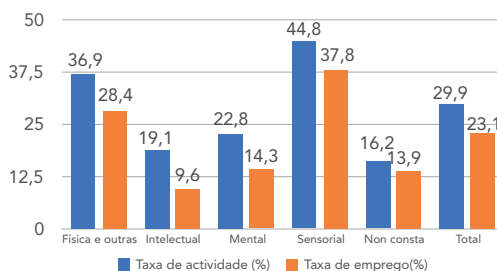
	Taxa de actividade	Taxa de emprego
Física e outras	36,9	28,4
Intelectual	19,1	9,6
Mental	22,8	14,3
Sensorial	44,8	37,8
Non consta	16,2	13,9
Total	29,9	23,1

Fonte: IGE

A participación no mercado laboral da poboación con discapacidade vén determinada polo grao e o tipo de discapacidade que padeza a persoa. Así, das 38.400 persoas con discapacidade que formaban parte da poboación activa en 2018, a meirande parte (o 54,9%) tiña un grao de discapacidade de entre o 33% e o 44%.

Outras características desta poboación son que as discapacidades sensorial e a física levan asociadas unha maior taxa de emprego. Pola contra as taxas de actividade cando as limitacións son intelectuais e mentais non se traducen en emprego.

A taxa de emprego das PCD dende o ano 2014 pasou do 14,3% ao 23,1%, este aumento prodúcese en todos os tipos de discapacidade, sendo de case 10 puntos tanto na física como na sensorial.

Gráfico 6.10. Taxas de actividade e emprego das PCD segundo o tipo de discapacidade. Galicia. 2018 (%)

Fonte: IGE

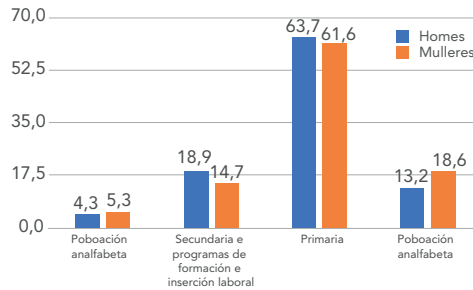
Táboa 6.13. Porcentaxe de poboación con discapacidade segundo nivel de estudos e sexo. Galicia, 2018 (%)

	Total	Homes	Mulleres
Poboación analfabeta	4,7	4,3	5,3
Primaria	17,1	18,9	14,7
Secundaria e programas de formación e inserción laboral	62,8	63,7	61,6
Superiores	15,4	13,2	18,6

Fonte: IGE

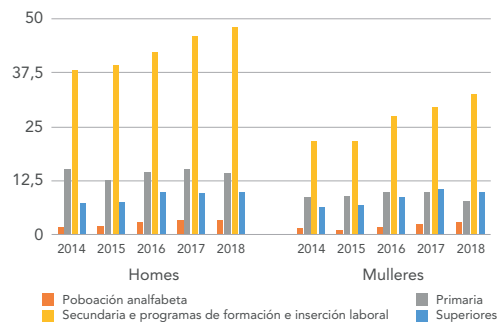
As PCD teñen estudos, na súa maioría secundarios (62,8%). En canto ao sexo destaca a porcentaxe de mulleres con estudos superiores (18,6%), case 5 puntos por encima dos homes.

Gráfico 6.11. Poboación con discapacidade segundo nivel de estudos e sexo. Galicia, 2018 (%)

Fonte: IGE

Gráfico 6.12. Poboación con discapacidade segundo nivel de estudos e sexo. Galicia, 2014-2018. Miles persoas.

Fonte: IGE

O 85,8% da poboación ocupada con discapacidade traballaba a xornada completa en 2018; esta porcentaxe é 1 punto inferior á proporción correspondente a do colectivo de poboación ocupada sen discapacidade.

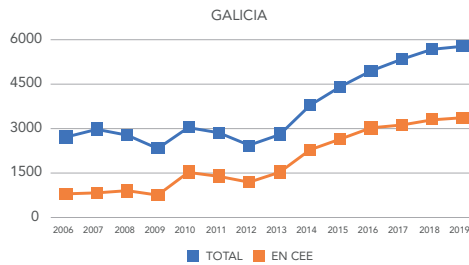
A meirande parte dos traballadores e das traballadoras con discapacidade de Galicia son asalariadas; de feito, en 2018 o 82,8% da poboación ocupada con discapacidade traballou como asalariada. Destas, o 78,8% tiña contrato indefinido, 5,6 puntos máis que a poboación asalariada sen discapacidade.

No ano 2017 o 84,1% das persoas ocupadas con discapacidade traballan a xornada completa (2,6 puntos inferior ao colectivo de persoas ocupadas sen discapacidade); a maior parte son asalariados, e o 76,3% tiñan un contrato indefinido (3,4 puntos máis que a poboación asalariada sen discapacidade).

6.6. Os contratos nos CEE

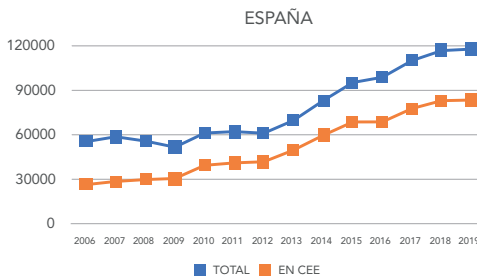
Os contratos específicos a persoas con discapacidade aumentaron de forma significativa nos últimos anos tanto na comunidade galega como a nivel nacional, tal como mostran os seguintes gráficos.

Gráfico 6.12. Contratos Específicos a PCD, Galicia, 2006-2019 (Miles).

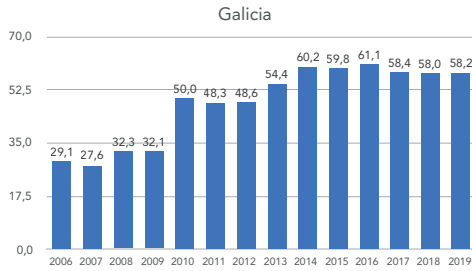
Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos

Gráfico 6.13. Contratos Específicos A PCD, España, 2006-2019 (Miles)

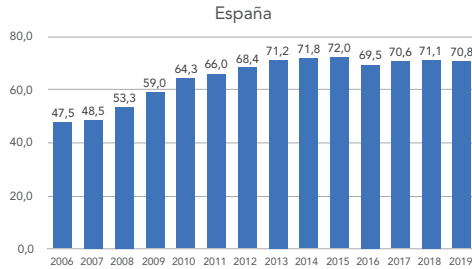

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos

Segundo os datos do Servizo Público de Emprego Estatal (SEPE), dende o ano 2013 para Galicia, e o 2008 para España, máis do 50% dos contratos específicos a persoas con discapacidade realizáronse en CEE. A evolución é máis positiva no caso español cun 70,08 % no último ano, fronte ao 58,2% no caso galego.

Gráfico 6.14. Contratos Específicos a PCD en CEE, Galicia (% do total), 2006-2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos

Gráfico 6.15. Contratos Específicos a PCD en CEE, España (% do total), 2006-2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos

Táboa 6.14. Contratos específicos realizados a PCD en Galicia en función do tipo de contrato (%), 2006-2019

	Totais (Inclue CEE)		En CEE	
	Indefinidos(%)	Temporais (%)	Indefinidos(%)	Temporais (%)
2006	42,5	57,5	19,9	80,2
2007	40,6	59,4	21,1	78,9
2008	37,7	62,3	16,6	83,4
2009	37,3	62,7	12,9	87,1
2010	30,7	69,3	10,9	89,1
2011	27,9	72,1	4,4	95,6
2012	26,7	73,4	6,3	93,7
2013	20,9	79,1	7,3	92,7
2014	18,6	81,4	6,5	93,5
2015	18,9	81,1	6,4	93,6
2016	19,9	80,1	6,8	93,2
2017	20,7	79,3	6,4	93,6
2018	22,4	77,6	9,1	90,9
2019	22,0	78,0	11,1	88,9

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos.

En relación co tipo de contrato, os temporais superan o 57% do total de contratos específicos realizados a persoas con discapacidade en Galicia en todos os anos considerados, chegando a alcanzar o 81% no ano 2014. Pola contra a situación a nivel nacional, a temporalidade é superior ao 63%, acadando o 84% no ano 2015.

Pero esta situación empeora si falamos dos CEE. Así, para o caso galego, as cifras non baixan do 78,9% chegando ao 95,6% no ano 2011. No caso español as porcentaxes oscilan entre o 88,8% e o 96,4% (ano 2012).

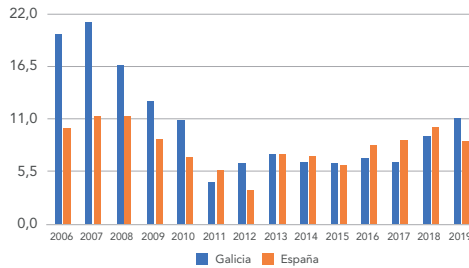
Táboa 6.15. Contratos específicos realizados a PCD en España en función do tipo de contrato (%), 2006-2019

	Totais (Inclue CEE)		En CEE	
	Indefinidos(%)	Temporais(%)	Indefinidos(%)	Temporais(%)
2006	36,8	63,2	10,0	90,0
2007	36,0	64,0	11,2	88,8
2008	33,3	66,7	11,3	88,8
2009	28,3	71,7	9,0	91,0
2010	26,5	73,5	7,0	93,0
2011	23,9	76,1	5,6	94,4
2012	19,6	80,4	3,6	96,4
2013	16,7	83,3	7,2	92,8
2014	16,3	83,7	7,1	92,9
2015	15,7	84,3	6,1	93,9
2016	19,0	81,0	8,2	91,8
2017	19,1	81,0	8,8	91,2
2018	20,2	79,8	10,2	89,8
2019	19,0	81,0	8,7	91,3

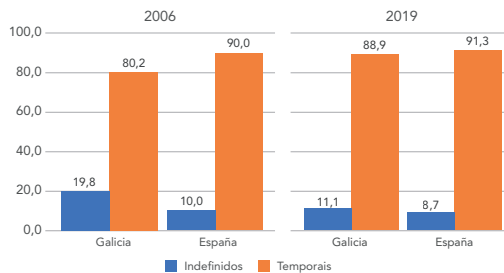
Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos

No seguinte gráfico vemos como e evolución dos contratos indefinidos a Persoas con Discapacidade diminúe considerablemente no caso galego (de 19,8% a 11,1 no ano 2019); sen embargo aínda que para España no ano 2006 se levaban a cabo a metade de contratos indefinidos, cifra que en Galicia baixa ao 8,7% no 2019.

Gráfico 6.16. Contratos específicos a PCD en CEE. Indefinidos (%), Galicia e España, 2006-2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos

Gráfico 6.17. Contratos específicos a PCD en CEE en función do tipo de contrato, Galicia e España. Anos 2006 e 2019.

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do SEPE: Estadísticas de contratos.

6.7. Estrutura financeira e estrutura de ingresos

A estrutura financeira e a estrutura de ingresos dos CEE de Galicia estudáronse para o ano 2013, 2017 e no último ano dispoñible (2019 /2018) a partir da información dos balances e contas de resultados ofrecidos na base de datos SABI e das listaxes nominais dos centros que dispón CIRIEC. Disponse de datos para o último ano para 42 CEE de ES (que representa o 79% do total de CEE desta tipoloxía) e outras tantas para CEE da EC (que representa tamén o 79% do total deste tipo de centros). Os recursos financeiros dos CEE, do mesmo xeito que os do resto de empresas sociais, están formados por unha mestura de recursos propios e alleos, entre os cales os ingresos obtidos da actividade comercial representan unha parte significativa. Estes recursos financeiros poden proceder de: (i) o desenvolvemento da súa actividade, a través da reinversión de beneficios; (ii) das achegas dos titulares dos CEE en forma de accións, participacións ou calquera outra achega conforme ao tipo de sociedade na que se constituíu o centro, e (iii) de recursos alleos como créditos bancarios, doazóns, axudas da administración pública... O seguinte Cadro presenta a estrutura financeira dos CEE de Galicia para os anos 2013, 2017 e 2019.

Táboa 6.16. Estrutura financeira CEE de Galicia por tipoloxía de Centro, (%). Anos 2013, 2017 e 2019*

	Economía Social			Economía Capitalista			Total		
	2013	2017	2019	2013	2017	2019	2013	2017	2019
Total patrimonio (neto +pasivo)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Reservas	22,3	23,7	28,0	25,2	29,4	34,9	22,8	25,4	30,1
Capital	23,9	21,4	19,8	15,7	6,2	6,7	22,5	16,9	15,7
Total fondos propios	60,1	57,7	60,2	47,8	43,2	48,6	57,9	53,4	56,6
Subv. doazóns e legados	4,3	3,5	3,1	2,0	2,1	1,7	3,9	3,1	2,7
Total patrimonio neto	64,3	61,1	63,3	49,8	45,3	50,3	61,7	56,4	59,3
Pasivo non corrente	13,7	15,8	11,6	13,0	26,8	24,9	13,6	19,1	15,7
Pasivo corrente	22,0	23,1	25,1	37,3	27,9	29,9	24,7	24,5	26,6
Total pasivo	35,7	38,9	36,7	50,3	54,7	54,8	38,3	43,6	42,3

*datos de 2018 no 48% dos CEE da ES e do 69% nos CEE da EC

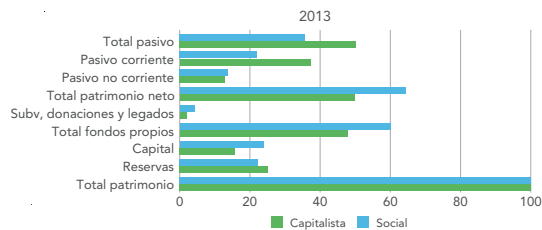
Fonte: Elaboración propia a partir de CIRIEC e SABI

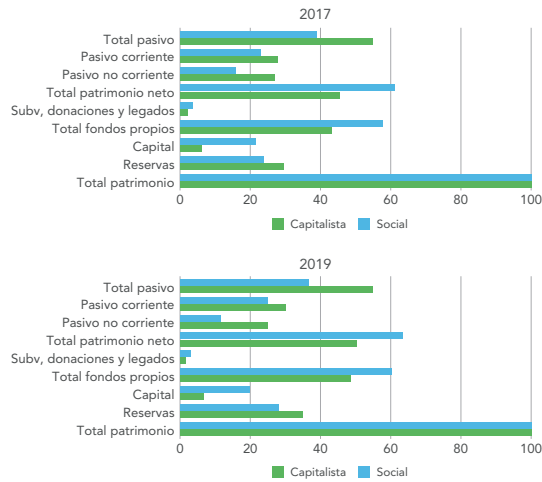
A estrutura porcentual dos recursos financeiros nos anos de estudo sinala un peso importante dos fondos propios nos CEE da ES (ao redor do 60%) fronte aos CEE da EC (de algo máis do 48% no último ano). Algunhas das vantaxes de dispoñer dun importante volume de fondos propios é a maior garantía fronte a terceiros, a non existencia de restricións nin obrigacións de amortización sobre eses recursos e, ademais, que os investidores externos á organización non exercen ningún control sobre os devanditos recursos. Con todo, cabe sinalar que o nivel óptimo de fondos propios pode depender do tipo de actividade que realice cada centro, podendo existir unha elevada diversidade.

Nos tres anos de referencia a principal fonte de financiación dos CEE da economía social foi o patrimonio neto (64,3%, 61,1% e 63,3% respectivamente). Pola contra, o pasivo ten dita función no caso dos CEE de EC nos tres anos (50,3%, 54,7%, e 54,8%), adquirindo un maior peso o pasivo corrente (37,3%, 27,9% e 29,9%).

En relación á composición do patrimonio neto, as subvencións, doazóns e legados representan unha maior porcentaxe nos CEE da ES, sendo no último ano do 3,1% fronte ao 1,7% dos CEE da EC.

Gráfico 6.18. Estrutura financeira CEE Galicia por tipoloxía de Centro (%)

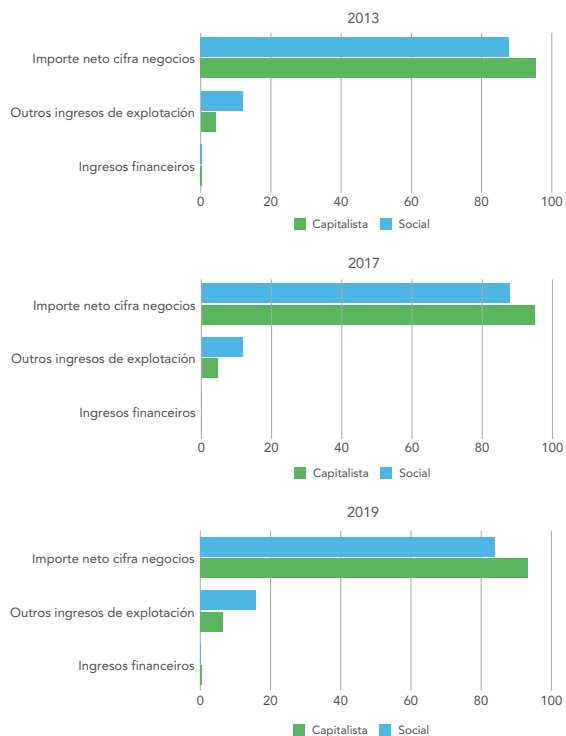
Fonte: Elaboración propia a partir de CIRIEC e SABI

Na seguinte táboa e gráfico amosamos a estrutura de ingresos dos CEE da comunidade galega. Os CEE son produtores de mercado segundo os criterios da Contabilidade Nacional, e polo tanto, máis do 50% dos seus ingresos proceden das súas vendas no mercado. Na táboa seguinte pódese observar que o peso da cifra de negocios é superior no caso dos CEE de economía capitalista, nos que supérase o 93% nos anos de estudo. En concreto, no ano 2013 o 87,8% dos ingresos dos CEE da economía social procedía das súas vendas, sendo esa porcentaxe maior no caso dos centros da economía capitalista, 95,4%. Esta estrutura na porcentaxe de vendas entre ambos os tipos de centros reproducécese para o ano 2017 (88% na ES e 95,1% na EC), e para o último ano (83,9% e 93,2%). O peso doutros ingresos de explotación, fundamentalmente debido as subvencións de explotación incluídas nesta partida, é claramente superior nos CEE da economía social (15,9% no último ano) que nos CEE da economía capitalista (6,4%).

Táboa 6.17. Estructura de ingresos CEE Galicia por tipoloxía de Centro (%)

	Economía Social			Economía Capitalista			Total CEE		
	2013	2017	2019	2013	2017	2019	2013	2017	2019
Importe neto cifra negocios	87,8	88,0	83,9	95,4	95,1	93,2	90,0	90,7	87,5
Outros ingresos de explotación	11,9	11,7	15,9	4,2	4,8	6,4	9,7	9,1	12,2
Ingresos financeiros	0,3	0,3	0,18	0,3	0,1	0,3	0,3	0,2	0,2
Total ingresos	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Fonte: Elaboración propia a partir de CIRIEC e SABI

Gráfico 6.19. Estrutura de ingresos CEE de Galicia por tipoloxía de Centro (%)

Fonte: Elaboración propia a partir de SABI e CIRIEC.

O volume de ingresos dos CEE en Galicia aumentou de forma considerable desde o ano 2013 ao 2019, especialmente no caso dos centros da economía capitalista, aínda que con todo presentan cifras inferiores aos centros da economía social. O maior volume de ingresos débese sobre todo a un crecemento da cifra de negocio, pero tamén a outros ingresos de explotación. Estes últimos inclúen ingresos procedentes de actividades socio-culturais, mediación laboral, formación, educación, centros de día, centros de lecer...

Táboa 6.18. Ingresos CEE de Galicia, 2013, 2017 e 2019 (euros)

	Economía Social			Economía Capitalista			Total		
	2013	2017	2019	2013	2017	2019	2013	2017	2019
Importe neto cifra negocios	155945458	208676249	244334477	67705494	136315117	172024567	223650952	344991365	416359045
Outros ingresos de explotación	21143668	27851242	46358136	3014718	6926289	11898633	24158386	34777531	58256768
Total ingresos	177665464	237147187	291211727	70956971	143373414	184489089	248622435	380520601	475700816

Fonte: Elaboración propia a partir de SABI e CIRIEC.

As taxas de crecemento medio anual entre 2013 e 2019 son superiores nos CEE da economía capitalista, na que o total de ingresos incrementáronse neses anos nunha taxa do 17,3% fronte ao 8,6% anual dos CEE da economía social. Aínda así, o crecemento entre eses anos no total de ingresos foron de 113.500 miles de euros tanto para o grupo de CEE da ES como os da EC.

Para o total dos CEE os ingresos aumentaron desde 2013 en algo máis de 227.000 miles de euros, dos que un 85% débéronse ao incremento na cifra de negocios (192.708 miles de euros), e a taxa anual de crecemento medio dos ingresos totais foi do 11,4%.

Gráfico 6.20. Ingresos CEE de Galicia, Miles de euros. Anos 2013, 2017 e 2019

Fonte: Elaboración propia a partir de SABI e CIRIEC

6.8. Conclusións

Os Centros Especiais de Emprego forman parte da Economía Social, compatibilizan a viabilidade económica e a súa participación no mercado co seu compromiso social cara a colectivos con menores oportunidades no mercado de traballo de maneira que o seu persoal está constituído polo maior número de persoas con discapacidade.

Os CEE poden ser de carácter público ou privado, con ou sen ánimo de lucro. Segundo os datos do Rexistro de CEE da Xunta de Galicia correspondentes ao ano 2019 existían un total de 111 CEE, 57 pertencentes á Economía Social e 54 pertencentes á economía capitalista, adoptando na súa maioría a forma xurídica de Sociedade Limitada.

O maior número de CEE atópase localizado na provincia da Coruña, seguida de Pontevedra, Lugo e Ourense. En canto aos sectores de actividade, podemos afirmar que máis da metade corresponden ao sector servizos, e logo destacan a industria, o comercio e o transporte. Dentro dos servizos, protagonizan principalmente as actividades administrativas e de servizos auxiliares, e en especial a limpeza xeral de edificios e a xardinería.

En canto ao emprego, as persoas con discapacidade (PCD) teñen unha menor presenza no mercado laboral, aspecto que aumenta notablemente coa idade e co grao de discapacidade recoñecido.

No ano 2018 había en Galicia 128.300 persoas con discapacidade en idade de traballar (de 16 a 64 anos), o que supuxo o 7,7% da poboación total en idade de traballar nese ano. Destas, o 29,9% (unhas 38.400 persoas) clasifícanse como activas e o 70,1% (unhas 89.900 persoas) como inactivas. A taxa de emprego foi do 23,1%, 43,8 puntos por debaixo da correspondente ás persoas sen discapacidade, distan máis de 40 puntos. A taxa de paro, pola contra, foi superior á deste colectivo: 23,0% para as persoas con discapacidade fronte a 13,2% para a poboación sen discapacidade. A evolución da taxa de actividade da poboación con discapacidade de Galicia en 2018 foi positiva: creceu 1,7 puntos respecto a do ano 2017. A taxa de emprego tamén creceu: 3,1 puntos. A taxa de paro diminuíu entre 2017 e 2018.

A participación no mercado laboral da poboación con discapacidade ven determinada polo grao e o tipo de discapacidade que padeza a persoa; de maneira que as discapacidades sensorial e a física levan asociadas unha maior taxa de emprego. Das 38.400 persoas con discapacidade que formaban parte da poboación activa en 2018, a meirande parte (o 54,9%) tiña un grao de discapacidade de entre o 33% e o 44%. Aínda con todo obsérvase un aumento da taxa de emprego das PCD dende o ano 2014 (pasando do 14,3% ao 23,1%), en todos os tipos de discapacidade.

As PCD teñen na súa maioría estudos secundarios (62,8%), destacando a porcentaxe de mulleres con estudos superiores (18,6%), case 5 puntos por encima dos homes.

O 85,8% da poboación ocupada con discapacidade traballaba a xornada completa en 2018, é asalariada e con contrato indefinido.

Os contratos específicos a persoas con discapacidade aumentaron de forma significativa nos últimos anos tanto na comunidade galega como a nivel nacional. Segundo os datos do Servizo Público de Emprego Estatal (SEPE), dende o ano 2013 para Galicia, e o 2008 para

España, máis do 50% dos contratos específicos a persoas con discapacidade realizáronse en CEE. A evolución é máis positiva no caso español cun 70,08 % no último ano, fronte ao 58,2% no caso galego.

En relación ao tipo de contrato, os contratos temporais superan o 57% do total de contratos específicos realizados a persoas con discapacidade en Galicia en todos os anos considerados, chegando a alcanzar o 81% no ano 2014. Pola contra a situación a nivel nacional, a temporalidade é superior ao 63%, acadando o 84% no ano 2015. Pero esta situación empeora si falamos dos CEE. Así, para o caso galego, as cifras non baixan do 78,9% chegando ao 95,6% no ano 2011. No caso español as porcentaxes oscilan entre o 88,8% e o 96,4% (ano 2012).

Os recursos financeiros dos CEE, do mesmo xeito que os do resto de empresas sociais, están formados por unha mestura de recursos propios e alleos, entre os cales os ingresos obtidos da actividade comercial representan unha parte significativa. A estrutura porcentual dos recursos financeiros nos anos de estudo sinala un peso importante dos fondos propios nos CEE da ES (ao redor do 60%) fronte aos CEE da EC (de algo máis do 48% no último ano 2019). Nos tres anos de referencia a principal fonte de financiación dos CEE da economía social foi o patrimonio neto (64,3%, 61,1% e 63,3% respectivamente). Pola contra, o pasivo ten dita función no caso dos CEE de EC nos tres anos (50,3%, 54,7%, e 54,8%), adquirindo un maior peso o pasivo corrente (37,3%, 27,9% e 29,9%).

Os CEE son produtores de mercado e polo tanto, máis do 50% dos seus ingresos proceden das súas vendas no mercado. Observamos que o peso da cifra de negocios é superior no caso dos CEE de economía capitalista, superando o 93% nos anos de estudo.

O volume de ingresos dos CEE en Galicia aumentou de forma considerable desde o ano 2013 ao 2019, especialmente no caso dos centros da economía capitalista, aínda que con todo presentan cifras inferiores aos centros da economía social. O maior volume de ingresos débese sobre todo a un crecemento da cifra de negocio, pero tamén a outros ingresos de explotación.

6.9. Bibliografía

- CANCELO, M. e Botana, M.J. (Directores) (2019). *Libro Branco da Economía Social en Galicia: 2018*. Universidade de Santiago de Compostela, Centro de Estudos Cooperativos
- CHAVES, R., JULIÁ, J.F. e MONZÓN, J.L. (Directores)(2018): *Libro blanco del cooperativismo y la Economía Social de la Comunidad Valenciana*. CIRIEC
- IGE. Enquisa de poboación activa. Emprego das persoas con discapacidade. <https://www.ige.eu/web/index.jsp?paxina=001&idioma=gl>
- INE. Estadística del Empleo de las Personas con Discapacidad. <https://www.ine.es/>
- Observatorio Valenciano de la Economía Social: www.observales.org
- Rexistro Centros Especiais de Emprego. Xunta de Galicia. https://emprego.xunta.es/lrpro/web/av_cee/buscador-de-Centros;jsessionid=41308ada475856e3c980d1e02c9e

7. AS CONFRARIAS DE PESCADORES

7.1. Introducción

En Galicia as confrarías de pescadores (ao igual que outras fórmulas asociativas do sector pesqueiro) están reguladas pola Lei 11/2008 de 3 de decembro de pesca de Galicia (art. 78 ao 95) e polo Decreto 8/2014 de 2014 de 16 de xaneiro¹, que as definen como corporacións de dereito público, sen ánimo de lucro, representativas de intereses económicos dos seus asociados (armadores de buques de pesca e traballadores do sector extractivo) e que actúan como órganos de consulta e colaboración coas administracións competentes en materia de pesca marítima e de ordenación do sector pesqueiro.

Estas comunidades pesqueiras levan adiante proxectos para desenvolver programas de interese para o sector. Dende a aprobación do Decreto 8/2014, ademais, dispoñen dun marco xurídico que lles permite adaptarse a un mercado cambiante.

As confrarías de pescadores intégranse na Lei 5/2011 de Economía Social de España (e, posteriormente, na Lei 6/2016 de Economía Social de Galicia) como entidades da ES, a pesar de existir un debate previo sobre si se deberían incluír ou non (Cervera Paz, 2010) outros autores como Botana Agra e Millán Calenti (2017) analizan como cumpren os requisitos fixados pola lei: a realización de actividades económicas, a primacía das persoas e do fin social sobre o capital, a promoción da solidariedade interna e coa sociedade, a aplicación dos resultados en función do traballo ou servizo aportado e independencia respecto aos poderes públicos.

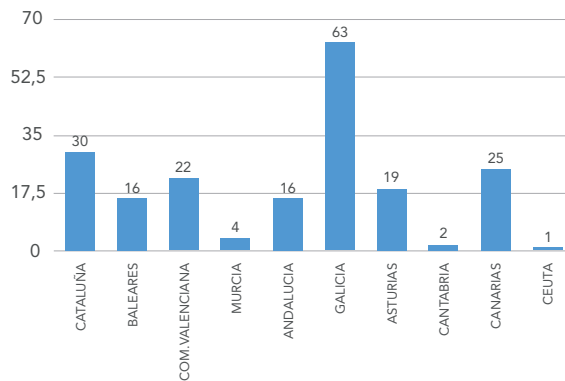
¹ Aínda que a lexislación básica de ordenación do sector pesqueiro corresponde á Lei estatal 3/2001 de 26 de marzo de Pesca Marítima del Estado, que regulan as confrarías nos arts. 45 a 51.

7.2. Principais datos das confrarías galegas

A exposición e primeira venda dos produtos pesqueiros frescos comercialízanse nas lonxas, maioritariamente xestionadas polas confrarías de pescadores. Segundo os datos publicados por CEPES² en España, no ano 2019, había 133 lonxas xestionadas por confrarías que facturaron 4.646,8 millóns de euros (-3,5% con relación ao ano anterior, segundo os datos publicados por CEPES para o ano 2018 e recollidos no Libro Branco da Economía Social en Galicia).

No seguinte gráfico recóllese a distribución de confrarías de pescadores en España, por CC.AA. A maioría das confrarías a atopamos en Galicia que con 63 representa o 31,8% do total das españolas (198). A segunda comunidade con maior número é Cataluña, 30 en total que representan o 15,2% do Estado. Canarias e a Comunidade Valenciana, con 25 e 22 confrarías, serían as seguintes en importancia. As confrarías en España organízanse en 22 federacións das cales 18 son provinciais e 4 inter-provinciais. En Galicia, hai 3 federacións, que se corresponden con as 3 provincias costeiras e conforman a “Federación galega de confrarías de pescadores”. A nivel estatal, a gran agrupación a constitúe a “Federación Nacional de Cofradías de Pescadores”

Gráfico 7.1. Número de confrarías por CC.AA.

Fonte: Federación Nacional de Confrarías de Pescadores (<https://www.fnpc.eu/relacion-de-cofradias>). Data de consulta 05/10/2020

Das confrarías galegas 6 se atopan na provincia de Lugo, 35 na provincia de A Coruña e 22 na de Pontevedra. O número total de empresas afiliadas no ano 2019 é de 4.420 das cales o 55% atópanse na provincia de Pontevedra, o 41,8% en A Coruña e o 3,3% en Lugo. Con relación ao ano 2018, aínda que en Galicia aumentan as empresas afiliadas ás confrarías (108, un 2,5%), estas descenden na provincia de A Coruña (-297, o -14%), o que fai que sendo a primeira provincia no número de empresas afiliadas no ano 2019, pase a ser a segunda neste ano. En Lugo o dato tamén é negativo, pero en menor contía, 2 empresas menos o que supón unha redución do -1,4%.

² https://www.cepes.es/social/entidades_cofradias_pescadores

Táboa 7.1.- Afiliados nas confrarías de Galicia por provincia.

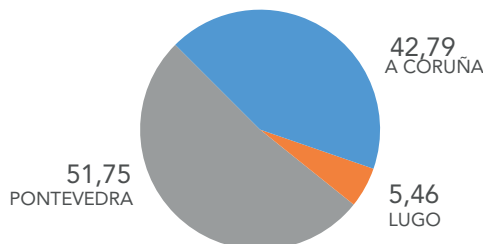
FEDERACIÓN					
		A CORUÑA	LUGO	PONTEVEDRA	GALICIA
Empresas	2018	2.143	146	2.023	4.312
	2019	1.846	144	2.430	4.420
Traballadores/as	2018	4.306	652	3.464	8.422
	2019	3.892	588	4.509	8.989
Afiliados/as	2018	6.449	798	5.487	12.734
	2019	5.738	732	6.939	13.409
Comparativa 2019/2018					
Empresas	Número	-297	-2	407	108
	%	-13,86	-1,37	20,12	2,50
Traballadores/as	Número	-414	-64	1.045	567
	%	-9,61	-9,82	30,17	6,73
Afiliados/as	Número	-711	-66	1.452	675
	%	-11,02	-8,27	26,46	5,30

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia e os datos publicados no Libro Branco da Economía Social

O número de traballadores afiliados no ano 2019 é de 8.989, o 50,2% pertencen a provincia de Pontevedra, o 43,3 a de A Coruña e o 6,5% a de Lugo. Ao igual que acontecía coas empresas afiliadas, o número de traballadores ascendeu en 567 (6,7%) aínda que se produciu unha caída na provincia de A Coruña (-414 traballadores, cun descenso do -9,6%) e, algo máis en Lugo, cunha caída do -9,8% (-64 traballadores afiliados).

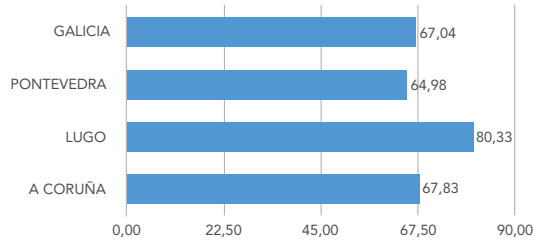
No seguinte gráfico podemos ver que o 51,7% do total de afiliacións nas confrarías galegas atópase na provincia de Pontevedra, o 42,8% na Coruña e o 5,5 na de Lugo. Como xa se sinalou, A Coruña e Lugo perden presenza nestas entidades fronte á provincia de Pontevedra.

Gráfico 7.2. Distribución provincial do total de afiliados/as nas confrarías galegas.2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia

Como xa acontecía no estudo anterior (Libro Branco), os traballadores e traballadoras representan a maior porcentaxe de afiliacións nas confrarías galegas (67%), sendo especialmente rechamante o caso de Lugo, onde acadan o 80% do total.

Gráfico 7.3. Peso dos traballadores/as afiliados nas confrarías galegas. 2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia

Táboa 7.2. Distribución das empresas afiliadas nas confrarías galegas segundo a súa forma xurídica.

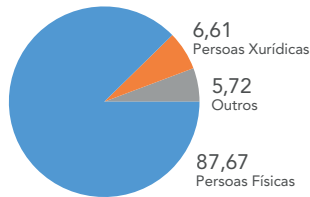
		FEDERACIÓN			
		A CORUÑA	LUGO	PONTEVEDRA	GALICIA
Persoas Físicas	2018	1.842	57	1.839	3.738
	2019	1.590	56	2.229	3.875
Persoas Xurídicas	2018	91	59	78	228
	2019	133	58	101	292
Outros	2018	210	30	106	346
	2019	123	30	100	253
Total	2018	2.143	146	2.023	4.312
	2019	1.846	144	2.430	4.420

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia e os datos publicados no Libro Branco da Economía Social

Segundo a súa fórmula xurídica, a maioría das empresas afiliadas nas confrarías galegas son persoas físicas, 3.875 que representan o 87,7% do total, sendo 137 máis que no ano 2018. Por provincias destaca o peso que teñen en Pontevedra onde hai 2.229 e supoñen o 91,7% das federacións da provincia, e que medran en 390 con relación ao ano anterior. A menor presenza desta figura atópase na provincia de Lugo, con 56 de 144 empresas non chega ao 39% do total. En Coruña destaca a redución das afiliacións de persoas físicas que pasan das 1.842 no ano 2018 ás 1.590 do ano 2019, 252 menos.

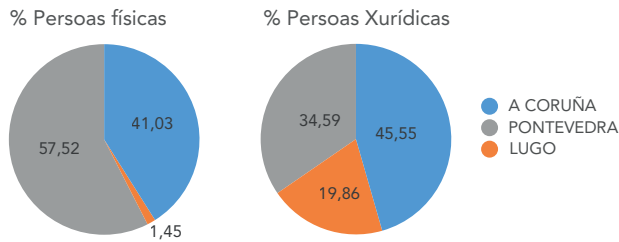
As persoas xurídicas afiliadas en Galicia acadan un valor de 292 no ano 2019, polo que hai 64 máis que no ano anterior, dada a maior afiliación na Coruña (42) e en Pontevedra (23). En Lugo, aínda que hai 1 empresa menos afiliada segundo esta figura, as 58 entidades representan o 40,3% do total (sendo a media galega do 6,6%).

Gráfico 7.4. Peso das empresas afiliadas nas confrarías galegas segundo as súa forma xurídica. 2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia

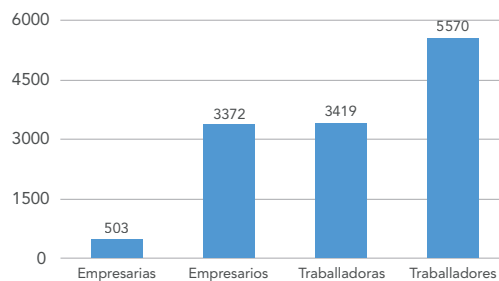
Gráfico 7.5. Peso das persoas físicas e xurídicas afiliadas nas confrarías galegas por provincias no ano 2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia

No conxunto galego, a maior representatividade da muller dentro dos afiliados nas confrarías de pescadores prodúcese no colectivo de traballadores, acadando un total de 3.419 afiliacións e representando o 26,6% do total (o 38% dentro da categoría). Esta cifra redúcese a 507 afiliacións femininas no caso das empresas, representando o 13% deste colectivo (e soamente o 3,9% das afiliacións).

Gráfico 7.6. Afiliacións nas confrarías galegas por provincias no ano 2019

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia

Por provincias hai grandes variacións na representatividade feminina: Dentro dos traballadores temos que en Pontevedra 2.297 das afiliacións (5.482) son mulleres (o que supón o 50,9% das afiliacións dentro dos traballadores, aínda que baixa a súa participación con

relación ao ano anterior) pero en Lugo, temos 31 afiliadas traballadoras non chegan ao 6% do total (588). Aínda que hai que ter en conta que nesta provincia o maior peso de actividade económica das confrarías céntrase na pesca e non no marisqueo, actividade onde a presenza da muller é moi elevada.

No caso da representatividade empresarial, a maior presenza feminina a atopamos novamente na provincia de Pontevedra, que con 369 afiliacións supoñen o 16,6% do total deste grupo (2.229). A provincia onde atopamos a menor presenza feminina neste grupo é na Coruña, que con 128 afiliadas representan o 8,1% do total (1.590).

Con relación ao total de afiliacións, a maior presenza feminina a atopamos, como era previsible, na provincia de Pontevedra na categoría de traballadoras (34,1%) que tamén presenta a maior porcentaxe de empresarias, 5,5%. En calquera caso, atopámonos con una reducida participación da muller, que non chega ao 50% nin sequera nesta provincia.

Táboa 7.3. Distribución por sexo dos empresarios/as e dos traballadores/as.

			A CORUÑA	LUGO	PONTEVEDRA	GALICIA
Empresarios/as	Home	2018	1.693	41	1.577	3.311
		2019	1.462	50	1.860	3.372
	Muller	2018	149	16	262	427
		2019	128	6	369	503
Traballadores/as	Home	2018	2.740	616	1.495	4.851
		2019	2.801	557	2.212	5.570
	Muller	2018	1.566	36	1.969	3.571
		2019	1.091	31	2.297	3.419
Comparativa 2019/2018						
Empresarios/as	Home	Absoluto	-231	9	283	61
		%	-13,64	21,95	17,95	1,84
	Muller	Absoluto	-21	-10	107	76
		%	-14,09	-62,50	40,84	17,80
Traballadores/as	Home	Absoluto	61	-59	717	719
		%	2,23	-9,58	47,96	14,82
	Muller	Absoluto	-475	-5	328	-152
		%	-30,33	-13,89	16,66	-4,26

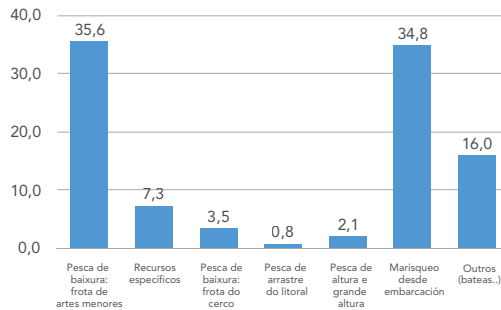
Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia e os datos publicados no Libro Branco da Economía Social

Con relación ao ano anterior, diminúe a presenza feminina na categoría de traballadores no conxunto galego (-4,3%), mentres que os homes medran case o 15%. Pola contra, as empresarias afiliadas en Galicia medran en 17,8% (mentres que os homes o fan en menor proporción, o 1,8%). Por provincias, as afiliadas empresarias medran en Pontevedra case nun 41%, caendo en A Coruña (-14%) e en Lugo (-62.5%). No caso das traballadoras, novamente medran as afiliacións femininas en Pontevedra (16,7%) e caen en A Coruña (-30%) e

en Lugo (-14%) o que fai que nestas provincias diminúa claramente a presenza da muller nas confrarías.

No ano 2019 das 4.420 afiliacións nas confrarías o 35,6% (1.573) atópanse no sector de pesca de baixura (frota de artes menores), sendo a segunda actividade en importancia a do marisqueo dende embarcación (que con 1.536 afiliacións, representan o 34,8% do total). Máis afastado en canto a peso temos as confrarías que traballan en outros sectores (como os de as bateas) que con 705 afiliacións representan o 16% do total.

Gráfico 7.7. Peso das confrarías galegas por sectores de produción no ano 2019.

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia

Nas provincias de A Coruña e Lugo o sector onde teñen a súa actividade a maior porcentaxe de confrarías é o de Pesca de baixura, acadando o 46,5% das afiliacións totais (858 e 67, respectivamente). Na provincia de Pontevedra nos atopamos a maior representación no marisqueo desde embarcación (923, o 38%).

Táboa 7.4. Datos de afiliación nas confrarías galegas por federacións segundo sector de produción

Sector de produción	Ano	A CORUÑA	LUGO	PONTEVEDRA	GALICIA
Pesca de baixura: frota de artes menores	2018	801	67	570	1.438
	2019	858	67	648	1.573
Recursos específicos	2018	142	7	163	312
	2019	156	6	162	324
Pesca de baixura: frota do cerco	2018	63	8	55	126
	2019	83	8	63	154
Pesca de arrastre do litoral	2018	14	13	4	31
	2019	17	14	5	36
Pesca de altura e grande altura	2018	9	48	34	91
	2019	12	49	31	92
Marisqueo desde embarcación	2018	951	0	819	1.770
	2019	613	0	923	1.536

Outros (bateas..)	2018	163	3	378	544
	2019	107	0	598	705
TOTAL	2018	2.143	146	2.023	4.312
	2019	1.846	144	2.430	4.420

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia e os datos publicados no Libro Branco da Economía Social

Con relación ao ano anterior, no conxunto galego atopamos o maior crecemento relativo de afiliacións noutros sectores (que inclúe as bateas) con 161 afiliacións novas o que supón un aumento do 29,6%. Este aumento débese ao incremento que se produce na provincia de Pontevedra, 220 novas afiliacións (aumento do 58%) que compensa as caídas que se produciron en A Coruña (-56 afiliacións, cunha caída do -34,3%) e en Lugo (onde perdéronse as 3 confrarías que operaban neste sector no ano pasado).

O segundo sector onde medran máis as afiliacións, en termos absolutos é na pesca de baixura, 135 novas (o que supón un aumento do 9,4%) das cales 78 danse de alta na provincia de Pontevedra e 57 na da Coruña.

Resulta rechamante a caída de afiliacións no sector de marisqueo desde embarcación na provincia da Coruña, -338 (-35%) que non se ve compensado co aumento na provincia de Pontevedra (104, 12,7%) polo que no conxunto galego a caída é de -234 afiliacións.

Táboa 7.5. Variacións nas afiliacións segundo o sector de produción 2019/2018

Comparativa 2019/2018					
Sector de produción		A CORUÑA	LUGO	PONTEVEDRA	GALICIA
Pesca de baixura: frota de artes menores	Var abs	57	0	78	135
	%	7,12	0	13,68	9,39
Recursos específicos	Var abs	14	-1	-1	12
	%	9,86	-14,29	-0,61	3,85
Pesca de baixura: frota do cerco	Var abs	20	0	8	28
	%	31,75	0	14,55	22,22
Pesca de arrastre do litoral	Var abs	3	1	1	5
	%	21,43	7,69	25,00	16,13
Pesca de altura e grande altura	Var abs	3	1	-3	1
	%	33,33	2,08	-8,82	1,10
Marisqueo desde embarcación	Var abs	-338	0	104	-234
	%	-35,54	0,00	12,70	-13,22
Outros (bateas..)	Var abs	-56	-3	220	161
	%	-34,36	-100	58,20	29,60
TOTAL	Var abs	-297	-2	407	108
	%	-13,86	-1,37	20,12	2,50

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos do Rexistro de Confrarías proporcionados pola Consellería do Mar da Xunta de Galicia e os datos publicados no Libro Branco da Economía Social

7.3. A flota pesqueira en Galicia

A pesca inclúe toda a actividade económica procedente da extracción, acuicultura, piscicultura, marisqueo e todo o procesado dos produtos destas modalidades, é un sector estratéxico para Galicia, non só polo seu peso económico senón, pola súa dimensión social xa que contribúe á fixación de poboación nas zonas costeiras menos desenvoltas. Como xa se adiantou, as confrarías de pescadores son as principais organizacións asociativas no ámbito da pesca e para tratar de cuantificar a súa importancia, analizaremos varios indicadores, dende o punto de vista dos recursos (buques, permisos de marisqueo) como de resultados (capturas de peixes e vendas nas lonxas). Neste apartado recolleemos a principal información para definir e cuantificar a flota pesqueira galega.

Na seguinte táboa recóllese o número de buques pesqueiros, antigüidade, arqueo e eslora media da flota nas Comunidades Autónomas españolas, onde se pode ver a importancia da galega no total español, pois no ano 2019 representaba o 49% do total de buques e case o 42% do arqueo. Sen embargo, a antigüidade da flota galega é dous anos superior á media española, e os buques teñen unha eslora total media menor, con 9 metros respecto aos 11 da media nacional. Cabe destacar o caso do País Vasco, que con tan só o 2,2% do total de buques de España, ocupa o segundo lugar en arqueo co 27%, ao contar cos buques de maior eslora (31 metros) e menor antigüidade (18 anos). Sinalar que o dato do total de Galicia non coincide co que recolleemos na táboa 7.6, que obtivemos directamente das páxinas webs das federacións de confrarías provinciais galegas, posiblemente por estar o último máis actualizado.

Táboa 7.5. Número de buques pesqueiros, arqueo (GT), antigüidade e eslora media da flota por C. A. do porto base.2019

CCAA PUERTO BASE	Total buques	Antigüedad Media	Arqueo (GT)	Eslora Total promedio
GALICIA	4.357	35	138.259	9
PRINCIPADO DE ASTURIAS	258	22	4.712	11
CANTABRIA	132	22	6.907	17
PAIS VASCO	199	18	90.192	31
CATALUÑA	670	31	17.528	14
C. VALENCIANA	557	26	17.886	15
BALEARES	326	36	2.937	10
ANDALUCIA	1.432	29	29.902	12
MURCIA	177	35	3.396	11
CEUTA	17	41	273	11
MELILLA	0	0	0	0
CANARIAS	759	41	20.453	10
Total buques	8.884	33	332.445	11

Fonte: Datos do Censo de Flota Pesquera operativa a 31 de decembro de cada ano. Estadísticas Pesqueras. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación

Dos 4.437 buques das confrarías galegas, sumadas as cifras publicadas nas webs das respectivas federacións provinciais, case o 51% estarían nas coruñesas, o 45% en Pontevedra e o 4% en Lugo. Sen embargo, se analizamos a capacidade da flota, Pontevedra tería o 55%, Coruña descende ao 48 % e Lugo incrementa fortemente a súa importancia, co 17% das GT's, polo que a flota lucense tería unha capacidade media máis elevada co resto (138,3 GT), situándose a media galega en 32,1 GT por buque. A Coruña ten unha capacidade media de tan só 17,6, mentres que Pontevedra é de 39,1.

Táboa 7.6. Flota pesqueira nas confrarías galegas

FEDERACION	Buques		Arqueo		Potencia	
	(Número)	%	(GT)	%	(CV)	%
A CORUÑA	2.261	51,0	39.861	28,0	137.454	48,4
LUGO	176	4,0	24.349	17,1	51.026	18,0
PONTEVEDRA	2.000	45,1	78.164	54,9	181.883	64,1
TOTAL	4.437	100	142.374	100	370.363	130

Fonte: Federacións de confrarías de A Coruña, Lugo e Pontevedra. Data de consulta: 08/10/2020

Na seguinte táboa recóllese a evolución da flota pesqueira en Galicia entre os anos 2015 e 2019 desagregando en función do tipo de pesca: internacional (gran altura), comunitaria (altura) e nacional (Cantábrico-Noroeste).

O número de buques pesqueiros está a descender en Galicia entre os anos 2015 e 2019, pasando de 4.438 a 4.311, cunha taxa de variación anual media do -0,7%. A variación en todos os caladoiros é negativa, sendo a maior redución a dos buques que faenan na pesquería internacional, -1.46% seguida dos que operan no caladoiros internacionais (-0.7) e os da pesqueira comunitaria, -0,3%

Táboa 7.7. Buques pesqueiros en Galicia: 2015-2019

	Buques pesqueiros						
	2015	2016	2017	2018	2019	Variación 2019/15	T.V.A.(%) 2019/15
Total	4.438	4.430	4.419	4.371	4.311	-127	-0,72
Pesquería internacional. Gran altura	105	104	100	97	99	-6	-1,46
Pesquería comunitaria. Altura	72	69	68	70	71	-1	-0,35
Caladoiro Nacional. Cantábrico / Noroeste	4.261	4.257	4.251	4.204	4.141	-120	-0,71
	Arqueo GT						
Total	142.155	143.567	139.710	126.451	128.998	-13.157	-2,40
Pesquería internacional. Gran altura	75.851	78.989	75.884	62.880	66.815	-9.036	-3,12
Pesquería comunitaria. Altura	20.902	19.685	19.402	19.905	20.197	-705	-0,85
Caladoiro Nacional. Cantábrico / Noroeste	45.402	44.893	44.424	43.666	41.986	-3.416	-1,94

	Potencia C.V.						
Total	366.356	371.743	365.916	342.163	347.606	-18.750	-1,30
Pesquería internacional. Gran altura	121.029	124.824	119.442	97.909	104.426	-16.603	-3,62
Pesquería comunitaria. Altura	40.262	38.293	39.107	40.028	41.616	1.354	0,83
Caladoiro Nacional. Cantábrico / Noroeste	205.064	208.626	207.366	204.226	201.563	-3.501	-0,43

Fonte: IGE a partir dos datos da Consellería do Mar. Rexistro de Buques pesqueiros. Datos a 31 de decembro de cada ano.

A maior parte da nosa flota pesqueira opera nos caladoiros nacionais (Cantábrico/Noroeste) 4.141 buques no ano 2019, que supoñen algo máis do 96% do total, unha porcentaxe similar ao longo dos anos de estudo.

Con relación ao arqueo da flota, detéctase unha diminución do mesmo, pasando de 142.155 GT's do ano 2015 aos 129.998 no ano 2019, aínda que no último ano obsérvase un lixeiro crecemento., Entre 2015 e 2019 houbo unha redución de 13.157 GT's e un ritmo de variación media anual dun 2.4% Por caladoiros a maior capacidade preséntase nos buques que operan na pesqueira internacional, seguida dos que operan no nacional e, por último temos os que traballan no caladoiro comunitario. A maior redución de arqueo entre os anos 2015 e 2019 prodúcese na pesca de gran altura (-3.1% de variación media anual), seguida da de caladoiro nacional (-1,9%). e a menor caída relativa preséntase no da de altura (-0.8%). Resultados similares se presentan se analizamos os datos de potencia dos buques, coa excepción da taxa positiva na pesqueira comunitaria.

7.4. Permisos de marisqueo

O marisqueo consiste no exercicio da actividade extractiva, a pé ou dende embarcación, de varias especies de moluscos, crustáceos e outras especies. A súa regulación está recollida na Lei 11/2008 de 3 de decembro de Pesca de Galicia, a cal realiza unha clasificación das zonas de explotación marisqueira e regula a forma de outorgar as autorizacións ou concesións, que corresponde na actualidade á Consellería do Mar da Xunta de Galicia.

Como se pode observar na táboa 7.8, no ano 2019 en Galicia había un total de 3.777 permisos para o marisqueo, 15 menos que o ano anterior e 49 menos que no ano 2015. Esta redución prodúcese nos marisqueos asignados ás mulleres, que pasaron dos 2.980 no ano 2015 aos 2.633 no ano 2019, polo tanto -347 permisos (89 menos entre 2018 e 2019), con taxas de variación anuais de case -5%, -1% e -3% nos dous últimos anos. Pola contra, neste período aumentan os permisos de marisqueo aos homes, pasando dos 846 do ano 2015 aos 1.144 do ano 2019 (298 máis), e taxas de variacións anuais sempre positivas, de ao redor do 14%, 3%, 8% e 7% neses anos.

Táboa 7.8. Permisos de marisqueo en Galicia 2015-2019

	Número			Taxas de variación (%)	
	Total	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres
2015	3.826	846	2.980		
2016	3.799	961	2.838	13,59	-4,77
2017	3.797	990	2.807	3,02	-1,09
2018	3.792	1.070	2.722	8,08	-3,03
2019	3.777	1.144	2.633	6,92	-3,27

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE obtidos da Consellería do Mar.

Táboa 7.9. Permisos de marisqueo segundo idade e sexo, 2015 e 2019

	2015				2019			
	Número de permisos		% sobre o total		Número de permisos		% sobre o total	
	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres
Total	846	2.980	100	100	1.144	2.633	100	100
Ata 30 anos	110	84	13,00	2,82	107	77	9,35	2,92
De 31 a 40 anos	271	352	32,03	11,81	290	307	25,35	11,66
De 41 a 50 anos	284	841	33,57	28,22	430	785	37,59	29,81
De 51 a 60 anos	156	1.210	18,44	40,60	269	1.042	23,51	39,57
Máis de 60 anos	25	493	2,96	16,54	48	422	4,20	16,03

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE obtidos da Consellería do Mar.

No caso das mulleres, a maior porcentaxe de permisos, no ano 2019, concéntranse no tramo de idade comprendido entre os 51 e os 60 anos (39,5%), seguido das mulleres entre 41 e 50 anos (30%), as maiores de 60 anos (16%), as que teñen entre 31 e 40 anos (12%) e, a menor porcentaxe atópase no grupo de mulleres menores de 31 anos (3%). A distribución é semellante á que había no ano 2015.

No caso dos homes, a maior porcentaxe de permisos atopámola nos que teñen unha idade comprendida entre os 41 e os 50 anos (38%), seguida dos comprendidos entre 31 e 40 anos (25%), os que teñen entre 51 e 60 anos (23,5%), os menores de 31 anos (9%) e, por último, os que teñen máis de 60 anos (4%). En comparación co ano 2015 vese unha redución dos permisos nos primeiros tramos de idade e un aumento nos últimos tramos.

En calquera caso, esta distribución indica que as mulleres mariscadoras teñen unha idade media máis elevada ca dos homes, aínda que para eles, parece que se está a elevar a idade media tamén, o que se terá que ir analizando nos próximos anos.

Como se recolle na táboa 7.10, o aumento dos permisos de marisqueo asinados aos homes percíbese en todos os tramos de idade, sendo os máis importantes os que se producen nos tramos de idade comprendidos entre 41 e 50 anos (cun aumento de 146 permisos, e unha taxa de variación anual media de case o 11%) e o comprendido entre os 51 e os 60 anos (cun aumento de 113 permisos e unha taxa de variación media anual de case o 15%).

Nas mulleres acontece o contrario. Estase a producir unha diminución do número de permisos asignados en todos os tramos de idade, sendo as maiores reducións as que se producen nos tramos de idade comprendidos entre os 51 e 60 anos (cunha perda de 168 permisos, e unha taxa de variación anual media do -3,7%) e as maiores de 60 anos (onde se perden 71 permisos, cunha taxa de variación anual media do -3,8%).

Táboa 7.10. Variación dos permisos de marisqueo 2015-2019 por tramos de idade e sexo

	Absoluta (número)		T.V.A. media (%)	
	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres
Total	298	-347	7,84	-3,05
Ata 30 anos	-3	-7	-0,69	-2,15
De 31 a 40 anos	19	-45	1,71	-3,36
De 41 a 50 anos	146	-56	10,93	-1,71
De 51 a 60 anos	113	-168	14,59	-3,67
Máis de 60 anos	23	-71	17,71	-3,81

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE obtidos da Consellería do Mar.

Por idades, no ano 2019, as mulleres teñen a maior porcentaxe de permisos en todas as idades agás no primeiro tramo (ata 30 anos). Así, representan case o 70% do total, o 51% das persoas comprendidas entre 31 e 40 anos, o 65% das comprendidas entre 41 e 50 anos, case o 80% das que teñen entre 51 e 60 anos e case o 90% das maiores de 60 anos. Como dicíamos, os homes só superan as mulleres no primeiro tramo (ata 30 anos) representando o 58% dos permisos de marisqueo.

Táboa 7.11. Distribución dos permisos de marisqueo entre homes e mulleres, 2015 e 2019

	2015		2019	
	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres
Total	22,11	77,89	30,29	69,71
Ata 30 anos	56,70	43,30	58,15	41,85
De 31 a 40 anos	43,50	56,50	48,58	51,42
De 41 a 50 anos	25,24	74,76	35,39	64,61
De 51 a 60 anos	11,42	88,58	20,52	79,48
Máis de 60 anos	4,83	95,17	10,21	89,79

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE obtidos da Consellería do Mar.

Nas seguintes táboas recóllense o reparto dos permisos de marisqueo a pé, segundo sexo e confrarías (ou agrupación de mariscadores), así como as variacións entre os anos 2015 e 2019.

Aquelas que teñen un número de permisos inferior ou igual a 15 (en 2019) agrupáronse por provincia. En A Coruña suman 13 das que 11 son confrarías, 1 é unha cooperativa do mar e 1 é unha agrupación. En Lugo agrégáronse 6 das que 5 son confrarías e 1 é unha

asociación de mariscadoras. Por último, na provincia de Pontevedra agregáronse os datos de 4 confrarías.

Táboa 7.12. Permisos de marisqueo a pé por confrarías ou agrupacións de mariscadores

	Total		Homes		Mulleres	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Total	3.826	3.777	846	1.144	2.980	2.633
A Coruña	1.614	1.585	468	638	1.146	947
Agrupación mariscadores Río Anllóns	30	30	4	10	26	20
Confraría de A Coruña	92	61	50	34	42	27
Confraría de A Pobra do Caramiñal	113	105	29	38	84	67
Confraría de Barallobre (Fene)	56	52	23	32	33	20
Confraría de Cabo de Cruz (Boiro)	173	184	43	68	130	116
Confraría de Camariñas	65	63	6	8	59	55
Confraría de Cedeira	30	23	10	12	20	11
Confraría de Corcubión	12	16	1	6	11	10
Confraría de Corme (Ponteceso)	32	23	14	17	18	6
Confraría de Espasante	18	17	9	11	9	6
Confraría de Ferrol	44	39	41	37	3	2
Confraría de Lira (Carnota)	16	25	1	9	15	16
Confraría de Malpica	29	30	17	21	12	9
Confraría de Miño	16	34	1	27	15	7
Confraría de Mugardos	62	61	26	38	36	23
Confraría de Muros	81	79	21	24	60	55
Confraría de Muxía	52	43	40	33	12	10
Confraría de Noia	390	394	44	81	346	313
Confraría de O Pindo (Carnota)	28	44	10	29	18	15
Confraría de Pontedeume	20	19	6	7	14	12
Confraría de Rianxo	142	143	16	45	126	98
Con menos de 15 permisos	113	103	46	48	64	55
Lugo	42	35	19	21	23	14
Confraría de Ribadeo	19	16	12	12	7	4
Con menos de 15 permisos	23	19	7	9	16	10
Pontevedra	2.170	2.157	359	485	1.811	1.672
Confraría de A Guarda	52	44	19	17	33	27
Confraría de Arcade (Soutomaíor)	101	100	17	24	84	76
Confraría de Baiona	70	53	14	16	56	37
Confraría de Cambados	202	199	10	13	192	186
Confraría de Carril (Vilagarcía)	83	88	10	25	73	63
Confraría de Lourizán (Pontevedra)	151	178	60	86	91	92
Confraría de Moaña	72	62	0	2	72	60

	Total		Homes		Mulleres	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Confraría de O Grove	411	413	61	97	350	316
Confraría de Pontevedra	227	214	69	64	158	150
Confraría de Raxó (Poio)	43	53	22	29	21	24
Confraría de Redondela	130	127	34	25	96	102
Confraría de Vilaboa	65	67	4	9	61	58
Confraría de Vilanova	228	231	18	41	210	190
Confraría de Vilaxoán (Vilagarcía)	59	70	7	17	52	53
O.P.P. 20 - A Illa de Arousa	253	233	2	8	251	225
Con menos de 15 permisos	23	25	12	12	11	13

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE obtidos da Consellería do Mar.

Táboa 7.13. Variación nos permisos de marisqueo 15-19, peso das confrarías e outras organizacións, e peso da muller .

CONFRARÍA ou ORGANIZACIÓN	T.V.A. 2019/2015 (%)			% S/ total 2019	% Mulleres 2019
	Total	Homes	Mulleres		
Total	-0,32	7,84	-3,05	100	69,71
A Coruña	-0,45	8,05	-4,66	41,96	59,75
Agrupación mariscadores Río Anllóns	0,00	25,74	-6,35	0,79	66,67
Confraría de A Coruña	-9,76	-9,19	-10,46	1,62	44,26
Confraría de A Pobra do Caramiñal	-1,82	6,99	-5,50	2,78	63,81
Confraría de Barallobre (Fene)	-1,84	8,61	-11,77	1,38	38,46
Confraría de Cabo de Cruz (Boiro)	1,55	12,14	-2,81	4,87	63,04
Confraría de Camariñas	-0,78	7,46	-1,74	1,67	87,30
Confraría de Cedeira	-6,43	4,66	-13,88	0,61	47,83
Confraría de Corcubión	7,46	56,51	-2,35	0,42	62,50
Confraría de Corme (Ponteceso)	-7,92	4,97	-24,02	0,61	26,09
Confraría de Espasante	-1,42	5,14	-9,64	0,45	35,29
Confraría de Ferrol	-2,97	-2,53	-9,64	1,03	5,13
Confraría de Lira (Carnota)	11,80	73,21	1,63	0,66	64,00
Confraría de Malpica	0,85	5,42	-6,94	0,79	30,00
Confraría de Miño	20,74	127,95	-17,35	0,90	20,59
Confraría de Mugardos	-0,41	9,95	-10,60	1,62	37,70
Confraría de Muros	-0,62	3,39	-2,15	2,09	69,62
Confraría de Muxía	-4,64	-4,70	-4,46	1,14	23,26
Confraría de Noia	0,26	16,48	-2,47	10,43	79,44
Confraría de O Pindo (Carnota)	11,96	30,50	-4,46	1,16	34,09
Confraría de Pontedeume	-1,27	3,93	-3,78	0,50	63,16
Confraría de Rianxo	0,18	29,50	-6,09	3,79	68,53
Con menos de 15 permisos	-2,29	1,07	-3,72	2,73	53,40
Lugo	-4,46	2,53	-11,67	0,93	40,00

CONFRARÍA ou ORGANIZACIÓN	T.V.A. 2019/2015 (%)			% S/ total 2019	% Mulleres 2019
	Total	Homes	Mulleres		
Confraría de Ribadeo	-4,21	0,00	-13,06	0,42	25,00
Con menos de 15 permisos	-4,66	6,48	-11,09	0,50	52,63
Pontevedra	-0,15	7,81	-1,98	57,11	77,52
Confraría de A Guarda	-4,09	-2,74	-4,89	1,16	61,36
Confraría de Arcade (Soutomaior)	-0,25	9,00	-2,47	2,65	76,00
Confraría de Baiona	-6,72	3,39	-9,84	1,40	69,81
Confraría de Cambados	-0,37	6,78	-0,79	5,27	93,47
Confraría de Carril (Vilagarcía)	1,47	25,74	-3,62	2,33	71,59
Confraría de Lourizán (Pontevedra)	4,20	9,42	0,27	4,71	51,69
Confraría de Moaña	-3,67		-4,46	1,64	96,77
Confraría de O Grove	0,12	12,30	-2,52	10,93	76,51
Confraría de Pontevedra	-1,46	-1,86	-1,29	5,67	70,09
Confraría de Raxó (Poio)	5,37	7,15	3,39	1,40	45,28
Confraría de Redondela	-0,58	-7,40	1,53	3,36	80,31
Confraría de Vilaboa	0,76	22,47	-1,25	1,77	86,57
Confraría de Vilanova	0,33	22,85	-2,47	6,12	82,25
Confraría de Vilaxoán (Vilagarcía)	4,37	24,84	0,48	1,85	75,71
O.P.P. 20 - A Illa de Arousa	-2,04	41,42	-2,70	6,17	96,57
Con menos de 15 permisos	2,11	0,00	4,26	0,66	52,00

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE obtidos da Consellería do Mar.

O maior número de permisos de marisqueo a pé concéntrase na provincia de Pontevedra (o 57% do total), cun total de 2.170 permisos no ano 2019, que son xestionados por un total de 18 confrarías e unha O.P.P. (Organizacións de Produtores de Pesca). Con relación ao ano 2015 prodúcese unha redución dos permisos, o que acontece en todas as provincias e na maioría das confrarías ou agrupacións. Na provincia os permisos están concentrados nun menor número de asociacións ou confrarías, de feito hai varias confrarías que teñen, no ano 2019 máis de 200 permisos (o que non acontece nas outras dúas provincias marítimas galegas, a excepción da Confraría de Noia). Destacan en Pontevedra a Confraría de O Grove (413) as outras son as de Cambados (199), Pontevedra (214) e Vilanova (231). A O.P.P. A Illa de Arousa está a xestionar 233 permisos.

A provincia que segue, polo seu peso no total dos permisos galegos e A Coruña con 1.585, que representan o 42% do total e que son xestionados por 31 confrarías, 2 agrupacións do mar e 1 cooperativa do mar. No caso da provincia de A Coruña é o contrario do pontevedrés xa que case hai o duplo de asociacións xestionando os permisos, que son de contía inferior, polo que hai unha maior dispersión dos permisos na provincia, na que só a confraría de Noia con 394 permisos supera os 200 que son xestionados por varias agrupacións pontevedresas. Das outras confrarías da provincia destacan a de Cabo de Cruz (Boiro) con 173 permisos seguida de Rianxo (142) e, por último a de A Pobra, con 113.

A provincia de Lugo é na que se detecta unha menor actividade marisqueira, con 35 permisos representa o 1% do total. A confraría con maior número de permisos é a de Ribadeo (16), e as outras 4 confrarías e 1 asociación de mariscadores terían os 19 permisos restantes.

Con relación ao ano 2015 é a provincia de Lugo a que presenta a peor variación do número de permisos, cunha taxa de variación anual media de -4,5% seguida de A Coruña (-0,45%) e Pontevedra (-0,15%). Ao igual que acontecía co total galego, os permisos asignados a homes están a medrar en todas as provincias mentres que decrecen os das mulleres.

A maior porcentaxe de permisos son asignados ás mulleres no ano 2019, sendo en Pontevedra onde representan unha porcentaxe maior, co 79% do total, seguido de A Coruña (60%) e, por último Lugo, onde só o 40% dos permisos están asignados a mulleres. Por confrarías a situación é moi desigual, variando o peso da muller no marisqueo dende o escaso 5% na de Ferrol e case o 97% na de Moaña e na Illa de Arousa.

7.5. 7.5. Venda nas lonxas galegas

As lonxas son as instalacións nas que se realiza a primeira venda dos produtos da pesca e do marisqueo, sendo o control do desembarque e a primeira venda responsabilidade dos titulares da concesión da mesma (Xunta de Galicia, PescadeRías). Creáronse nos anos 40 do pasado século para concentrar a oferta dos produtos pesqueiros nos diferentes portos (García Allut, 2003).

A maior parte do peixe que se vende nas lonxas (41 en Galicia) é xestionado polas confrarías de pescadores, con algunhas excepcións: a asociación de armadores de Burela, a Autoridade Portuaria de Vigo, algunha cooperativa, una asociación de marisqueiras, unha Organización de Produtores Pesqueiros e un par de sociedades (venta de algas).

A importancia do sector e a busca continua da mellora no mesmo leva a que no ano 2008 dende a Consellería do Mar da Xunta de Galicia, cree a marca “PescadeRías” como “selo de identidade para a promoción e defensa dos pescados e marisco procedente da flota artesanal” na que están asociadas as lonxas galegas, entre outros centros e empresas de distribución ou transformación. Na súa web atópase a información relativa as lonxas da nosa CC.AA.

Na primeira táboa recóllese información sobre a pesca capturada nos portos de titularidade estatal e das comunidades autónomas co obxectivo de establecer o peso relativo de Galicia no conxunto do Estado.

Táboa 7.14. Pesca capturada nos portos de titularidade estatal e das comunidades autónomas

Portos según titularidade	Pesca total			TVA 18/15	TVA 18/17	% no 2018
	2015	2017	2018			
España: total portos	454.279	464.326	432.661	0,73	-3,47	100
España: portos da Admón. do Estado	220.130	243.073	224.014	3,36	-4,00	51,8

España: portos das CCAA	234.149	221.253	208.647	-1,87	-2,89	48,2
Galicia: total portos	229.965	263.200	222.515	4,60	-8,05	100
Galicia: portos da Admón. do Estado	123.666	142.393	122.527	4,81	-7,24	55,1
A Coruña	43.739	51.102	42.358	5,32	-8,96	19,0
Ferrol - San Cibrao	268	219	256	-6,51	8,16	0,1
Marín - Pontevedra	1.796	1.945	1.744	2,69	-5,31	0,8
Vigo	77.863	89.127	78.169	4,61	-6,35	35,1
Portos da Comunidade Autónoma	106.299	120.807	99.988	4,36	-9,02	44,9

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE con datos do anuario estatístico de Portos do Estado

No conxunto dos portos galegos no ano 2018 desembarcáronse 222.515 toneladas de peixe, representando o 51% do conxunto de portos de España. A maior parte deste peixe, 122.257 toneladas desembarcou en portos galegos de titularidade da Administración do Estado (55%) mentres que nos portos da C.A. desembarcáronse 99.988 toneladas (o 45% restante).

A importancia da pesca galega no conxunto español é, independentemente da titularidade do porto, moi elevada. Así, pódese afirmar que representa máis do 51% do total da pesca española, e case o 55% cando se trata de portos da Administración do Estado. Estas porcentaxes foron similares nos últimos anos, aínda que no último ano obsérvase un descenso, que se ve acompañado co descenso na pesca capturada, un 8% no total de portos galegos, nos que tan só no de Ferrol-San Cibrao aumenta (8,2%).

Con relación ao ano 2015 medra máis a captura de peixe en Galicia, cunha taxa anual de variación do 4,6%, que no conxunto de España (0,7%). Nos portos de titularidade estatal as capturas medran un 3,3%, e nos galegos un 4,8%. En cambio, nos portos de titularidade das CC.AA. a pesca cae cunha taxa de variación anual media do -1,9% mentres que nos portos galegos as capturas medran, cunha taxa de variación media anual do 4,4%. Isto provoca un incremento do peso galego na pesca española no ano 2017.

Se analizamos os datos publicados pola Consellería do Mar, no seu Anuario de Pesca, no que se recolle a información segundo as lonxas con maior produción, a Lonxa de a Coruña cun volume de vendas de 33,8 mil toneladas representa o 21% do total, en termos monetarios as vendas acadan un valor de máis de 78 millóns de euros, representando o 15% do total. A de Vigo é a segunda en importancia, cun volume de máis de 33,6 mil toneladas (18,5% do total) e un valor económico de máis de 106 millóns de euros (o 21% do total). As seguintes lonxas en importancia, segundo o volume de peixe son: Ribeira (17,5%), Burela (11%) e Celeiro (8%).

Con relación ao 2015, nestas lonxas diminúe a cantidade de peixe desembarcada a unha taxa de variación media anual do -3,2% pero medra o valor monetario da mesma (0,4%). Na lonxa de Vigo medra non só o valor monetario, senón tamén o volume de venda.

Táboa 7.15. Venda de produtos pesqueiros nas lonxas galegas segundo lonxa. Cantidad (toneladas) e valor (euros)

Lonxa	Toneladas		TVA (%) 2019/15	% s/Tot 2019	Miles de euros		TVA (%) 2018/15	% s/Tot 2019
	2015	2019			2015	2019		
Total	180.464	158.167	-3,24	100	458.195	464.888	0,36	100
Burela	24.791	17.518	-8,32	11,08	74.591	63.715	-3,86	13,71
Celeiro	15.940	13.154	-4,69	8,32	52.336	44.892	-3,76	9,66
A Coruña (Lonja Coruña, S.A.)	39.650	33.780	-3,93	21,36	78.234	69.136	-3,04	14,87
Ribeira	27.708	27.639	-0,06	17,47	32.954	40.512	5,30	8,71
Vigo	32.138	33.664	1,17	21,28	103.369	105.047	0,40	22,60
Resto	40.236	32.412	-5,26	20,49	116.712	141.586	4,95	30,46

Fonte: elaboración propia a partir de datos do IGE, procedentes da Consellería do Mar. Anuario de Pesca. Nota: noméanse as lonxas con maior nivel de produción.

Na seguinte táboa recóllese a venda de produtos segundo a especie. Así, o peixe é a especie máis relevante xa que supón o 90% da venda en volume e o 70% en valor monetario, aínda que entre os anos 2015 e 2019 en ambos casos, hai unha redución tanto en volume, como no valor de venda.

A segunda especie máis relevante é a dos bivalvos, que representan o 6% das vendas en toneladas e case o 19% en valor, medrando cunha taxa de variación media anual do 6% no primeiro caso, e do 11% no segundo.

Os cefalópodos son a terceira especie en importancia, e a súa venda aínda que está a caer en volume (nunha media do -6% anual) presenta unha variación positiva en valor (cun crecemento medio anual do 11%).

As outras especies máis relevantes son: crustáceos, equinodermos e algas. Se analizamos o seu peso en termos económicos, salvo as algas, todos acadan un maior peso no total que cando medimos en volume, destacando os crustáceos que representan o 4,5% do valor total das vendas e o 0,7% do volume.

Táboa 7.16. Venda de produtos pesqueiros nas lonxas galegas segundo especie. Cantidad (toneladas) e valor (euros).

	Toneladas		TVA (%) 2019/15	% s/Tot 2019	Miles de euros		TVA (%) 2019/15	% s/Tot 2019
	2015	2019			2015	2019		
Total	180.464	158.167	-4,30	100	458.195	464.888	0,48	100
Algas	450	405	-3,45	0,26	304	337	3,49	0,07
Bivalvos	7.777	9.829	8,12	6,21	64.058	88.061	11,19	18,94
Cefalópodos	5.067	4.178	-6,23	2,64	18.983	25.943	10,97	5,58
Crustáceos	980	1.204	7,10	0,76	16.371	21.135	8,89	4,55
Equinodermos	641	832	9,08	0,53	2.505	6.028	34,01	1,30
Gasterópodos	3	3	0,00	0,00	9	31	51,02	0,01

	Toneladas		TVA (%) 2019/15	% s/Tot 2019	Miles de euros		TVA (%) 2019/15	% s/Tot 2019
	2015	2019			2015	2019		
Peixes	165.149	141.418	-5,04	89,41	354.791	322.162	-3,16	69,30
Poliquetos	5	6	6,27	0,00	250	324	9,03	0,07
Resto de descargas	393	294	-9,22	0,19	923	868	-2,03	0,19

Fonte: elaboración propia a partir de datos do IGE, precedentes da Consellería do Mar. Anuario de Pesca. Nota: noméanse as lonxas con maior nivel de produción.

7.6. Conclusións

En Galicia no ano 2019 había 63 confrarías de pescadores, que representan o 31,8% do total das españolas (198), organizadas en 3 federacións e que conforman a Federación Galega de Confrarías de Pescadores. En Lugo atopamos 6 confrarías, 35 en A Coruña e 22 en Pontevedra.

Con relación as afiliacións, neste último ano aumentaron no conxunto galego ata as 13.409 grazas ao aumento en Pontevedra (que pasou de 5.487 a 6.939) e a pesar dos descensos en A Coruña e Lugo. De esta forma o 51,8% das afiliacións están en Pontevedra, o 42,8% en Coruña e o 5,4% restante en Lugo.

Como xa se sinalou no Libro Branco da Economía Social de Galicia, a maioría das afiliacións ás confrarías é de persoas traballadoras (67%), sendo maior o seu peso na provincia de Lugo (80%).

No caso das empresas afiliadas, a maioría son persoas físicas (87,7%), aumentando con relación ao ano anterior.

Se analizamos os datos de afiliacións por sexo, a maior representatividade da muller a atopamos no colectivo de persoas traballadoras, con 3.419 afiliacións representan o 26,6% do total. Por provincias hai grandes variacións, dende o 50,9% do peso das mulleres en Pontevedra ao 6% de Lugo, o que pode estar relacionado co diferente peso do marisqueo, sector onde as mulleres realizan maioritariamente a súa actividade.

Por sector de actividade, nas provincias de A Coruña e Lugo as confrarías teñen a maior presenza no de pesca de baixura (46,5% das afiliacións), mentres que en Pontevedra, a maior porcentaxe a atopamos no marisqueo desde embarcación (38%).

No ano 2019 en Galicia había un total de 3.777 permisos para o marisqueo, 49 menos que no ano 2015. Esta redución prodúcese nos marisqueos asinados as mulleres, que representan o 70% do total, e que pasaron dos 2.980 no ano 2015 aos 2.633 no ano 2019, polo tanto 347 permisos menos, mentres que no caso dos homes hai 298 máis.

A distribución de permisos, por xénero, indica que as mulleres mariscadoras teñen unha idade media máis elevada ca dos homes, aínda que para eles, parece que se está a elevar a idade media tamén, o que se terá que ir analizando nos próximos anos.

O total de pesca capturada nos portos de Galicia aumentou entre 2015 e 2018 a unha taxa de crecemento anual do 4,6%, pero sufriu un descenso importante no último ano,

caendo un 8% entre 2017 e 2018. Pola súa parte, a venda nas lonxas caeu entre 2015 e 2019 en 22 mil toneladas, aínda que o seu valor de venda mantívose practicamente inalterado.

7.7. Bibliografía

- BASTIDA DOMÍNGUEZ, M.; CANCELO MÁRQUEZ, M.; ALFONSO RIVEIRO, P.; PÉREZ LÓPEZ, A.I. e RIVAS GRANDE, T. (2003). Problemas da aplicación das políticas de igualdade no sector pesqueiro: representatividade nas confrarías de pescadores e pescadoras de Galicia. En: Aguayo Lorenzo, E.; López Díaz, A.J. e González Penín, A. (eds). *I Xornada Universitaria Galega en Xénero: Roles de Xénero en tempos de crise*. Universidades de Santiago de Compostela, A Coruña e Vigo, 93-100.
- BOTANA AGRA, M. e MILLÁN CALENTI, R. (2016). Cofradías de Pescadores. *CIRIEC-España Revista Jurídica de Economía Social y Cooperativa*, 29, 117-146.
- CERVERA PAZ, A. (2010). Percepción cooperativa de las Cofradías de Pescadores: un estudio empírico. *REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos*, 103, 7-32.
- GARCÍA ALLUT, A. (2003). La pesca artesanal gallega y el problema de la comercialización: ¿Lonxanet.com una alternativa?. *La Pesca y el Mar. Cambio sociocultural y económico. Zaninak, Cuadernos de Antropología*, 25, 17-32.
- XUNTA DE GALICIA. Consellería do Mar. PescadeRías. <https://deondesenen.xunta.gal/es>

8. AS SOCIEDADES AGRARIAS DE TRANSFORMACIÓN

8.1. Introducción

As entidades que conforman a Economía Social (ES) posúen varios obxectivos entre os que destacan non procurar o lucro e repercutir os beneficios no benestar dos partícipes. O anterior se complementa co control democrático, interese limitado das aportacións ou proporcionalidade no reparto de beneficios permiten acadar os obxectivos previamente indicados.

Nos últimos anos comprobouse un maior interese en potenciar as actividades da ES no sector primario, co obxecto que conseguir formulacións empresariais que posibiliten un maior aproveitamento dos recursos endóxeos tan presentes nas actividades agrícolas, gandeiras e forestais. Neste marco de actuación, as Sociedades Agrarias de Transformación (SAT), dada a súa gran flexibilidade, son unha opción moi a ter presente para o desenvolvemento responsable do medio rural, especialmente tendo en conta a necesidade de cumprir os Obxectivo de Desenvolvemento Sostible (ODS).

Neste capítulo abordaremos o papel das SAT en Galicia no marco da ES. O esquema que se vai seguir será o seguinte. Tras esta introdución, o segundo apartado aborda o concepto e características deste tipo de entidades. A continuación, se realiza, dende unha perspectiva comparada, o estudo das SAT en Galicia. O traballo se complementa cunha serie de recomendacións para poñer en valor a importancia das SAT sobre o sector primario e cunha serie de conclusións, a partir do exposto neste capítulo.

8.2. Concepto e características

Dentro do ámbito de actuación da ES, as SAT e as cooperativas agrarias son as dous figuras asociativas con maior presenza no sector agrario. As dúas procuran promover o asociacionismo como instrumento clave para o desenvolvemento da ES, pero tamén teñen as súas propias características. En concreto, as SAT son sociedades civís que ten unha finalidade económico-social en relación á produción, transformación e comercialización de produtos agrícolas, gandeiros e/ou forestais. Labor que se complementa coa realización de melloras na contorna rural, promoción e desenvolvemento agrario e a prestación doutros servizos relacionados con estas actividades. En consecuencia as SAT presentan unha finalidade económica e social, no marco dunha sociedade civil e personalista, que permite un carácter mercantil e capitalista (Vidal, Segura e Rayos, 2001).

As SAT posibilitan unha maior flexibilidade que as cooperativas agrarias. No primeiro caso, pódese utilizar o voto proporcional á participación individual do capital social subscrito, mentres que a regra dun socio, un voto é a empregada nas cooperativas. As SAT pódense constituír sen un capital social mínimo, nin ter que dotar reservas ou fondos específicos obrigatorios, coma sucede nas cooperativas agrarias, que teñen un grao de exigencia moito maior. Finalmente, as SAT poden realizar operacións con terceiros non asociados ás mesmas, algo que non é viable nas cooperativas agrarias (Juliá e Server, 2003). En consecuencia, o funcionamento e a xestión das SAT son moito máis flexibles que nas cooperativas agrarias, o que aporta un maior atractivo respecto a outras formas de asociacionismo do medio rural.

A orixe das SAT son os Grupos Sindicais de Colonización (GSC), formula asociativa dos anos 40 do século XX (Román, 2008), configuradas como entes intermedios entre agricultores e o Estado, baixo a contorna de entidade semipública e de natureza consorcial, na procura de mellorar a situación económica-social das zonas rurais. É a partires da década dos 80 cando se inicia o proceso de creación das SAT, tal e como hoxe as entendemos.

O compendio básico normativo que regula as SAT a nivel estatal é o seguinte: o Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, polo que se aproba o estatuto que regula as SAT, a Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre réxime fiscal das cooperativas e a Orde de 14 de setembro de 1982, que desenvolve e o Real Decreto 1773/1681, de 3 de agosto, polo que se aproba o Estatuto que regula as sociedades agrarias de transformación. Ademais, en función da transferencia de competencias estatais aos gobernos autonómicos, as Comunidades Autónomas (CCAA) veñen desenvolvendo a súa propia normativa. En Galicia aprobouse a Lei de 6/2016, de Economía Social e o Real Decreto 795/1985, de 30 de abril, sobre traspaso de funcións da Administración do Estado á Comunidade Autónoma de Galicia en materia de SAT.

As SAT posibilitan a creación de sociedades para un mellor desenvolvemento do sector primario, especialmente nun marco de crecente competencia nacional e internacional propio da globalización económica. O anterior esixe dispoñer de fórmulas societarias que potencien o fenómeno asociativo, que permitan competir en mellores condicións. Grazas

ao contar con estes mecanismos de asociación, coas SAT acadase un maior papel en todo o proceso por parte dos produtores, ademais dunha maior transparencia na toma de decisións sobre transformación e comercialización dos produtos. Finalmente, coas SAT conséguese que as actividades se atopen moito máis ligadas ao medio rural. Precisamente o anterior pode ser un importante aliciente para mellorar a estrutura demográfica, económica e social das zonas rurais, que se enfrontan a importantes desafíos para garantir a súa supervivencia. Ademais, non podemos esquecer a relevancia que tivo o sector primario durante toda a pandemia provocada pola COVID-19, que permitiu abastecer de produtos básicos a toda a poboación durante todos os meses que estivemos en confinamento.

Como xa foi indicado no Libro Branco da Economía Social de Galicia (Cancelo e Vaquero, 2019), as SAT teñen personalidade xurídica propia, sendo necesario a súa inscrición no Rexistro correspondente, debendo acudir ao Rexistro da Comunidade Autónoma correspondente, se o seu ámbito de actuación é autonómico. Se é superior ao autonómico deberá inscribirse no Rexistro Xeneral de SAT do Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (MAPA). Asemade, as SAT tamén poden asociarse, ou integrarse entre si, para o desenvolvemento a maior escala das súas actividades, desta forma esta nova agrupación tería a súa propia personalidade xurídica e plena capacidade de actuación.

As SAT deben ter como mínimo 3 socios, ningún deles con máis dun terzo do capital social. Se posibilita que as persoas xurídicas tamén poidan ser titulares de explotación, pero ata o 50% do capital social. Para ser socio dunha SAT é necesario cumprir cunha serie de requisitos: (i) ser titular (coma propietario ou arrendatario) dunha explotación agraria ou forestal; (ii) ser traballador autónomo (ben por conta allea ou propia do Réxime Especial Agrario da Seguridade Social) e (iii) ser titular dunha explotación gandeira e ser persoa xurídica con fins agrarios ou ser titular de explotación agraria.

Con respecto ás débedas sociais contraídas coa SAT, primeiro responderá o patrimonio social e, en segundo lugar, os socios de forma mancomunada, salvo que nos Estatutos da SAT se estableza a súa limitación de responsabilidade.

As SAT deberá contar co Libro Rexistro de socios, o Libro de Actas Xeral, Xunta Reitora e do resto de órganos de goberno aprobados nos seus Estatutos e os libros de contabilidade de natureza obrigatoria (Diario, Inventario e Balances). Nas SAT é a Asemblea Xeral a que aproba con plena autonomía os estatutos polos que vai rexerse o seu funcionamento. O funcionamento das SAT é personalista, posto que interesa o socio por encima da achega económica realizada; isto obriga a que o seu substitución só sexa posible si o candidato reúne as características esixidas á persoa que vai substituír, sendo necesario que a Asemblea Xeral aprobe o cambio (Vargas, 2010).

O tratamento fiscal das SAT atópase establecido na Disposición Transitoria Primeira da Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre Réxime Fiscal de Cooperativas. Establécese que para as SAT será de aplicación o réxime tributario I xeneral, estando suxeitas ao Imposto sobre Sociedades. O seu tributación é lixeiramente diferente ás cooperativas, xa que esas últimas farano a un tipo reducido (o 20%, salvo as cooperativas de crédito que o farían ao 25%), mentres que as SAT fano ao tipo xeral (25% na actualidade).

A normativa fiscal contempla dous importantes beneficios para este tipo de entidades (Server e Marín, 2004). En primeiro lugar, a exención total no Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados, tributo de natureza autonómica, para os actos de constitución e ampliación de capital¹. É, por outra banda, unha bonificación do 95% na cota e as recargas no Imposto sobre Actividades Económicas, de natureza municipal. Ademais, se a SAT ten a consideración de explotación asociativa prioritaria, poderá beneficiarse do establecido na Lei 19/1995, de 4 de xullo, de Modernización de Explotacións Agrarias.

Dentro dos tres primeiros meses seguintes ao peche do exercicio as SAT deberán remitir ao Rexistro correspondente a memoria de actividades; balance de situación e contas de resultados; certificación de aprobación das contas anuais pola Asemblea Xeral con indicación do resultado de perdas ou ganancias e, finalmente, a relación de socios existentes nese momento e a súa respectiva participación no capital social. A **Táboa 8.1** resume este conxunto de características.

Táboa 8.1. Características básicas das SAT

Definición	Sociedades civís de finalidade económico-social dedicadas á produción, transformación e comercialización de produtos agrícolas, gandeiros e forestais. Ademais, inclúese como obxectivo das SAT a realización de melloras no medio rural, a promoción e o desenvolvemento agrario e a prestación de servizos comúns para os fins anteriores
Capital social mínimo	O mínimo fixarano os socios, debendo estar desembolsado, polo menos, o 25%
Número de socios	Mínimo de tres
Personalidade	Xurídica propia
Responsabilidade	Ilimitada, salvo que os Estatutos limitena
Denominación social	Será libre, debendo incluír a denominación "Sociedade Agraria de Transformación", ou "SAT" e o número que lle corresponda no Rexistro Xeneral, con expresión da clase de responsabilidade da mesma fronte a terceiros
Constitución	Estatutos Sociais Inscripción no Rexistro Xeneral de SAT do Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (MAPA) ou na Consellería Autonómica correspondente, en función do territorio en que se implante
Rexistro mercantil	Non é obrigatoria
Réxime fiscal	Imposto de Sociedades, réxime xeral (tipo impositivo do 25%)
Órganos de administración	Asemblea xeral: órgano supremo de expresión da vontade dos socios, no que participarán todos os socios Xunta Reitora: órgano de goberno, representación e administración ordinaria da SAT Presidencia: órgano unipersonal coas facultades estatutarias que se establezan

Fonte: Elaboración propia a partir da Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre réxime fiscal das cooperativas (Disposición adicional primeira); Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, que regula as Sociedades Agrarias de Transformación e a Orde de 14 de setembro de 1982 que desenvolve o Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, que regula as Sociedades Agrarias de Transformación

É posible sinalar un conxunto de vantaxes e limitacións para as SAT. Dentro das primeiras destacamos as seguintes:

¹ Na actualidade esta exención aplícase a todo tipo de entidades. Así, o Real Decreto-Lei 13/2010, de 3 de decembro, establece unha exención a todas as operacións societarias relativas á constitución de sociedades, o aumento de capital, as achegas que efectúen os socios que non supoñan aumento de capital e o traslado a España da sé de dirección efectiva ou do domicilio social dunha sociedade cando nin unha nin outro estivesen previamente situados nun estado membro da UE.

- A responsabilidade patrimonial no ten que ser ilimitada, xa que pode limitarse á achega que realiza cada socio, o que posibilita que o patrimonio individual dos socios quede á marxe da sociedade
- Permite mellorar a explotación agraria, posibilitando a introdución de novos sistemas de produción con menores custos
- Garante un ambiente moito máis motivador para traballar para os partícipes, posto que eles son os donos da sociedade
- Presenta importantes facilidades para acceder a axudas e subvencións das diferentes administracións públicas.

Entre as limitacións das SAT podemos indicar as seguintes:

- Ao tratarse dunha sociedade de duración determinada, nalgún momento ten que abordarse a tarefa da disolución.
- Como o voto é ponderado en función de capital social aportado, pode resultar complicado a toma de decisións, polo peso relativo de cada propietario.

8.3. As Sociedades de Transformación Agraria en Galicia

Galicia conta co seu rexistro autonómico das SAT. O seu ámbito de aplicación se atopa a aquelas SAT, Federacións ou Asociacións cuxos socios, titulares de explotacións agrarias, teñan situadas as mesmas no ámbito territorial da Comunidade Autónoma de Galicia. O estudo das SAT en Galicia, do mesmo xeito que sucede si se realizase este exercicio a nivel nacional, enfróntase cunha importante dificultade relativa á escaseza de datos. Ademais das estatísticas recolleitas no Informe Anual de SAT do Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación, pouco máis hai publicado, polo que será a nosa principal fonte de datos.

A **Táboa 8.2** recolle, para o período 2016-2019, o número, socios e o capital social (en millóns de euros) das SAT. Do seu estudo pódese sinalar como diminúe o número de entidades que se acollen a esta modalidade, chegando a supoñer 12.317 a nivel nacional en 2019 (unha redución superior de 1.000 SAT respecto a 2018). Polo que respecta ao número de socios mantense preto do 307.000, cun significativo aumento (máis de 6.700) respecto a 2018. Estes resultados se deben ao proceso de concentración das entidades, como indica o importante aumento do capital social, que pasa dos 669 aos 1.034 millóns de euros entre 2016 e 2019, consolidando a tendencia que xa se se viña amosando dende 2017.

Táboa 8.2. Sumas das SAT inscritas por CCAA segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico (2016-2019) (a 31 de decembro de cada ano)

	2016	2017	2018	2019
SAT inscritas	12.479	12.438	13.379	12.317
Número de socios	312.115	301.240	300.209	306.989
Capital social (en millóns de euros)	669	1.211	1.054	1.034

Fonte: Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación. Ministerio de Agricultura, Gandería e Pesca (varios anos)

A **Táboa 8.3** reflicte o número de entidades, socios e capital social das SAT por CCAA. A **Táboa 8.4** repite o mesmo exercicio, pero en termos porcentuais en relación ao total nacional. A partires de ámbalas dúas táboas se poden sinalar os seguintes resultados.

Constátase a forte presenza deste tipo de entidades en varias CCAA: Andalucía (1.915), Castela-A Mancha (1.215), Comunidade Valenciana (1.558), Castela e León (1.215), Cataluña (1.156) e Galicia (1.124). Todas elas, salvo o caso de Cataluña, que pode responder a outras cuestións relativas á cultura organizativa, son territorios cunha forte presenza económica do sector primario. Este sería sobre todo o caso de Andalucía (15,5% de todas as SAT a nivel nacional), Castela-A Mancha (13,5%) ou Comunidade Valenciana (12,6%). En Galicia esta porcentaxe ascende ao 9,1% do total nacional, ocupando a nosa Comunidade Autónoma a posición 6 de 17. O importante peso relativo do agricultura e gandería explica este resultado.

Polo que respecta ao número de socios, a maior parte concéntranse na Comunidade Valenciana (24,2%) e Andalucía (21,0%). Galicia ten unha menor importancia relativa, co 3,4% dos socios das SAT a nivel nacional, ocupando unha posición máis baixa (8 de 17) que a obtida polo número de entidades, o que permite sinalar a menor dimensión polo número de socios das SAT na nosa Comunidade Autónoma. Finalmente, polo que respecta ao grao de concentración do capital social das SAT, destaca Andalucía (18,7% do total nacional), Extremadura (17,8%) e Cataluña (13,7%). Galicia (6,1%) sitúase, novamente na posición 8 de 17.

Táboa 8.3. SAT inscritas por CCAA segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico (a 31 de decembro de 2019)

	Número de SAT	Número de socios	Capital social (en millóns de euros)
Andalucía	1.915	64.380	193,4
Aragón	674	17.731	40,8
Asturias	154	1.856	10,1
Illas Baleares	148	1.318	5,8
Illas Canarias	439	6.521	10,9
Cantabria	299	2.296	4,5

	Número de SAT	Número de socios	Capital social (en millones de euros)
Castela e León	1.215	17.309	64,7
Castela-A Mancha	1665	33.930	104
Cataluña	1156	33.248	141,8
Comunidade Valenciana	1558	74.394	100,2
Estremadura	532	6.405	181,7
Galicia	1124	10.552	62,9
Madrid	159	5.789	7,9
Murcia	509	20.696	68,9
Navarra	525	5.790	18,6
País Vasco	138	1.260	4,3
A Ríoxa	107	3.514	13,9
TOTAL	12317	306.989	1034,6

Fonte: Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación. Ministerio de Agricultura, Gandería e Pesca (2020)

Táboa 8.4. SAT inscritas por CCAA segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico, en porcentaxe (a 31 de decembro de 2019)

	Número de SAT	Número de socios	Capital social
Andalucía	15,50%	21,00%	18,70%
Aragón	5,50%	5,80%	3,90%
Asturias	1,30%	0,60%	1,00%
Illas Baleares	1,20%	0,40%	0,60%
Illas Canarias	3,60%	2,10%	1,10%
Cantabria	2,40%	0,70%	0,40%
Castela e León	9,90%	5,60%	6,30%
Castela-A Mancha	13,50%	11,10%	10,10%
Cataluña	9,40%	10,80%	13,70%
Comunidade Valenciana	12,60%	24,20%	9,70%
Estremadura	4,30%	2,10%	17,60%
Galicia	9,10%	3,40%	6,10%
Madrid	1,30%	1,90%	0,80%
Murcia	4,10%	6,70%	6,70%
Navarra	4,30%	1,90%	1,80%
País Vasco	1,10%	0,40%	0,40%
A Ríoxa	0,90%	1,10%	1,30%
TOTAL	100,00%	100,00%	100,00%

Fonte: Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación. Ministerio de Agricultura, Gandería e Pesca (2020)

A Táboa 8.5 permite realizar un exercicio comparativo ao establecer o número medio de socios e o capital social medio por socio, o que permite unha comparanza moito máis homoxénea. Constátase como en Galicia o número medio de socios por SAT é dos máis

reducidos a nivel nacional (9,4) sendo a media nacional (24,9) case tres veces superior ao resultado para Galicia. A Comunidade Valenciana (47,7) é a que presenta unha ratio maior. Polo que respecta ao capital social por socio das SAT, Galicia ten menos de 6.000 euros, un resultado que contrasta cos 28.374 de Estremadura ou os 1.373 da Comunidade de Madrid. Ámbolos dous resultados responden a maior/menor peso relativo do sector primario nestas CC.AA.

Táboa 8.5. Número medio de socios por SAT e capital social por socio por SAT (a 31 de decembro de 2019)

	Número medio de socios por SAT	Capital social por socio por SAT (en euros)
Andalucía	33,6	3.004
Aragón	26,3	2.301
Asturias	12,1	5.453
Illas Baleares	8,9	4.399
Illas Canarias	14,9	1.673
Cantabria	7,7	1.981
Castela e León	14,2	3.740
Castela-A Mancha	20,4	3.065
Cataluña	28,8	4.265
Comunidade Valenciana	47,7	1.347
Estremadura	12	28.374
Galicia	9,4	5.960
Madrid	36,4	1.373
Murcia	40,7	3.327
Navarra	11	3.208
País Vasco	9,1	3.427
A Rioxa	32,8	3.961
TOTAL	24,9	3.370

Fonte: Elaboración propia a partir do Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación. Ministerio de Agricultura, Gandería e Pesca (2020)

A **Táboa 8.6** recolle, para as catro provincias galegas as SAT inscritas, o número de socios e o importe do capital social en millóns de euros para 2019. A **Táboa 8.7** establece as porcentaxes a nivel provincial respecto ao total rexional. Son as provincias de A Coruña (49,1%) e Lugo (28,2%) as que máis SAT rexistran (869 en total). A porcentaxe de socios é maior nas provincias de A Coruña (44,9%) e Pontevedra (26,2%) e os capitais sociais máis elevado dáse nas SAT das provincias de A Coruña (43,4%) e Lugo (37,8%), con 51,1 millóns de euros en total.

Táboa 8.6. SAT inscritas en Galicia segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico (a 31 de decembro de 2019)

	Número de SAT	Número de socios	Capital social (en millóns de euros)
A Coruña	552	4.734	27,3
Lugo	317	2.077	23,8
Ourense	109	980	2,5
Pontevedra	146	2.761	9,34
GALICIA	1124	10.552	62,9

Fonte: Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación. Ministerio de Agricultura, Gandería e Pesca (2020)

Táboa 8.7. SAT inscritas en Galicia segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico, en porcentaxe (a 31 de decembro de 2019)

	Número de SAT	Número de socios	Capital social
A Coruña	49,10 %	44,90 %	43,40 %
Lugo	28,20 %	19,70 %	37,80 %
Ourense	9,70 %	9,30 %	3,90 %
Pontevedra	13,00 %	26,20 %	14,80 %
GALICIA	100 %	100 %	100 %

Fonte: Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación. Ministerio de Agricultura, Gandería e Pesca (2020)

Unha cuestión que merece destacar, que xa foi indicado en Cancelo e Vaquero (2019) son as axudas públicas que se adoitan conceder para favorecer o asociacionismo agrario e que, debido aos elementos que configuran as SAT, permiten que este tipo de entidades sexan unhas das grandes beneficiarias, algo sinalado neste capítulo. Para iso hai que ter presente a convocatoria que realiza o Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación para o fomento da creación de organizacións de produtores de carácter supra autonómico no sector agrario. En 2019 a dotación global foi de algo máis de 4 millóns de euros, un 80 % con cargo ao Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER) e un 20% con cargo ao orzamento do Fondo Español de Garantía Agraria (FEGA). Estas axudas recóllense no marco do Programa Nacional de Desenvolvemento Rural 2014-2020, para actuacións a realizar ata 2023². Ademais, en Galicia, a Consellería de Medio Rural establece unha serie de axudas destinadas ao fomento da utilización de instalacións e equipamentos en común en réxime asociativo, cofinanciadas co FEADER, no marco do Programa de Desenvolvemento Rural de Galicia³.

2 Trátase dunha cantidade fixa que se abonará anualmente (ata un máximo de 5 exercicios). O importe máximo concedido será do 10% do valor da produción comercializada de xeito conxunto, non podendo superar o límite de 100.000 euros anuais.

3 A última convocatoria foi a Orde do 20 de decembro de 2019, pola que establecen as bases reguladoras das axudas para o fomento da utilización de maquinaria agrícola en réxime asociativo en Galicia, cofinanciadas co Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER) no marco do Programa de desenvolvemento rural (PDR) de Galicia 2014-2020, e se convocan para o ano 2020. Poderán ser beneficiarios destas axudas as cooperativas agrarias, as cooperativas de utilización de maquinaria agrícola e as cooperativas de explotación comunitaria da terra. Os investimentos subvencionables son para a compra de maquinaria e a realización de estudos

Con estas axudas se procura un uso máis racional dos factores de produción e a introdución de novas tecnoloxías no rural. Búscase que as explotacións sexan máis eficientes e sostibles, tanto desde a perspectiva económica, social, como medioambiental, ademais de mellorar as condicións de vida da poboación que realiza estas actividades. Polo tanto, trátase de promover o uso de maquinaria e equipos de carácter agropecuario en réxime asociativo; **potenciar a introdución de novas tecnoloxías** no emprego de maquinaria e equipos; racionalizar os custos de mecanización, mellorar a seguridade no traballo, reducir as emisións contaminantes e fomentar o aforro enerxético. Todas estas cuestións, que xa estaban presentes no ADN das SAT terán unha maior repercusión nos próximos anos para o efectivo cumprimento do ODS.

8.4. Conclusións

Como se puido poñer de manifesto neste capítulo as SAT en Galicia teñen unha relativa importancia como instrumento asociativo no sector primario. Unha cuestión moi a ter en conta si consideramos o aínda relevante peso destas actividades sobre o Produto Interior Bruto Rexional e o nivel de emprego asociado.

En Galicia, en 2019, había 1.124 entidades baixo esta forma societaria, onde participan 10.552 socios, cun capital social de 62,9 millóns de euros. Unhas cifras que permiten situar a Galicia como a sexta Comunidade Autónoma por número de SAT e a oitava por número de socios e capital social. Unhas cifras que poñen en valor a importancia deste tipo de entidades no sector primario galego.

Este resultado era esperable. Como se sinalou, el peso do sector primario sobre os indicadores económicos e laborais en Galicia permiten xustificar esta conclusión, de forma parecida ao que sucede co resto de CCAA cun importante peso relativo do sector agrario, gandeiro e forestal, como sucede en Andalucía, Estremadura, Castela e León e Castela-A Mancha.

En Galicia, son as provincias da Coruña e Lugo as que teñen un maior número de SAT, algo similar obtense a partir do estudo do número de socios e o importe de capital social. Ademais, da análise efectuada pódese comprobar como Galicia presenta, en 2019, un reducido número medio de socios por SAT (9,4) en relación ao indicador a nivel nacional (24,9), aínda que a dotación media por socio en Galicia (5.960 euros) é superior ao resultado obtido a nivel nacional (3.370 euros).

Sen dúbida toda esta información tennos que permitir reflexionar achega da relevancia desta figura para a transformación do sector agrario, gandeiro e forestal en Galicia, non son para mellorar a situación demográfica, económica e social do medio rural na nosa Comunidade Autónoma, se non para acadar con éxito os ODS nos próximos anos.

---

técnico-económicos de viabilidade. O importe da axuda será do 35 % dos custos elixibles, que poderá incrementarse ata un máximo do 50 %.

8.5. Recomendacións

Como se puido sinalar, e a pesar do importante peso das SAT sobre o sector agro-industrial, é preciso acadar un maior estudo de este tipo de entidades (Román, 2008). Cando se trata de afondar no seu impacto, o que se atopa son traballos que contemplan ás SAT desde a perspectiva da organización e xestión empresarial, pero limitándose as súas características máis importantes, a súa forma de constitución, requisitos legais ou aspectos fiscais. A literatura económica-empresarial resulta moi escasa, o que pode traducirse nun importante *handicap* para o fomento das mesmas. Asemade, compre ter indicadores que permitan a súa avaliación e seguimento (Román, Guzman, Mendoza e Pérez, 2020).

Outro ano máis comprobouse a importante escaseza de datos sobre as SAT. Aínda que hai páxinas *web* por parte das diferentes administracións públicas con competencias na materia, estas céntranse en facilitar publicidade, rexistro e control a este tipo de entidades⁴, debendo acudir a información publicada polo Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación como case a única fonte con datos homoxéneos.

A ausencia de datos faise especialmente patente cando se trata de estudar, por exemplo, a facturación das SAT, a súa importancia cuantitativa dentro do sector agro alimentario ou sobre a economía social. A mesma limitación aparece cando se procura información sobre as características das SAT ou o seu número de empregados. Sen dubida, sería moi deseñable contar cun rexistro central onde figurase toda a información dispoñible das CCAA, especialmente para acadar con éxitos os ODS.

8.6. Bibliografía

CANCELO, M. e VAQUERO, A. (2019). "As sociedades agrarias de Transformación", en Cancelo, M. e Botana, M. (Dir.) *Libro Branco da Economía Social en Galicia 2019*, Universidade de Santiago de Compostela-Centro de Estudos Cooperativos, Santiago de Compostela ESPAÑA. Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, que regula as Sociedades Agrarias de Transformación.

ESPAÑA. Orde de 14 de setembro de 1982 que desenvolve o el Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, que regula as Sociedades Agrarias de Transformación.

ESPAÑA. Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre réxime fiscal das cooperativas (Disposición adicional primeira).

ESPAÑA. Lei 19/1995, de 4 de xullo, de Modernización de Explotacións Agrarias.

ESPAÑA. Real Decreto 236/2018, de 27 de abril, polo que se establecen as bases reguladoras para a concesión das axudas para o fomento da creación de organizacións de produtores e asociacións de organizacións de produtores de carácter supra autonómico no sector agrario.

⁴ Para o caso de Galicia, o enlace é: <https://ovmediorural.xunta.gal/gl/tramites/sats>

- GALICIA. Lei de 6/2016, de 4 de maio, de economía social de Galicia.
- GALICIA. Real Decreto 795/1985, de 30 de abril, sobre traspaso de funcións da Administración do Estado á Comunidade Autónoma de Galicia en materia de Sociedades Agrarias de Transformación.
- GALICIA. Orde do 20 de decembro de 2019 pola que establecen as bases reguladoras das axudas para o fomento da utilización de maquinaria agrícola en réxime asociativo en Galicia, cofinanciadas co Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER) no marco do Programa de desenvolvemento rural (PDR) de Galicia 2014-2020, e se convocan para o ano 2020.
- GOBERNO DE ESPAÑA. Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (Varios anos): *Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación*, <https://www.mapa.gob.es/es/alimentacion/temas/industriaagroalimentaria/sociedades-agrarias-de-transformacion/>
- JULIÁ, J.F. e SERVER, R.J. (2003). "Social Economy Companies in the Spanish Agricultural Sector: Delimitation and Situation in the Context of the European Union", *Annals of Public and Cooperative Economics*, 74 (3), 465-488.
- ROMÁN, C. (2008). "Las Sociedades Agrarias de Transformación en España: un análisis histórico", *Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, 63, 65-87.
- ROMÁN, C., GUZMÁN, B., MENDOZA, J. e PÉREZ, M^a. V. (2020). "La sostenibilidad social de las SATs. Una propuesta de indicadores para su evaluación", *Revesco- Revista de Estudios Cooperativos*, 133, 71-80.
- SERVER IZQUIERDO, R.J. e MARÍN, M. (2004). "Fiscalidad de las empresas de economía social", *Mediterráneo Económico*, Editorial Cajamar Caja Rural de crédito, 6, 223-237.
- VARGAS, C. (2010). "Las sociedades agrarias de transformación. Aproximación crítica a su régimen legal", *Revista de derecho de sociedades*, 35, 159-180.
- VIDAL, F., SEGURA, B. e RAYOS, J.A. (2001). "Situación económico-financiera de las Sociedades Agrarias de Transformación (SAT) de comercialización hortofrutícola de la provincia de Alicante", *Investigación Agraria, Producción y Protección Vegetales*, 16(1), 71-86.
- XUNTA DE GALICIA (2020): Oficina virtual do Medio Rural. Rexistro de Sociedades Agrarias de Transformación, <https://ovmediorural.xunta.gal/gl/tramites/sats>

9. AS COMUNIDADES E MANCOMUNIDADES DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN

9.1. Introducción

A Lei 5/2011, do 29 de marzo, de economía social, estableceu os principios orientadores deste eido da economía, ao tempo que favoreceu a súa visibilidade e recoñecemento a nivel estatal. En función das competencias atribuídas, diferentes Comunidades Autónomas (CCAA) foron aprobando normas no seu territorio. Polo que respecta a Galicia, se conta coa Lei 6/2016, do 4 de maio, de economía social, que busca adecuar a norma estatal á realidade da nosa Comunidade Autónoma e, ao mesmo tempo, fomenta a consolidación e expansión da economía social de Galicia (Bastida, Vaquero e Cancelo, 2019).

O capítulo segundo da citada Lei 6/2016, do 4 de maio, identifica as entidades que forman parte da Economía Social, e no artigo 6, incorpora as comunidades e mancomunidades de montes veciñais en man común. A normativa que regula este tipo de entidades, a nivel estatal, é a Lei 55/1980, de 11 de novembro e, para Galicia, a Lei 13/1989 de 10 de outubro, de Montes Veciñais en Man Común (Bastida e Vaquero, 2019).

esta sección se tratará de describir a situación en Galicia das comunidades e mancomunidades de monte veciñais en man común dentro da economía social. Tras esta introdución, no segundo apartado se analiza a situación dos montes veciñais de man común (MVMC). No terceiro apartado afóndase no estudo das comunidades de MVMC. O cuarto apartado sitúa a análise nas mancomunidades de MVMC. No quinto apartado establécense una serie de conclusións e, finalmente, recóllense unhas recomendacións.

9.2. Os montes veciñais en man común

Preto de 700.000 hectáreas de territorio galego -case o 25 % do total- corresponde a montes veciñais de man común (MVMC). Asumindo que o monte debe ser entendido como un elemento de creación de emprego e xeración de riqueza, a cifra anterior permite sinalar o importante valor económico, social e ambiental deste tipo de recursos. En efecto, os MVMC configúranse como un dos principais motores de emprego a nivel local, xa que as comunidades e as mancomunidades de montes veciñais teñen a posibilidade de aproveitar estes recursos máis alo da mera función extractiva, aportando un maior valor engadido á economía.

Entre outras actividades pódese indicar actuacións directas e indirectas. Dentro das primeiras estaría a mellora da explotación forestal, a través do xeración de madeira, ou o aproveitamento da biomasa, por exemplo, coma combustible. Asemade, este tipo de actividades son facilmente compatibles con outros usos, como o aproveitamento gandeiro (abono e alimentación animal, proxectos silvopastoris), produción de cogomelos, castañas, noces, resinas ou plantas aromáticas e medicinais. Dentro de actuacións indirectas pódese citar a potenciación de rutas recreativas ou programas de conservación do medio ambiente¹. Todo o anterior posibilita a fixación da poboación no medio rural, nunha situación de perda de poboación, que se foi desvinculando das actividades do sector primario (agrarias, gandeiras e forestais), especialmente nas provincias de Ourense e Lugo. A provincia de Lugo e a segunda con máis posibilidades, con 27,8 % dos montes e o 30,5 % da superficie. A maior parte do MVMC atópanse na zona oriental e sur-oriental destas dúas provincias e na zona sur-occidental da provincia de Pontevedra, cunha presenza moi reducida na provincia de A Coruña (IDEGA, 2013). Polo tanto, o monte galego ten capacidade para introducir novas actividades, que se ben no sempre teñen unha rendibilidade económica, implican unha función social e/ou medioambiental (Foro Económico de Galicia, 2019). Ademais, coa recente crise provocada pola COVID-19, a utilización racional dos recursos forestais cobra unha maior importancia como alternativa económica á produción tradicional e pode ser unha saída para corrixir a endémica perda poboacional (Vaquero e Losa, 2020).

Como xa foi indicado, os montes veciñais en mancomún están regulados pola Lei 13/1989, de 10 de outubro², de montes veciñais e o Decreto 260/1992, de 4 de setembro, polo que se aproba o regulamento para a execución da Lei 13/1989 de 10 de outubro. Trátase de aqueles de titularidade de diferentes agrupacións veciñais, entendidas como grupos sociais, non coma entidades administrativas. O seu aproveitamento é en réxime de comunidade, sen asignación de cotas por parte dos seus partícipes, que o son por cuestións de veciñanza. Polo tanto, son espazos privados que pertencen ás comunidades veciñais titulares do devandito dereito colectivo (Bastida, Vaquero e Cancelo, 2020). Tal e como sinalan Bastida e Vaquero (2019) e Bastida, Vaquero e Cancelo (2020), teñen

1 Por exemplo, un espazo forestal debidamente coidado reduce a incidencia dos incendios forestais, o que sen dúbida redundará nunha clara mellora para o medio ambiente.

2 Dita Lei foi obxecto de diversas modificacións. A máis recente é a producida pola Lei 9/2017, de 26 de decembro, de medidas fiscais e administrativas.

diferentes características diferenciais, entre as que destacan: (i) son indivisibles, por canto as propiedades non son susceptibles de reparto entre a veciñanza; (ii) son inalienables, por non estar suxeitos a compravenda; (iii) son inembargables e (iv) están suxeitos a xestión democrática no seu funcionamento.

Táboa 9.1. Número e superficie segundo o tipo de montes públicos, por distrito, 2019

DISTRITO	Catálogo Utilidade Pública		Patrimonial				Total	
	Nº Montes	Superficie	(Concello ou Entidades Locais Menores)		(Estado ou Comunidade Autónoma)		Nº Montes	Superficie
Ferrol	13	4.199	8	2.305	12	2.435	33	8.940
Bergantiños - Mariñas Coruñesas	15	1.543	14	1.176	3	161	32	2.880
Santiago - Meseta Interior	6	588	15	3.936	1	16	22	4.541
Barbanza	13	923	11	4.951			24	5.874
Fisterra	16	3.111	15	1.954			31	5.065
A Mariña Lucense			3	1.581			3	1.581
A Fonsagrada - Os Ancares	1	150	29	1.791	3	1.339	33	3.279
Terra de Lemos			9	2.474	1	92	10	2.566
Lugo - Sarria			1	24	1		2	24
Terra Chá			4	554	1	692	5	1.246
O Ribeiro - Arenteiro	1	601					1	601
Miño - A Arnoia			2	105	1		3	105
Valdeorras - Trives	2	7.121					2	7.121
Verín - Viana					5	6866	5	6.866
A Limia	5	924	4	102	1	10	10	1.036
Deza - Tabeirós			2	148	1	5	3	153
O Condado - A Paradanta	2	68	1	37			3	105
Vigo-Baixo Miño	7	2.430					7	2.430
Caldas - O Salnés	2	367			1	442	3	809
GALICIA	83	22.025	118	21.138	31	12058	232	55.221

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

A provincia de A Coruña posúe o maior número de montes -e superficie- públicos, con independencia da clasificación. Porén, a provincia de Lugo destaca polo escaso número e superficie de montes de utilidade pública, ao igual que a de Pontevedra, que concentra relativamente a menor porcentaxe de superficie titularidade de concellos, entidades locais menores, Comunidade Autónoma ou Estado (Táboa 9.2).

Táboa 9.2. Número e superficie segundo o tipo de montes públicos, por provincia en porcentaxe, 2019

DISTRITO	Catálogo Utilidade Pública		Patrimonial				Total	
	Nº Montes	Superficie	(Concello ou Entidades Localis Menores)		(Estado ou Comunidade Autónoma)		Nº Montes	Superficie
A Coruña	75,90 %	47,10 %	53,40 %	67,80 %	51,60 %	21,70 %	61,20 %	49,40 %
Lugo	1,20 %	0,70 %	39,00 %	30,40 %	19,40 %	17,60 %	22,80 %	15,70 %
Ourense	9,60 %	39,30 %	5,10 %	1,00 %	22,60 %	57,00 %	9,10 %	28,50 %
Pontevedra	13,30 %	13,00 %	2,50 %	0,90 %	6,50 %	3,70 %	6,90 %	6,30 %
GALICIA	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

Pola súa banda, en 2019 se rexistran en territorio galego 3.326 Montes Veciñais en Man Común (MVMC), cunha superficie de 664.448 has. (Táboa 9.3). O tamaño medio é de 219 hectáreas, oscilando entre as 93,6 has. do distrito Miño-A Arnoia e as 429,2 has. de Verín-Viana. Este distrito, ademais, é o que rexistra a maior superficie total, de case a 93.572 has. Este tamaño medio configura superficies que suxiren a potencialidade de desenvolvemento de aproveitamentos extensivos, polo que sería viable a súa explotación económica con rendibilidade.

Táboa 9.3. Número e superficie dos montes veciñais en man común por distrito, 2019

DISTRITO	Total		
	Nº Montes	Superficie (ha)	Superficie media (ha)
Ferrol	15	4.953	330
Bergantiños - Mariñas Coruñesas	23	3.146	137
Santiago - Meseta Interior	15	3.919	261
Barbanza	167	24.703	148
Fisterra	77	11.350	147
A Mariña Lucense	56	19.820	354
A Fonsagrada - Os Ancares	282	45.933	163
Terra de Lemos	205	62.147	303
Lugo - Sarria	287	45.923	160
Terra Chá	94	28.743	306
O Ribeiro - Arenteiro	263	29.137	111
Miño - A Arnoia	328	30.069	94
Valdeorras - Trives	207	66.190	326
Verín - Viana	218	93.572	429
A Limia	248	58.467	236
Deza - Tabeirós	131	16.180	124
O Condado - A Paradanta	144	31.012	215

DISTRITO	Total		
	Nº Montes	Superficie (ha)	Superficie media (ha)
Vigo - Baixo Miño	201	37.738	188
Caldas - O Salnés	365	50.487	138
GALICIA	3326	663.489	219

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

A distribución provincial é moi desigual (**Táboa 9.4**), destacando a provincia de Ourense, que achega o 38 % dos MVMC e case o 42 % da superficie total. A continuación estaría a provincia de Lugo, con participacións do 28 % e o 30,6 % respectivamente. Ámbalas dúas son territorios cun importante sector primario. A Coruña é a provincia con menor representación desta propiedade, con pouco máis do 48.000 hectáreas (7,2 %).

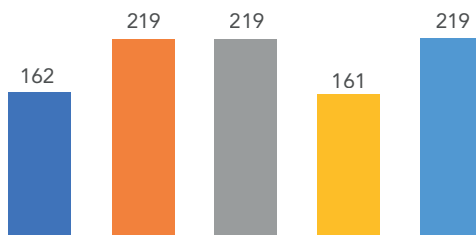
Táboa 9.4. Número e superficie dos montes veciñais en man común por provincia, 2019

DISTRITO	Total			%	
	Nº Montes	Superficie (ha)	Superficie media (ha)	Nº Montes	Superficie (ha)
A Coruña	297	48.071	162	8,90 %	7,20 %
Lugo	924	202.566	219	27,80 %	30,50 %
Ourense	1.264	277.435	219	38,00 %	41,80 %
Pontevedra	841	135.417	161	25,30 %	20,40 %
GALICIA	3.326	663.489	219	100,00 %	100,00 %

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

O tamaño medio das superficies é similar na provincias de Ourense e Lugo, por riba da media galega, cuestión que pon en evidencia a importancia do medio agrario nestes dous casos. Tamén se rexistran tamaños medios próximos nas outras dúas provincias, sendo A Coruña a provincia que presenta un menor valor medio de superficie por MVMC (**Gráfico 9.1**).

Gráfico 9.1. Superficie media dos montes veciñais de man común por provincia, 2019

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

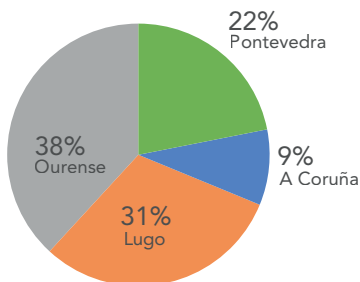
A continuación abordase a situación das comunidades de montes veciñais de man común (CMVMC) e as mancomunidades de montes veciñais de man común (CMVMC). Como se

sinalou, ámbalas dúas pertencen a agrupacións veciñais que se aproveitan consuetudinariamente do monte en réxime de comunidade, sen ter que asignar cotas aos seus membros pola súa condición de veciños.

9.3. Comunidades de Montes Veciñais en Man Común

En Galicia hai máis de 3.200 CMVMC. Ourense, con 1.264 agrupacións, é a provincia con maior presenza destas unidades, mentres que A Coruña presenta a menor achega ao total con pouco máis do 9 % (Gráfico 9.2).

Gráfico 9.2. Número de CMVMC por provincia, 2019

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

As CMVMC teñen carácter aberto e inclusivo, e as persoas que as constitúen poden variar no tempo. A participación nestas entidades está ligada á residencia no lugar onde se localice a propiedade do monte. Polo tanto, as persoas que trasladan a súa residencia a unha localización que conte con Monte Veciñal en Man Común poden formar parte da xestión colectiva, participando na toma de decisións, a xestión e os seus aproveitamentos.

Segundo se recolle na Lei 2/2006, do 14 de xuño, de Dereito Civil de Galicia, os comuñeiros son as persoas titulares de unidades económicas, produtivas ou de consumo, con casa aberta e residencia habitual independente dentro da área xeográfica sobre a que se asente o grupo social ao que tradicionalmente estivese adscrito o aproveitamento do monte. Ademais, pódese establecer un prazo mínimo de residencia para adquirir a condición de comuñeiro, pero, nunca ser superior a un ano.

En 2019 en Galicia hai un total de 118.564 comuñeiros. A meirande parte (43,3 %) están nas CMVMC da provincia de Pontevedra, seguida de Ourense, que achega preto do 26,9 % do total de comuñeiros. Pola contra, algo menos de 3 de cada 10 comuñeiros se atopan nas provincias de A Coruña e Lugo. Na análise por distritos, destacan as porcentaxes de comuñeiros de Caldas-O Salnés (18,9 %) e Vigo-Baixo Miño, que achega o 15,6 % do total de Galicia. Porén, Ferrol supón menos do 1 % dos comuñeiros (Táboa 9.5).

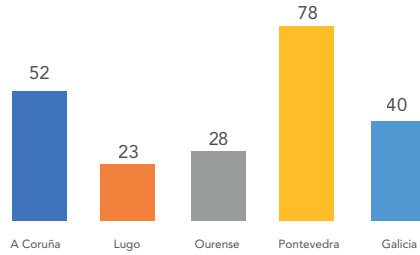

Táboa 9.5. Número de comunidades de montes veciñais en man común e comuneiros por distrito, 2019

DISTRITO	Nº CMVMC	Media nº comuneiros	Nº total de comuneiros	% do total de comuneiros
Ferrol	14	83	1.156	0,90%
Bergantiños - Mariñas Coruñesas	22	73	1.390	1,20%
Santiago - Meseta Interior	15	47	611	0,50%
Barbanza	152	54	8.189	6,90%
Fisterra	76	43	3.275	2,80%
A Mariña Lucense	55	59	3.152	2,50%
A Fonsagrada - Os Ancares	280	7	1.747	1,50%
Terra de Lemos	201	24	4.451	3,80%
Lugo - Sarria	286	25	6.627	5,60%
Terra Chã	94	54	4.672	3,90%
O Ribeiro - Arenteiro	241	33	6.898	5,80%
Miño - A Arnoia	286	35	8.051	6,80%
Valdeorras - Trives	199	24	3.873	3,30%
Verín - Viana	201	38	6.886	5,80%
A Limia	215	30	6.224	5,30%
Deza - Tabeirós	123	22	2.587	2,20%
O Condado - A Paradanta	114	69	7.861	6,60%
Vigo - Baixo Miño	134	140	18.540	15,60%
Caldas - O Salnés	284	81	22.374	18,90%
Galicia	2992	40	118.564	100,00%

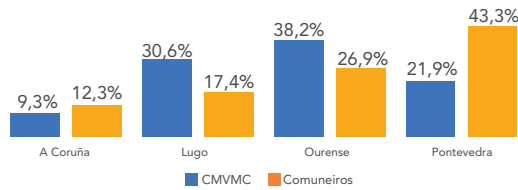
Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

En termo medio, cada unha das CMVMC ten 40 comuneiros, oscilando entre un mínimo de 7 (que é o valor medio do distrito de A Fonsagrada-Os Ancares) e 140, número medio nas entidades do distrito de Vigo-Baixo Miño. Na análise do número medio de comuneiros por provincia, destaca con claridade a provincia de Pontevedra, que case duplica a media galega (**Gráfico 9.3**). Pola contra, o número medio de comuneiros nas provincias de Ourense e Lugo é relativamente menor, por debaixo a media de comuneiros das CMVMC galegas.

Gráfico 9.3. Número medio de comuneiros por provincia, 2019

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

A análise conxunta do número de CMVMC e comuneiros de cada unha das provincias revela que as respectivas achegas provinciais non se corresponden exactamente. Así, para 2019, Pontevedra presenta a maior concentración de comuneiros, sendo a terceira provincia en función da presenza relativa de CMVMC. Isto pode suxerir que a atomización da propiedade nesta provincia é superior á do resto. Como se pode comprobar no **Gráfico 9.4**, a situación máis equilibrada atópase na provincia de A Coruña.

Gráfico 9.4. CMVMC e comuneiros, 2019 (%)

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

As CMVMC deben cumprir unha serie de requirimentos de tipo administrativo, pero non todas elas acadan o mesmo grao de cumprimento. A **Táboa 9.6** recolle a relación de CMVMC de cada distrito, indicando a porcentaxe de comunidades que cumpre coas obrigas administrativas segundo os datos rexistrados pola Consellería de Medio Rural (Xunta de Galicia). En conxunto, das 2.992 CMVMC unicamente 1.788 (59,8 %) cumpren coa totalidade das obrigas administrativas en 2019. Como se reflicte na táboa, os incumprimentos relaciónanse basicamente coa falta de comunicación de reinvestimentos (93,5 %).

Táboa 9.6. Comunidades de montes veciñais en man común segundo a súa situación administrativa, 2019

DISTRITO	Cumplen coas obrigas administrativas	Non cumpren coas obrigas administrativas		Nº total de CMVMC	% CMVMC que cumpren as obrigas sobre o total
		Falta de comunicación anual de reinvestimentos (2018)*	Outras causas**		
Ferrol	10	4		14	71,40%
Bergantiños - Mariñas Coruñesas	11	8	3	22	50,00%
Santiago - Meseta Interior	11	4		15	73,30%
Barbanza	106	36	10	152	69,70%
Fisterra	55	18	3	76	72,40%
A Mariña Lucense	38	17		55	69,10%
A Fonsagrada - Os Ancares	111	143	26	280	39,60%
Terra de Lemos	135	57	9	201	67,20%
Lugo - Sarria	139	134	13	286	48,60%
Terra Chá	65	29		94	69,20%
O Ribeiro - Arenteiro	106	134	1	241	44,00%
Miño - A Arnoia	94	190	2	286	32,90%
Valdeorras - Trives	100	99		199	50,30%
Verín - Viana	142	57	2	201	70,70%
A Limia	129	85	1	215	60,00%
Deza - Tabeirós	96	26	1	123	78,10%
O Condado - A Paradanta	101	13		114	88,60%
Vigo - Baixo Miño	120	14		134	89,60%
Caldas - O Salnés	219	58	7	284	77,10%
GALICIA	1788	1126	78	2992	59,80%

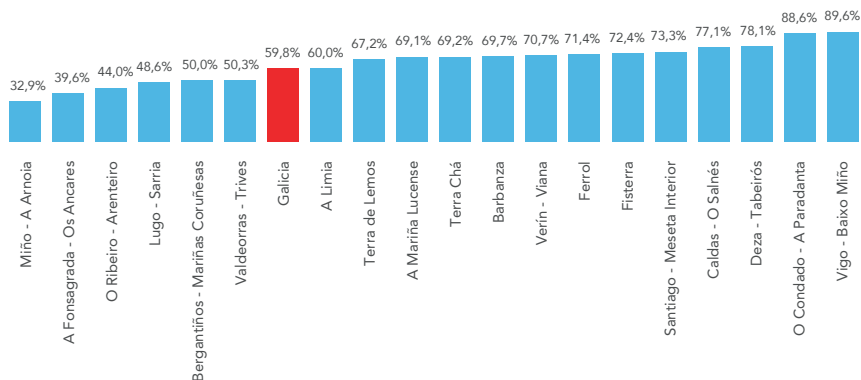
Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

Notas: (*) Falta de comunicación anual de investimento ano 2018 (art. 125 da Lei 7/2012, de montes de Galicia)

(**) Outras causas: xunta reitora sen renovar, falta de comunicación do censo actualizado de comuneiros...

Os distritos que achegan a maior porcentaxe de CMVM que están ao día no cumprimento de requirimentos son Caldas-Salnés e Lugo-Sarria, cun 12,2 % e un 7,8 % do total de CMVMC que cumpren coas súas obrigas administrativas. Pola contra, as comunidades dos distritos de Ferrol, Bergantiños-Mariñas coruñesas e Santiago-Meseta interior proporcionan, cada unha delas, o 0,6 % do total das CMVMC cumpridoras. Sen embargo, se tomamos como referencia o número de CMVMC que ten cada distrito (Gráfico 9.5), destaca o distrito de Vigo-Baixo Miño, que cunha porcentaxe relativa do 89,6 % de comunidades cumpridoras queda moi por riba da media da comunidade autónoma. Pola contra, as menores porcentaxes de CMVMC que cumpren coas obrigas administrativas sobre o total de comunidades, atópanse nos distritos de Miño-A Arnoia (32,9 %) e A Fonsagrada-Os Ancares (39,6 %).

Gráfico 9.5. CMVMC que cumpren coas obrigas administrativas (%), 2019

Fonte: Elaboración propia con datos do Anuario de Estatística Forestal de Galicia, Xunta de Galicia (2019)

Na análise agregada por provincias, A Coruña é a que ten, en valores absolutos, o menor número de CMVMC cumpridoras. Porén, na análise en contexto co número de CMVMC que ten cada provincia, Pontevedra acado o maior grao de cumprimento (81,8 %), mentres que as provincias de Lugo (53,3 %) e Ourense (50,0 %) quedan por debaixo da media de cumprimento de obrigas na comunidade galega (59,8%), especialmente no caso ourensá (Táboa 9.7).

Táboa 9.7. CMVMC segundo a súa situación administrativa por provincias, 2019

PROVINCIA	Cumpren coas obrigas administrativas	Non cumpren coas obrigas administrativas		Nº total de CMVMC	% CMVMC que cumpren coas obrigas, sobre o total
		Falta de comunicación anual de reinvestimentos (2018)*	Outras causas**		
A Coruña	193	70	16	279	69,20 %
Lugo	488	380	48	916	53,30 %
Ourense	571	565	6	1.142	50,00 %
Pontevedra	536	111	8	655	81,80 %
GALICIA	1.788	1.126	78	2.992	59,80 %

Fonte: Elaboración propia con datos do Anuario de Estatística Forestal de Galicia, Xunta de Galicia (2019)

Notas: (*) Falta de comunicación anual de investimento ano 2018 (art. 125 da Lei 7/2012, de montes de Galicia)

(**) Outras causas: xunta reitora sen renovar, falta de comunicación do censo actualizado de comuneiros...

A análise da evolución dos ingresos medios das CMVMC entre os anos 2015 e 2018 (Táboa 9.8) revela un descenso continuado do 11,3 % por termo medio no conxunto de CMVMC galegas. A caída é notable entre 2015 e 2016 (18,3 %) e entre este ano e 2018 hai unha recuperación dos ingresos, pero sen acadar os niveis de 2015. Destaca o caso da provincia de Pontevedra nesta recuperación, ao pasar de 53.103 euros en 2016 a 59.432 euros en 2018. A Coruña e Ourense son as únicas provincias onde os ingresos en 2018 son

superiores aos obtidos en 2015, aínda que con moita máis claridade no caso da provincia coruñesa.

No que se refire aos investimentos feitos nas CMVMC, diminúen en termo medio un 2,3 %. Entre 2015 e 2016 se observa un incremento de investimentos no bienio 2015-2016, que é común a todas as provincias agás a pontevedresa. Neste contexto, os investimentos nas CMVMC de Lugo destacan con claridade, cunha mellora do 50,4 % en 2016 en relación co ano precedente. No seguinte bienio, 2016-2017, a tendencia é decrecente tanto na media galega coma no caso da análise provincial. En contrapartida ao comentado, a redución experimentada nos investimentos realizados na provincia lucense é moi superior a do resto das provincias (47,6 %), anulando practicamente o incremento experimentado o ano inmediatamente anterior. Entre 2017 e 2018 os investimentos redúcense nas provincias de A Coruña e Ourense e aumentan en Lugo e Pontevedra.

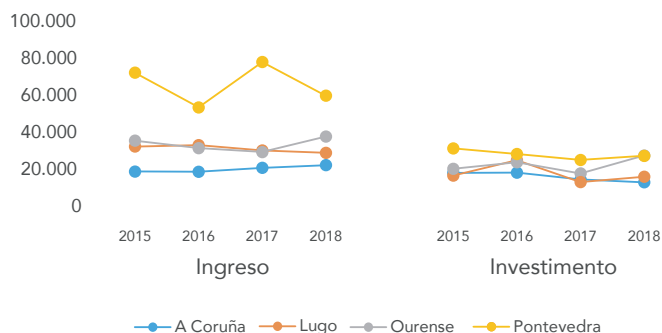
Táboa 9.8. Ingresos e investimentos medios das CMVMC (€), 2015-2018

	2015		2016		2017		2018		Evolución 2015-2018	
	Ingreso	Investimento	Ingreso	Investimento	Ingreso	Investimento	Ingreso	Investimento	Ingreso	Investimento
A Coruña	18.567	17.863	18.459	17.986	20.593	14.284	22.046	12.805	18,70 %	-28,30 %
Lugo	32.070	16.406	32.813	24.675	29.939	12.918	28.658	15.791	-10,60 %	-3,80 %
Ourense	35.222	20.064	31.173	23.586	29.059	17.581	37.423	27.182	6,20 %	35,50 %
Pontevedra	71.822	31.038	53.103	28.031	77.562	24.810	59.432	27.010	-17,30 %	-13,00 %
GALICIA	45.138	22.812	36.860	24.838	44.499	18.517	40.048	22.277	-11,30 %	-2,30 %

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

O **Gráfico 9.6** permite comprobar a evolución dos ingresos e investimentos medios das CMVMC no período de análise.

Gráfico 9.6. Ingresos e investimentos medio das CMVMC por provincia (2015-2018)

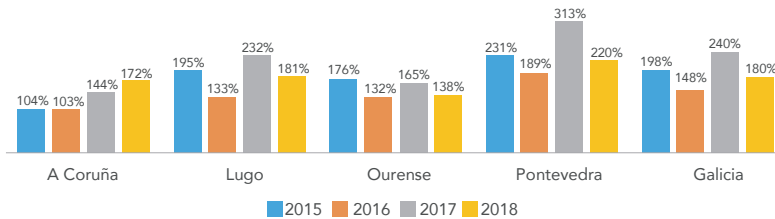
Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

As provincias de A Coruña e Ourense rexistran un incremento nestes anos (18,7 % e 6,2 %, respectivamente) fronte ao decrecemento rexistrado en Lugo e Pontevedra (-10,6 % e -17,3

%, respectivamente). En canto aos investimentos, prodúcense diminucións nas CMVMC en A Coruña (-28,3%), Lugo (-3,8%) e Pontevedra (-13,0%). Na provincia de Ourense se rexistra un aumento do 35,5%.

A análise conxunta destes datos permite suxerir unha idea xenérica da rendibilidade no uso dos recursos por parte das CMVMC (**Gráfico 9.7**), aproximada a partir do cociente entre ingresos e investimentos medios. Hai unha lixeira perda de rendibilidade entre 2015 e 2016, menos acusada na provincia de A Coruña. Este comportamento se ve compensado coa importante mellora experimentada no bienio 2016-2017, moi acusada nas CMVMC de todas as provincias e, moi claramente, na de Pontevedra. Na análise conxunta do período (2015-2018), A Coruña é a única provincia que presenta un incremento na rendibilidade dos recursos, cunha mellora de 68,2 puntos porcentuais. Porén, as provincias de Pontevedra (-11,4 puntos porcentuais), Lugo (-14,0 puntos porcentuais) e, especialmente, Ourense (-37,9 puntos porcentuais) empeoran a súa rendibilidade. En termo medio, as CMVMC galegas reducen a ratio de rendibilidade do uso de recursos en 18,1 puntos porcentuais no período de análise.

Gráfico 9.7. Relación Ingresos/Investimentos medios das CMVMC (2015-2018)

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

9.4. 9.4. Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común (MMVMC)

A Lei 6/2016, do 4 de maio, da economía social de Galicia tamén inclúe no catálogo de entidades de aplicación as mancomunidades de montes veciñais en man común (MMVMC). No ano 2019 hai 34 entidades deste tipo rexistradas en Galicia (**Táboa 9.9**).

Táboa 9.9. Mancomunidades rexistradas en Galicia, 2019

NOME	CONCELLO	DISTRITO	PROVINCIA
ORGANIZACIÓN GALEGA DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN	Varios Galicia	Varios Galicia	Varias
MANCOMUNIDADE DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN DAS RÍAS DE AROUSA E NOIA-MUROS	Boiro	Barbanza	A Coruña
MANCOMUNIDADE DE ARDELEIROS E ZARAMAGOSO	Lousame	Barbanza	A Coruña

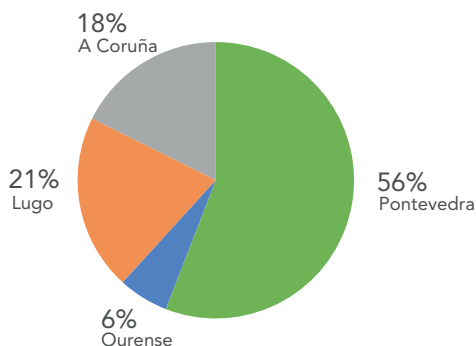
NOME	CONCELLO	DISTRITO	PROVINCIA
MANCOMUNIDADE DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN LOUSAME	Lousame	Barbanza	A Coruña
MANCOMUNIDADE SERRA DO BARBANZA	O Porto do Son	Barbanza	A Coruña
MANCOMUNIDADE DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN BARBANZA SUR	Ribeira	Barbanza	A Coruña
MANCOMUNIDADE DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN DE CARNOTA	Carnota	Fisterra	A Coruña
MANCOMUNIDADE SERRA DE RAÑADOIRO	Baralla	A Fonsagrada - Os Ancares	Lugo
MANCOMUNIDADE SERRA DE PICATO	Baralla	A Fonsagrada - Os Ancares	Lugo
MANCOMUNIDADE VAL DE RAO	Navia de Suarna	A Fonsagrada - Os Ancares	Lugo
MANCOMUNIDADE CARQUEIXA	Negueira de Muñiz	A Fonsagrada - Os Ancares	Lugo
MANCOMUNIDADE PASO DO CERVO	Folgosos do Courel	Terra de Lemos	Lugo
MANCOMUNIDADE LUGO SUR	Monforte de Lemos	Terra de Lemos	Lugo
MANCOMUNIDADE DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN TERRA CHÁ	Guitiriz	Terra Chá	Lugo
MANCOMUNIDADE DE AVIÓN	Avión	O Ribeiro - Arenteiro	Ourense
MANCOMUNIDADE DE MMVVMC DA COMARCA DE MONTERREI	Monterrei	Verín - Viana	Ourense
MANCOMUNIDADE DE MONTES VECIÑAIS EN MAN COMÚN DO CONCELLO DE CERCEDO	Cerdedo	Deza - Tabeirós	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE MVMC A PARADANTA	A Cañiza	O Condado - A Paradanta	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DO COVELO-A CAÑIZA	O Covelo	O Condado - A Paradanta	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE OIA	Oia	Vigo - Baixo Miño	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE REDONDELA	Redondela	Vigo - Baixo Miño	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE SALCEDA DE CASELAS	Salceda de Caselas	Vigo - Baixo Miño	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE VIGO	Vigo	Vigo - Baixo Miño	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DO ACIBAL	Barro	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE FRAGAS	Campo Lameiro	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE COTOBADE	Cotobade	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DO ACIBAL	Moraña	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE PONTECALDELAS	Pontecaldelas	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE CARITEL	Pontecaldelas	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE PONTEVEDRA	Pontevedra	Caldas - O Salnés	Pontevedra

NOME	CONCELLO	DISTRITO	PROVINCIA
MANCOMUNIDADE DE VILAGARCÍA DE AROUSA	Vilagarcía de Arousa	Caldas - O Salnés	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DO MORRAZO	Varios Pontevedra	Varios Pontevedra	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DO VAL MIÑOR	Varios Pontevedra	Varios Pontevedra	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DO NOROESTE DE PONTEVEDRA	Varios Pontevedra	Varios Pontevedra	Pontevedra
MANCOMUNIDADE DE PRODUTORES DE BIOMASA FORESTAL PRIMARIA DO SUR DE GALICIA	Varios Pontevedra	Varios Pontevedra	Pontevedra

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

Máis da metade destas entidades está na provincia de Pontevedra (55,9 %), mentres que Ourense (5,9 %) aporta a menor porcentaxe de mancomunidades. Por outra banda, o 42,1 % das que se atopan na provincia pontevedresa están no distrito de Caldas-O Salnés, que en conxunto achega o 23,5 % das MMVMC de Galicia.

Gráfico 9.8. Mancomunidades de MVMC por provincia, 2019

Fonte: Anuario de Estatística Forestal de Galicia 2019, Xunta de Galicia (2020)

9.5. Conclusións

As conclusións que se poden sinalar van na liña do exposto na edición do 2019 do Libro Branco da Economía Social de Galicia, xa que os datos que reflectimos para a presente edición, son en liña xerais, practicamente os mesmos que os do ano pasado. Polo tanto, temos que afondar en mellorar as actuacións xa sinaladas, para que este recurso exclusivo de Galicia, poda acadar o papel que lle corresponde no desenvolvemento económico-social da nosa Comunidade Autónoma dentro dunha contorna sostible, e tendo en conta o compromiso co cumprimento cos Obxectivos do Desenvolvemento Sostibles (ODS).

O monte en Galicia resulta un elemento fundamental para contar cunha política agrario e forestal axeitada, ao representar máis do 60 % da superficie total da nosa Comunidade Autónoma. En Galicia temos unha estrutura de propiedade dos montes moi diferentes a outras CC. AA. Unha parte significativa destes espazos pertencen a comunidades e mancomunidades de montes veciñais en man común, unha figura contemplada no Dereito Civil de Galicia.

Trátase de fincas que pertencen a agrupacións veciñais, en réxime de comunidade, sen asignación de cotas polos membros da mesma, xa que son partícipes por ser veciños. Precisamente a súas especiais características- propiedade de natureza privada e colectiva, en réxime de aproveitamento veciñal- permiten aplicar técnicas de aproveitamento conxunto, das que non só poden beneficiarse os veciños, senón a toda a colectividade, derivadas da importantes externalidades positivas xeradas.

Na nosa Comunidade Autónoma temos, en 2019, 232 montes de titularidade pública, cunha superficie de 55.221 has, sendo a provincia de A Coruña a que dispón de máis espazos destas características. Polo que respecta aos MVMC a cifra supera é de 3.326, cunha superficie conxunta de 663.489 ha, e cunha superficie media de 219 ha, o que permite un claro aproveitamento de estes espazos, garantindo una maior rendibilidade dos recursos. Precisamente, a provincia de Ourense é a que ten un maior potencial ao ter o 38 % dos montes veciñais en man común e o 41,8 % da superficie. Sen dubida o anterior pode servir para mellorar a situación demográfica destas dúas provincias, que nos últimos corenta anos están sufrindo un abandono poboacional das zonas rurais sen precedentes (Vaquero e Losa, 2020).

Outra das cuestións que merece salientar é a necesidade de que as CMVMC melloren a súa situación administrativa. En 2019 só un 59,8 % cumprían con todas as obrigas. Esta falta de cumprimento débese especialmente a falta de comunicación dos reinvestimentos, o que sen dubida é unha rémora para coñecer a situación actual e para mellorar o aproveitamento destes espazos. Neste apartado é necesario un maior esforzo sobre todo nas provincias de Ourense e Lugo, cun grado de cumprimentos das obrigas do 50,0 % e 46,7 %, respectivamente.

Polo tanto, hai un importante traballo por realizar nos vindeiros anos se queremos que as CMVMC e MMVMC acaden o papel que lles corresponde na economía social de Galicia. Para iso é necesario un maior esforzo para mellorar a rendibilidade das explotacións forestais, o que sen dubida terá non so beneficios económicos, senón tamén sociais e medioambientais. Unha cuestión moi a ter en conta para que Galicia mellore o seus indicadores de economía social, e ao mesmo tempo, potencia a vida en o medio rural.

9.6. Recomendacións

As CMVMC son unha figura específica na nosa Comunidade Autónoma, onde a titularidade corresponde as agrupacións veciñais, que non contemplan a súa divisibilidade. A superficie

media destas unidades acada en 2019 as 219 ha, o que debería garantir o seu aproveitamento para acadar unha produción rendible (Bastida, Vaquero e Cancelo, 2020). Poren, cabe sinalar que un 40,2 % das CMCMC non cumpren con todas as obrigas esixidas, o que suxire que hai espazo para unha mellora do seu funcionamento

Polo tanto, é necesario potenciar a utilización e aproveitamento dos montes galegos, se realmente se queren obter beneficios socioeconómicos. De feito, os primeiros pasos parecen que se están a dar. En concreto a Lei 3/2018, de 28 de decembro de medidas fiscais e administrativas da Xunta de Galicia introduce, no capítulo VII un conxunto de medidas en materia de medio rural que afectan as CMVMC. A primeira modificación corresponde a Lei 13/1989, de 10 de outubro de montes veciñais en man común, onde se introduce unha nova regulación do arrendamento dos montes que busca garantir unha explotación rendible, a partires das características de determinados cultivos, e realiza unha aposta polo investimento, especialmente en aqueles espazos que están abandonados ou en risco de abandono. A segunda

modificación implica cambios na Lei 7/2012, de 28 de xuño, de montes de Galicia. Proponse unha ampla batería de medidas para evitar os riscos do abandono das parcelas forestais, e apostase polo aproveitamento sostible e unha mellora do réxime administrativo dos aproveitamentos. Asemade, hai que ter en conta os cambios que introduce o Decreto 32/2016 no relativo a ordenación e xestión de montes en Galicia, xa que coa nova normativa estas entidades deben ir máis aló da extracción do recursos, debendo investir parte de eses beneficios no mantemento e mellora do monte. Neste senso, cabe destacar que as CMVMC que non cumpren coas súas obrigas administrativas o fan, precisamente, por non cumprir cos requirimentos de información sobre reinvestimentos, o que suxire a necesidade de mellorar a formación e comunicación neste eido.

Ademais, somos da opinión da necesidade de continuar e mellorar o catálogo de incentivos fiscais que fomenten o aproveitamento do monte. A actuación da administración debería non só considerar medidas coercitivas –como o control de plantación de certas especies–, senón apostar firmemente pola proactividade, xa que esta é a forma para que os propietarios do monte realicen unha mellor xestión. Asemade, debese continuar coa política de subvencións para favorecer o aproveitamento produtivo dos nosos montes, por todos os beneficios –non só económicos– que supón este tipo de actividades. Asemade, é preciso afondar na mellora da política forestal de Galicia co gallo de evitar o carácter improdutivo do monte. Neste senso é preciso actuar a través de dous vías: (i) acordos co Administración e (ii) de maneira autónoma polas comunidades propietarias. O primeiro parece que se está conseguindo, dada a correlación entre a superficie arbolada e aquela baixo réxime de convenio cunha administración; o segundo precisa de maiores esforzos, xa que a xestión directa é unha materia pendente na explotación de comunidades e mancomunidades de montes veciñais de man común (IDEGA, 2013).

Finalmente, creemos necesario que as CMVMC e as MMVMC realicen un esforzo de planificación produtiva do seus recursos co obxecto de avaliar todo o seu potencial. O anterior non resulta excesivamente complicado e permitiría garantir un maior axuste entre oferta e

demanda. A actuación a levar a cabo pasaría por coñecer as necesidades dos comeneiros e da poboación da zona e orientar a produción as potencialidades dos recursos dispoñibles. Afortunadamente o monte galego e moi polivalente, polo que estes espazos se poden dedicar a múltiples usos, dende os máis tradicionais vinculados co sector forestal –madeira-, especies frutais- castañas, nogais, cogomelos, froitos do bosque-, gandeiras -vacún, ovino, caprino, cabalar ou porcino-, enerxéticas -biomasa, eólica- recreativas e turísticas. En resumo, un abano amplo de posibilidades que melloraría a economía social.

9.7. Bibliografía

- ASOCIACIÓN GALLEGA DE COOPERATIVAS ALIMENTARIAS, AGACA (2020). <http://agaca.coop/>
- BASTIDA, M. e VAQUERO, A. (2019). "As comunidades e mancomunidades de montes man común", en CANCELO, M. e BOTANA, M.J. (Dir.) *Libro Branco da Economía Social en Galicia 2019*, Universidade de Santiago de Compostela-Centro de Estudos Cooperativos, Santiago de Compostela.
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e CANCELO, M. (2019). "La Ley de Economía Social de Galicia", en FAJARDO, G. E CHAVEZ, R. (Eds.) *La economía social en la Comunidad Valenciana: regulación y políticas públicas*, 43-52, CIRIEC-España.
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e CANCELO, M. (2020). "La contribución de la ley de economía social al desarrollo territorial y a la mejora del empleo", *Revesco, Revista de estudios cooperativos*, 134, 1-20.
- ESPAÑA. Lei 5/2011, do 29 de marzo, de economía social.
- ESPAÑA. Lei 55/1980, de 11 de novembro, de montes veciñais de man común.
- FORO ECONÓMICO DE GALICIA (2019). *Xornada sobre o sector forestal*, Ribadavia, 30 de maio de 2019.
- GALICIA. Decreto 260/1992, de 4 de setembro, polo que se aproba o regulamento para a execución da Lei 13/1989 de 10 de outubro, de montes veciñais de man común.
- GALICIA. Decreto 32/2016, de 23 de marzo, polo que se modifica o Decreto 52/2014, de 16 de abril, polo que se regulan as instrucións xerais de ordenación e de xestión de montes de Galicia.
- GALICIA. Decreto 52/2014, de 16 de abril, polo que se regulan as instrucións xerais de ordenación e de xestión de montes de Galicia.
- GALICIA. Lei 13/1989 de 10 de outubro, de montes veciñais de man común.
- GALICIA. Lei 2/2006, de 14 de xuño, de dereito civil de Galicia.
- GALICIA. Lei 3/2018, de 28 de decembro de medidas fiscais e administrativas da Xunta de Galicia.
- GALICIA. Lei 6/2016, do 4 de maio, de economía social de Galicia.
- GALICIA. Lei 7/2012, de 28 de xuño, de montes de Galicia

- INSTITUTO DE DESARROLLO ECONÓMICO DE GALICIA, IDEGA (2013). "La política forestal gallega en los montes vecinales en mano común", *Ambienta*, 114-125.
- VAQUERO, A. e LOSA, V. (2020). "Actuaciones desde la administración pública para evitar la despoblación del medio rural ¿Qué se puede hacer desde los ayuntamientos y diputaciones?", *Revista Galega de Economía*, septiembre.
- XUNTA DE GALICIA (2020). *Anuario de Estadística Forestal de Galicia*, Santiago de Compostela, https://mediorural.xunta.gal/es/areas/forestal/ordenacion/estadistica_forestal_gallega/.

10. AS MUTUAS DE SEGUROS E MUTUALIDADES DE PREVISIÓN SOCIAL

10.1. Principais datos agregados

En 2019, teñen a súa sede en Galicia 4 mutuas de seguros e mutualidades de previsión social. A 31 de decembro, contaban con 6.793 mutualistas (acadaban os 9.665 asegurados, tendo en conta a todos os beneficiarios), xeraron 11 empregos directos e tiveron un volume de negocio (primas devengadas) de 11.336 miles de euros

10.2. Marco legal

Entre os distintos tipos de entidades privadas que poden desenvolver a actividade aseguradora figuran as mutuas de seguros e as mutualidades de previsión social. As mutuas de seguros son sociedades mercantís sen ánimo de lucro, que teñen por obxecto a cobertura aos socios, sexan persoas físicas ou xurídicas, dos riscos asegurados mediante unha prima fixa pagadeira ao comezo do período do risco. O obxectivo da mutua é maximizar os beneficios que prestan aos seus mutualistas.

Pola súa parte, as mutualidades de previsión social son entidades aseguradoras privadas sen ánimo de lucro que exercen unha modalidade aseguradora de carácter voluntario complementaria ao sistema da Seguridade Social obrigatoria, mediante aportacións dos mutualistas, persoas físicas ou xurídicas, ou de outras entidades ou persoas protectoras. Non obstante, algunhas mutualidades, xa recoñecidas, poderán seguir funcionando como alternativas á Seguridade Social.

Segundo o art. 44 da Lei 20/2015, no referido á previsión de riscos sobre as persoas, as mutualidades de previsión social poderán realizar as seguintes operacións de seguro: a) cobertura das contingencias de morte, viuvez, orfandade, xubilación e dependencia, en forma de capital ou renda, así como o outorgamento de prestacións por razón de matrimonio, maternidade, fillos e defunción; b) cobertura das contingencias de accidentes e invalidez para o traballo, enfermidade, defensa xurídica, e asistencia; e c) prestar axudas familiares para subvenir as necesidades motivadas polos feitos ou actos xurídicos que impidan temporalmente o exercicio da profesión.

En canto á previsión do risco sobre as cousas, poderán asegurarse danos sobre os seguintes bens: a) vivendas de protección oficial e outras de interese social sempre que estean habitadas polo propio mutualista e a súa familia; b) maquinaria, bens e instrumentos de traballo de mutualistas que sexan emprendedores e pequenos empresarios; e c) colleitas de fincas cultivadas persoalmente polo agricultor ou a súa familia, cando a súa cobertura non estea comprendida no plan anual de seguros agrarios combinados, así como os bosques, gandos, colmeas, viveiros piscícolas e granxas de cría de animais para consumo que estean integrados na unidade de explotación familiar.

As mutualidades de previsión social que cumpran determinados requisitos poderán tamén outorgar prestacións sociais vinculadas ás citadas operacións de seguros.

Por outra banda, as mutualidades de previsión que obteñan a autorización administrativa correspondente poderán operar por ramos de seguro e non estarán suxeitas aos límites impostos no artigo 44.

A competencia sobre as Mutualidades de Previsión Social non integradas na Seguridade Social transfírese á Comunidade Autónoma de Galicia na Lei Orgánica 16/1995, de 27 de decembro, de transferencia de competencias á Comunidade Autónoma.

A regulación autonómica na materia concrétese nas seguintes normas:

- Orde do 5 de maio de 1999 pola que se crea o Rexistro Autonómico de Mutualidades de Previsión Social Non Integradas na Seguridade Social.
- Decreto 277/1999, do 14 de outubro, polo que se regula a cualificación de xubilación mutual protexida.

Dado o carácter en xeral básico da normativa estatal, rexen supletoriamente as seguintes disposicións

- Real Decreto 1430/2002, do 27 de decembro, polo que se aproba o Regulamento de mutualidades de previsión social.
- Orde ECO/734/2004, do 11 de marzo, sobre os departamentos e servizos de atención ó cliente e o defensor do cliente das entidades financeiras.
- Lei 20/2015, do 14 de xullo, de ordenación, supervisión e solvencia das entidades aseguradoras e reaseguradoras
- Real Decreto Legislativo 1060/2015, do 20 de novembro, de ordenación, supervisión e solvencia das entidades aseguradoras e reaseguradoras

O réxime xurídico das mutualidades de previsión social é complexo como consecuencia da súa dobre natureza, como entidades aseguradoras e como entidades da economía social.

Entre as características que permiten encadralas neste segundo grupo figuran (Montero, Reza e Pedrosa, 2016): a) os principios de participación democrática que rexen o seu goberno e xestión, de xeito que a distribución de beneficios e a participación na toma de decisións non están determinadas polas aportacións aos fondos da mutua; b) son entidades sen ánimo de lucro; c) a solidariedade que as caracteriza, de modo que, na meirande parte dos casos, as prestacións son as mesmas para todos os mutualistas independentemente da súa contribución; e d) a independencia dos poderes públicos.

10.3. Identificación do sector en Galicia

As mutuas de seguros poden ser de ámbito nacional, autonómico, provincial ou local. Segundo o rexistro público de entidades aseguradoras da Dirección General de Seguros¹, a finais de 2019 había activas en España 28 mutuas de ámbito nacional. Delas, unha ten a súa sede en Galicia. Trátase da Sociedad de Seguros Mutuos Marítimos de Vigo, mutualidad de seguros y reaseguros a prima fija (táboa 10.1).

Con respecto ás mutualidades de previsión social, hai 3 de ámbito territorial no rexistro de Mutualidades de Previsión da Consellería de Facenda da Xunta de Galicia² (táboa 10.1):

- Unión de Artesanos Mutualidad de previsión social a prima fija
- Mutualidad de Previsión Social del Noroeste a prima fija
- Mutualidad de Previsión Social a prima fija, Unión Protectora

Táboa 10.1. Mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia (decembro 2019)

Entidade	Tipo	Localidade
SOCIEDAD DE SEGUROS MUTUOS MARÍTIMOS DE VIGO, MUTUALIDAD DE SEGUROS Y REASEGUROS A PRIMA FIJA	Mutua de seguros	Vigo (Pontevedra)
UNIÓN DE ARTESANOS MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA	Mutualidade de previsión social	Santiago de Compostela (A Coruña)
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL DEL NOROESTE A PRIMA FIJA	Mutualidade de previsión social	Ferrol (A Coruña)
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA, UNIÓN PROTECTORA	Mutualidade de previsión social	Santiago de Compostela (A Coruña)

Fonte: Rexistro da Dirección Xeneral de Seguros e Rexistro da Consellería de Facenda.

Recollemos na táboa 10.2 o obxecto social das mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia.

1 <http://www.dgsfp.mineco.es/es/Consumidor/RegistrosPublicos/Paginas/Aseguradoras.aspx>

2 <https://xumco.cixtec.es/Xumco/noframework.aspx?loginid=0fe2f0f3-046d-45d1-a622-33fe9c7fde38>

Táboa 10.2. Ámbito de cobertura das mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia

Entidade	Ámbito de cobertura
SOCIEDAD DE SEGUROS MUTUOS MARÍTIMOS DE VIGO, MUTUALIDAD DE SEGUROS Y REASEGUROS A PRIMA FIJA	Vehículos marítimos, lacustres e fluviais; mercancías transportadas; responsabilidade civil vehículos marítimos, lacustres e fluviais; accidentes.
UNIÓN DE ARTESANOS MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA	Prestar asistencia médico-cirúrxica aos mutualistas ou aos seus beneficiarios.
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL DEL NOROESTE A PRIMA FIJA	Ramo de vida. Previsión de riscos sobre as persoas, contra circunstancias ou acontecementos de carácter fortuito y previsible, cubrindo os riscos de morte, xubilación e a opción de rescatar o capital.
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA, UNIÓN PROTECTORA	Cobertura do seguro de enfermidade na súa modalidade de prestación de servizos médico-hospitalarios.

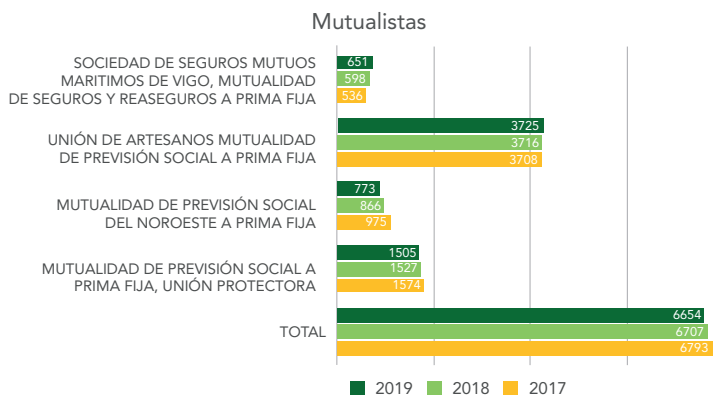
Fonte: Rexistro da Dirección Xeneral de Seguros e Estatutos das mutualidades

Aínda que non son un número elevado, as mutuas de seguros e mutualidades de previsión social que están neste momento activas en Galicia teñen unha longa traxectoria. Atendendo á información dispoñible nas *webs* e informes das entidades, a Sociedad de Seguros Mutuos Marítimos de Vigo nace como compañía aseguradora de buques de pesca en 1896; a Unión de Artesanos Mutualidad de previsión social a prima fija procede da Unión de Artesanos, sociedade benéfica e instructiva de socorros mutuos creada en 1926; a Mutualidad de previsión social del Noroeste foi constituída en 1987 e emana do Fondo de previsión social de astilleros e talleres del Noroeste, S.A. creada no 1962; e a Mutualidade de previsión social a prima fija -Unión Protectora- ten a súa orixe o primeiro de xaneiro de **1892 en Santiago de Compostela**.

Todas as mutualidades galegas considéranse de reducida dimensión, dado que os seus ingresos brutos anuais por primas devengadas non exceden os 5 millóns de euros. En consecuencia, non figura ningunha das mutualidades de previsión social galegas entre as 25 con maior volume de patrimonio recollidas no Listado de Empresas máis relevantes da Economía Social de CEPES de 2019-2020.

En 2019, as entidades consideradas acollen a 6.793 mutualistas (gráfico 10.1). Non obstante, as cifras de asegurados son maiores dado que, ademais dos asinantes da póliza, deben incluírse outros beneficiarios das mesmas (cónxuxes, fillos menores...). Na Unión de Artesanos, o número de mutualistas a 31 de decembro era de 3.725, aos que hai que engadir outros 2.075 beneficiarios, o que fai un total de 5.800 asegurados. No caso da Unión Protectora, aos 1.505 mutualistas titulares súmanse outros 739 beneficiarios, acadando a cifra de 2.244 asegurados. Na Mutualidad de Previsión Social del Noroeste engadiríanse 58, sendo así 831 os asegurados. En suma, as entidades cubrirían un total de 9.665 asegurados.

Gráfico 10.1. Número de mutualistas¹ nas mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia.

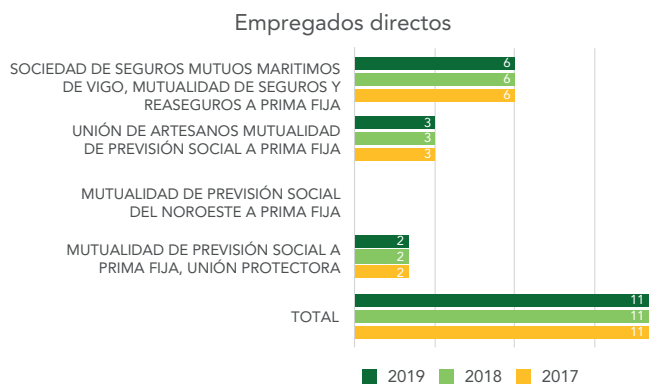
*Fonte: Informes da situación financeira e de solvencia (ISFS) e información directa das empresas
(1) Recóllese unicamente o número de mutualistas. O número de beneficiarios das pólizas e maior pois inclúe outros asegurados como cónxuxes e fillos menores.*

10.4. Datos sociais e económicos das mutuas de seguros e mutualidades de previsión social de Galicia

1.1.1. Persoas empregadas nas mutuas e mutualidades de previsión social

En total, no 2019 había 11 persoas empregadas nas mutuas e mutualidades de previsión nestas empresas (gráfico 10.2). Delas, 5 son mulleres e 6 homes (táboa 10.3). Estas cifras vense mantendo nos anos recentes. Agora ben, hai moitos outros profesionais vinculados ás mutuas. Pode servir como exemplo o caso da Unión de Artesanos, na que os médicos non son empregados directos, só perciben os honorarios, de xeito que, en total, contando cos convenios de colaboración, serían en torno a 540 persoas.

Os datos de persoas empregadas obtivéronse nalgúns casos dos Informes da situación financeira e de solvencia (publicados nas páxinas web das entidades) e da solicitude directa ás entidades noutros.

Gráfico 10.2. Número de empregados directos nas mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia.

Fonte: Informes da situación financeira e de solvencia (ISFS) e información directa das empresas

Táboa 10.3. Empregados directos (por sexo)

	2019		2018		2017	
	Mulleres	Homes	Mulleres	Homes	Mulleres	Homes
SOCIEDAD DE SEGUROS MUTUOS MARITIMOS DE VIGO, MUTUALIDAD DE SEGUROS Y REASEGUROS A PRIMA FIJA	2	4	2	4	2	4
UNIÓN DE ARTESANOS MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA	2	1	2	1	2	1
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL DEL NOROESTE A PRIMA FIJA	0	0	0	0	0	0
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA, UNIÓN PROTECTORA	1	1	1	1	1	1
TOTAL	5	6	5	6	5	6

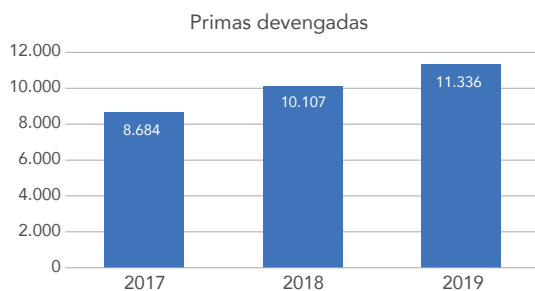
Fonte: Informes da situación financeira e de solvencia (ISFS) e información directa das empresas

1.1.2. Ingresos por primas das mutuas e mutualidades de previsión social con sede en Galicia

En 2019, as primas devengadas polas mutuas e mutualidades de previsión social en Galicia acadaron os 11.336 miles de euros (gráfico 10.3), dos cales 11.134 corresponderon

ao ramo non vida (táboa 10.4). Obsérvase, polo tanto, un incremento con respecto aos anos anteriores.

Gráfico 10.3. Primas devengadas por mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia (miles de euros)

Fonte: Informes da situación financeira e de solvencia (ISFS) das entidades

Táboa 10.4. Primas devengadas por mutuas de seguros e mutualidades de previsión con sede en Galicia por ramo Vida/Non vida (miles de euros)

	Vida			Non vida		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
SOCIEDAD DE SEGUROS MUTUOS MARITIMOS DE VIGO, MUTUALIDAD DE SEGUROS Y REASEGUROS A PRIMA FIJA				5.543	6.878	7.997
UNIÓN DE ARTESANOS MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA				2.220	2.360	2.450
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL DEL NOROESTE A PRIMA FIJA	249	211	202			
MUTUALIDAD DE PREVISIÓN SOCIAL A PRIMA FIJA, UNIÓN PROTECTORA				672	658	687
TOTAL	249	211	202	8.435	9.896	11.134

Fonte: Informes da situación financeira e de solvencia (ISFS) das entidades

Na base de datos da *Memoria estadística anual de empresas aseguradoras* do ano 2018³, no evolutivo das entidades atendendo ao volume de negocio directo (primas devengadas por seguro directo⁴), a Sociedad de Seguros Mutuos Marítimos de Vigo ocupa o sétimo lugar

3 Disponible na páxina web da Dirección General de Seguros y Fondos de Pensiones, <http://www.dgsfp.mineco.es/es/Publicaciones/Paginas/default.aspx>

4 Ficheiro SH 02.8 Cuota de mercado

dun total de 26 empresas no ramo “transportes cascos” e o décimo cuarto posto de 27 empresas no ramo “transportes mercancías”.

Na citada Memoria non se inclúen as mutualidades de previsión social competencia da Comunidade Autónoma.

1.1.3. Solvencia actual e previsións ante o COVID-19

Todas as mutuas e mutualidades de previsión con sede en Galicia dispoñen no 2019 dunha situación de solvencia satisfactoria.

Agora ben, no momento no que se pechan os ISFS dese ano, xa estanse a padecer os primeiros efectos da pandemia do COVID-19. E por isto que algunhas das entidades engaden xa consideracións relativas ao risco asociado a ela. En concreto, no informe da Mutualidad de previsión social del noroeste a prima fija, indícase o seguinte:

“Las consecuencias de la crisis, generada por el COVID 19, son impredecibles, si bien, a día de elaboración de este informe se puede prever que podrán afectar a riesgos de mercado, como el de renta variable, con caídas históricas de precio de la acciones e índices de referencia; en el riesgo de tipos de interés, con subidas en las primas de riesgo; en el riesgo inmobiliario, con posibles caídas del precio en esta industria; o en riesgos de spread, por deterioro de la calidad de los activos.

Asimismo, podrá afectar a riesgos no financieros como es el riesgo de pandemia, cuyas consecuencias podrían verse atenuadas por la acción del gobierno, por las ayudas de la Unión Europea e incluso por las posibles medidas que pueda adoptar el Consorcio de Compensación de Seguros. Por otro lado, determinados ramos podrán ver agravada su exposición a riesgos como el de reservas o de caída de cartera”.

Tamén no informe da Unión de artesanos faise referencia ao impredecible das consecuencias desta crise sanitaria, as cales dependerán en gran medida de factores externos como a duración e virulencia da mesma ou as medidas que adopten tanto o Goberno como a Unión Europea para mitigala. Aínda así, hai xa algúns riscos que se están a ter en conta na xestión. Como se indica no seu ISFS:

“No obstante, entendemos, en base al análisis preliminar realizado sobre el estado de situación actual, que existen tres factores relevantes, que, sin duda, afectarán a nuestra Entidad, la mortalidad generada por el COVID-19, la atención sanitaria a prestar por nuestra Entidad a nuestros socios mutualistas y el impacto de la crisis en los mercados financieros”.

Como explican no informe, unha parte importante dos seus mutualistas é de avanzada idade, o que os sitúa no grupo de alto risco, tanto de morbilidade como de mortalidade, na pandemia.

Pola súa parte, a Unión Protectora indica que, no escenario desencadeado pola pandemia, "somete a la Mutualidad a los siguientes test de estrés: caída de cartera, incremento de siniestralidad y devaluación de las inversiones".

Aínda que é cedo para coñecer todas as consecuencias dunha situación inédita, pode apreciarse que as entidades xa están tentando anticipar os riscos que poden derivarse dela.

10.5. Conclusións

Entre os diferentes tipos de entidades privadas que poden desenvolver a actividade aseguradora figuran as mutuas de seguros e as mutualidades de previsión social. O seu réxime xurídico é complexo debido á súa dobre natureza, como entidades aseguradoras e como entidades da economía social.

En decembro de 2019, hai en Galicia unha mutua de ámbito nacional e tres mutualidades de previsión social de ámbito autonómico. Estas últimas son todas consideradas de dimensión reducida. Aínda que non son un número elevado, as mutuas de seguros e mutualidades de previsión social que están neste momento activas en Galicia teñen unha longa traxectoria.

En 2019, as entidades consideradas acollen a 6.793 mutualistas. Non obstante, as cifras de asegurados son maiores dado que, ademais dos asinantes da póliza, deben incluírse outros beneficiarios das mesmas (cónxuxes, fillos menores...), chegando a cubrir un total de 9.665 asegurados.

Estas empresas contaban con 11 persoas empregadas no 2019, 5 eran mulleres e 6 homes. Estas cifras vense mantendo nos anos recentes. Agora ben, debe terse en conta que hai moitos outros profesionais que traballan vinculados ás mutuas.

En 2019, as primas devengadas polas mutuas e mutualidades de previsión social en Galicia acadaron 11.336 miles de euros, dos cales 11.134 corresponderon ao ramo non vida. Obsérvase unha tendencia crecente nestas primas e, por tanto, na evolución do volume de negocio.

Todas as entidades manteñen os seus niveis de solvencia dentro dos límites de risco. Agora ben, tendo en conta que cando realizan os seus informes financeiros e de solvencia (ISFS) do 2019 xa estanse a padecer os primeiros síntomas da pandemia do COVID-19, as mutualidades incorporan nos mesmos algunhas consideracións sobre os riscos aos que poden enfrontarse no seguinte exercicio e o sinalan o feito de que xa se están a ter en conta na xestión. Entre eles poden sinalarse o incremento da sinistralidade, a caída da carteira e a devaluación das inversións.

10.6. Bibliografía

MONTERO VILAR, J.A.; REZA CONDE, M.C e PEDROSA LEIS, C. (2016): "Mutualidades de previsión social, economía social y mercado asegurador", *CIRIEC-España, Revista Jurídica de Economía Social y Cooperativa*, 29, 47-79.

11. FISCALIDADE DAS ENTIDADES DE ECONOMÍA SOCIAL

11.1. Introducción

O modelo que representan as entidades que configuran a economía social, cuxo eixo de actuación principal persegue, ben o interese colectivo das persoas que as integran, ben o interese xeral, xa sexa este económico ou social, ou incluso ambos os dous, ten acadado unha relevancia significativa como motor de desenvolvemento da sociedade actual. A súa importancia se pon de manifesto na regulación normativa e nas políticas públicas levadas a cabo a nivel autonómico, estatal e europeo, dunha forma cada vez máis intensa nos últimos anos.

O obxectivo común dos desenvolvementos normativos e das políticas públicas relacionadas coa economía social é o de por en valor esta parte da economía, promocionando e estimulando ás entidades que a conforman, establecendo un marco que as dote da relevancia e a viabilidade necesaria en correspondencia coa súa achega á economía. Axuda neste senso a capacidade que presentan para artellar un modelo de desenvolvemento económico e social equilibrado e sustentable, en liña cos obxectivos de desenvolvemento sustentable marcados pola ONU no marco da Axenda 2030.

Neste contexto facilitador da economía social no seu conxunto e, en particular, dos diferentes axentes económicos e empresariais que a conforman, resulta de interese analizar as políticas relacionadas coa fiscalidade, para ver en que medida son acordes e contribúen a eses obxectivos, así como valorar a súa adecuación ás singularidades destas entidades.

A pesares de que no ámbito normativo se ten avanzado bastante cara un marco xurídico propio, a tributación das entidades da economía social se rexe, ben por normas comúns ao resto das actividades económicas, na maioría dos casos, ben por normas específicas pero parciais para certas entidades, moi puntualmente. A esta diversidade normativa en materia fiscal hai que engadir os diferentes niveis competenciais en materia tributaria, o que empeza a dar lugar a un tratamento non homoxéneo ao longo do territorio do Estado español.

Procedemos neste traballo a analizar o marco tributario das principais entidades de mercado da economía social, facendo especial fincapé nas singularidades artelladas ao nivel da Comunidade Autónoma galega. Así, nos centraremos nos aspectos fundamentais e diferenciais da tributación das cooperativas, das sociedades laborais, dos centros especiais de emprego, das empresas de inserción, das sociedades agrarias de transformación, das comunidades de montes veciñais en man común e das confrarías de pescadores. A pretensión última é a de valorar a adecuación e contribución do sistema fiscal aos obxectivos comúns das políticas públicas en materia de economía social, coa finalidade de poder artellar propostas que, ben ao nivel do Estado ou das Comunidades autónomas, permitan utilizar tamén como panca da economía social a regulación en materia tributaria.

11.2. A tributación das Cooperativas

Os aspectos diferenciais da tributación das cooperativas se regulan na Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre Réxime Fiscal de Cooperativas (LRFC), que constitúe a norma na que se concretan os beneficios fiscais para estas entidades no Imposto sobre Sociedades (IS), nos tributos locais e no Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados.

A LRFC desenvolve a aplicación das normas fiscais xerais a este tipo de entidades, materializando no ámbito tributario o mandato constitucional recollido no artigo 129.2 da Constitución Española (CE), polo que os poderes públicos deben promover eficazmente as diversas formas de participación na empresa e o acceso dos traballadores á propiedade dos medios de produción, fomentando, mediante a lexislación adecuada, as sociedades cooperativas. Nesta liña, atendendo as especificidades das cooperativas e en función dos requisitos cumpridos por estas se establecen determinados beneficios fiscais.

Para elo a LRFC procede, en primeiro lugar, a clasificar ás cooperativas en función do seu grao de protección: cooperativas protexidas, cun primeiro grao de protección, e cooperativas especialmente protexidas, as que atribúe un grao de protección superior con maiores vantaxes fiscais. Non obstante, boa parte das disposicións contidas nesta norma son tamén de aplicación as cooperativas non protexidas, ás que a LRFC non fai referencia expresa, e nas que se incluírían aquelas cooperativas que teñen perdido a protección por incumprir os requisitos esixidos para elo, así como aquelas outras que voluntariamente non aplican os beneficios fiscais a pesar de cumprir coas esixencias requiridas.

1.1.1. Cooperativas protexidas

O réxime fiscal das cooperativas considera, na práctica, este nivel de protección como o básico e común e, polo tanto, aplicable á xeneralidade das cooperativas legalmente constituídas a non ser que posteriormente perdan esta protección por incorrer nalgunha das causas expresamente previstas.

Neste sentido, o artigo 6 da LRFC establece que se consideran cooperativas protexidas aquelas entidades que, calquera que sexa a súa data de constitución, cumpran os principios e disposicións da Lei 27/1999, de 16 de xullo, de Cooperativas (LC), ou das leis de cooperativas das Comunidades autónomas que teñan competencia nesta materia, e non incorran nas causas previstas no artigo 13 da LRFC.

Esta dualidade normativa con respecto aos requisitos para a consideración das cooperativas como protexidas fiscalmente require, como paso previo, identificar a norma aplicable á hora de avaliar o seu cumprimento: xa sexa a normativa estatal ou a da correspondente comunidade autónoma -en realidade todas as comunidades, agás Canarias, teñen actualmente unha lei de cooperativas-. A esta problemática inicial, que de entrada provoca unha disparidade nas esixencias para gozar de protección, engádese que tanto a lexislación estatal substantiva como a das Comunidades autónomas son posteriores á LRFC, o que introduce unha dificultade adicional a hora de avaliar o cumprimento dos requisitos.

Nun principio, todas as cooperativas terán a natureza de protexidas xa que, a súa constitución debe facerse cumprindo as esixencias legais e os principios de cooperativas esixidos. Polo tanto, as cooperativas que se corresponden con algún dos tipos incluídos no artigo 6 da LC teñen inicialmente o carácter de cooperativas protexidas:

- a) Cooperativas de traballo asociado.
- b) Cooperativas de consumidores e usuarios.
- c) Cooperativas de vivendas.
- d) Cooperativas agroalimentarias.
- e) Cooperativas de explotación comunitaria da terra.
- f) Cooperativas de servizos.
- g) Cooperativas do mar.
- h) Cooperativas de transporte.
- i) Cooperativas de seguros.
- j) Cooperativas sanitarias.
- k) Cooperativas de ensino.
- l) Cooperativas de crédito.

As causas de perda da condición de fiscalmente protexidas se establecen no artigo 13 da LRFC e se refiren, principalmente, ao cumprimento do réxime económico establecido na lexislación cooperativa no referente á dotación, aplicación e reparto dos fondos cooperativos -Fondo de Reserva Obrigatorio (FRO) e Fondo de Educación e Promoción (FEP)-,

aportacións ao capital social, retornos, imputación de perdas, operacións con terceiros non socios, participación en outras entidades, emprego de traballadores asalariados, obrigas contables, auditoría, número de socios e paralización ou conclusión da actividade.

O feito de que os supostos de perda de protección establecidos pola LRFC non coincidan coas causas de disolución das cooperativas, que se regulan na normativa substantiva aplicable a cada unha delas, sexa a LC ou a lei autonómica correspondente, pode dar lugar á existencia de cooperativas que cumpran os requisitos para continuar en funcionamento pero que non gozan de ningunha protección fiscal.

1.1.2. Cooperativas especialmente protexidas

A LRFC recolle unha enumeración pechada das cooperativas que poden acceder a un maior nivel de protección por considerarse especialmente protexidas. Trátase das cooperativas de primeiro grao seguintes:

- a) Cooperativas de traballo asociado.
- b) Cooperativas agroalimentarias.
- c) Cooperativas de explotación comunitaria da terra.
- d) Cooperativas do mar.
- e) Cooperativas de consumidores e usuarios.

Estas cooperativas, ademais de cumprir cos requisitos esixidos para as protexidas deben adecuarse as esixencias establecidas para cada unha delas nos artigos 7 a 12 da LRFC.

1.1.3. Beneficios fiscais das Cooperativas

Os beneficios fiscais contemplados na LRFC se poden resumir, atendendo as figuras tributarias ás que se refiren, nos seguintes:

Imposto sobre Sociedades

- Redución da base imponible no 50% dos resultados cooperativos e extracooperativos que se destinen, obrigatoriamente, ao FRO. Recordemos que este fondo ten carácter de irreplicable entre os socios, incluso no suposto de disolución da cooperativa.
- Dedución do 100% dos resultados cooperativos destinados, obrigatoriamente, ao FEP.
- Non tributación do resultado derivado dos gastos, ingresos, perdas ou beneficios afectos ao FRO e ao FEP.
- Liberdade de amortización dos elementos de activo fixo novo amortizable, adquiridos no prazo de tres anos a partir da data de inscrición no Rexistro de Cooperativas.

A cantidade deducida por este concepto, unha vez practicada a amortización normal de cada exercicio en contía non inferior á mínima, non poderá exceder o importe do saldo da conta de resultados cooperativos diminuído nas aplicacións obrigatorias ao FRO e nas participacións do persoal asalariado.

- Tipo impositivo reducido do 20% para os resultados cooperativos. Nas cooperativas de crédito o tipo reducido é do 25%. Os resultados extracooperativos tributan ó tipo xeral do IS -25% en xeral e 30% para as cooperativas de crédito-.
- As cooperativas especialmente protexidas contan adicionalmente cunha bonificación do 50% na cota íntegra. No suposto de cooperativas de traballo asociado fiscalmente protexidas que integren, a lo menos, un 50% de socios minusválidos e que acrediten que no momento da constituírse ditos socios se atopaban en situación de desemprego, a bonificación na cota íntegra é do 90% durante os cinco primeiros anos de actividade social.
- Para cooperativas que teñan a condición de explotacións asociativas prioritarias, segundo o establecido na Lei 19/1995, de 4 de xullo, de modernización de explotacións agrarias -ver apartado 6 seguinte-, a bonificación na cota íntegra é do 80%. Asemade, estas entidades poderán amortizar libremente os elementos do inmovilizado material ou intanxible, adquiridos durante os cinco primeiros anos a partir do seu recoñecemento como explotación prioritaria -artigo 12.3.d) da Lei 27/2014, de 27 de novembro, do Imposto sobre Sociedades (LIS)-.

Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados

- Exención nos conceptos que gravan as operacións societarias de constitución, ampliación de capital, fusión e escisión.
- Exención nos conceptos que gravan as operacións de constitución de préstamos, incluso os representados por obrigacións.
- Exención nos conceptos que gravan as adquisicións de bens e dereitos que se integren no FEP para o cumprimento dos seus fins.
- As cooperativas especialmente protexidas gozan adicionalmente coa exención nas operacións de adquisición de bens e dereitos destinados directamente ao cumprimento dos seus fins sociais e estatutarios.
- Asemade, na Lei 19/1995 se contemplan determinadas exencións neste imposto para operación realizadas por aquelas entidades que teñen a consideración de explotacións asociativas prioritarias.

Tributos locais

- Bonificación do 95% da cota e, no seu caso, das recargas no Imposto sobre Bens Inmóveis (IBI) en bens de natureza rústica das cooperativas agrarias e de explotación comunitaria da terra.
- Bonificación do 95% da cota e, no seu caso, das recargas do Imposto sobre Actividades Económicas (IAE).

No caso de cooperativas de segundo e ulterior grao, cando estean constituídas exclusivamente por cooperativas protexidas ou especialmente protexidas gozarán respectivamente dos beneficios atribuídos a cada tipo. Asemade, no caso de estar integradas por ambos tipos de cooperativas, os beneficios atribuídos ás especialmente protexidas aplicaranse aquela parte dos resultados procedentes das operacións realizadas por estas.

Polo que respecta ás unións, federacións e confederacións de cooperativas constituídas de acordo co disposto nas leis de cooperativas gozarán dos seguintes beneficios tributarios:

- Exención no Imposto sobre Transmisión Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados para os mesmos actos contratos e operacións exentas para as cooperativas especialmente protexidas.
- Exención parcial no Imposto sobre Sociedades nos termos establecidos no Capítulo XIII do Título VII da LIS -artigos 109 a 111-, que regula o réxime das entidades parcialmente exentas.
- Bonificación do 95 % da cota e, no seu caso, das recargas no Imposto sobre Actividades Económicas.

Finalmente, e en relación co Imposto sobre Sociedades, dadas as especiais características destas entidades, na LRFCE, ademais de contemplarse as vantaxes fiscais antes referidas, se establecen unha serie de normas técnicas para o cálculo e liquidación do mesmo, aplicables estas tanto as cooperativas protexidas e especialmente protexidas, como as que non gozan de protección, ben por non cumprir os requisitos ou por optar voluntariamente pola súa non aplicación. Neste senso se regula: a valoración das operacións cos socios, a diferenciación dos resultados en cooperativos e extracooperativos, o cálculo da cota íntegra agregando a correspondente a cada uns dos resultados e a compensación de perdas, que se realiza a nivel de cota e non de base como no resto de contribuíntes deste imposto.

11.3. A tributación das Sociedades Laborais

As Sociedades Laborais (SL) se regulan pola Lei 44/2015, de 14 de outubro, de sociedades laborais e participadas (LSLP), que desenvolve de forma actualizada o recoñecemento constitucional contido no artigo 129.2 da CE que, como indicamos para as cooperativas, ordena aos poderes públicos a promoción das diversas formas de participación na empresa e o establecemento de medidas que faciliten o acceso dos traballadores á propiedade dos medios de produción.

Trátase de sociedades de capital as que lle son de aplicación as normas relativas as sociedades anónimas e limitadas, no relativo ao non regulado na súa normativa específica antes referida.

Neste senso, e en materia tributaria, a propia LSLP tan só recolle no seu artigo 17 unha bonificación para estas entidades do 99 por 100 no Imposto sobre Transmisión Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados, polas cotas que se devenguen na modalidade de transmisións patrimoniais onerosas, pola adquisición, por calquera medio admitido en dereito, de

bens e dereitos provenientes da empresa da que proceda a maioría dos socios traballadores da SL.

Para poder acollerse a estes beneficios tributarios estas entidades teñen que ter a cualificación de laborais, para o que deben adecuarse aos preceptos establecidos na LSLP, entre os que cabe destacar:

- a) Cumprir cos requisitos establecidos no artigo 1 para ser sociedades laborais:
  - Que a lo menos a maioría do capital social sexa propiedade dos traballadores.
  - Que ningún dos socios sexa titular de accións ou participacións sociais que representen máis da terceira parte do capital social.
  - Que o número de horas ano dos traballadores non socios contratados non sexa superior ao 49 por 100 do computo global das horas ano traballadas polos socios traballadores.
- b) Constituír una reserva especial, segundo o establecido no artigo 14, que debe ser dotada co 10 por 100 do beneficio líquido de cada exercicio, ata que acade polo menos unha cifra superior ao dobre do capital social.

Asemade, e polo que respecta ao Imposto sobre Sociedades, estas entidades tributan segundo o réxime xeral regulado na LIS, coa única especificidade de que na determinación da base imponible as sociedades anónimas laborais e as sociedades limitadas laborais poderán amortizar libremente os elementos do inmovilizado material, intanxible e investimentos inmobiliarios afectos a realización das súas actividades, que sexan adquiridos durante os cinco primeiros anos a partir da data da súa cualificación como sociedades laborais -artigo 12.3.a) da LIS-.

11.4. A tributación dos Centros Especiais de Emprego

Os centros especiais de emprego (CEE) son entidades da economía social que teñen por obxectivo principal a realización de actividades produtivas de bens e servizos, participando regularmente nas operacións de mercado, coa finalidade de asegurar un emprego remunerado para as persoas con discapacidade, artellándose asemade como medio para a inclusión destas persoas no réxime de emprego ordinario.

A súa regulación actual -artigos 43 a 46 do Real Decreto Legislativo 1/2013, de 29 de novembro, polo que se aproba o Texto Refundido da Lei xeral de dereitos das persoas con discapacidade e da súa inclusión social-, contempla que estes poderán ser creados tanto por organismos públicos ou privados, como por empresas. Asemade, atendendo á aplicación dos seus posibles beneficios, os CEE poderán ter ou non ánimo de lucro, en función de si os resultados poden ser distribuídos ou deben ser reinvestidos na súa finalidade. Esta clasificación dos CEE en públicos ou privados e con ou sen ánimo de lucro marca a súa tributación.

CEE entidade pública

No suposto de que un organismo público constituía un CEE sen dotado de personalidade xurídica propia, este tributará conforme ó réxime da propia entidade pública. Neste senso, en relación co IS, e segundo o establecido no artigo 9 da LIS, ningunha das rendas obtidas por estas entidades no exercicio das súas actividades económicas queda suxeita a tributación. Si pola contra, o organismo público dota ao CEE de personalidade xurídica propia, este tributará segundo o tipo de entidade privada que corresponda.

CEE entidade privada

A creación dos CEE pode adoptar diferentes formas xurídicas, sendo as máis habituais as de fundación, asociación sen ánimo de lucro ou cooperativa, aínda que tamén cabe a promoción dos CEE como entidades con ánimo de lucro en calquera das súas formas.

Si o CEE é unha fundación ou unha asociación declarada de utilidade pública que cumpra os requisitos establecidos na Lei 49/2002, de 23 de decembro, de réxime fiscal das entidades sen fins lucrativos e dos incentivos fiscais ao mecenado (LRFESFL), poderá aplicar o réxime fiscal establecido para este tipo de entidades que, basicamente, se concreta en:

Imposto sobre Sociedades:

- A meirande parte das rendas obtidas por estas entidades están exentas -artigos 6 e 7 da LRFESFL-.
- O tipo impositivo para as rendas sometidas a tributación é do 10% -artigo 10 da LRFESFL-.
- As rendas exentas non están suxeitas a retención artigo 12 da LRFESFL-.

Tributos locais -artigo 15 da LRFESFL-:

- Exentas do IBI, agás inmóbeis afectos a explotacións económicas non exentas.
- Exentas do IAE.
- Exentas do Imposto sobre o Incremento do Valor dos Terreos de Natureza Urbana.

Incentivos ao mecenado:

- As doazóns ou achegas a estas entidades sen fins lucrativos xeran dereito a dedución na cota íntegra do Imposto sobre a Renda das Persoas Físicas (IRPF) -80% os primeiros 150 € e 40% o resto-, do IS -35% co límite do 10% da base imponible- e do Imposto sobre a Renda de non Residentes -mesmos porcentaxes que no IRPF e no IS, segundo operan sen establecemento permanente ou con establecemento permanente-.

No suposto de que o CEE, aínda sendo promovido por unha entidade ou institución sen ánimo de lucro, non cumpra cos requisitos fixados na LRFESFL, ou non queira acollerse a dito réxime, tributará no IS segundo o réxime especial de entidades parcialmente exentas -Capítulo XIII do Título VII da LIS, artigos 109 a 111-, no que as exencións de rendas son moito máis reducidas e o tipo de gravame aplicable ás rendas non exentas é o xeral do 25%.

Mención especial require o suposto no que o CEE adopta a forma de cooperativa cualificada como entidade sen ánimo de lucro. Recordemos que segundo a disposición adicional primeira da LC poderán ser cualificadas como tales as que xestionen servizos de interese

colectivo ou de titularidade pública, así como as que realicen actividades económicas que conduzan á integración laboral das persoas que sofren calquera clase de exclusión social, sempre que se recolla nos seus estatutos e se cumpran determinados requisitos respecto da distribución de resultados, remuneración das achegas dos socios, remuneración dos cargos e retribucións dos traballadores. Aínda que estas entidades poidan cumprir cos requisitos fixados na LRFESFL, a disposición adicional novena da LC recolle expresamente que o réxime tributario aplicable as mesmas é o establecido na LRF, polo que non lle resulta aplicable o réxime das entidades sen fins lucrativos antes referido. Isto implica, ademais de non poder acollerse ao réxime de exención, que non teñen acceso a patrocinios ou mecenados fiscalmente estimulados, sendo ademais as doazóns consideradas como ingresos extracooperativos que tributan a un tipo superior aos cooperativos.

Finalmente, si o CEE é promovido por unha entidade con fins lucrativos a súa tributación se somete ao réxime xeral do IS.

Xunto cos beneficios específicos antes referidos para os CEE segundo a tipoloxía de entidades que os promovan, os que sexan contribuíntes do IS ou do IRPF que exerzan actividades económicas poderán beneficiarse da dedución por creación de emprego para traballadores con discapacidade. Esta dedución se regula no artigo 38 da LIS, que establece:

- Poderá deducirse da conta íntegra a cantidade de 9.000 € por cada persoa/ano de incremento da media de persoal de traballadores con discapacidade nun grao igual ou superior ao 33% e inferior ao 65%, contratados polo contribuínte, experimentado durante o período impositivo, respecto á media de traballadores da mesma natureza do período inmediato anterior.
- Para traballadores con discapacidade nun grao igual ou superior ao 65%, a dedución é de 12.000 €.
- Os traballadores que xeren dereito a esta dedución non se computan aos efectos da liberdade de amortización con creación de emprego establecido no artigo 102 da LIS para empresas de reducida dimensión.

11.5. A tributación das Empresas de Inserción

As empresas de inserción (EI) son entidades que realizan actividades económicas de produción de bens e servizos cuxo obxecto social ten por finalidade a integración e a formación sociolaboral de persoas en situación de exclusión social como tránsito cara o emprego ordinario. Ademais de proporcionar un emprego remunerado e formación específica, as EI deberán achegar aos traballadores, entre outros servizos, itinerarios de inserción, formación, acompañamento para a inserción sociolaboral, etc., coa finalidade de facilitar a súa incorporación ao mercado de traballo.

A súa normativa reguladora a nivel estatal, a Lei 44/2007, de 13 de decembro, para a regulación do réxime das empresas de inserción, establece que terá tal consideración aquela sociedade mercantil ou cooperativa legalmente constituída e debidamente cualificada polos

organismos autónomos competentes na materia. Nos mesmos termos se pronuncia a Lei galega 13/2013, de 27 de novembro, de inclusión social de Galicia, que nos seus artigos 62 a 67 regula este tipo de empresas.

Aínda que un dos requisitos esixidos para que as EI poidan ter tal condición é o de ser promovidas e participadas por entidades sen ánimo de lucro, incluídas as de dereito público, as asociacións sen fins lucrativos e as fundacións -cuxa participación será, cando menos do 51% do capital social para as empresas mercantís, e nos límites máximos legalmente establecidos no caso de sociedades cooperativas e sociedades laborais-, para analizarla tributación destas entidades debemos atender a súa forma xurídica, non incidindo a natureza dos promotores e participantes no seu capital social.

Tanto a normativa estatal como a autonómica establecen para este tipo de entidades beneficios relacionados coas bonificacións nas cotizacións á seguridade social, subvencións para o mantemento do emprego ou axudas ao investimento asociado ao seu obxecto social. O que non se establece é un réxime tributario nin beneficios fiscais específicos para as EI, polo que tributan nas mesmas condicións que o resto de entidades en función da forma xurídica que adopten. Neste senso, na medida en que poden adoptar a forma de sociedades anónimas ou limitadas, sociedades laborais -xa sexan anónimas ou de responsabilidade limitada- ou a de cooperativas, aplicarán o réxime fiscal aplicable a cada unha delas, sen ningún tratamento especial e diferenciado en atención á súa función social.

11.6. A tributación das Sociedades Agrarias de Transformación

As sociedades agrarias de transformación (SAT) configúranse, segundo o Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, polo que se aproba o seu Estatuto, como sociedades civís de finalidade económico-social en orde á produción, transformación, e comercialización de produtos agrícolas, gandeiros e forestais, á realización de melloras no medio rural, promoción e desenvolvemento agrarios e á prestación de servizos comúns que sirvan a aquela finalidade.

A normativa que as regula, o mencionado Real Decreto e a Orde de 14 de setembro de 1982, que o desenvolve, non establece un réxime fiscal propio, limitándose a disposición final segunda do seu Estatuto a indicar que as SAT continuarán desfrutando das exencións fiscais e beneficios de calquera clase recoñecidos no momento da aprobación do Estatuto, sen prexuízo das que se lle poida aplicar como sociedades de dereito común.

É na LRFC, onde, na súa disposición adicional primeira, se explícita que ás SAT inscritas no Rexistro Xeral de tales entidades do Ministerio competente en materia de agricultura ou, no seu caso, das Comunidades autónomas, lles será de aplicación o réxime tributario xeral e, en consecuencia, estarán suxeitas ao IS.

Neste senso, e aos efectos da tributación das SAT polo IS, na mesma disposición adicional antes referida se indica que as operacións realizadas por estas entidades cos seus socios se computarán polo seu valor de mercado, entendéndose por este o prezo normal

dos bens, servizos e prestacións que sería concertado entre partes independentes por ditas operacións.

En todo caso, cando se trate de SAT que, conforme aos seus estatutos, realicen servizos ou subministracións aos seus socios, se computará como prezo das correspondentes operacións aquel polo que efectivamente se tiveran realizado, sempre que non resulte inferior ao coste de tales servizos ou subministracións, incluída a parte correspondente aos gastos xerais da entidade. En caso contrario se aplicaría este último.

Esta regulación específica respecto da valoración das operacións realizadas polas SAT cos seus socios evita a aplicación as mesmas do réxime de operacións vinculadas da LIS, o que non exclúe a súa aplicación por parte das SAT naquelas outras operacións que encaixen no establecido no artigo 16 da LIS para este réxime.

A súa vez, as SAT poden ter a condición de explotacións asociativas prioritarias, segundo o disposto na Lei 19/1995, de 4 de xullo, de modernización das explotacións agrarias, gozando neste caso de liberdade de amortización para o cálculo da base imponible do IS, para os elementos de inmovilizado material ou intanxible adquiridos durante os cinco primeiros anos a partir da data do seu recoñecemento como explotación prioritaria.

Para que as SAT teñan a condición de explotacións asociativas prioritarias, deben cumprir os seguintes requisitos establecidos no artigo 5 da Lei 19/1995:

- a) Que cando menos o 50 por 100 dos socios sexan agricultores profesionais.
- b) Que os dous terzos dos socios que sexan responsables da xestión e administración cumpran os requisitos esixidos ao agricultor profesional en canto a dedicación de traballo e procedencia de rendas, referidos á explotación asociativa, así como os esixidos aos agricultores persoas físicas ou explotacións familiares para ter a consideración de explotación prioritaria -ver artigo 4 da Lei 19/1995-, e que dous terzos, cando menos, do volume de traballo desenvolvido na explotación sexa aportado polos socios que cumpran os requisitos anteriormente sinalados.

Asemade, a disposición adicional primeira da LRF, establece os seguintes beneficios fiscais para as SAT constituídas conforme ao Real decreto 1776/1981 e inscritas no rexistro correspondente:

- a) Imposto sobre Transmisión Patrimonial e Actos Xurídicos Documentados: exención total para os actos de constitución e ampliación de capital. Neste momento esta exención se aplica a todo tipo de sociedades, polo que non constitúe un beneficio específico.
- b) Imposto sobre Actividades Económicas: bonificación do 95 por 100 da cota e recargas correspondentes ás actividades que realicen. Tamén este beneficio, tendo en conta o alcance actual deste imposto -estando exentos os suxeitos pasivos do IS que teñan un importe neto da cifra de negocios inferior a 1.000.000 €-, é pouco probable que sexa aplicado polas SAT.

Finalmente, as SAT que teñan a condición de explotación asociativa prioritaria segundo os requisitos establecidos na Lei 19/1995, antes referidos, gozarán de exención no gravame gradual de Actos Xurídicos Documentados, polas primeiras copias de escrituras

públicas que documenten a constitución, modificación ou cancelación de préstamos hipotecarios suxeitos ao IVA, cando os mesmos se concedan aos titulares da explotación para a realización de plans de mellora e aos titulares da explotación que non sendo prioritarias acaden dita consideración mediante adquisición financiadas co préstamos -artigo 8 da Lei 19/1995-. A súa vez, estas entidades tamén gozan das exencións e reducións establecidas nos artigos 9 ao 12 da Lei 19/1995, en relación coas operacións relacionadas coa transmisións das explotacións, explotación baixo unha sola linde, transmisión parcial de explotacións e de fincas rústicas e permutas de fincas rústicas. En todo caso, estes últimos beneficios fiscais fóronse xeneralizando para este tipo de operacións con independencia do suxeito pasivo, polo que están perdendo importancia como elemento incentivador das explotacións asociativas prioritarias.

11.7. A tributación das Comunidades de Montes Veciñais en Man Común

As comunidades de montes veciñais en man común (CMVMC), tanto na normativa estatal Lei 55/1980, de 11 de novembro, de montes veciñais en man común-, como na normativa autonómica -Lei 13/1989, de 10 de outubro, de montes veciñais en man común- non se lles recoñece personalidade xurídica propia, senón unicamente capacidade de obrar para o cumprimento dos seus fins. Non obstante, están suxeitas ao IS, como establece a LIS no seu artigo 7.1.j), no que recolle que serán contribuíntes as comunidades titulares de montes veciñais en man común reguladas pola Lei 55/1980, ou na lexislación autonómica correspondente.

Polo tanto, as CMVMC tributan polo IS e ás mesmas lles é de aplicación todo o relativo ao réxime xeral deste imposto agás o establecido no réxime especial recollido no artigo 112 da LIS para este tipo de entidades.

Os elementos diferenciais a destacar deste réxime tributario especial son:

- 1º. As CMVMC tributan ao tipo xeral de gravame do IS, o 25%.
- 2º. As CMVMC non estarán obrigadas a presentar declaración polo IS naqueles períodos impositivos en que non obteñan ingresos sometidos a este imposto, nin incorran en gasto algún, nin realicen os investimentos e gastos que recellemos no apartado 3º seguinte.
- 3º. A base imponible correspondente as CMVMC reducirase no importe dos beneficios do exercicio que se dediquen a:
  - a) Investimentos para a conservación, mellora, protección, acceso e servizos destinados ao uso social ao que o monte este destinado.
  - b) Gastos de conservación e mantemento do monte.
  - c) Financiación de obras de infraestrutura e servizos públicos, de interese social.

A aplicación do beneficio aos fins indicados deberá efectuarse no propio período impositivo ou nos seguintes catro. No caso de non realizarse os investimentos ou gastos no prazo indicado, a parte da cota íntegra correspondente aos beneficios non aplicados

efectivamente aos investimentos e gastos descritos, ademais dos xuros de mora, se ingresará xunto coa cota correspondente ao período impositivo no que venceu o dito prazo.

A Administración tributaria, ao comprobar o destino dos gastos e investimentos indicados, poderá solicitar ás Administracións rexionais e locais competentes os informes que requira.

Esta redución é incompatible coa reserva de capitalización prevista no artigo 25 da LIS e coa reserva de nivelación de bases impositivas prevista no artigo 105 da LIS para as empresas de reducida dimensión.

En todo caso, estes beneficios poderanse aplicar nun prazo superior ao antes referido, sempre que en dito prazo se formule pola CMVMC un plan especial de investimentos e gastos e sexa aceptado pola Administración tributaria, segundo o procedemento establecido no artigo 11 do Regulamento do Imposto sobre Sociedades, aprobado polo Real Decreto 634/2015, de 10 de xullo.

O destino dos beneficios para ter dereito a súa exclusión da base impositiva e, polo tanto, non tributar polo IS, non ten que estar relacionado exclusivamente coas actividades relativas ao monte, podendo destinarse a infraestruturas e servizos públicos de intereses social, tal como se recolle na letra c) anterior e ten validado a Dirección Xeral de Tributos na súa Resolución Vinculante V0070-10, de 20 de xaneiro. Se habilita así que os recursos obtidos polas CMVMC poidan ser destinados a obras de interese social que beneficien á colectividade, sen ser sometidos previamente a tributación.

Por outra banda, na medida en que no réxime especial se recolle literalmente que a base impositiva se reducirá nos beneficios do exercicio que se destinen aos fins indicados, e que o concepto beneficios é un termo contable que inclúe o propio imposto sobre beneficios devengado, para calcular a contía que se podería reducir (RB redución base), é necesario facer o seguinte cálculo, segundo Resolución 4678/2008, de 25 de setembro, do Tribunal Económico-Administrativo Central, para unificación de criterio.

$$RB = (BAI - IS)$$

$$IS = T (BAI - CBIN - RB)$$

RB: Redución base.

BAI: Beneficio antes de impostos.

IS: Gasto por Imposto sobre Sociedades.

T: Tipo gravame.

CBIN: Compensación de bases impositivas negativas.

En todo caso, temos que ter en conta que estes reinvestimentos dos resultados, que dan dereito a súa non tributación, en gran medida son obrigatorios para as CMVMC. Así, no caso de Galicia, dende a aprobación da Lei 7/2012, de 28 de xuño, de montes de Galicia, as porcentaxes mínimas de reinvestimentos para as CMVMC, recollidos no seu artigo 125 son os seguintes:

- a) O 40% de todos os ingresos recibidos pola Comunidade.

- b) O 100% no caso de aqueles ingresos procedentes de aproveitamentos de produtos forestais afectados por incendios, pragas e temporais, salvo que se xustifique a súa non necesidade.

No Decreto 23/2016, de 25 de febreiro, se regula o reinvestimento dos ingresos obtidos polos montes veciñais en man común en actuación de mellora e protección forestal.

Polo que respecta ás cantidades que as CMVMC lles poidan distribuír efectivamente aos seus partícipes ou membros, o mesmo artigo 112 da LIS establece que estes, os comuneiros, as deberán integrar na base imponible do IRPF, dándolle o tratamento previsto para as participacións en beneficios de calquera entidade no artigo 25.1.a) da Lei 35/2006, de 28 de novembro, reguladora de dito imposto. En suma, os ingresos percibidos polos comuneiros derivados do reparto de beneficios que poidan facer as CMVMC tributan no IRPF como rendementos do capital mobiliario, integrándose na base imponible do aforro que tributa a tipos fixos segundo tramos.

En relación con outros impostos debemos de ter en conta que a Lei 13/1989 recolle no seu artigo 13 que as resolucións firmes de clasificación dun terreo como monte veciñal en man común, de acordo co establecido na propia Lei e na norma estatal, terá como beneficio a exención no Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados, sendo gratuítas a primeira inscrición do monte e as cancelacións que se produzan por este motivo. Este beneficio recollido na Lei 13/1989 galega é o mesmo que o recollido na Lei 55/1980 de ámbito estatal.

A súa vez, as CMVMC están exentas do Imposto sobre Bens Inmóveis (IBI) segundo o establecido no artigo 62.1.b) do Real Decreto Legislativo 2/2004, de 5 de marzo, polo que se aproba o texto refundido da Lei Reguladora das Facendas Locais.

11.8. A tributación das Confrarías de Pescadores

Ás confrarías de pescadores (CP) están reguladas pola Lei 9/1993, de 8 de xullo, de confrarías de pescadores de Galicia, pola Lei 11/2008, de 3 de decembro, de pesca de Galicia e polo Decreto 8/2014, de 16 de xaneiro, que, ao igual que fai a lexislación básica de ordenación do sector pesqueiro, recollida na Lei 3/2001, de 26 de marzo, de Pesca Marítima do Estado, as definen como corporacións de dereito público, sen ánimo de lucro, dotadas de personalidade xurídica, representativas dos intereses económicos e corporativos do sector pesqueiro, que actúan como órganos de consulta e colaboración coa Administración na promoción do mesmo.

Na medida en que se trata de entidades que gozan de personalidade xurídica son contribuíntes e tributarán polo IS. Agora ben, o actuar como órganos de consulta e colaboración coa Administración sobre temas de interese xeral, catalogándose como entidades sen ánimo de lucro, ás que se refire o artigo 9.3 da LIS considerándoas entidades parcialmente exentas, lles será de aplicación o réxime fiscal previsto para estas entidades no Capítulo XIII do Título VII da LIS -artigos 109 a 111-.

O artigo 109 dispón que están exentas as seguintes rendas:

- a) As que procedan da realización de actividades que constitúen o seu obxecto ou finalidade específica, sempre que non sexan consideradas actividades económicas. En particular, estarán exentas as taxas pagadas por asociados, colaboradores ou benefactores, sempre que non correspondan ao dereito a percibir unha prestación derivada dunha actividade económica.
- b) As derivadas de adquisicións e transmisións a título lucrativo, sempre que ambas se obteñan ou se realicen en cumprimento do seu obxecto ou finalidade específica.
- c) As que se poñan de manifesto na transferencia onerosa de mercadorías suxeitas á realización do obxecto ou finalidade específico cando o produto total obtido este destinado a novos investimentos en elementos do activo fixo relacionados con dito obxecto ou finalidade específico.

En todo caso, estas exencións non alcanzarán aos rendementos de actividades económicas, nin ás rendas derivadas do seu patrimonio, nin as rendas obtidas en transmisións distintas das sinaladas nas letras anteriores.

Na medida en que as actividades desenvolvidas polas confrarías de pescadores constitúen a realización dunha actividade económica, aínda cando parte dos seus servicios vaian dirixidos aos seus asociados, todas as súas rendas están suxeitas e non exentas no IS, incluídas as propias cotas dos socios.

A base imponible se terminará aplicando as normas xerais do IS -artigos 10 a 25 da LIS-, non tendo a consideración de gastos fiscalmente deducibles, ademais dos establecidos no artigo 15, os seguintes:

- a) Os gastos atribuíbles exclusivamente a ingresos exentos. Os gastos parcialmente imputables a ingresos non exentos serán deducibles na porcentaxe que representa a renda obtida no exercicio de actividades económicas con respecto aos ingresos totais da entidade.
- b) As cantidades que constitúen a aplicación de resultados e, en particular, as destinadas a soste as actividades exentas referidas anteriormente.

En definitiva, as confrarías de pescadores polas rendas derivadas das súas actividades que lle son propias, tributan de igual forma que o resto de entidades, non contemplándose no sistema tributario ningún tratamento ou beneficio diferencial.

11.9. Disposicións legais en materia de tributos da Comunidade Autónoma de Galicia para entidades da economía social.

A cesión de impostos ás Comunidades autónomas no marco do sistema de financiamento autonómico, actualmente regulado pola Lei 22/2009, de 18 de decembro, para as de réxime común, ten levado aparelado o traspaso de determinados niveis competenciais. Neste senso, as comunidades contan con capacidade normativa para a fixación de reducións, tipos impositivos e bonificacións nos impostos totalmente cedidos -Imposto sobre Sucesións e

Doazóns, Imposto sobre o Patrimonio e Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentais- e tamén certa marxe normativa sobre o Imposto sobre a Renda das Persoas Físicas, parcialmente cedido.

Esta capacidade normativa ten sido utilizada polas Comunidades autónomas para incentivar determinadas actividades, e a este fenómeno non é allea a Comunidade Autónoma de Galicia, polo que procederemos neste apartado a analizar a regulación específica aprobada neste ámbito para as entidades da economía social. Estas normas propias se recollen no Decreto Lexislativo 1/2011, de 28 de xullo, polo que se aproba o texto refundido das disposicións legais da Comunidade Autónoma de Galicia en materia de tributos cedidos polo Estado (DL 1/2011). Avanzando que non son moitas as disposicións específicas relativas as entidades da economía social, cuxa tributación diferencial analizamos nos apartados anteriores, parécenos máis acaído recoller estas por imposto máis que por tipo de entidade.

1.1.4. Imposto sobre a Renda das Persoas Físicas

Polo que respecta ao IRPF, aínda que non é un imposto polo que tributan as entidades de economía social, si se articulan na cota íntegra autonómica deste imposto determinadas deducións relacionadas coas mesmas. Neste sentido, están actualmente en vigor:

- Dedución do 30%, cun límite de 6.000 €, das cantidades investidas durante o exercicio na adquisición de accións ou participacións sociais como consecuencia de acordos de constitución de sociedades ou de ampliación de capital en sociedades anónimas, limitadas, sociedades laborais ou cooperativas, sempre que se cumpran determinados requisitos. Esta dedución pode incrementarse nun 15% adicional, cun límite de 9.000 €, se se trata de entidades innovadoras ou de base tecnolóxica -artigo 5.nove do DL 1/2011-
- Dedución do 30%, cun límite de 20.000 €, das cantidades investidas durante o exercicio na adquisición de accións ou participacións sociais como consecuencia de acordos de constitución de sociedades ou de ampliación de capital en sociedades anónimas, limitadas, sociedades laborais ou cooperativas, ou das cantidades prestadas ou garantidas a estas entidades, sempre que se cumpran uns requisitos, máis esixentes que os da dedución anterior. Esta dedución pode incrementarse nun 15% adicional, cun límite de 35.000 €, se se trata de entidades innovadoras ou de base tecnolóxica -artigo 5.dez do DL 1/2011-.
- Dedución do 20%, cun límite de 20.000 €, das cantidades investidas na adquisición de capital social como consecuencia de acordos de constitución de sociedades ou de ampliación de capital en empresas agrarias e sociedades cooperativas ou de explotación comunitaria da terra. Tamén darán dereito a dedución as cantidades prestadas a estas entidades, sempre que o préstamo se outorgue no exercicio no que teña lugar a constitución ou ampliación de capital da entidade -artigo 5.quince DL 1/2011-.

Estes beneficios fiscais artellados ao nivel do IRPF, aínda que se refiren de forma explícita ás cooperativas e sociedades laborais, non supoñen un tratamento diferenciado destas entidades respecto do resto de formas de desenvolver actividades económicas.

1.1.5. Imposto sobre Sucesións e Doazóns

Aínda que neste imposto se contemplan, tanto no referente ás transmisións por causa de morte como entre vivos, determinadas reducións na base imponible relativas á adquisición de bens e dereitos afectos a unha actividade económica e de participación en entidades, á adquisición de explotacións agrarias e de elementos afectos, á adquisicións de bens destinados e á creación ou constitución dunha empresa ou negocio profesional, entre outras, estas teñen un carácter xeral para calquera actividade económica. Non se contemplan, polo tanto, beneficios fiscais específicos de carácter subxectivo ligados ás entidades da economía social.

1.1.6. Imposto sobre o Patrimonio

No referente ao Imposto sobre o Patrimonio si se contempla un beneficio específico para determinadas cooperativas: a dedución do 100% da parte da cota deste imposto que proporcionalmente corresponda aos bens e dereitos derivados da participación no capital social de cooperativas agrarias ou de explotación comunitaria da terra -artigo 13ter.tres do DL 1/2011.

Tamén se contemplan deducións do 100% pola afectacións de terreos rústicos a unha explotación agraria e arredamento rústico, así como pola participación nos fondos propios de entidades agrarias, que incluso se solapan para as cooperativas coa antes referida, pero que non teñen un carácter específico ou diferenciador das entidades de economía social.

1.1.7. Imposto sobre Transmisións Patrimoniais e Actos Xurídicos Documentados

Tanto na modalidade de transmisións patrimoniais onerosas, como na de actos xurídicos documentados se contemplan determinadas deducións o bonificacións na cota íntegra para operacións relacionadas con explotacións agrarias de carácter prioritario, solo rústico, agrupacións de propietarios forestais, arrendamentos de fincas rústicas, constitución de empresa ou negocio profesional, etc., que poden beneficiar a determinadas entidades da economía social. Non obstante, non se contempla en relación con este imposto ningún beneficio fiscal específico para as entidades da economía social.

11.10. Conclusións

Da análise do marco tributario ao que están suxeitas as principais entidades de mercado da economía social, así como da regulación específica artellada ao nivel da Comunidade Autónoma Galega, podemos extraer as seguintes conclusións:

- Se ben a diversidade das entidades que conforman a economía social, tanto no que ás súas actividades, finalidades e formas xurídicas se refire, faría moi difícil artellar un marco tributario común como política pública que actuase de panca para este tipo de economía, a realidade é que, salvo a excepción das cooperativas, non existe un tratamento fiscal específico e diferenciador para este tipo de entidades.
- Como recollemos ao longo deste traballo para as distintas entidades e en relación cos principais impostos que lles afectan, tan só se contemplan no noso sistema tributario beneficios moi puntuais e cun impacto pouco significativo na súa tributación.
- Incluso no caso das cooperativas, o réxime fiscal específico artellado no ano 1990 ten ido perdendo forza como elemento diferencial e incentivador respecto doutras formas de desenvolver a actividade económica, ao non ser reformado en paralelo e de acordo cos cambios introducidos no sistema tributario no seu conxunto, e no Imposto sobre Sociedades de forma particular, nos últimos anos. A case equiparación do tipo impositivo entre as entidades que tributan no réxime xeral e o dos resultados cooperativos, xunto coas esixencias adicionais e as limitacións ao que están sometidas as cooperativas para aplicar o seu réxime propio, teñen diminuído significativamente o tratamento fiscal vantaxoso ao que estaban sometidas estas entidades.
- Tamén ao nivel das competencias autonómicas en materia tributaria se constata unha escasa atención para as entidades da economía social. Incluso o propio termo de economía social non ten sido introducido na normativa tributaria, unha das principais políticas autonómicas para o impulso das actividades económicas. A pesares da ampla normativa desenvolta polas distintas Comunidades autónomas exercendo as competencias en materia tributaria, tan só Cantabria -cunha dedución por investimentos ou doazóns a este tipo de entidades-, Aragón -cunha dedución por investimentos en estas entidades- e Murcia -na regulación dos beneficios fiscais para os afectados polo terremoto na localidade de Lorca-, teñen introducido o propio termo "economía social" na súa normativa tributaria, dándolle así neste ámbito o recoñecemento xa atribuído, sen dúbida, no resto da normativa que lles afecta.
- Galicia non supón unha excepción no tratamento tributario das entidades da economía social no marco das súas competencias. A pesares de contar a nosa Comunidade cunha pioneira e avanzada lei de economía social, que pretende establecer unha regulación común para o conxunto das entidades que a integran, coa finalidade de fomentalas e impulsalas, non existe un recoñecemento explícito da economía social como tal no ámbito tributario. Tan só se articulan a nivel da nosa Comunidade beneficios fiscais de carácter menor para o fomento de determinadas

actividades que, con carácter xeral, están dispoñibles para calquera entidade, se integre ou non dentro da economía social.

- Por todo o anterior consideramos desexable que, tanto a nivel estatal como autonómico, e neste ámbito Galicia debería ser de novo pioneira e innovadora, se mude o marco tributario ao que están sometidas as entidades da economía social nun dobre sentido: en primeiro lugar, adaptándoo ás singularidades específicas deste tipo de entidades, que as diferencian en aspectos organizativos e regulatorios doutras actividades económicas sen o correspondente reflexo no tratamento tributario; e, en segundo lugar, recollendo incentivos fiscais de contía e alcance suficiente para que a tributación actúe como verdadeira panca de impulso das entidades que conforman a economía social.

Alberto Vaquero García

GEN-Universidade de Vigo

María Bastida Domínguez

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

Ana Olveira Blanco

CECOOP. Universidade de Santiago de Compostela

12. POLÍTICAS PÚBLICAS PARA O DESENVOLVEMENTO DA ECONOMÍA SOCIAL E ASOCIACIONISMO

12.1. Introducción

Dende fai algo menos de dous décadas comprobábase un aumento da importancia da Economía Social (ES), como una forma de entender a actividade económica moi diferente ás estruturas empresariais tradicionais, en tanto que os obxectivos que perseguen as diferentes entidades que a conforman, van máis alo da obtención dun mero beneficio económico. O anterior é aínda moito máis importante se temos en conta as crises económicas que estivemos a sufrir nos últimos anos e os crecentes cambios políticos.

Froito da necesidade de incluír nas axendas políticas a ES, as diferentes administracións públicas veñen aprobando medidas para fomentar esta parte da economía. Resulta evidente que o discurso político mudou, e que a ES lonxe de ser algo puntual na xestión de políticas públicas, cada vez ten un maior recoñecemento institucional, que se ve materializado na aprobación de diferente normativa vinculada á ES. As cifras que xa está a manexar a ES poñen en valor a súa importancia tanto en termos de creación de renda, como de emprego. En efecto, na UE, a ES supón 13,6 millóns de postos de traballo (2,2 en España) e xerando o 8 % do PIB (10 % para o caso español).

O obxectivo deste capítulo é sinalar a importancia das políticas públicas para o desenvolvemento da ES e o asociacionismo. Para iso, e tras esta introdución, o segundo apartado céntrase en describir o marco europeo. O terceiro apartado realiza o mesmo exercicio dende a óptica nacional. O cuarto apartado completa a triloxía territorial da ES, analizando a actuación en Galicia, especialmente dende a perspectiva rexional. No quinto apartado

se describe o tecido asociativo de apoio á ES en Galicia. No sexto apartado sinalase un conxunto de recomendacións, para rematar este capítulo coas conclusións.

12.2. Marco europeo

O Consello da Unión Europea define á ES como un motor clave para o desenvolvemento económico e social en Europa. As cifras que move a ES confirman esta relevancia: preto de 2,8 millóns de empresas e entidades de ES dan traballo a 13,6 millóns de persoas, xerando o 8 % do PIB europeo (Comité Económico y Social, 2017). En liña con esta recomendación, a ES convértese nun obxectivo para as diferentes administracións públicas e polo tanto, son actuacións que deben fomentarse dende a esfera do público. A ES pode permitir acadar, con maior facilidade, importantes obxectivos colectivos, entre os que destacan a oferta de servizos e as melloras nas condicións laborais das persoas traballadoras. A ES pode xerar emprego, tecido produtivo e cohesión social (Chaves, Savall e Monzón, 2016). En resumo, a ES pode xerar valor engadido á economía.

Neste sentido, a Comisión Europea está a elaborar un ambicioso Plan de Acción para a ES, cuxa aprobación está prevista para 2021, que porá en valor o papel da ES como ferramenta para acadar un futuro sostible, inclusivo e que garanta maiores cotas de benestar. Sen dubida, a ES ao posibilitar o emprendemento colectivo como motor da reindustrialización europea debe ser unha ferramenta moi a ter en conta. Este futuro plan terá unha vixencia de 5 anos e converterase nun elemento clave para que a ES se incorpore á axenda e políticas de desenvolvemento socioeconómico europea e tamén, a estratexia para a consecución dos Obxectivos de Desenvolvemento Sostible (ODS). Aínda que a elaboración do plan é un proceso continuo e vixente, pódense indicar unha serie de obxectivos (Táboa 12.1) e prioridades (Táboa 12.2)

Táboa 12.1. Obxectivos da proposta do Plan de Acción Europeo de fomento da Economía Social

OBXECTIVO	CONTIDO
Recoñecer á ES como unha actuación transversal das principais políticas de desenvolvemento socioeconómico da UE.	Debido a forte presenza da ES en todos os sectores económicos - máis dun 10 % das empresas europeas , este tipo de actividades debe ser tida en conta nas políticas socioeconómicas.
Potenciar a converxencia e a acción coordinada das diferentes administracións con competencias no fomento da ES.	Xa que existen actuacións públicas no eido da ES nos ámbito europeo, estatal, rexional e local, resulta necesario contar cun marco axeitado que garanta a coherencia, complementariedade e coordinación desde conxunto de actuacións.
Xerar unha contorna de fomento e desenvolvemento da ES que aumente a súa contribución aos obxectivos e prioridade da ES.	A ES debería servir ás Institucións Europeas para aprobar accións que permitan un maior crecemento económico sostible, garantindo un maior benestar con políticas inclusivas.

Fonte: Social Economy Europe (2018)

Táboa 12.2. Prioridades da proposta do Plan de Acción Europeo de fomento da Economía Social

PRIORIDADE	MEDIDAS
------------	---------

Establecer unha concepción común de Empresa de ES na UE.	Avanzar cara un recoñecemento legal a nivel europeo da ES, que permita garantir seguridade xurídica e desenvolva o seu potencial para crecer e operar a nivel transnacional no mercado único europeo.
Incrementar a viabilidades das empresas e actividades da ES e dos seus valores e modelos empresariais	Poñer en marcha unha estratexia de comunicación para mellorar a visibilidade da ES. Fomentar o emprendemento a través da ES potenciando la inclusión da ES nos currículos de todos os niveles de ensinanza.
Medir e avaliar a realidade da ES e a súa contribución efectiva ao desenvolvemento socioeconómico da UE	Dotar á UE de estatísticas das empresas da ES. Sistematizar e aplicar metodoloxías para poñer en valor o impacto da ES.
Crear un ecosistema favorable para o desenvolvemento das empresas e entidades de ES	Construír un ecosistema financeiro para as empresas e entidades de ES. Fomentar a creación de emprego na ES. Xerar unha oferta articulada e estruturada a nivel europeo de servizos de apoio ás empresas e emprendedores en ES. Mellorar e reforzar as competencias dixitais da ES e incrementar o seu desenvolvemento nos novos sectores emerxentes. Potenciar a contratación pública responsable dende as Administracións a través de reservas de contrato e consideracións sociais da nova xeración de directivas sobre contratación pública.
Incrementar a incorporación da ES nos fondos e programas europeos	Avaliar o impacto dos Fondos Estruturais 2014-2020 no fomento da ES. Asegurar a participación e consulta da ES na preparación, execución, seguimento e avaliación en todos os estados membros. Priorizar a utilización de fondos europeos a través da ES. Contemplar á ES como unha das prioridades de investimento para a súa programación no horizonte 2021-2027.
Reforzar a ES na axenda exterior da UE	Continuar cos esforzos para promover a ES na dimensión internacional da UE.
Consolidar e reforzar o diálogo permanente e estruturado entre as Institucións Europea e a ES	Manter e reforzar os foros de traballo coa ES. Asegurar o seguimento e avaliación do Plan de Acción. Facilitar un diálogo a alto nivel da Comisión Europea coas organizacións representativas da ES. Promover a participación das organizacións empresariais da ES no diálogo intersectorial da UE.

Fonte: *Social Economy Europe (2018)*

12.3. Marco estatal

En contexto estatal, haberá que esperar ata a década dos 80 para poder coñecer as primeiras actuacións en ES, establecidas pola Administración Xeral do Estado (Chaves et al., 2011). Baixo as mesmas establécense dúas liñas orzamentarias: *Desenvolvemento da Economía Social* e *Desenvolvemento do Fondo Social Europeo (FSE)*, políticas que pronto son transferidas ás Comunidades Autónomas (CC.AA.).

Paralelamente, os gobernos autonómicos, en función das competencias asumidas, establecen un conxunto de actuacións rexionais que complementan as actuacións públicas centrais, contando para iso con fondos europeos. O obxectivo destes fondos é o fomento do investimento e o emprego nas cooperativas, sociedades laborais, e as entidades de ES en xeral.

Unha cuestión que resulta necesario sinalar é o tratamento fiscal deste tipo empresas. Na Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre Réxime Fiscal das Cooperativas, establécense un conxunto de actuacións que poden favorecer o desenvolvemento destas actividades. Con todo, este conxunto de medidas tributarias, só son de aplicación ás cooperativas con beneficios, o que limita a súa efectividade (Ferreiro et al., 2012; Vaquero, Bastida e Vázquez,

2020). Unido ao anterior, aparecen unha serie de medidas fiscais similares dirixidas ao fomento de emprendemento, particularmente a través de micro e pequenas empresas, que ampliaron as vantaxes fiscais iniciais dirixidas ás cooperativas a outras entidades. Estas medidas reducen considerablemente o trato diferencial do que disfrutaban as cooperativas, estendéndoo a outras entidades, o que pode reducir o atractivo tributario das ditas entidades (Chaves e Savall, 2013; Monzón et al., 2009, Vaquero, 2017; Vaquero, Bastida e Vázquez, 2020).

Dentro do grupo de medidas estatais atópase a posibilidade de capitalizar a prestación de desemprego para os perceptores que se incorporen como socios de cooperativas de traballo e de sociedades laborais (Real Decreto 1044/1985, de 19 de xuño, polo que se regula o abono da prestación por desemprego na súa modalidade de pago único polo valor actual do seu importe, como medida de fomento do emprego). Esta actuación permitiu a creación de novas iniciativas empresariais, especialmente pola vía das cooperativas de traballo asociado para persoas que queren reorientar a súa carreira profesional poñendo en marcha novos proxectos (Fernández, Martín e Lejarriaga, 2010; Lejarriaga e Martín, 2010).

No eido da discapacidade, pódense destacar os incentivos que reciben os centros especiais de emprego e que, se ben algunhas delas son xeralistas para todas as empresas que empregan persoas con discapacidade, teñen un maior impacto neste modelo empresarial. Así, cabe destacar, os incentivos introducidas pola Orde de 16 de outubro de 1998 que establece as subvencións de ámbito nacional e consisten en bonificacións nas cotas empresariais de seguridade social e a aportación da porcentaxe correspondente ao SMI (Calvo 2012; Jordán de Urríes e Verdugo 2010).

Como é evidente, as actuacións públicas no eido da ES poden situarse nun marco de ordenación, baseadas en intervencións limitadas ou de proceso, destinadas a aquelas entidades para o desenvolvemento da ES. Quizáis como consecuencia deste marco de xeralidade, estas accións públicas de apoio á ES e ao cooperativismo a nivel nacional foron tradicionalmente caracterizadas como insuficientes e ineficaces (Chaves e Savall, 2013; Chaves, Savall e Monzón, 2016). Unha primeira aproximación acerca das medidas de apoio á ES e dos diferentes criterios e tipoloxías pódese atopar en Chaves (2007), Fajardo (2012), Comité Económico e Social (2018) e Bastida, Vaquero e Oliveira (2019). A **Táboa 12.3** resume esta información

Táboa 12.3. Clasificación de medidas de apoio á Economía Social

CRITERIO	TIPOLOXÍA
Atención prestada ao sector da ES.	<ul style="list-style-type: none"> • Específicas: dirixidas exclusivamente ao sector da ES, excluindo do seu ámbito de aplicación ao resto de empresas de sector privado, por exemplo, a liña orzamentaria de “Desenvolvemento da Economía Social” do Ministerio de Traballo e Seguridade Social. • Xerais: dirixidas a todo tipo de empresas, por exemplo, as políticas de desenvolvemento rexional a través dos institutos rexionais de apoio ás empresas. • Excluíntes: dirixidas ao sector privado, non incluíndo de determinada forma ás empresas de ES; por exemplo, impedindo que as cooperativas non poidan exercer como distribuidoras de enerxía eléctrica ou de carburantes.
Segundo o ámbito de aplicación.	<ul style="list-style-type: none"> • Transversais, dirixidas a todo o sector da ES. • Sectoriais: unicamente dirixidas a certas actividades da ES; por exemplo, aquelas destinadas ás institucións sen fins de lucro ou empresas de traballo asociado.
Segundo os instrumentos utilizados	<ul style="list-style-type: none"> • De oferta: dirixidas á estrutura das empresas da ES¹. Á súa vez, diferéncianse en dous subgrupos: i) de difusión, promoción, formación e investigación e ii) medidas financeiras (políticas orzamentarias) e políticas de apoio (información técnica, asesoramento, <i>networking</i>, etc.) • De demanda: deseñadas para incidir e o volume de actividade económica das empresas de ES promovendo a súa contratación, por exemplo, facilitando o acceso ás empresas de ES á condición de provedor do sector público².
Segundo a súa intensidade	<ul style="list-style-type: none"> • Políticas brandas ou <i>soft</i> (actuacións dirixidas a crear un ecosistema favorable ás empresas de ES para a súa creación, crecemento e desenvolvemento): instrumentadas a través de medidas institucionais, como o recoñecemento á súa capacidade para xestionar empresas³, ou medidas cognitivas⁴, por exemplo, para difundir o coñecemento da ES. • Políticas duras ou <i>hard</i> (políticas económicas de fomento empresarial, para promover a creación de novas empresas da ES e o establecemento de sistemas de apoio para o desenvolvemento económico destas empresas): instrumentadas por medio de actuacións sobre a oferta (dirixidas a mellorar a competitividade empresarial) e/ou demanda (dirixidas ao nivel de actividade económica).

Fonte: Chaves (2007), Fajardo (2012), Comité Económico e Social (2018) e Bastida, Vaquero e Oliveira (2019).

Notas: (1) Lotarías e xogos de azar como réxime financeiro (o caso do ONCE en España), fondos de emprendemento (réxime de capitalización por desemprego en España), Plataformas de ES a escala nacional (Confederación Empresarial Española de ES en España); (2) Contratos de subministracións ou reservados en España;(3) Programa operativo de ES, inclusión social e estratexia nacional en España; (4) Rede de investigación/mestrados universitarios en España sobre ES.

En marzo de 2017 aprobouse a Estratexia Española de Economía Social 2017-2020, para cumprir coa necesidade de considerar e potenciar os elementos diferenciais das entidades da ES no marco dun mercado único e, ao mesmo tempo, fomentar o desenvolvemento das empresas da ES por medio de programas, proxectos e fondos, ademais de conseguir o seu desenvolvemento innovador a través dun ecosistema financeiro adecuado, seguindo as directrices que están a marcar no Plan de Acción para o fomento da ES na UE (ver segundo apartado). Por medio deste documento búscase reforzar e potenciar os valores da ES e a súa proxección na sociedade española, debido á súa importante achega á xeración de emprego (2,2 millóns de postos de traballo, o 12 % do total), xeración de riqueza (o 10 % do PIB nacional e facturación) e a súa contribución á cohesión social, contando con máis de 42.000 entidades. Entre outros obxectivos prevese a articulación dos medios necesarios para contar con información estatística de calidade das entidades da ES, cuestión imprescindible para reforzar o coñecemento deste tipo de empresas. En concreto, a Estratexia Española de ES establécese en relación a 11 eixos estratéxicos de actuación e 63 medidas.

Tendo en conta os obxectivos anteriormente expostos, na análise dos eixos de actuación (Táboa 12.4) é posible distinguir como cada un deles orientase á consecución dos

devanditos fins. Así, o fomento da igualdade de xénero e da inclusión social ou o impulso da Responsabilidade Social Empresarial (RSE) do sector poden vincularse co obxectivo de visibilización dos elementos diferenciais da ES e a difusión da súa actividade. Os eixos dirixidos a potenciar as empresas do sector materialízanse no apoio ao emprego, ao emprendemento e á consolidación de empresas neste ámbito da economía. Nesta mesma categoría, outras liñas tenden a reforzar o papel de apoio ao ecosistema de ES, sexa de forma instrumental (eliminación das barreiras xurídicas que limitan o desenvolvemento do sector), institucional (fomento da participación institucional do sector; desenvolvemento a nivel internacional; vinculación coa Axenda dos Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable) ou procurando novos sectores onde as empresas poidan ter percorrido (xeración de mecanismos innovadores de participación da ES en sectores estratéxicos ou impulso da economía dixital en actividades de ES).

Táboa 12.4. Eixos estratéxicos de actuación da Estratexia Española de Economía Social 2017-2020

- Eixo 1: Apoio ao emprego e ao emprendemento no ámbito da ES.
- Eixo 2: Impulso á consolidación de empresas da ES e o seu crecemento.
- Eixo 3: Análise e desenvolvemento do marco xurídico da ES, co obxecto de eliminar as barreiras que poidan impedir ou limitar o seu desenvolvemento.
- Eixo 4: Xeración de mecanismos innovadores de participación da ES en sectores estratéxicos.
- Eixo 5: Impulso da Economía Dixital nas entidades de ES.
- Eixo 6: Fomento da participación institucional da ES.
- Eixo 7: Desenvolvemento da ES no marco da Axenda Internacional e, en especial, en Iberoamérica, Europa e Mediterráneo.
- Eixo 8: Incremento da visibilidade das entidades da ES e difusión da súa actividade.
- Eixo 9: Fomento da igualdade de xénero e da inclusión social na ES.
- Eixo 10: Impulso da responsabilidade social no marco das entidades da ES.
- Eixo 11: Participación da ES no deseño e implantación da Axenda dos Obxectivos de Desenvolvemento Sostible (ODS) das Nacións Unidas.

Fonte: Estratexia Española de Economía Social (2017-2020).

Cada un destes eixos artículase nunha serie de medidas concretas, que se recollen na **Táboa 12.5**. Como se pode comprobar, para cada un dos eixos deséñase un catálogo de accións definidas para simplificar e facilitar a consecución dos obxectivos estratéxicos. En particular, destacan todas aquelas medidas orientadas a facilitar a creación e consolidación das empresas de ES, como a creación do Rexistro Telemático de Cooperativas de Ámbito Estatal, que permitirá reducir trabas administrativas; o amplo abano de medidas para facilitar a substitución xeracional ou as actuacións tendentes a converter empresas mercantís ordinarias en entidades da ES. Tamén se aposta pola creación do Primeiro Catálogo nacional das entidades da ES e un Selo de Entidade da Economía Social. No campo de formación e profesionalización do capital humano, está previsto a posta en funcionamento dun certificado de profesionalidade específico para a ES, como parte do Catálogo Nacional de Cualificacións Profesionais (CNCP).

En canto a súa implantación, a primeira Fase do Plan de Acción exténdese ata 2019; a segunda fase abarcará ata 2020. Ademais, e para garantir a avaliación dos resultados, contéplase a elaboración dun informe anual ante o Consello para o Fomento da ES.

Táboa 12.5. Medidas de actuación da Estratexia Española de Economía Social 2017-2020

Eixo	Medidas de actuación
Eixo 1	<ol style="list-style-type: none"> 1. Análise da presenza e a proxección das entidades da ES co obxecto de recoñecer a súa contribución á xeración de emprego e o fomento do tecido empresarial. 2. Incentivar o emprego nas entidades da ES. 3. Formación dos traballadores e socios da ES; Apoio ás entidades representativas da ES na súa participación na Formación Profesional. 4. Promover a inclusión da ES en todas as actuacións de fomento do emprendemento, especialmente no autoemprego. 5. Traspoñer a Directiva 2014/24/UE do Parlamento Europeo e do Consello, de 26 de febreiro de 2014, sobre contratación pública co obxecto de introducir vantaxes nas empresas de ES. 6. Impulsar a participación da ES na avaliación, deseño e na definición dos marcos estratéxicos para a coordinación e execución das políticas activas de emprego e de fomento do emprendemento. 7. Aplicar aos autónomos que traballan na ES das medidas a favor deste colectivo.
Eixo 2	<ol style="list-style-type: none"> 8. Integrar ás empresas da ES nas estratexias para mellorar a produtividade. 9. Apoiar e titorizar a transformación de empresas mercantís ordinarias en entidades da ES. 10. Crear cooperativas, sociedades laborais e outras fórmulas da ES. 11. Reforzar as medidas de coordinación co Plan Estatal de Integración Asociativa (2015-2020) 12. Apoio á internacionalización das empresas de ES.
Eixo 3	<ol style="list-style-type: none"> 13. Revisar a normativa para eliminar as limitacións ás entidades de ES. 14. Estudo do concepto de empresa social na normativa española e análise da súa posible relación coa normativa europea. 15. Adopción das medidas necesarias para garantir a eficacia da loita contra a fraude na ES. 16. Desenvolvemento normativo da Lei 44/2015 de Sociedades Laborais e Participadas. 17. Creación do Rexistro Telemático de Cooperativas de ámbito estatal. 18. Elaboración do Catálogo das entidades da ES. 19. Creación do Selo de Entidade da ES.
Eixo 4	<ol style="list-style-type: none"> 20. Promover que as empresas da ES participen en actividades de I+D+i. 21. Desenvolvemento e utilización das fórmulas de colaboración público-privada na prestación de servizos públicos. 22. Fomento da cooperación interinstitucional para o desenvolvemento da ES.
Eixo 5	<ol style="list-style-type: none"> 23. Fomentar o emprendemento nos sectores emerxentes e de base tecnolóxica e o emprendemento <i>on-line</i>. 24. Execución de estudos relativos ao desenvolvemento tecnolóxico e a implantación das TIC na ES. 25. Realización de xornadas, cursos e seminarios de formación en TIC aplicadas á ES.
Eixo 6	<ol style="list-style-type: none"> 26. Renovación do Consello para o Fomento da ES 27. Coordinación entre o Consello de Fomento da ES e outros Consellos análogos. 28. Impulso dos mecanismos de participación no Diálogo Social. 29. Impulsar a creación dun grupo de traballo de ES no marco da Conferencia Sectorial de Emprego e Asuntos Laborais. 30. Impulsar a incorporación da ES ao Comité Consultivo do Sistema para a Autonomía e Atención á Dependencia. 31. Promover que a ES participe nos Comités de Seguimento do Fondo Social Europeo (FSE).

Eixo	Medidas de actuación
Eixo 7	<p>32. Dar visibilidade ás actuacións que se desenvolven no Programa Operativo de Inclusión Social e ES do FSE 2014-2020.</p> <p>33. Impulsar nas institucións europeas a aprobación dun Plan de Acción Europeo 2018-2020 en materia de ES.</p> <p>34. Impulsar as Declaracións das Conferencias Europeas en materia de ES.</p> <p>35. Promover a participación española nos foros europeos de fomento da ES.</p> <p>36. Reforzar a coordinación da acción no exterior entre os responsables dos Departamentos Ministeriais.</p> <p>37. Fomentar a inclusión da ES na axenda internacional do Goberno de España.</p> <p>38. Promover a cooperación e colaboración no ámbito da ES cos países da contorna mediterráneo.</p> <p>39. Intensificar a cooperación con Iberoamérica para o fomento da ES.</p> <p>40. Promover a participación de España na Academia sobre ES e Solidaria da Organización Internacional do Traballo (OIT).</p> <p>41. Reforzar a cooperación en materia de ES e Solidaria con outros países de Iberoamérica.</p>
Eixo 8	<p>42. Fomentar a elaboración de publicacións de calidade e estudos especializados sobre as entidades da ES.</p> <p>43. Promover a inclusión da ES nos currículos das diferentes etapas educativas.</p> <p>44. Promoción do Día Europeo das empresas da ES.</p> <p>45. Promover a información estatística da ES.</p> <p>46. Fomentar a transferencia de coñecementos entre as empresas de ES, a universidade e outras centros de investigación.</p> <p>47. Incrementar a visibilidade das entidades da ES nos sitios <i>web</i> das Administracións Públicas.</p>
Eixo 9	<p>48. Elaboración de informes sobre presenza de mulleres nas entidades da ES .</p> <p>49. Facilitar ás empresas de ES a súa integración en iniciativas destinadas a potenciar a igualdade efectiva entre mulleres e homes.</p> <p>50. Promoción do coñecemento e do acceso ás entidades da ES para a implementación de medidas ou plans de igualdade.</p> <p>51. Xornadas técnicas sobre a aplicación dos principios de Igualdade de oportunidades entre mulleres e homes e de igualdade de trato e non discriminación, dirixidas a entidades da ES.</p> <p>52. Seguimento da evolución e publicación dos datos do número de persoas en situación de exclusión social en empresas de inserción e demais empresas e entidades da ES.</p> <p>53. Realización de informes de seguimento e avaliacións das medidas dende unha perspectiva de xénero.</p>
Eixo 10	<p>54. Promover a aplicación da Estratexia Española de Responsabilidade Social das Empresas (RSE) 2014-2020 á ES.</p> <p>55. Impulso á realización de memorias de RSE pola parte das entidades da ES.</p> <p>56. Xeración de espazos de boas prácticas e intercambio de experiencias en RSE para a ES.</p> <p>57. Promover a incorporación da RSE nas actuacións da ES.</p> <p>58. Apoio e coordinación coas ferramentas de medición da RSE en ES.</p>
Eixo 11	<p>59. Fomentar a participación da ES no deseño e implementación da estratexia ou estratexias a implementación e aplicación dos ODS a nivel estatal.</p> <p>60. Promover a incorporación das empresas de ES como un elemento clave do sector privado nas políticas de cooperación ao desenvolvemento.</p> <p>61. Apoiar accións de visibilidade que poñan en valor a contribución da ES aos ODS a nivel estatal e internacional</p> <p>62. Promover a inclusión da ES no Plan Nacional de Empresas e Dereito Humanos.</p> <p>63. Realizar accións de sensibilización e información dirixidas ao tecido empresarial da ES sobre os ODS.</p>

Fonte: Estratexia Española de Economía Social (2017-2020).

Asemade, dende o Ministerio de Traballo e Economía Social estase a traballar na nova Estratexia Española de Economía Social 2021-2027, tratando de adecuar o seu contido a nova realidade que conforma a COVID-19. No documento preténdese destacar a importancia da ES para impulsar a igualdade, a acción climática e a consecución dos obxectivos de desenvolvemento sostible (ODS). Neste senso, dende o Ministerio de Traballo e Economía Social indícase que a ES non debe considerarse só como parte da solución para a recuperación económica e social desta pandemia, senón que o seu papel debe ir máis aló,

considerándose un pilar básico para a reconstrución europea e a mellora da innovación social.

Para o último ano de vixencia da Estratexia Española de Economía Social 2017-2020 o Ministerio de Tráballo e Economía Social, convocou subvencións por un importe de 4,3 millóns de euros, coa seguinte desagregación:

- Para a promoción do traballo autónomo, a ES e a responsabilidade social das empresas (RSE), 1,9 millóns de euros
- Para o desenvolvemento das medidas da Estratexia Española de Economía Social 2017-2020, 844.000 euros
- Para os gastos de funcionamento das entidades beneficiarias, 1,5 millóns de euros.

O importe máximo da subvención será de 150.000 euros para as accións de apoio e asesoramento a emprendedores, autónomos e promotores da ES; programas de fomento da cultura emprendedora, do autoemprego, da ES e da RSE, e campañas de comunicación e divulgación para a promoción do traballo autónomo, da ES e da RSE. Garántese unha cantidade mínima de 15.000 ó 30.000 euros para as asociacións de cooperativas, de sociedades laborais e empresas de inserción, dependendo dos gastos xustificadas.

12.4. Marco autonómico

Unha vez revisado o marco de desenvolvemento das medidas de fomento da ES, procederase á análise das medidas de ámbito autonómico, para proporcionar un cadro máis axustado do conxunto de instrumentos de apoio. Co obxecto de focalizar as axudas á realidade máis próxima, nos últimos anos, as actuacións públicas trasládanse cada vez máis do goberno central aos autonómicos a través dunha dobre vía: extensión a máis colectivos e innovación no desenvolvemento e implantación de actuacións e medidas de axuda máis adaptadas ás distintas realidades territoriais. De feito, coa excepción das Illas Canarias¹, todas as CCAA exerceron as súas competencias para desenvolver unha norma reguladora de cooperativas ou de ES.

No relacionado co marco de axudas autonómicas, Chaves (2010) diferencia entre dous modelos: un de mínimos, con menor apoio, e outro avanzado, cun esforzo orzamentario maior e con máis medidas cualitativas de apoio, baseadas na diversidade e innovación. Entre a segunda das categorías destaca o fomento ao cooperativismo en Andalucía, País Vasco e Murcia (Chaves e Cardona, 2008; Chaves, Navarro e Arcas, 2011). Ademais, é preciso sinalar que estas actuacións, como consecuencia do importante reaxuste orzamentario das políticas públicas sufriron importantes recortes, que poden condicionar a súa efectividade (Chaves, Savall e Monzón, 2016).

Finalmente, e como novidade a destacar, cabe sinalar un conxunto de experiencias autonómicas (no País Vasco, Cataluña e Galicia), que veñen apostando polo traballo en rede. Isto

¹ A Comunidade Autónoma de Canarias ten na actualidade un proxecto de Lei de Sociedades Cooperativas e un Anteproxecto de Lei de Economía Social.

supón que o impulso da administración autonómica combínase coa consolidación dunha rede soporte de colaboración e coordinación entre diferentes organizacións.

A Comunidade Autónoma galega proporciona distintas axudas para desenvolvemento da ES en xeral, e o cooperativismo en particular. No ámbito da Administración Autonómica, e á espera da conformación concreta do actual organigrama da Xunta de Galicia, o exercicio destas competencias ven correspondendo á Consellería de Emprego e Igualdade, onde se encadra a Secretaría Xeral de Emprego, que inclúe a Subdirección Xeral de Economía Social.

Neste contexto, desenvólvense distintas actuacións que potencian o desenvolvemento da ES. Así, as entidades de ES poden presentarse, en réxime de libre concorrência, a convocatoria de diferentes axudas públicas de carácter xeral a nivel estatal, e especialmente nas liñas determinadas polas políticas públicas de axuda. Este primeiro bloque de axudas serán obxecto de análise no apartado seguinte deste capítulo. Por outra banda, no que se refire ás liñas de axuda autonómicas é obrigada a referencia ao Decreto 225/2012, do 15 de novembro, de creación da Rede Eusumo para o fomento do cooperativismo e a Economía Social e a regulación do seu funcionamento.

A devandita Rede recolle axudas específicas para o desenvolvemento de proxectos no ámbito da ES, e de maneira moi especial para o ámbito rural. O obxectivo principal é a difusión do espírito emprendedor no ámbito local, comarcal e transfronteirizo, e contribuír á consolidación de emprego relacionado coa ES, a través da promoción deste modelo empresarial en todo o territorio e especialmente en ámbito local, fomentando a formación, a divulgación e o asesoramento como estratexias prioritarias

Finalmente, existen diferentes organismos e institucións deseñadas e concibidas para colaborar na consolidación da ES en Galicia. Entre elas, as que contan con maior percorrido son as directamente relacionadas coas sociedades cooperativas, como o Consello Galego de Cooperativas (Decreto 25/2001, do 18 de xaneiro), un Rexistro de Cooperativas (Decreto 430/2001, do 18 de decembro) e unha norma específica para os procedementos de conciliación e arbitraje cooperativa (Decreto 248/2004, do 14 de outubro). Estas institucións están máis recentemente sendo adaptadas ao resto de sociedades da ES.

Tal e como se anticipou, as axudas ao desenvolvemento da ES en Galicia están centralizadas nunha entidade especificamente deseñada a tal fin: a Rede Eusumo. O seu establecemento sitúase ao amparo do Decreto 225/2012, do 15 de novembro, polo que se crea e regula o funcionamento da Rede Eusumo para o fomento do cooperativismo e a economía social (DOG do 27 de novembro do mesmo ano). Este Decreto abunda no papel do cooperativismo, por ser a figura societaria sobre a que Galicia ten competencias plenas e tamén una das figuras mercantís da ES que conta con maior tradición, o que facilita a súa implantación. Estas características converten ao cooperativismo nunha ferramenta eficaz para alcanzar un dos retos aos que pretende facer fronte a Rede: o desemprego.

O proxecto nace coa vocación de aproximar o cooperativismo e a ES ás persoas. Indícase a necesidade de dotar de medios e recursos a todo o territorio de forma que todas as persoas e entidades interesadas poidan ter acceso a eles, para o que se establece a economía colaborativa como forma de traballo. Na súa Comunicación “Unha Axenda Europea para

a economía colaborativa” (COM/2016/0356, de 2 de xuño de 2016), a Comisión Europea define esta como un “modelo de negocio nos que se facilitan actividades mediante plataformas colaborativas que crean un mercado aberto para o uso temporal de mercadorías ou servizos ofrecidos a miúdo por particulares” . No caso que nos ocupa, isto tradúcese en que as diferentes entidades socias da Rede poñan a disposición espazos e recursos no seu poder co fin de que poidan ser utilizados por aquelas organizacións socias que as necesiten.

O principal obxectivo da Rede Eusumo é o fomento, difusión e divulgación do cooperativismo e da ES, poñendo un especial interese no emprendemento e na creación e consolidación do emprego. A **Táboa 12.6** resume as actividades desenvolvidas por esta Rede

Táboa 12.6. Actuacións desenvolvidas pola Rede Eusumo 2017-2020

Actuacións desenvolvidas
1. Facilitar información, formación, orientación e asesoramento en materia de cooperativismo e ES; difusión e fomento do autoemprego e o emprendemento; asesoramento e control de proxectos de ES e cooperativas.
2. Proporcionar e facilitar medios para o emprendemento, é dicir, poñer a disposición as instalacións e infraestruturas para poder acoller o inicio de proxectos empresariais de ES. Na mesma liña, aproximar os recursos das entidades colaboradoras a potenciais interesados.
3. Aumentar o número de entidades e asociacións nas diferentes redes de intercooperación existentes, tanto nacionais como internacionais, para a promoción da ES e o cooperativismo.
4. Fomento, difusión, promoción e divulgación das novas tecnoloxías da información e a comunicación, I+D+i e traballo en rede.
5. Secundar a comercialización e a internacionalización, mediante cumios internacionais e transfronteirizos que fomenten a cooperación empresarial e o intercambio comercial.
6. Elaboración de estudos e análises relacionados con temas de interese para a ES, así como para o desenvolvemento local.
7. Elaboración de materiais formativos e divulgativos sobre ES e cooperativismo.
8. Seguimento de proxectos empresariais e de ES.

Fonte: Rede Eusumo (2020)

Como se pode observar, establécese un catálogo amplo de obxectivos que permite dar cabida a calquera actividade que se poida levar a cabo para o fomento e difusión do cooperativismo e a ES, destacando sobre todo as que teñen que ver co asesoramento e información.

Os Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma (**Táboa 12.7**) permiten comprobar o respaldo orzamentario á ES das diferentes liñas de axuda, considerando o capítulo 4 (transferencias correntes) e o capítulo 6 (investimentos reais) da Secretaria Xeral de Emprego (Consellería de Emprego e Igualdade)². As diferentes liñas pódense resumir en catro eixos de axuda³:

- a) Promoción, estudo e difusión da ES.
- b) Cooperativas e Sociedades laborais.
- c) Centros especiais de emprego e empresas de inserción.
- d) Outros programas.

² No período 2008-2019 coexisten dous programas concretos de financiamento. O primeiro, Programa 322C de promoción do emprego, do emprego autónomo e do mercado de traballo inclusivo, estivo vixente no período 2008-2015, sendo substituído a partires deste exercicio polo máis xenérico 324C Promoción da Economía Social.

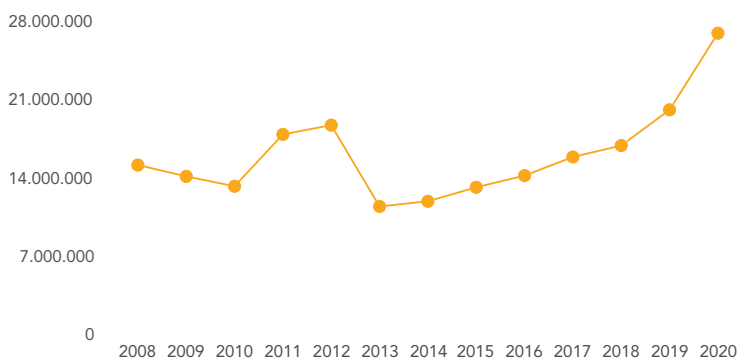
³ A liña de axuda específica para cooperativas de ensino desaparece en 2015.

Táboa 12.7. Dotación orzamentaria á Economía Social (2008-2020)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
PROMOCIÓN, ESTUDO E DIFUSIÓN ECONOMÍA SOCIAL	2.415.754	2.479.913	2.091.907	2.286.821	2.142.336	1.810.757	1.674.693	1.308.619	1.921.367	1.750.934	2.067.625	2.980.625	2.645.625
COOPERATIVAS E SOCIEDADES LABORAIS	3.646.755	3.515.955	2.973.584	1.935.000	2.805.846	1.483.750	1.850.000	3.168.217	3.261.953	3.481.899	1.850.000	2.568.155	3.566.330
COOP DE ENSINO					100.000	50.000	32.186	30.255					
CENTROS ESPECIAIS DE EMPREGO E EMPRESAS DE INSERCIÓN	9.000.000	8.055.000	8.205.000	13.680.000	13.680.000	8.122.000	8.370.000	8.672.615	9.024.330	10.630.522	12.914.258	14.380.000	20.700.000
OUTROS PROGRAMAS	103.000	103.000							15.000	20.000	76.305	166.970	24.710
TOTAL	15.165.509	14.153.868	13.270.491	17.901.821	18.728.182	11.466.507	11.926.879	13.179.706	14.222.650	15.883.355	16.908.188	20.095.750	26.936.665

Fonte: Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia (2008-2020).

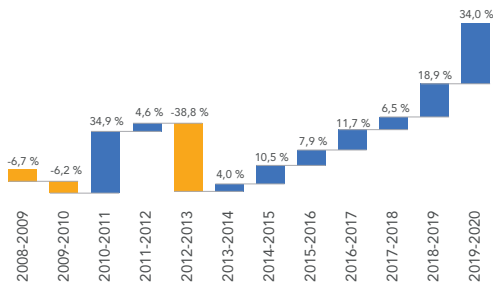
A análise da evolución da dotación orzamentaria no ano 2020 fronte ao 2019 confirma a tendencia crecente no apoio á ES que se ven rexistrando dende 2013, e que xa se puxo de manifesto en outras edicións deste Libro Branco. En 2020 a Xunta de Galicia destinou preto de 27 millóns de euros ao fomento, promoción e desenvolvemento da ES (un 34 % máis que no 2019). O **Gráfico 12.1** reflicte este constante crecemento do orzamento de ES en Galicia.

Gráfico 12.1. Dotación orzamentaria da Xunta de Galicia á Economía Social (2008-2020)

Fonte: Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia (2008-2020).

O **Gráfico 12.2**, pola súa banda, presenta as taxas de variación ano por ano do orzamento da ES. O incremento producido en 2019-2020 supón o maior rexistrado na serie de análise, unha mellora de 17 puntos porcentuais en relación co crecemento do orzamento nos anos 2018-2019.

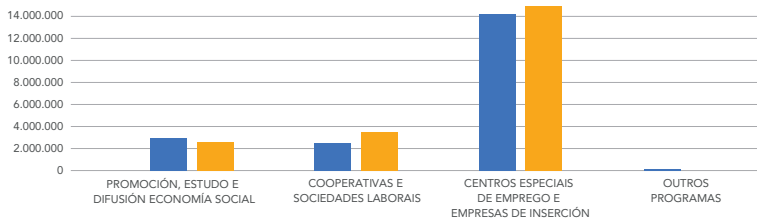
Gráfico 12.2. Dotación orzamentaria á Economía Social (2008-2020)

Fonte: Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia (2008-2020).

Na comparativa da evolución en función das principais categorías de destino, obsérvase unha lixeira diminución da partida para promoción, estudo e difusión da ES (un 11,2 % menos que no 2019), fronte a notables incrementos nas partidas para cooperativas e sociedades laborais (38,9 %) e, de xeito moi destacado, para centros especiais de emprego e empresas de inserción, que ven incrementada a súa dotación en preto dun 44 % non alleo ao incremento do SMI que podían percibir as persoas que traballan nestas organizacións. Refléctese tamén unha caída na partida de “outros programas”, polo descenso de fondos do programa LACES⁴ (Gráfico 12.3).

Gráfico 12.3. Variación da dotación orzamentaria á Economía Social (2019-2020)

Fonte: Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia (2019-2020).

A análise polo miúdo das diferentes categorías de liñas de axuda permite destacar algúns cambios de interese:

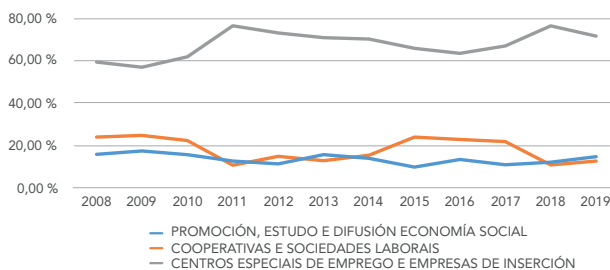
- a) Os proxectos orientados a realización de actividades de promoción e impulso do cooperativismo á ES acaparan un 10 % das axudas, a pesares da caída xa sinalado do 11,2 % respecto ao 2019. A análise das cifras incluídas nesta categoría permiten extraer dúas conclusións relevantes:

⁴ O programa LACES ten coma obxectivo contribuír á potenciación da ES na Euro rexión Galicia- Norte de Portugal para xerar emprego a través de programas piloto para á competitividade e impulso de empresas de ES no espazo transfronteirizo, <http://www.laceseconomiasocial.com/>

- Todas as partidas presentan unha lixeira diminución, excepción feita a aquelas que teñen como destino os laboratorios cooperativos no rural -sexan de forma directa, a través de entidades locais ou entidades asociativas- que ven reducido o seu orzamento dende os 635.000 euros en 2019 aos 350.000 euros en 2020 (una redución do 44,9 %).
  - Pola contra, aumentan os fondos para a promoción en colaboración coas diferentes Universidades galegas, que pasan de 20.000 a 60.000 euros (un aumento do 200 %).
- b) As partidas para o fomento directo do emprendemento en ES e o acceso á condición de persoa socia reflicte un incremento próximo ao 39 % en relación a 2019. Neste contexto expansivo destacan especialmente as liñas para axudas ao acceso á condición de socio, que aumentan en 600.000 euros nos orzamentos de 2020. Esta evolución positiva poido verse impulsada polas diferentes ampliación de crédito que esta convocatoria sufriu nos exercicios 2018 e 2019.
- c) A maior categoría de gasto (un 77 % dos fondos totais) é a que engloba centros especiais de emprego e empresas de inserción laboral, que ademais rexistran un incremento do 44 % sobre os fondos de 2019. As axudas destinadas a facilitar a inserción sociolaboral de persoas con capacidades especiais aglutinan o 75 % do orzamento total para esta categoría, e ven incrementados os fondos de axuda en 6 millóns de euros sobre o ano anterior. Con todo, o maior incremento relativo reflíctese nas medidas de apoio para Centros Especiais de Emprego a través de entidades asociativas, que pasan de 140.000 euros en 2019 aos actuais 480.000 euros (un aumento do 242,8%).

Estes cambios suxiren unha clara aposta pola Xunta de Galicia para a creación de emprego a través da ES, tal e como se recolle na Lei Galega de ES e na Estratexia Galega de ES, especialmente o emprego en colectivos vulnerables. O incremento constante na participación das partidas con este obxectivo no orzamento total permiten constatar a dita prioridade (**Gráfico 12.4**). Mención expresa merece, asemade, a aposta pola consolidación do tecido cooperativo galego, reflectida no constante crecemento de partidas para facilitar o acceso á condición de socio (un 60 % en 2020).

Gráfico 12.4. Participación por categoría no orzamento da Economía Social (2008-2020)

Fonte: Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia (2008-2020).

12.5. O tecido asociativo de apoio á economía social

No ordenamento xurídico español aparece recollido, dende a aprobación da Constitución Española (CE), a necesidade da existencia de asociacións empresariais que representen os intereses das entidades que a forman. Esa mesma vontade aparece tamén reflexada na Lei 6/2016, de 4 de maio, de Economía Social de Galicia, que no artigo 8 indica que as entidades reguladas nesa norma "*poderán constituír asociacións que representen e defendan os seus intereses*" e tamén indica que "*estas poderán agruparse entre si*". Ao mesmo tempo, o citado artigo 8, reflexa a obriga do executivo de apoiar o tecido asociativo, e insta á Xunta a impulsar e promover a creación de entidades de integración do sector.

Na actualidade Galicia conta con unha única entidade asociativa, de recente creación, que representa ao conxunto das entidades de ES: O Foro galego pola ES. ForoESGal (a **Táboa 12.8** resume as súas principais características); e un conxunto de organizacións asociativas sectoriais que representan diferentes entidades que aparecen recollidas na Lei 6/2016 de Economía Social de Galicia. As unións, federacións e confederacións de cooperativas están reguladas no artigo 133 da Lei 5/1998, de 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia, que foi modificado pola Lei 6/2016, de 4 de maio, de Economía Social, co fin de introducir a posibilidade de que existan entidades representativas que agrupen a cooperativas de diferentes clase, que ate ese momento non era posible. Na actualidade pódese identificar en Galicia tres entidades que se atopan dentro das máis representativas neste eido. Unha destas entidades é multiclase, e as outras dúas de clase: agrarias e transporte. A **Táboa 12.9** resume os elementos básicos de cada unha delas). No resto do asociacionismo existen unha organización representativa por cada unha das familias. As características básicas quedan resumidas na **Táboa 12.10**.

Táboa 12.8. O Foro galego pola Economía Social Galega

Constitución	2020
Natureza	Espazo de encontro que representa a toda a ES en Galicia
Entidades socias	Asociación de Empresas de Inserción de Galicia (AEIGA), Agrupación Empresarial de Sociedades Laborais de Galicia (AESGAL), Asociación Galega de Cooperativas (AGACA), Asociación Empresarial Galega de Centros Especiais de Emprego se Ánimo de Lucro (CEGASAL) e a Unión de Cooperativas Galegas ESPAZOCOOP
Número de participantes	371 entidades e organizacións, con máis de 25.000 persoas. Conta con máis de 74.000 socios, comu-neros ou mutualistas
Obxectivos	Visibilizar a ES perante a sociedade e os principais axentes económicos Representar os intereses da ES diante dos diferentes axentes políticos, económicos e sociais Xerar as condicións para o desenvolvemento das entidade de ES galega a través da intercooperación e o acceso aos procesos de contratación pública

Fonte: Bastida, Vaquero e Olveira (2019) e Foro Galego pola Economía Social

Táboa 12.9. Entidades mais representativas da ES

Asociación Galega de Cooperativas Agrarias (AGACA)	É a entidade máis representativa do cooperativismo agrario en Galicia. Conta con 31 anos de historia, o que a sitúaa como unha das decanas do asociacionismos cooperativo en Galicia. Compóniena un total de 91 cooperativas e sociedades agrarias de transformación do ámbito agrogandeiro: viño, mel, vacún, ovino e caprino, ave, porcino, coello, horta, froita, flor, de crédito Na faceta institucional, destaca a súa presenza nos foros onde se tratan os intereses do cooperativismo a nivel estatal e internacional Na actualidade AGACA agrupa a mais de 28.000 agricultores distribuídos en 88 entidade.
Unión de cooperativas (ESPAZOCOOP)	Se crea en Santiago de Compostela en novembro de 2016 froito da fusión de outras tres entidades -UGACOTA, UCETAG e Sinexia- ,pero a súa andaina non comeza oficialmente ate xaneiro do 2017 Na actualidade intégrana 205 cooperativas socias entre as que destacan as de traballo asociado. Representa a preto de 2.000 persoas socias traballadoras e 1.000 persoas socias de consumo. As cooperativas asociadas contan con un volume de facturación superior aos 50 millóns de euros A súa misión é agrupar, representar, impulsar, e fomentar a intercooperación e defender os intereses das súas cooperativas socias e das persoas que as constitúen, así como a divulgación, fomento e consolidación do cooperativismo como ferramenta de desenvolvemento socioeconómico no marco da ES. Forma parte do Consello Galego de Economía Social e do Consello Galego de Cooperativas
Unión de Cooperativas Galegas do Transporte (UCOGATRA)	Constitúese formalmente no ano 2011, e na actualidade está integrada por 29 cooperativas que agrupan a máis de 500 camiións. Representa a profesionais do camiión autónomos galegos, pequena e mediana empresa do transporte por estrada que decide asociarse en cooperativas como única vía factible para a supervivencia do sector. Ten como prioridades o fortalecemento do cooperativismo no sector, a defensa dos intereses das cooperativas asociadas fronte a administración e posibles terceiros, mellorar a competitividade no contexto nacional e internacional e axudar no relevo xeracional, que supón unha das problemáticas actuais máis importante.

Fonte: Bastida, Vaquero e Olveira (2019)

Táboa 12.10. Outras entidades representativas das entidades de ES

Agrupación Empresarial de Sociedades Laborais de Galicia (AESGAL)	Crease en xullo de 2009 e agrupa ás sociedades laborais galegas. Conta con 25 entidades socias que se estruturan en dous órganos: a asemblea, que é o máximo órgano de decisión e liberación, do cal forman parte todas as empresas socias e a comisión executiva que é o órgano de dirección e representación da entidade. A súa misión é a de defensa, promoción, consolidación e representación das sociedades laborais en Galicia para o cal poñen en marcha diferentes iniciativas e servizos con este fin. As súas entidades asociadas xeran traballo para case 300 persoas e suman un volume de facturación de 21,8 millóns de euros
Asociación empresarial Galega de Centros Especiais de Emprego sen Ánimo de Lucro (CEGASAL)	Creada en 1997, na actualidade intégrana vinte e seis centros especiais de emprego de iniciativa social repartidos pola xeografía galega. Proxectase en catorce sectores produtivos entre os que se atopan: artes gráficas, alimentación, medio ambiente, distribución, téxtil, consultaría ou recursos humanos, que dan traballo a redor de 1.500 persoas O seu principal obxectivo é fomentar o emprego de calidade entre as persoas con discapacidade
Asociación de empresas de inserción (AEIGA)	Fundada en 2007 coincidindo coa aprobación da normativa que regula as empresas de inserción en Galicia, agrupa a sete das dez empresas de inserción existentes na comunidade. Nace co obxectivo de impulsar o fomento e a difusión das Empresas de Inserción Laboral como modelo de loita contra a exclusión social, e como ferramenta de inserción laboral das persoas en situación ou risco de exclusión social Na actualidade centran parte do seu traballo no fomento da contratación mediante contratos reservados e cláusulas sociais
Federación galega de confrarías de pescadores.	Crease en 2004 por iniciativa das federacións provinciais de A Coruña, Pontevedra e Lugo. Na actualidade intégrana 63 confrarías de pescadores e representa a 12.500 persoas que están asociadas ás mesmas Ten como finalidade a de canalizar proxectos e accións institucionais que melloren as condicións de traballo, que modernicen os procesos ou o desenvolvemento da acuicultura e a potenciación dos recursos marisqueiros
Organización Galega de comunidades de montes veciñais en man común (ORGACMM)	Crease en 1999. Na actualidade, está formado por 162 comunidades de montes situadas maioritariamente na provincia de Pontevedra. Así as zonas nas que ten presenza son: Baixo Miño, Val Miñor, Vigo, Morrazo, Pontevedra, Salnés, Barbanza e Baixa-Limia. A ORGACMM traballa na consecución, entre outros, dos seguintes obxectivos: A defensa do monte veciñal coma realidade singular de Galicia, en tódolos aspectos, e especialmente no xurídico-legal, económico, social e medio-ambiental; o cumprimento da lexislación vixente sobre o monte veciñal; a toma de decisións en común ante os problemas, de calquera índole, que afectan á propiedade veciñal e servir de voceiro das comunidades ante organismos públicos e privados sobre tódolos aspectos que incidan na situación da propiedade veciñal, na política forestal

Fonte: Bastida, Vaquero e Olveira (2019)

Os órganos consultivos da Economía Social

En Galicia tamén existen dous órganos consultivos e asesores para as actividades relacionadas coa ES e coa promoción e difusión desta: o Consello Galego de Economía Social e o Consello Galego de Cooperativas. Ambos espazos nacen co obxectivo principal de se establecer como foros de comunicación e diálogo que favorezan a participación do conxunto do sector da ES no primeiro, e do cooperativismo en particular no segundo. As **Táboas 12.11 e 12.12** recolle a información máis relevante de ámbalas dúas institucións.

Táboa 12.11. O Consello Galego de Economía Social

Creación	Creado pola lei 6/2016, de 4 de maio, de Economía Social de Galicia, non comeza o seu funcionamento ate xaneiro de 2019. Establécese a súa integración na Administración Xeral da Comunidade Autónoma, a través da consellería competente en ES, pero sen participar na súa estrutura xerárquica.
Obxectivo	O Consello créase como órgano consultivo e asesor para as actividades relacionadas coa ES, especialmente no ámbito da súa promoción e difusión. O Consello tamén promoverá o diálogo, a coordinación e a colaboración entre todos os actores da ES, e será a canle principal de participación das entidades adscritas a ela
Composición e funcionamento	O Consello está formado por 24 persoas, destaca a participación do cooperativismo, que conta con 6 postos. Os nomeamentos son realizados pola persoa que ostente o cargo de conselleiro ou conselleira competente na materia e o mandato será por un total de catro anos. O Consello funcionara en Pleno e a través de comisións de traballo. Correspóndelle ao Pleno aprobar as normas de réxime interno, constituir as comisións así como calquera outra función que sexa precisa para cumprir os seus obxectivos
Funcións	Asesorar, cando sexa requirido para iso, na planificación, no fomento, na coordinación e na execución dos programas de promoción e difusión da ES, en especial mediante a elaboración de recomendacións. Emitir informe, con carácter facultativo e non vinculante, sobre os proxectos de normas reguladoras que afecten as entidades da ES galega Elaborar estudos e propostas sobre cuestións que afecten a ES en Galicia, así como os informes que con carácter facultativo e non vinculante lle soliciten as autoridades competentes sobre esta materia. Colaborar na elaboración e avaliación dos programas de desenvolvemento da ES, cando sexa requirido para isto. Formular e emitir informe sobre as propostas de incorporación ou exclusión no Catálogo galego de entidades da ES de tipos de entidades da ES Orientar a cooperación empresarial entre as entidades que forman parte da ES. Asesorar, cando sexa requirido para iso, na integración e coordinación da promoción da ES coas demais políticas públicas, en especial coas dirixidas á creación de emprego, ao fomento do emprendemento e ao desenvolvemento local e rural Velar pola promoción e pola axeitada aplicación dos principios da ES expresados nesta lei Todas aquelas funcións que veñan determinadas por disposicións legais ou regulamentarias
Coordinación	Por último, a disposición adicional primeira da lei 6/2016, de 4 de maio, de Economía Social de Galicia, establece a necesaria coordinación entre este organismo e o Consello Galego de Cooperativas, que se levará a cabo a través dunha comisión específica formada por 6 persoas, nomeadas de forma paritaria entre as persoas integrantes de cada un dos ditos órganos e unha presidencia designada pola consellería competente en materia de ES.

Fonte: Bastida, Vaquero e Olveira (2019) e Consello Galego de Economía Social (2020)

Táboa 12.12. O Consello Galego de cooperativas

Obxectivo	A lei de 5/1998, de 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia atribúe unha serie de funcións e competencias ao Consello Galego de Cooperativas, máximo órgano de promoción, difusión e representación do cooperativismo, e no ámbito da Comunidade Autónoma de Galicia, ao que lle corresponden en exclusiva as funcións de carácter consultivo e asesor das administracións públicas galegas, naqueles temas que afecten o cooperativismo.
Composición e funcionamento	Regúlase na Lei 5/1998 e no Decreto 25/2001, do 18 de xaneiro, polo que establece a súa organización e funcionamento. Esta formado por 16 persoas en número paritario entre as que proveñen do cooperativismo e das restantes administracións que o compoñen (goberno autonómico, local e universidades). O Consello funcionará en pleno e en comisión permanente podendo crear ademais comisións de traballo. Para o seu financiamento o Consello contarán coa cantidades asignada nos orzamentos xerais da Comunidade Autónoma e as cantidades que procedentes dos suposto da Lei 5/1998, concretamente os que proveñan das liquidacións des cooperativas.

Competencias	<p>Facilitar e colaborar na investigación, planificación e execución dos programas de desenvolvemento e fomento do cooperativismo, prestando un especial interese polos programas da UE, así como promover a educación e formación cooperativa.</p> <p>Elaborar propostas, ditames e informes en relación coas cuestións que afecten ó cooperativismo.</p> <p>Realizar estudos e impulsar as accións encamiñadas a facilitar a intercooperación.</p> <p>Emitir informe, con carácter preceptivo, sobre os proxectos de disposicións legais e regulamentarias e demais normas que afecten directamente ás cooperativas ou as súas organizacións, así como procurar a súa difusión.</p> <p>Contribuír ao perfeccionamento do réxime legal e institucional do ordenamento socioeconómico da Comunidade Autónoma de Galicia.</p> <p>Conciliar e exercer a arbitrase nas cuestións litixiosas que se susciten entre cooperativas, entre estas e os seus socios, ou no seo delas entre os seus socios, cando ámbalas partes o soliciten ou ben estean obrigadas a iso en razón ó establecido nos seus estatutos.</p> <p>Promover a educación e formación cooperativa nos distintos niveis do sistema educativo xeral.</p> <p>Exercer todas as accións que resulten necesarias para percibir os fondos irrepantibles, así como o remanente do haber líquido social das cooperativas.</p> <p>Percibir, planificar e xestionar mediante un programa específico os fondos de formación e promoción nos supostos previstos na Lei 5/1998, do 18 de decembro, de cooperativas de Galicia.</p> <p>As demais funcións que lle atribúa a Lei de cooperativas de Galicia e as súas normas de desenvolvemento.</p>
--------------	---

Fonte: Bastida, Vaquero e Olveira (2019) e Consello Galego de Cooperativas (2020)

12.6. Recomendacións

A nosa primeira recomendación e pese a tendencia observada de aumento das dotacións que a Xunta de Galicia establece para a ES, é que as políticas públicas en ES precisan dunha serie de mellores, tal e como se expuxo en CIRIEC (2018).

En primeiro lugar bótase en falta a existencia de organismos gobernamentais especializados, ao non contemplarse unha estratexia nacional suficientemente definida para a ES. Esta falta de actuacións públicas pode responder a que nas axendas políticas non se considera unha prioridade, posto que a ES ocupa un segundo plano. Neste senso, cómpre sinalar a necesidade de implantar de forma decidida a Estratexia Galega de Economía Social, aprobada polo Consello Galego de Economía Social en decembro de 2018. Diríxese a máis de 3.000 entidades de Galicia, en particular ás cooperativas, sociedades laborais, centros especiais de emprego e empresas de inserción, seguindo as directrices indicadas na Disposición Adicional quinta da Lei 6/2016, de 4 de maio, de Economía Social de Galicia, que indicaba a necesidade de prestar unha especial atención ás entidades que xeran emprego nos sectores máis desfavorecidos.

A dita estratexia fixa tres obxectivos a alcanzar: (i) xerar máis emprego e de maior calidade, (ii) garantir unha mellor redistribución dos recursos e (iii) favorecer a cohesión territorial. Asemade, establece unha serie de retos adicionais: sumar capacidades, sustentabilidade e identidade. Conta cun orzamento total de 73 millóns de euros e un prazo temporal de 2019–2021.

Como segunda recomendación é necesario limitar os numerosos cambios de calado nas normativas sectoriais relacionadas coa ES que pode impedir a súa creación e/o expansión. Calquera actividade económica precisa dun marco normativo establece para o seu desenvolvemento, xa que a incertenza condiciona notablemente a expansión de novas iniciativas e/ou a consolidación da xas iniciadas. A ES non é axena a esta realidade.

En terceiro lugar, as vantaxes tributarias inicialmente existentes para as entidades da ES téñense estendido a outras institucións, o que supuxo unha diminución clara nos beneficios fiscais de partida, o que pode frear o desenvolvemento destas entidades. Polo tanto, é preciso mellorar o tratamento fiscal das entidades que conforman a ES, nomeadamente as cooperativas. Aínda que en España as cooperativas posúen certas vantaxes fiscais teóricas, os requisitos e condicións para poder aplicalas resultan moi numerosas e en certos casos, altamente restritivos. En consecuencia, é necesario introducir cambios que permitan unha maior adecuación da súa fiscalidade ao novo marco socioeconómico (Vaquero, Bastida e Vázquez, 2020). Isto non só permitiría axustar a fiscalidade das cooperativas á realidade actual, senón que, ademais, aumentaría o atractivo deste modelo empresarial, cuxo crecemento e expansión permitirá avanzar cara a un desenvolvemento económico sostible nun marco de maior cohesión social e territorial (Vaquero, Bastida e Vázquez, 2020).

En cuarto lugar, aínda non se procedeu a avaliar o impacto das actuacións públicas en ES. O anterior é unha necesidade que non pode demorarse máis tempo, xa que é necesario realizar o exercicio anterior para orientar axeitadamente as políticas públicas. Ao mesmo tempo, esta tarefa é imprescindible para xustificar as achegas que se realizan dende as diferentes administracións públicas. Só desta forma se xustificará axeitadamente o importante esforzo orzamentario que se ven realizando dende a Xunta de Galicia en ES.

Neste senso, e como apuntabamos na edición do ano pasado, sería conveniente avaliar ata que punto a Lei 9/2017, de 8 de novembro, de Contratos do sector público, pode supoñer unha nova fórmula para o fomento e posta en marcha das políticas públicas para as entidades de ES (Vérgez, 2019; Bastida, Vaquero e Olveira, 2019). A Lei establecen dúas medidas que poden ser grandes aliados para a compra pública responsable e que polo tanto esta recaian en entidades de ES: as cláusulas sociais e os contratos reservados. As cláusulas sociais permiten a administración licitante establecer criterios que melloren a execución do servizo dende unha óptica laboral, medio ambiental ou social. Por definición as entidades de ES terán unha maior capacidade para poder cumprir con estas normas e etiquetas⁵.

Finalmente, é moi relacionada coa recomendación anterior, a información estatística sobre ES é aínda algo escasa e carécese de datos para medir os resultados dos esforzos orzamentarios nacionais e rexionais, elemento fundamental para poder axustar as actuacións ás necesidades (Bastida, Vaquero e Olveira, 2019; Bastida, Vaquero e Cancelo, 2020).

12.7. Conclusións

Debemos ser conscientes da importante contribución da ES á sociedade, tanto en termos de creación de riqueza coma de emprego, así como da súa capacidade para crear un modelo de desenvolvemento económico e social sostible e equilibrado, centrado nas persoas e os beneficios para a comunidade. Con todo, e sen querer restarlle importancia ao traballo

⁵ Por exemplo, pódese incluír cláusulas sociais para a mellora da compra pública responsable e así realizar de xeito indirecto políticas de apoio á ES.

realizado na nosa Comunidade Autónoma, aínda queda un longo camiño por percorrer (Bastida, Vaquero e Cancelo, 2019, 2020).

Neste senso, requírese un esforzo particularmente importante, dende as diferentes administracións públicas con competencia no eido da ES, en todos os asuntos relacionados co empoderamento de ES, a súa visibilidade para a sociedade e o recoñecemento das oportunidades de mellora, que están moi presentes en todas as actividades que desenvolve a ES.

Sen dúbida, a gran adaptabilidade deste sector, que resistiu con éxito as últimas crises económicas, converte a ES nunha aposta de futuro, cara a un novo modelo que combine crecemento e sustentabilidade, na liña dos compromisos contraídos no cumprimento dos ODS. O anterior é incluso máis relevante se temos en conta os efectos económicos e sociais da pandemia da COVID-19. Só é preciso lembrar que a Lei Galega de ES incorpora como obxectivo explícito o fomento do emprendemento social e colectivo, destacando a capacidade da ES para xerar emprego de calidade, algo que vai a ser necesario nos próximos anos, pola delicada situación económica e social que teremos que vivir. En efecto, a ES foi un oasis de emprego durante a última recesión económica e é esperable que suceda o mesmo a curto e medio prazo.

Polo tanto, resulta necesario que as axendas políticas incluían a ES como una actuación prioritaria a desenvolver e que os orzamentos públicos recollan este interese, xa que os beneficios que xera son de todos coñecidos, especialmente cando a economía atravesamos unha situación delicada.

En consecuencia, xa que ES demostrou a súa resiliencia e afouteza fronte ás últimas crises, é necesario que os poderes públicos aposten por este tipo de actividades.

12.8. Bibliografía

- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e OLVEIRA, A. (2019). "Políticas públicas para o desenvolvemento da Economía Social e o asociacionismo", en CANCELO, M. e BOTANA, M.J. (Dir.) *Libro Branco da Economía Social en Galicia 2019*, Universidade de Santiago de Compostela-Centro de Estudios Cooperativos, Santiago de Compostela.
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e CANCELO, M. (2019). "La Ley de Economía Social de Galicia", en FAJARDO, G. E CHAVEZ, R. (Eds.) *La economía social en la Comunidad Valenciana: regulación y políticas públicas*, 43-52, CIRIEC-España.
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e CANCELO, M. (2020). "La contribución de la Ley de Economía Social al desarrollo territorial y a la mejora del empleo", *Revesco- Revista de estudios cooperativos*, 134, 1-20.
- CHAVES, R., CALVO, R., FAJARDO, G., MONZÓN, J.L. e VALDÉS, F. (2011). "La loi espagnole de l'économie sociale", *Revue internationale de l'économie sociale*, 321, 21-24.
- CHAVES, R. e CARDONA, M.C. (2008). *Políticas de fomento de la economía social: el caso de la Comunidad Autónoma de Andalucía*, 27 Congreso Internacional de CIRIEC sobre economía pública, Social y Cooperativa, Sevilla.

- CHAVES, R., e SAVALL, T. (2013). "La insuficiencia de las actuales políticas de fomento de cooperativas y sociedades laborales frente a la crisis en España", *REVESCO Revista de Estudios Cooperativos*, 113, 61–91.
- CHAVES, R., NAVARRO, A.M. e ARCAS, N. (2011). *Políticas públicas y desarrollo de la economía social. Especial atención al caso de la Región de Murcia*, III Congreso Internacional de Investigación en Economía Social de CIRIEC
- CHAVES, R. (2007). *La economía social en las políticas públicas en España*. CIRIEC España. Disponible en http://www. empleo. gob. es/es/sec_trabajo/autonomos/economia-soc/NoticiasDoc/NoticiasPortada/ES_politicas_publicas_2007. pdf.
- CHAVES, R, SAVALL, T. e MONZÓN, J.L. (2016). "La política presupuestaria de fomento de la economía social en un contexto de austeridad", *Presupuesto y Gasto Público*, 85, 89-106
- COMITÉ ECONÓMICO e SOCIAL (2017). *Evolución reciente de la Economía Social en Europa*. CIRIEC-International – Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative
- COMITÉ ECONÓMICO e SOCIAL (2018). *Buenas prácticas en las políticas públicas relativas a la economía social europea tras la crisis económica. Síntesis*, CIRIEC internacional.
- SOCIAL ECONOMY EUROPE (2018). *El futuro de las políticas europeas para la Economía Social. Hacia un plan de Acción*.
- FAJARDO, G. (2012). "El fomento de la Economía Social en la legislación española", *REVESCO-Revista de Estudios Cooperativos*, 107, 58-97.
- FERNÁNDEZ, J.; MARTÍN, S. e LEJARRIAGA, G. (2010). "Retos del trabajo autónomo para afrontar una crisis económico-financiera", *Revista Economistas*, 124, 99-113.
- FERREIRO, J., DEL VALLE, M. G. e GÓMEZ, C. (2012). "Similarities and differences in the composition of public expenditures in the European Union", *Journal of economic issues*, 46(3), 633-660.
- LEJARRIAGA, G. e MARTÍN, S. (2010). Las sociedades laborales en Monzón, J. L (Director) (2010), *La Economía Social en España en el año 2008*, CIRIEC-España, Valencia
- MONZÓN, J. L., CALVO, R., CHAVES, R., FAJARDO, G. e VALDÉS, F. (2009). *Informe para la elaboración de una Ley de fomento de la Economía Social*, CIRIEC -Ministerio de Trabajo e Inmigración
- VAQUERO, A. (2017). "Actuaciones fiscales en materia de emprendimiento: resultados y líneas de mejora", *Presupuesto y Gasto Público*, 88, 163-181.
- VAQUERO, A., BASTIDA, M^a e VÁZQUEZ, M.A. (2020). "Tax measures promoting cooperatives: a fiscal driver in the context of the Sustainable Development Agenda European", *European Research on Management and Business Economics* (in press).
- VÉRGEZ, J. C. (2019). "La proyección de la nueva Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del sector público, sobre el ámbito de la Economía social: un nuevo marco regulatorio para las entidades del tercer sector", *Revista Aranzadi Doctrinal*, (4), 6.
- XUNTA DE GALICIA (Varios anos). *Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia*

Normativa

ESPAÑA. Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre Réxime Fiscal das Cooperativas.

GALICIA. Decreto 225/2012, do 15 de novembro, de creación da Rede Eusumo para o fomento do cooperativismo e a economía social e a regulación do seu funcionamento

GALICIA. Lei 5/1998, do 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia.

ESPAÑA. Real Decreto 1044/1985, de 19 de xuño, polo que se regula o abono da prestación por desemprego na súa modalidade de pago único polo valor actual do seu importe, como medida de fomento do emprego.

GALICIA. Decreto 25/2001, do 18 de xaneiro, polo que se regula a organización e funcionamento do Consello Galego de Cooperativas.

GALICIA. Decreto 430/2001, de 18 de decembro, polo que se aproba o Regulamento do Rexistro de Cooperativas de Galicia.

GALICIA. Decreto 248/2004, do 14 de outubro, polo que se regulan os procedementos de conciliación e arbitraje cooperativa.

ESPAÑA. Resolución del 15 de marzo de 2018, de la Secretaría de Estado de Empleo, por la que se publica el Acuerdo del Consejo de Ministros de 29 de diciembre de 2017, por el que se aprueba la Estrategia Española de Economía Social 2017-2020.

13. A ECONOMÍA SOCIAL NA FORMACIÓN UNIVERSITARIA. UNHA EXPERIENCIA DE INNOVACIÓN DOCENTE EN APRENDIZAXE-SERVIZO

13.1. Introducción

A Economía Social (en diante, ES) é considerada na actualidade un dos alicerces do modelo social europeo e un dos principais motores da economía rexional. Na comunidade autónoma de Galicia está presente na práctica totalidade dos sectores económicos crecendo de maneira continua nos últimos anos e situándose como unha alternativa de traballo e emprendemento, tal e como se recolle nas distintas seccións deste informe.

Este capítulo amosa os resultados dun proxecto de innovación baseado na metodoloxía docente da Aprendizaxe-Servizo, que se desenvolveu no primeiro cuatrimestre do curso 2019-20 con alumnado de Administración e Dirección de Empresas (ADE) da Universidade de Santiago de Compostela.

O proxecto pretende, por unha banda, un achegamento a este modelo empresarial, tentando cubrir o espazo formativo ausente nos contidos curriculares da titulación referida. Por outra banda, preténdese dar a coñecer as particularidades que presentan as empresas de ES, particularmente desde as perspectivas financeira, de goberno e de igualdade, e poder artellar ao redor dela unha traxectoria profesional, visibilizando as competencias necesarias para que o alumnado se poida desenvolver laboralmente neste ámbito.

13.2. Antecedentes: o tratamento da ES nos estudos de Administración e Dirección de Empresas

No curso 2018-19 puxemos en marcha un proxecto de innovación docente na materia de Dirección Financeira II, correspondente ao 4º curso do grao de ADE, titulado "*A dimensión ética do financiamento na Economía Social*", que se centraba na dimensión financeira da ES. Na súa segunda edición, no curso 2019-20, o proxecto implantouse tamén na materia Fundamentos de Dirección de Empresas, de 1º curso, engadindo así o estudo da perspectiva de gobernanza e igualdade nas entidades de ES. Baixo o título: "*Unha perspectiva ética da empresa: a Economía Social desde as dimensións financeira, de gobernanza e igualdade*". Co proxecto tratamos de achegar ao estudantado á realidade deste sector, particularmente a súa dimensión financeira, de gobernanza e igualdade¹.

As razóns que nos levaron a deseñar este proxecto foron diversas, pero destacaríamos principalmente dúas xerais, e outras dúas relativas ás dimensións específicas traballadas nas materias nas que foi implantado o proxecto.

En primeiro lugar, a ES está cada vez máis presente na realidade económica de Galicia, ofrecendo crecentes beneficios á sociedade pola súa propia natureza. Dentro da ES engóbase o conxunto de actividades económicas e empresariais que, no ámbito privado, levan a cabo entidades que perseguen, o interese colectivo das persoas que a integran ou o interese xeral económico e social, ou ambos á vez. Así, as entidades de ES outorgan prioridade ao aspecto máis humano da súa operativa, fronte ao capital, aplican os beneficios obtidos en función do traballo achegado e dos servizos realizados polos seus membros, e promoven valores de solidariedade, cohesión, igualdade, inclusión social e independencia de organismos públicos². En esencia, estas entidades buscan combinar a eficiencia empresarial coa responsabilidade social de xeito tal que ambas as dimensións do seu desenvolvemento, a económica e a social, se impulsen entre si.

En segundo lugar, preocúpanos a escasa consideración da ES nos plans de estudo universitarios. Como xa comentamos, a importancia deste sector da economía é innegable, tanto a nivel social, polos principios e valores que fomenta, como a nivel económico, por contribuír á produción de bens e servizos e constituír unha ferramenta para a recuperación económica do noso país. Con todo, segue sendo un ámbito practicamente ausente no sistema educativo, en xeral, e no universitario, en particular.

Así pois, con este proxecto tratamos de paliar a reducida presenza da ES dentro dos plans de estudo formais de titulacións como ADE, na que os programas académicos están orientados ao funcionamento da economía de mercado, a competencia e as sociedades mercantís, co principio de maximización do valor económico no centro do ensino, tanto teórico

---

1 Estes proxectos foron aprobados, respectivamente, na III e IV *Convocatoria de proxectos de Innovación Educativa en ApS* da USC. Para máis detalle sobre os resultados da primeira edición véxase: Fernández, L. (2019). Sobre a segunda edición tamén pode verse un resumo en: <http://dirfin2.blogspot.com/p/proyecto-aps-finanzas-economia-social.html>. O meu agradecemento especial pola súa colaboración no proxecto as miñas colegas da universidade, a profesora María Bastida e a Ana Olveira; e a Antón Insua, de Coop-57, e Gonzalo Gesto, de Fiare Banca Ética.

2 Lei 5/2011, de 29 de marzo, de Economía Social. Boletín Oficial do Estado núm. 76, 5708 (2011).

como práctico. De feito, a nivel de grao, apenas se inclúen as formas xurídicas empresariais propias da ES, a non ser nalgunhas actividades extracurriculares que tratan especificamente esta temática. A nivel de posgrao, aínda que creceu o número de universidades que ofrecen programas relacionados coa ES, a oferta continúa sendo moi limitada e con amplas áreas de mellora. Nun estudo realizado por CEPES (2018) para o curso 2018-2019, das universidades españolas consultadas o 58% realiza algún tipo de curso sobre emprendemento e xestión de empresas de ES, identificándose só 115 accións formativas a nivel de posgrao e 3 a nivel de doutoramento.

En Galicia, a pesar do impacto que ten e o seu potencial, a ES tampouco ten unha presenza adecuada dentro da formación superior, e os axentes vinculados a ela non dispoñen de recursos suficientes para darse a coñecer de forma autónoma. Con este proxecto trátase de achegar ao estudiantado universitario a unha realidade presente na nosa contorna inmediata e que pode xerar oportunidades laborais para os futuros titulados nunha área que, a priori, posiblemente descoñecen e consecuentemente non figura nos seus plans futuros de entrada no mercado laboral e desenvolvemento profesional.

En terceiro lugar, centrándonos no ámbito financeiro, observamos que a problemática específica das empresas de ES tampouco ten un tratamento adecuado nos contidos do plan de estudos de ADE, a pesar de que son varias as materias deste ámbito recollidas no plan, como *Dirección Financeira II*, de 4º curso de ADE, unha das materias nas que se implantou o proxecto.

Neste sentido, unha das principais singularidades na posta en marcha de iniciativas empresariais no ámbito da ES refírese ás dificultades de acceso aos recursos do sistema financeiro tradicional. Estas iniciativas teñen moi difícil dar cumprimento aos requisitos esixidos pola banca para a concesión de financiamento, o que as leva mesmo a situacións de "exclusión financeira" (Comisión Europea, 2008). De acordo coa REAS (s.f.) o funcionamento do sector financeiro, orientado ao beneficio económico, falla en satisfacer as necesidades dos aforradores interesados en valores de solidariedade e equidade, e atribúese o poder de decisión sobre cales proxectos levan a cabo, posto que as decisións de investimento non son controladas polos aforradores. Por outra banda, a crise económica e financeira de 2008 contribuíu a agravar a situación, posto que tanto os criterios empresariais de eficiencia como as respostas reguladoras en termos de capitalización e solvencia levaron á concentración bancaria e a unha maior restrición do crédito (Sanchís, 2016).

Fronte a esta situación, xorde un sector dedicado a canalizar o aforro ás necesidades financeiras das entidades de ES, incluíndo obxectivos máis sociais e tratando así de responder a quen desexan que os seus aforros sexan utilizados en liña cos seus valores e principios. Tendo en conta a viabilidade dos proxectos e a transparencia no uso e a disposición dos fondos, esta modalidade de financiamento vai máis aló do logro de beneficios económicos, e trata de chegar a aquelas iniciativas que, sendo viables, non teñen cabida dentro do sistema financeiro tradicional, aínda que representan un alto beneficio colectivo e un valor engadido social de impacto. Estas alternativas financeiras integran o denominado sistema de *Finanzas Éticas e Solidarias* (en adiante, FES), o cal incorpora criterios sociais na avaliación

dos proxectos, así como aspectos máis próximos ás persoas, á contorna de influencia e ao coidado do medio ambiente. O interese por este sector foi medrando nos últimos anos ata o punto de adquirir un papel protagonista dentro da ES, como demostra o feito de que, en 2017 un 65% das 446 entidades participantes no proceso de Auditoría Social realizado pola Rede de Redes de Economía Alternativa e Solidaria (REAS, 2018) operaron con FES.

Por último, as empresas de ES mostran un comportamento diferencial en termos de gobernanza e implantación de medidas de conciliación e igualdade. Por iso, resulta interesante introducir dentro dos contidos dunha materia como *Fundamentos de Dirección de Empresas*, de 1º curso de ADE, o estudo destes aspectos, facilitando un achegamento á ES e un mellor coñecemento dos seus modelos organizativos e o seu funcionamento.

13.3. A metodoloxía Aprendizaxe-Servizo

Dadas as particularidades que presentan as entidades de ES, comentadas no apartado anterior, as metodoloxías de ensino-aprendizaxe tradicionais poden non resultar efectivas se temos en conta que o seu principal impacto a nivel global é valorado pola súa repercusión a nivel local ou rexional. Por iso analizamos metodoloxías docentes alternativas que se adecuasen mellor para lograr o obxectivo de aproximar o estudantado a ES, en xeral, e a súas vertentes financeira, por unha banda, e de gobernanza e igualdade, por outra.

A Aprendizaxe-Servizo, ou ApS, pódese definir como unha “práctica educativa innovadora, de carácter experiencial, que combina obxectivos de aprendizaxe con obxectivos de servizo á comunidade, coa intención de mellorar as realidades onde se realiza o servizo. Estudiantes, docentes e membros da comunidade aprenden e traballan xuntos para satisfacer necesidades comunitarias”(Aramburuzabala *et al*, 2015, p. 12). A ApS tamén se pode considerar como unha proposta educativa, como un enfoque de ensino-aprendizaxe ou como unha metodoloxía docente. En calquera destas formas atopamos na ApS un elemento común: a aplicación de coñecementos teóricos e prácticos a unha actividade que xera valor á sociedade no seu conxunto ou a un dos seus colectivos. Esta actividade ou *servizo* convértese nunha experiencia de aprendizaxe que, ao mesmo tempo, proporciona ao alumnado novos coñecementos, valores e desenvolvemento persoal.

Polo tanto, a ApS mostra certos trazos distintivos: a participación activa do alumnado, a atención a necesidades da comunidade como horizonte, a coordinación entre a instancia educativa e a comunidade, a xeración de responsabilidade cívica, a integración do servizo no currículo académico e a reflexión sobre a experiencia (Puig *et al*, 2007). Representa, por tanto, unha conexión entre a teoría e a práctica fundamental para o desenvolvemento dunha carreira profesional. Significa tamén a relación entre a Universidade, xeradora de coñecementos, e a comunidade, a quen serven eses coñecementos.

Diversos estudos mostran os efectos positivos da ApS no contexto universitario. Aramburuzabala *et al*. (2015, p. 12) o resumen de forma clara: “promove aprendizaxes significativas e o desenvolvemento de competencias profesionais en contextos complexos e reais,

mellora a motivación e facilita a aprendizaxe do alumnado a través da participación activa en experiencias de servizo, proporcionalles un tempo estruturado para reflexionar acerca da súa experiencia e a oportunidade de transferir habilidades e coñecementos a situacións reais, e aumenta a súa conciencia da xustiza social”.

Desde a creación da Rede Universitaria Española de Aprendizaxe-Servizo, ApS (ApS-U), en 2010, impulsouse en España esta proposta metodolóxica, xa que permitiu o encontro, intercambio e traballo conxunto de moitos docentes para a promoción, recoñecemento e mellora dos proxectos de ApS na universidade. Na base desta rede está a crenza de que é posible unha universidade que atopa o equilibrio entre o rigor científico e o compromiso social, entre a excelencia académica e a equidade, e precisamente, a ApS permite concretar a Responsabilidade Social Universitaria e materializar un modelo de universidade en permanente relación e comprometida coa sociedade da que forma parte (Rubio *et al*, 2013, p. 5). No ano 2015, a CRUE recoñecía a importancia da institucionalización da ApS como estratexia docente para a promoción de actividades sustentables, o que deu un enorme impulso ao uso desta metodoloxía nas universidades españolas.

A Universidade de Santiago de Compostela non se quedou á marxe desta tendencia, e a partir do curso 2016/2017 puxo en marcha un plan de actuación destinado a dar formación e impulsar proxectos de innovación educativa neste campo. Neste plan inclúe unha convocatoria anual de proxectos de innovación educativa en ApS, destinada ao deseño, implantación e recoñecemento de iniciativas innovadoras, como a que presentamos neste capítulo.

13.4. Deseño do proxecto

Todo proxecto de ApS terá que ser deseñado e estruturado de forma colaborativa entre responsables académicos (profesorado da/s materia/s na/s que se vai a implantar) e as entidades socias colaboradoras da comunidade na que se vai a desenvolver o servizo. Por iso, a preparación e deseño do proxecto é importante e esixe coordinación entre os distintos axentes que interveñen, tanto da parte académica como dos seus socios ou colaboradores externos.

1.1.1. Preparación previa

- a) **Esbozo da idea:** no noso caso, a idea xorde de contactos preliminares con representantes do sector durante a xornada de presentación do Foro pola Economía Social Galega que tivo lugar na Facultade de CC. Económicas e Empresariais en maio de 2018³, organizada polo Centro de Estudos Cooperativos (CECOOP) da USC.

---

3 Véxase <http://cegasal.com/el-foro-por-a-economia-social-galega-mostra-un-novo-modelo-de-empre-sa-a-os-estudiantes-de-economicas/>

A escasa presenza deste sector nos estudos universitarios e, consecuentemente, o escaso coñecemento dos titulados sobre as particularidades e modelos de negocio e xestión destas entidades, lévannos a detectar unha **necesidade social**: estas entidades requiren de apoio na súa xestión. Así, o noso proxecto parte da idea de que os estudantes poidan adquirir a formación precisa para apoiar ás entidades de ES e aproveitar ao mesmo tempo as oportunidades profesionais que ofrece o sector.

Dita necesidade acaba converténdose no reto sobre o que traballar, e a partir do cal definimos o **servizo a prestar á comunidade** (isto é, a acción ou tarefa a levar a cabo por parte dos estudantes para cubrir esa necesidade) e identificamos as **aprendizaxes logradas** a través do servizo (isto é, os coñecementos, habilidades, valores e actitudes que os estudantes poderán reforzar coa actividade realizada).

b) Relación con entidades sociais: Cos socios externos do proxecto, que se detallarán posteriormente, establecemos un marco de traballo a través da firma dun convenio. Estas entidades colaboraron co deseño final do proxecto, o que incluíu o distribución das tarefas e compromisos por cada parte para a implantación do mesmo.

c) Planificación do proxecto: Por último, definir os obxectivos concretos do proxecto e o alcance do mesmo, tanto en canto ao número de estudantes que poderían participar como de entidades de ES coas que estes realizarían o seu traballo. Así mesmo, definiuse o plan de acción para desenvolver o proxecto: a súa estrutura e calendarización das actividades, e se definiu o sistema de avaliación do traballo.

1.1.2. Materias implicadas e alumnado

O proxecto levouse a cabo en dúas materias do Grao de ADE durante o primeiro cuadrimestre do curso 2019-2020, concretamente:

- Dirección Financeira II (en adiante DFII), de 4º curso
- Fundamentos de Dirección de Empresas (en adiante FDE), de 1º curso

Ambas as dúas materias teñen carácter obrigatorio no plan de estudos de ADE, polo que o número de estudantes que cursan estas materias é moi elevado. Por iso, aínda que o proxecto impactou dalgunha forma na totalidade do alumnado (xa que todo o alumnado participou na primeira das tres fases nas que se desenvolve o proxecto, e que se describirán máis adiante), só un grupo menor, que denominamos *alumnado involucrado*, participou nas fases II e III, isto é, no proxecto completo (ver Táboa 13.1).

Táboa 13.1. Materias implicadas no proxecto e número de estudantes que participan

MATERIAS	Curso	Profesorado implicado	Total alumnado (só en Fase I)	Alumnado involucrado
Dirección Financeira II (DFII)	4º	Loreto Fernández (coordinadora)	103	36
Fundamentos de Dirección de Empresas (FDE)	1º	María Bastida	105	29

1.1.3. Entidades colaboradoras e entidades beneficiarias do servizo

Son varias as entidades do contexto da ES que participan neste proxecto. Debemos distinguir neste sentido dous grupos. Por unha banda, están as *entidades colaboradoras*, coas que a USC –a través do CECOOP- asinou un convenio para desenvolver o proxecto. Estas entidades colaboran no deseño do mesmo, participan nas xornadas e seminarios previos ao desenvolvemento do traballo académico/servizo, facilitan os contactos coas *entidades beneficiarias* (as que reciben o servizo) e mesmo colaboran na avaliación dos traballos académicos realizados polos alumnos participantes. Estas entidades son:

- **EspazoCoop⁴:** Trátase dunha unión de cooperativas de carácter multi sectorial, que se inspira nos principios e valores cooperativos. Ten como obxectivo principal a defensa dos intereses das entidades socias e a divulgación, fomento e consolidación do cooperativismo. Ademais, é responsable da secretaría técnica de Coop57-GZ⁵, unha cooperativa de servizos financeiros, que participa de forma activa no desenvolvemento do proxecto na materia DFII.
- **Fundación Finanzas Éticas⁶.** Forma parte do Grupo Banca Ética⁷. Esta entidade leva a cabo entre as súas actividades, o fomento de circuítos financeiros alternativos ao sistema bancario tradicional, polo que ten un papel importante no achegamento destas fontes de recursos a proxectos de ES.

Como xa mencionamos, estas entidades tamén seleccionan ás 23 entidades beneficiarias do servizo, que na súa gran maioría son cooperativas. Concretamente, na materia DFII foron 18 entidades e en FDE 5. A relación de entidades móstrase no anexo.

1.1.4. Obxectivos do proxecto e alcance

Como obxectivo xeneral podemos dicir que este proxecto trata de achegar a realidade da ES ao alumnado de ADE. Dado que se desenvolve en dúas materias concretas que implican

4 <https://espazo.coop/é/>

5 <https://coop57.coop/>

6 <https://finanzaseticas.net/>

7 <https://www.fiarebancaetica.coop/>

un elevado número de estudantes, ese obxectivo xeral hase de matizar polo alcance ou número de estudantes aos que trata de impactar.

Por unha banda, á totalidade do alumnado das materias implicadas: ademais de darlles a coñecer a ES e o peso destas entidades na realidade económica de Galicia, búscase que todos os estudantes melloren os seus coñecementos sobre a dimensión específica traballada en cada materia:

- A financeira, posto que son entidades que con frecuencia non teñen acceso ao sistema tradicional de financiamento e poden verse abocadas á exclusión financeira.
- A gobernanza, posto que se trata de entidades que con frecuencia non contan cunha xestión profesionalizada, o que ameaza a supervivencia das empresas, e ao mesmo tempo, mostran un comportamento diferencial en canto á implantación de medidas de conciliación e igualdade.

Doutra banda, o proxecto presenta unha parte práctica ou experimental (o servizo prestado que constitúe a base do traballo académico) que, polas súas características non pode ser desenvolvido por un número elevado de estudantes. Así, só o alumnado de dous grupos interactivos de cada materia realiza este traballo, ao que denominados alumnado involucrado.

1.1.5. Implantación do proxecto: Plan de acción

O proxecto estrutúrase en tres fases, cada unha das cales tiña os seus propios obxectivos, estaba dirixida a todo ou parte do alumnado, e incluían diversas actividades, tal e como se detalla a continuación.

FASE I. Xornada de achegamento a ES

levarán a cabo dúas xornadas, unha por cada materia, nas que participaron representantes das entidades colaboradoras. Cada unha das xornadas tivo dous partes co seguinte formato:

- Parte xeral: O seu obxectivo é dar a coñecer o valor da ES como fórmula de emprendemento, en particular, o cooperativismo. Contaba coa participación de representantes de Espazocoop, unha das entidades colaboradoras.
- Parte específica: Diferente segundo a materia.
  - Na materia DFII céntrase nas fórmulas de financiamento alternativas á banca tradicional e o seu valor para por en marcha iniciativas de ES. Contamos coa participación de representantes de entidades de Finanzas Éticas e Solidarias que operan en Galicia.
  - Na materia FDE céntrase no funcionamento das entidades de ES desde unha perspectiva de gobernanza e xénero.

Para ter unha medida do logro dos obxectivos desta fase e avaliar a aprendizaxe adquirida sobre ES, realizouse previamente un test en liña ao alumnado, e ao finalizar o proxecto repetiuse ao alumnado involucrado.

FASE II. Seminarios prácticos

- Na materia DFII realizáronse dúas actividades.
  - Na primeira, representantes de Espazocoop e responsables da asistencia técnica de Coop57-GZ e de Fiare Banca Ética explicaron a metodoloxía empregada na avaliación de proxectos, que ten en conta tanto criterios económicos como de impacto social. Trátase da metodoloxía que posteriormente deberían aplicar os alumnos nos traballos desenvolvidos na fase III.
  - Na segunda, expúxose un caso real de financiamento dunha entidade de ES. Concretamente, foi analizado o caso da cooperativa de traballo asociado cultural Numax, Sociedade Cooperativa Galega, para o que contamos cun dos promotores e fundadores da empresa.
- Na materia FDE celebrouse unha sesión na que se presentaron os organigramas funcionais e societarios de pequenas cooperativas e a interrelación entre ambos. Do mesmo xeito que no caso anterior, o obxectivo do seminario foi expor a metodoloxía que posteriormente os alumnos aplicarían nos seus traballos.

FASE III. Traballo académico / servizo prestado

- Na materia DF II o alumnado traballou directamente cunha das 18 empresas de ES seleccionadas polas entidades colaboradoras. O traballo incluía unha entrevista persoal con socios ou responsables da xestión das entidades, que lles proporcionaron a información necesaria para elaborar un diagnóstico da súa situación económico-financieira, a partir do que facer propostas tanto de mellora tanto do seu actual plan financeiro como dunha posible estratexia fronte ao seu futuro desenvolvemento.
- Na materia FDE traballouse con 5 empresas de ES. O estudo a realizar pretendía identificar o proceso de toma de decisións e gobernanza propio destas empresas, facendo propostas de mellora no marco da democracia interna. Así mesmo, o alumnado debía identificar unha serie de boas prácticas que se poidan incluír nos plans de igualdade de pequenas cooperativas, necesarios para poder acceder á contratación pública.

O traballo do alumnado pode servir ás empresas como punto de partida para o desenvolvemento de estratexias innovadoras e de cambio, que impliquen a solicitude de recursos financeiros, a revisión do proceso de toma de decisións ou a implantación de plans de igualdade, polo que ofrecen o servizo proposto no plan de acción.

1.1.6. Materialización do traballo e valoración académica

A tarefa encargada ao alumnado involucrado no proxecto culminou na elaboración dun traballo centrado, como xa foi mencionado, no ámbito financeiro (no caso de DFII) ou de gobernanza e políticas de igualdade (no caso de FDE). Os traballos, que foron desenvolvidos en grupos de 2 a 5 alumnos, foron entregados a través de dous soportes:

- Un documento entregable: O informe cos resultados do seu estudo mostra, desde o punto de vista académico, o resultado da aprendizaxe dos coñecementos expostos na materia, particularmente, nos seminarios organizados *ad hoc*.
- Un vídeo no que os alumnos expoñer os resultados do caso traballado: de forma que poidan ser avaliadas as competencias transversais propostas no proxecto, como a capacidade de comunicación oral.

A participación en todas as actividades expostas e a valoración do traballo realizado (ambos soportes) supuxo o 20% na cualificación final da materia DF II e o 15% no caso de FDE.

1.1.7. Actividades complementarias

O proxecto finalizou coa presentación dos seus resultados globais nunha xornada na que participaron alumnos e docentes, entidades colaboradoras e empresas beneficiarias do servizo e que se celebrou no mes de febreiro de 2020 no marco da Semana Universitaria da Economía Social.

Tamén no marco do proxecto organizouse a presentación do 2º Informe sobre “Finanzas Éticas e Sustentables en Europa”, realizado pola Fundación Finanzas Éticas.

1.1.8. Competencias traballadas e avaliación do traballo

Dentro das competencias básicas, xerais e específicas da materia inclúense aspectos traballados neste proxecto, así como competencias transversais. En particular:

- ▣ Coa elaboración do informe escrito valórase a súa capacidade de reunir e interpretar datos relevantes para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social. Isto inclúe:
  - Capacidade de planificación
  - Tratamento da información e análise de datos
  - Comunicación escrita

- ❑ Coa elaboración do vídeo de presentación dos resultados do seu traballo valórase a súa capacidade de transmitir información, ideas, problemas e solucións a un público tanto especializado como non especializado. Isto inclúe:
  - Comunicación oral
  - Creatividade e innovación
- ❑ En xeral, coa participación en todas as accións do proxecto, preténdese transmitir ao alumnado a importancia de abordar o desempeño da actividade profesional cun sentido ético, en equipo, e desde o respecto e promoción dos dereitos fundamentais, a igualdade entre as persoas e o respecto ao medio ambiente. Isto inclúe:
  - Traballo en equipo e fomento das relacións interpersonais
  - Comprensión do sentido ético da actividade empresarial
  - Sensibilidade cara a problemas sociais e medioambientais

13.5. Resultados do proxecto e avaliación polo estudiantado

Neste apartado centrámonos nos resultados obtidos co proxecto na materia DF II. Para identificar o grao de consecución dos obxectivos propostos, nesta materia realizouse un cuestionario antes da súa posta en marcha (pre-test), que estaba dirixido a todo o alumnado da materia (que participaron na fase 1), e ao finalizar o proxecto realizouse un segundo cuestionario (post-test) dirixido especificamente ao alumnado involucrados nas fases 2 e 3 do proxecto. Ámbalas dúas ferramentas elaboráronse en formato en liña.

Co pre-test pretendíase identificar o grao de coñecemento xeral do alumnado no ámbito da ES e do sistema de FES. Co post-test tiñamos un dobre obxectivo: por unha banda, identificar a posible mellora nos seus coñecementos sobre a temática, e por outro, coñecer a valoración outorgada polo alumnado participante ás actividades realizadas no marco do proxecto, e o papel que consideran que debe ter na súa formación.

De xeito xeral, o alumnado valorou entre 0 e 4 o seu grao de coñecemento sobre ES e FES. Na **Táboa 13.2** se amosan os resultados obtidos. Obsérvase que o noso primeiro obxectivo foi logrado⁸. A súa percepción sobre o seu coñecemento da ES practicamente duplícase tras participar no proxecto, e no caso de FES, ao partir dun grao de coñecemento menor, mostra un avance moito maior.

Táboa 13.2. Grao de coñecemento sobre ES e FES (de 0=nulo a 4= alto grao de coñecemento)

	PRE-TEST (61 respostas)	POST-TEST (32 respostas)	% mellora
Economía Social (ES)	1,36	2,65	94,4 %
Finanzas Éticas e Solidarias (FES)	0,80	2,58	221,3 %

⁸ Resultado que se ha de tomar con precaución xa que tal e como se indicou, o cuestionario realizado ao finalizar o proxecto só foi respondido polo alumnado participante en todas as fases, que constitúe unha mostra inferior á do primeiro cuestionario.

No test previo ao proxecto preguntámoslles tamén polo seu grao de compromiso sobre cuestións de tipo social e ambiental (valorado na mesma escala). Resulta significativo comprobar que este compromiso toma un valor medio de 2,8, o que nos levou a concluír que a temática do proxecto sería, a priori, acollida con interese polo alumnado.

▪ **Grao de coñecemento sobre ES**

Para afondar neste grao de coñecemento formuláronse algunhas preguntas adicionais. Ao pedirles que definisen ES unha ampla maioría relaciona con actividades de carácter social, ambiental e de mellora da calidade de vida, do benestar social, etc., pero nalgúns casos asóciase con entidades sen fins de lucro, dedicadas a actividades de tipo solidario e altruísta. Ao preguntarlles se coñecen algunha empresa de ES, o 58% non puideron identificar ningunha, e entre os que citan polo menos unha entidade (o 30%), a metade deles citan as mesmas cooperativas: Coren, Feiraco e Eroski.

En relación ás formas xurídicas que poden adoptar as entidades (Táboa 3), mentres que todos ou practicamente todos os alumnos coñecen a Sociedade Anónima e a Sociedade Limitada, cando nos referimos ás formas propias da ES, solo as Cooperativas, as Asociacións, ONGs e as Fundacións son coñecidas por máis do 90% dos alumnos. Aínda chama máis a atención a baixa porcentaxe de alumnos que identifican estas formas xurídicas co sector da ES. Só no caso das ONGs e das Empresas de Inserción Social esta porcentaxe é do 40 e do 45%, respectivamente; nos demais casos aínda é menor.

Táboa 13.3. Coñecemento de formas xurídicas (% alumnado)

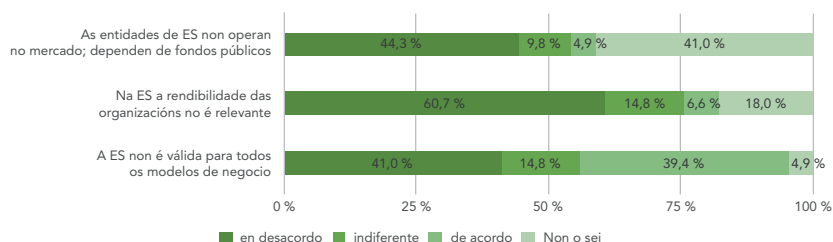
	COÑECEN A FORMA XURÍDICA (%)	A IDENTIFICAN CON ES (%)
Sociedade anónima	100,0 %	3,2 %
Sociedade limitada	98,4 %	3,2 %
ECONOMÍA SOCIAL:		
Sociedade cooperativa	96,7 %	22,6 %
Asociación	95,2 %	32,3 %
ONG	95,2 %	38,7 %
Fundación	91,9 %	35,5 %
Sociedade laboral	83,9 %	22,6 %
Empresa de inserción social	77,4 %	45,2 %
Comunidade de montes	59,7 %	14,5 %
Confraría de pescadores	56,5 %	21,0 %

Mutualidade	51,6%	27,4%
Centro Especial de Emprego	50,0%	27,4%
Cooperativa de crédito	50,0%	12,9%
Comunidade de bens	46,8%	9,7%
Sociedade agraria de transformación	37,1%	12,9%

Engadimos tres cuestións máis acerca da ES, para que os alumnos respondesen se estaban de acordo ou non con certas afirmacións (ver Figura 13.1). En primeiro lugar, se consideran que calquera modelo de negocio pode desenvolverse dentro da ES. Só un 41% mostran o seu desacordo á afirmación “A ES non é válida para todos os modelos de negocio”, polo que aínda son máis da metade os que pensan que a ES límitase a determinado tipo de empresa.

En segundo lugar, á afirmación “Na ES a rendibilidade das organizacións non é relevante”, máis do 60% non está de acordo, pero chama a atención que un 18% non sabe como situarse ante a afirmación. Por último, chama tamén a atención que un 41% dos estudantes non saiba como situarse ante a afirmación “As entidades de ES non operan no mercado; dependen de fondos públicos”.

Gráfico 13.1. Coñecemento de aspectos relativos a ES (% alumnado)

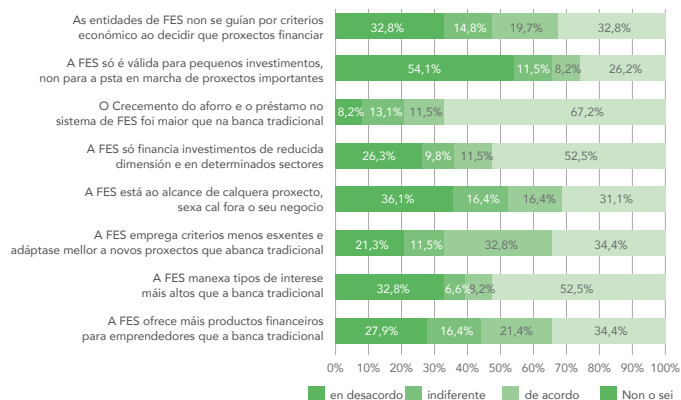

▪ Grao de coñecemento do sistema de FES

Tamén se lles pediu que definisen o que entenden por FES, e citasen algunha entidade que ofrezca este tipo de financiamento. De acordo co baixo grao de coñecemento mostrado, só o 41% dos alumnos deron unha definición máis ou menos exacta do termo, e só un 15% puido citar algunha entidade que pertenza a este sistema financeiro.

Respecto das características das FES e a súa comparativa co financiamento ofrecido pola banca tradicional, a Figura 2 mostra os resultados obtidos para as diversas cuestións que foron propostas. Aínda que se pode facer unha lectura máis polo miúdo dos resultados, só destacaremos o elevado nivel de descoñecemento xeral sobre todas as cuestións en xeral, un descoñecemento que nalgúns casos é manifestado por máis da metade do noso alumnado.

Gráfico 13.2. Coñecemento de aspectos relativos ao sistema de FES (% alumnado)

▪ Aprendizaxes tras participar no proxecto sobre FES

No post-test tratamos de analizar máis polo miúdo as súas aprendizaxes respecto deste sistema de financiamento, polo que lles pedimos que indicasen algún aspecto que poida considerarse unha vantaxe das FES fronte á banca tradicional e algún que constituía unha desvantaxe. Todo o alumnado sinalaron polo menos un aspecto de cada categoría. Os sinalados con maior frecuencia, resumidos na Táboa 4, mostran que tras participar no proxecto o seu coñecemento sobre FES mellorou considerablemente se temos en conta o escaso nivel que mostraban o alumnado ao comezo do curso.

Táboa 13.4. Algunhas vantaxes e desvantaxes do sistema de FES fronte á banca tradicional sinalados polo alumnado participante no proxecto

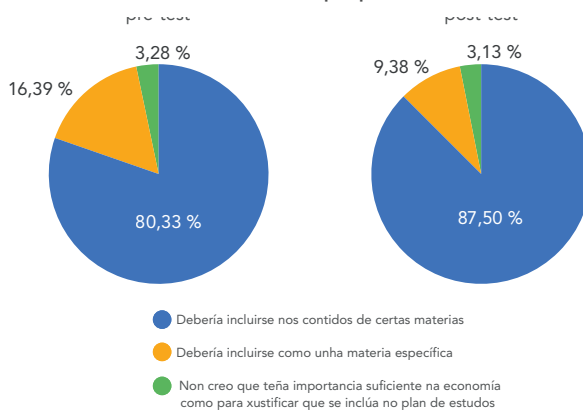
Vantaxes das FES fronte á banca tradicional:	Desvantaxes das FES fronte á banca tradicional:
Sinxeleza na tramitación das operacións (particularmente se o importe do financiamento non é moi elevado)	Descoñecemento xeral da súa existencia
Os valores que transmite de solidariedade, o apoio á economía local e sectores esquecidos	Ofrece rendibilidade máis baixas nos depósitos que a banca tradicional
Posibilidades de financiamento para entidades e persoas que ofrezan poucas garantías para obter financiamento das entidades bancarias tradicionais	Menor regulación
Os clientes son empresas socialmente responsables, criterio que prima sobre o económico	Produtos financeiros algo máis caros
Transparencia cara aos seus socios, comportamento ético, beneficio cara á sociedade ...	Tense un maior risco en xeral ao ser unha actividade orientada ao beneficio social e non tanto ao económico
O financiamento adaptación máis ás condicións das necesidades financeiras dos clientes (prazos de pagamento e intereses máis flexibles)	Limitacións na contía dos créditos; polo que a súa capacidade para financiar grandes proxectos é restrinxida
O financiamento non require de avais tradicionais	Non ofrecen créditos ao consumo
A empresa que presta o seu diñeiro sabe en que se utiliza ou que empresas se están financiando con el.	Inexistencia de oficinas
Invisten en proxectos que melloran algún aspecto da sociedade.	Carecer dunha rede de caixeiros automáticos propios.

Vantaxes das FES fronte á banca tradicional:	Desvantaxes das FES fronte á banca tradicional:
Maiores facilidades á hora de obter financiamento ou renegociar un préstamo (flexibilidade)	
O sistema de FES mostra unha menor taxa de morosidade.	
O contacto cos clientes é máis cercano	

▪ Interese académico da ES

Para coñecer a importancia que conceden á ES a nivel académico, indagamos tamén a opinión do alumnado sobre que tratamento cren que debería ter no plan de estudos de ADE. Esta cuestión foi proposta nos dous cuestionarios para comprobar se tras a participación o proxecto esta opinión víase reforzada. Como se observa na Figura 3, a pesar de que antes de pór en marcha o proxecto o seu coñecementos sobre ES non son moi elevados, no pre-test o 80% dos alumnos manifestan que polo menos debería incluírse nos contidos de certas materias na súa titulación, porcentaxe que aumenta no post-test, isto é, entre os que participan no proxecto. A eles súmanse os que pensan que debería ser obxecto dunha materia específica, o que supón que a práctica totalidade do estudantado está de acordo con que a ES debe incorporarse na súa formación.

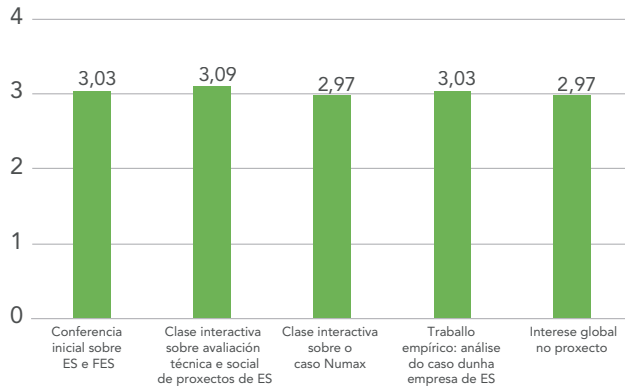
Gráfico 13.1. Interese académico da ES por parte do alumnado involucrado

▪ Valoración das actividades realizadas no marco do proxecto e competencias desenvolvidas

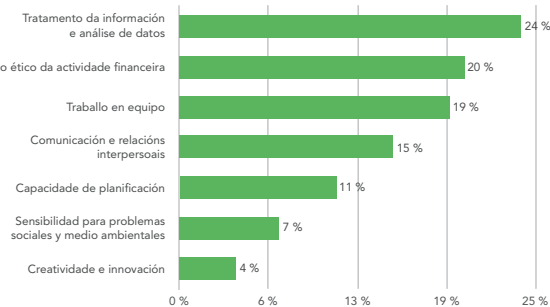
No post-test pedimos ao alumnado involucrado no proxecto unha valoración (entre 0 e 4 puntos) sobre o seu grao de satisfacción coas actividades realizadas no marco do proxecto. Como se aprecia na Figura 4, as opinións foron significativamente positivas (valores ao redor de 3 puntos en todas as actividades propostas, así como na valoración global).

Gráfico 13.4. Valoración media das actividades realizadas na materia DF II (entre 0-mínimo e 4-máximo interese)

En canto ás competencias transversais desenvolvidas ou melloradas tras a participación no proxecto, as máis destacadas polo alumnado involucrados no proxecto móstranse na Figura 5. Resulta significativo que a segunda competencia máis citada sexa o sentido ético da actividade financeira, o que nos permite concluír que o alumnado valorou a súa aprendizaxe en relación aos valores que definen a ES e as FES, valores que son levados aos distintos ámbitos e funcións empresariais.

Gráfico 13.5. Competencias transversais desenvolvidas (post-test)

13.6. Conclusións

É unha realidade evidente que a ES está a xogar un papel primordial como modelo de fomento de proxectos empresariais, e que o seu peso na economía convérteo nun sector de crecentes oportunidades para o desenvolvemento profesional dos futuros titulados universitarios. Con todo, a ES sofre un déficit xeral de atención na formación superior, e particularmente nos estudos de ADE nos que se forman os futuros líderes, xerentes e profesionais

en xeral do sector empresarial. Pero existen alternativas viables que permiten introducir a temática na súa formación, como seminarios, actividades complementarias á docencia, ou proxectos específicos desenvolvidos dentro dos contidos das materias que configuran o plan de estudos.

Un proxecto como o que aquí foi presentado permite paliar dalgunha forma a escasa consideración co que no sistema universitario galego conta unha forma de facer economía no que as persoas se sitúan no centro da toma de decisións, se sustenta en valores como o beneficio social da comunidade, o coidado do medio ambiente e onde o fin social está por diante das consideracións estritamente económicas.

Adicionalmente, a metodoloxía empregada, a Aprendizaxe-Servizo, permite un achegamento á realidade da ES que transcende as aulas. O alumnado ten un contacto directo coas entidades que participan e presentas as súas necesidades. Estas, á súa vez, son resoltas polos primeiros valéndose dos coñecementos adquiridos na materia favorecendo que este servizo cumpra unha dobre función: a de traballo académico pola que será avaliados e a de axudar as entidades colaboradoras. Todo o proxecto, o seu deseño, as actividades desenvolvidas e a avaliación do traballo conta coa experiencia profesional das entidades colaboradoras, que son á súa vez parte da ES de Galicia.

O proxecto resulta interesante pola utilidade que manifesta ás partes implicadas directamente -tanto á académica como á profesional- e por tratarse dunha experiencia de interese global para o sistema educativo e para a sociedade en xeral, debido aos beneficios que reporta a expansión dos principios da ES. Destacar tamén que se fomenta non só o emprendemento e o crecemento económico, senón tamén a dimensión social da actividade empresarial, fundamento básico do desenvolvemento profesional.

13.7. Bibliografía

- ARAMBURUZABALA, P.; OPAZO, H. e GARCÍA-GUTIÉRREZ, J. (eds.) (2015). A institucionalización da Aprendizaxe-Servizo na Universidade. En: *A Aprendizaxe-Servizo nas universidades. Da iniciativa individual ao apoio institucional*. Publicado pola UNED. Recuperado de: http://e-spacio.uned.es/fez/eserv/bibliuned:EditorialUNED-aa-EDU-Jgarcia-0001/Garcia_Gutierrez_Juan_aprendizajeservicio.pdf
- COMISIÓN EUROPEA (2008) *Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion*. Bruxelas: Dirección Xeral para o Emprego, Asuntos Sociais e Igualdade de Oportunidades.
- CEPES, Confederación Empresarial Española da Economía Social (s.f.). *Que é a Economía Social?*. Recuperado de: https://www.cepes.es/social/econ_social_que_es#
- CEPES, Confederación Empresarial Española da Economía Social (2018). *A Economía Social na formación universitaria de posgrao*. Recuperado de: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.cepes.es/files/publicaciones/111.pdf>

- FERNÁNDEZ, L. (2019): "A dimensión ética e solidaria do financiamento na economía social. Unha experiencia docente baseada na metodoloxía ApS". En: A. Díaz-Román & A. Carneiro-Barreira (Comps.) *FECIES 2019* (pp. 102-108). Asociación Española de Psicología Conductual. ISBN: 978-84-09-19787-3.
- PUIG, J. M., BATLLE, R., BOSCH, C. e PAUS, J. (2007). *Aprendizaxe servizo. Educar para a cidadanía*. Barcelona: Octaedro.
- REAS, Rede de Redes de Economía Alternativa e Solidaria (s.f.). *Finanzas éticas*. Recuperado de: https://www.economiasolidaria.org/finanzas_eticas
- REAS, Rede de Redes de Economía Alternativa e Solidaria (2018). *A Economía Solidaria insignia o corazón*. Recuperado de: <https://www.economiasolidaria.org/reas-rede-de-redes-de-economia-alternativa-e-solidaria/noticias/a-economia-solidaria-ensena-o>
- RUBIO, L.; PRATS, E. e GÓMEZ, L. (coord.) (2013). *Universidade e sociedade. Experiencias de Aprendizaxe servizo na universidade*. Barcelona. Universitat de Barcelona (Institut de Ciències de l'Educación). Recuperado de: <http://angellsull.es/sostenibilidad/wp-content/uploads/2013/04/TEXTO-PROXECTOS-ApS-UNIVERSIDADE.pdf>
- SANCHÍS, J. R. (2016). A revolución das finanzas éticas e solidarias. *Oikonomics: revista de economía, empresa e sociedade*, (6), 28-34.

ANEXO. Relación de empresas beneficiarias do proxecto⁹

Imaxe	Nome e Sector	Localización	Data constitución	Nº de Socios
	Abeiro Social, S. Coop. Galega Servizos sociais, Formación	Santiago	2004	7
	Artigo 14, S. Coop. Galega Servizos, asesoramento xurídico	Santiago	2016	3
	Asitecno, S. Coop. Galega Consultoría, Formación	Santiago	2003	4
	Bico de Grao, S. Coop. Galega Alimentación	Lugo	2014	3
	Cidadanía, S. Coop. Galega Servizos, Consultoría, Formación	Santiago	2000	6
	Coma Comunicación creativa, S. Coop. Galega , Servizos, TIC	A Coruña	2017	4
	Gálica, Consultoría e formación, S. Coop. Galega , Servizos, Consultoría, Formación	A Coruña	2016	3
	Maos Innovación Social, S. Coop. Galega Servizos, Xestión cultural, lecer	Santiago	2014	3
	Medatlántia, S. Coop. Galega Servizos, Consultoría	A Coruña	2015	3

⁹ Pódense ver as fichas con datos básicos destas entidades en: <https://espazo.coop/é/a-union/directorio/>

	Miraxe, S. Coop. Galega Actividades culturais, lecer	Santiago	2017	9
	Nova Aseconia, S. Coop. Galega Construción e reformas	Santiago	2011	5
	Panxea, Soc. Coop. Galega Comercio, Alimentación	Santiago	2010	60
	Raiados, S. Coop. Galega Madeira	Santiago	2015	3
	Rostos e Mais, S. Coop. Galega Servizos, Barbaría	Santiago	2016	3
	Seragro, S. Coop. Galega Servizos agropecuarios	Santiago	2001	28
	Solidariedade Internacional de Galicia Servizos, Formación, Voluntariado, Axuda humanitaria	A Coruña	1996	--
	Strelia Electrotecnia S. Coop. Galega Servizos, Consultoría, Mantemento e instalacións	Santiago	2013	4
	3C Calidade e control, S. Coop. Galega Servizos, Consultoría, Construción	A Coruña	2013	3
	Abeluria S. Coop. Galega Consultoría, Asesoramento	Santiago	2018	4
	NUMAX, S. Coop. Galega Audiovisual	Santiago	2013	12

 <p>Árbore cooperativa consumo consciente</p>	<p>Árbore consumo consciente S. Coop. Galega Alimentación, Comercio</p>	<p>Vigo</p>	<p>2001</p>	<p>335</p>
 <p>Cidadanía</p>	<p>Cidadanía rede de aplicacións sociais S. Coop. Galega Consultoría, asesoramento, Educación, formación</p>	<p>Santiago</p>	<p>2000</p>	<p>5</p>
 <p>Gaia ecocrianza</p>	<p>Gaia Ecocrianza, S. Coop. Galega Comercio, Consultoría, Formación</p>	<p>Santiago</p>	<p>2015</p>	<p>3</p>

14. RESUMO EXECUTIVO

A Economía Social está adquirindo unha presenza cada vez máis consolidada no panorama económico e político europeo, español e galego. Máis aló das cifras ou conclusións que imos a resumir, son, as súas características as que permiten priorizar ás persoas sobre o capital, crear empregos de calidade, con fórmulas de goberno democráticas, e todos os demais principios que se recollen, tanto na Lei galega como a española, e que fan que sexan entidades de interese para toda a sociedade, xa que conforman un modelo de desenvolvemento económico e empresarial máis sostible e máis igualitario.

Como datos máis relevantes destacar as **1.390 cooperativas** (56 máis que no 2018) e **1.478 sociedades laborais** activas (79 menos con relación ao ano anterior) a 31 de decembro de 2019 segundo o Rexistro da Xunta de Galicia.

Os **111 centros especiais de emprego** son 7 menos que no ano anterior, mentres que aumentan en dúas as **empresas de inserción**, sendo **12** no último ano. **63 confrarías**, **1.124 sociedades agrarias de transformación**, **3.200 comunidades de montes veciñais en man común**, e as **4 mutuas** completan o mapa da Economía Social en Galicia.

Nesta sección, preséntanse as principais conclusións obtidas, polos autores de cada capítulo deste informe, referido a evolución no ano 2019 dos indicadores dispoñibles sobre as distintas familias que compoñen a Economía Social en Galicia, pero tamén sobre a análise xurídica e fiscal, as políticas públicas e a experiencia de innovación docente desenvolvida no ámbito universitario e recollida neste traballo.

14.1. Cooperativas

- A 31 de decembro de 2018 hai **1.390 cooperativas** activas en Galicia. Isto supón unha mellora en relación coa creación rexistrada o ano precedente, xa que son 56 novas cooperativas en Galicia, o que supón un crecemento do 4,2%.
- As cooperativas galegas contribúen cun 4 % do total de cooperativas inscritas na seguridade social en España, unha cantidade inferior á que lle correspondería en proporción á súa participación no PIB, na poboación estatal e no conxunto de empresas do Estado.
- A distribución territorial das cooperativas persiste no devalar polarizado da actividade económica na comunidade galega. Así, case sete de cada dez novas cooperativas activas localízanse nas provincias atlánticas e obsérvase un incremento da importancia das cooperativas urbanas en detrimento das localizadas en áreas rurais.
- Máis do 74 % das cooperativas galegas rexistradas en 2019 o fan baixo a figura de traballo asociado
- Detéctase que existe unha ampla marxe de mellora na constitución e consolidación de cooperativas vinculadas a sectores estratéxicos da economía galega, como as cooperativas do mar e de explotación en común da terra. Igualmente, detéctase unha baixa incidencia dos procesos de consolidación de cooperativas, en concreto, a creación de cooperativas de segundo grao.
- No que se refire a o número de persoas socias, destaca o volume de socios fundadores nas cooperativas de vivenda. A análise dos datos nas cooperativas que presentan desagregación por sexo do número de socios revela que a presenza feminina acadou o 37 %, unha participación similar á do ano precedente e recollida no Libro Branco da ES en Galicia.
- As cooperativas vencelladas ao sector servizos presentan un notable incremento dende 2016.
- Finalmente, destaca a concentración de actividade das cooperativas en torno a tres actividades: construción; actividades profesionais, científicas e técnicas, e comercio

14.2. Sociedades Laborais

- A 31 de decembro de 2019, segundo consta no Rexistro da Xunta de Galicia, había **1.478 sociedades laborais** na nosa comunidade, a maioría nas provincias de Pontevedra (568) e A Coruña (498).
- A maioría exercen a súa actividade nos servizos (68,3%), seguida pola industria (17,5%), construción (12,3%) e agricultura (1,9%).
- A súa antigüidade media é de 15,6 anos (aínda que as que operan na industria acadan os 17,3). As sociedades con máis idade as atopamos en Lugo, sobre todo na industria (21 anos) e na agricultura (18,1 anos).

- Para facer unha comparativa co conxunto do Estado, temos que acudir aos datos proporcionados polo Ministerio, que recolle as que están inscritas na Seguridade Social e que nos mostran que as sociedades laborais galegas representan o 5,4% das españolas, e a mesma tendencia á baixa (cunha caída de entorno ó 6% en ambos casos, neste último ano).
- En termos de emprego, usando a mesma fonte, pódese observar que, no último ano, perdéronse 312 empregos nestas sociedades en Galicia, -12%, caída superior á media española (-5,6%), o que fai que o peso galego con relación ao número de traballadores/as sexa menor que en canto a entidades (3,8%).
- A presenza das mulleres na estrutura societaria acadou o 50% no ano 2019 na categoría de socios capitalistas e o 41,8% nos traballadores, sendo ambas porcentaxes superiores ás da media española (48,9% e 37,4%).
- No ano 2019 constituíronse 33 novas sociedades laborais, 29 no sector servizos e 2 tanto na construción como na industria. Non se constituíu ningunha nova no sector da agricultura.
- Nese mesmo ano, déronse de baixa 112 empresas: 75 nos servizos, 17 na industria, 16 na construción e 4 na agricultura. Por provincias, e A Coruña a que perde máis empresas, 61, fronte as 33 de Pontevedra, 10 de Ourense e 8 de Lugo.

14.3. Empresas de Inserción

- En decembro de 2019, había **12 empresas de inserción activas** e rexistradas na Xunta de Galicia. As dúas máis novas rexistráronse este ano, pero catro delas o fixeron no 2010 ou antes. Todas teñen a forma xurídica de sociedade limitada.
- Por sectores: 9 delas clasifícanse nos servizos, 1 no sector primario, 1 na industria e outra na construción. Por provincias, a maioría, 7, teñen a sede na provincia de A Coruña, 3 en Pontevedra e 2 en Lugo.
- Obsérvase desde o 2014 unha diminución da facturación por traballador, cun certo repunte no 2018, aínda que supera todos os anos do período os 28.000 euros e mesmo chega a superar os 45.000 no 2014.
- A pesar do anterior, obsérvase un incremento importante no número de empregados, que chegan aos 55 no 2018 (aínda que hai que ter en conta que este ano se contabilizan máis empresas).
- Segundo os datos dispoñibles, no 2018, nas seis EIL que forman parte da AEIGA, o número de traballadores na modalidade de inserción (48) era maior que o dos que non estaban nesa condición (40). Predominaban os homes nas dúas modalidades (o 73,9% do total son homes).
- As axudas da Consellería de Emprego e Igualdade para fomentar a creación e o mantemento destas empresas aumentaron desde os 380.000 euros do 2019 aos 400.000 para o 2020 (no ano 2015 eran 210.000).

- As empresas de inserción supoñen unha importante aportación para a cohesión social ao facilitar a integración no mercado laboral de persoas en exclusión. Pero, ademais, supoñen un retorno económico para as AAPP, fundamentalmente vía impostos, e un aforro para as mesmas, dado que unha parte importante das persoas traballadoras en inserción deixan de percibir a renda de integración social (Risga). Nos datos dispoñibles para as empresas da AEIGA, a suma do retorno económico e do aforro para as AAPP supera as axudas públicas recibidas por estas empresas, sendo no ano 2018 o aforro para as AAPP de 97.626 euros.

14.4. Centros Especiais de Emprego

- Os CEE poden ser de carácter público ou privado, con ou sen ánimo de lucro. Segundo os datos do Rexistro de CEE da Xunta de Galicia correspondentes ao ano 2019 existían un total de **111 CEE, 57 pertencentes á Economía Social** e 54 pertencentes á economía capitalista, adoptando na súa maioría a forma xurídica de Sociedade Limitada.
- O maior número de CEE atópanse localizados na provincia da Coruña (68), seguida de Pontevedra (28), Lugo (11) e Ourense (4).
- En canto aos sectores de actividade, podemos afirmar que máis da metade corresponden ao sector servizos (61), e logo destacan o comercio (18), a industria (17) e o transporte (12).
- En canto ao emprego, as persoas con discapacidade (PCD) teñen unha menor presenza no mercado laboral, con 29,9% de activos fronte ao 77% de activos para as persoas sen discapacidade.
- Os contratos específicos, nos CEE, a persoas con discapacidade aumentaron de forma significativa nos últimos anos tanto na comunidade galega como a nivel nacional. Segundo os datos do Servizo Público de Emprego Estatal (SEPE), dende o ano 2013 para Galicia, e o 2008 para España, máis do 50% dos contratos específicos a persoas con discapacidade realizáronse en CEE. A evolución é máis positiva no caso español cun 70,08 % no último ano, fronte ao 58,2% no caso galego.
- En relación ao tipo de contrato, os contratos temporais superan o 57% do total de contratos específicos realizados a persoas con discapacidade en Galicia en todos os anos considerados, chegando a alcanzar o 81% no ano 2014. Pola contra a situación a nivel nacional, a temporalidade é superior ao 63%, acadando o 84% no ano 2015. Pero esta situación empeora si falamos dos CEE. Así, para o caso galego, as cifras non baixan do 78,9% chegando ao 95,6% no ano 2011. No caso español as porcentaxes oscilan entre o 88,8% e o 96,4% (ano 2012).
- Os recursos financeiros dos CEE, do mesmo xeito que os do resto de empresas sociais, están formados por unha mestura de recursos propios e alleos, entre os cales os ingresos obtidos da actividade comercial representan unha parte significativa. A

estrutura porcentual dos recursos financeiros nos anos de estudo sinala un peso importante dos fondos propios nos CEE da ES (ao redor do 60%) fronte aos CEE da EC (de algo máis do 48% no último ano 2019). Nos tres anos de referencia a principal fonte de financiación dos CEE da economía social foi o patrimonio neto (64,3%, 61,1% e 63,3% respectivamente). Pola contra, o pasivo ten dita función no caso dos CEE de EC nos tres anos (50,3%, 54,7%, e 54,8%), adquirindo un maior peso o pasivo corrente (37,3%, 27,9% e 29,9%).

- Os CEE son produtores de mercado e polo tanto, máis do 50% dos seus ingresos proceden das súas vendas no mercado. Observamos que o peso da cifra de negocios é superior no caso dos CEE de economía capitalista, superando o 93% nos anos de estudo.
- O volume de ingresos dos CEE en Galicia aumentou de forma considerable desde o ano 2013 ao 2019, especialmente no caso dos centros da economía capitalista, aínda que con todo presentan cifras inferiores aos centros da economía social. O maior volume de ingresos débese sobre todo a un crecemento da cifra de negocio, pero tamén a outros ingresos de explotación.

14.5. Confrarías de pescadores

- En Galicia no ano 2019 había **63 confrarías de pescadores**, que representan o 31,8% do total das españolas (198), organizadas en 3 federacións e que conforman a Federación Galega de Confrarías de Pescadores. En Lugo atopamos 6 confrarías, 35 en A Coruña e 22 en Pontevedra.
- Con relación as afiliacións, neste último ano aumentaron no conxunto galego ata as 13.409 grazas ao aumento en Pontevedra (que pasou de 5.487 a 6.939) e a pesar dos descenso en A Coruña e Lugo. De esta forma o 51,8% das afiliacións están en Pontevedra, o 42,8% en Coruña e o 5,4% restante en Lugo.
- Como xa se sinalou no Libro Branco da Economía Social de Galicia, a maioría das afiliacións ás confrarías é de persoas traballadoras (67%), sendo maior o seu peso na provincia de Lugo (80%).
- No caso das empresas afiliadas, a maioría son persoas físicas (87,7%), aumentando con relación ao ano anterior.
- Se analizamos os datos de afiliacións por sexo, a maior representatividade da muller a atopamos no colectivo de persoas traballadoras, con 3.419 afiliacións representan o 26,6% do total. Por provincias hai grandes variacións, dende o 50,9% do peso das mulleres en Pontevedra ao 6% de Lugo, o que pode estar relacionado co diferente peso do marisqueo, sector onde as mulleres realizan maioritariamente a súa actividade.

- Por sector de actividade, nas provincias de A Coruña e Lugo as confrarías teñen a maior presenza no de pesca de baixura (46,5% das afiliacións), mentres que en Pontevedra, a maior porcentaxe a atopamos no marisqueo desde embarcación (38%).
- No ano 2019 en Galicia había un total de 3.777 permisos para o marisqueo, 49 menos que no ano 2015. Esta redución prodúcese nos marisqueos asinados as mulleres, que representan o 70% do total, e que pasaron dos 2.980 no ano 2015 aos 2.633 no ano 2019, polo tanto 347 permisos menos, mentres que no caso dos homes hai 298 máis.
- A distribución de permisos, por xénero, indica que as mulleres mariscadoras teñen unha idade media máis elevada ca dos homes, aínda que para eles, parece que se está a elevar a idade media tamén, o que se terá que ir analizando nos próximos anos.
- O total de pesca capturada nos portos de Galicia aumentou entre 2015 e 2018 a unha taxa de crecemento anual do 4,6%, pero sufriu un descenso importante no último ano, caendo un 8% entre 2017 e 2018. Pola súa parte, a venda nas lonxas caeu entre 2015 e 2019 en 22 mil toneladas, aínda que o seu valor de venda mantívose practicamente inalterado.

14.6. As Sociedades Agrarias de transformación

- En Galicia, en 2019, había **1.124 entidades** baixo esta forma societaria, onde participan 10.552 socios, cun capital social de 62,9 millóns de euros. Unhas cifras que permiten situar a Galicia como a sexta Comunidade Autónoma por número de SAT e a oitava por número de socios e capital social. Unhas cifras que poñen en valor a importancia deste tipo de entidades no sector primario galego.
- Este resultado era esperable. Como xa se sinalou, el peso do sector primario sobre os indicadores económicos e laborais en Galicia permiten xustificar esta conclusión, de forma parecida ao que sucede co resto de CCAA cun importante peso relativo do sector agrario, gandeiro e forestal, como son: Andalucía, Extremadura, Castela e León e Castela-A Mancha.
- En Galicia, son as provincias da Coruña e Lugo as que teñen un maior número de SAT, (552 e 317, respectivamente), algo similar obtense a partir do estudo do número de socios e o importe de capital social. Ademais, da análise efectuada pódese comprobar como Galicia presenta, en 2019, un reducido número medio de socios por SAT (9,4) en relación ao indicador a nivel nacional (24,9), aínda que a dotación media por socio en Galicia (5.960 euros) é superior ao resultado obtido a nivel nacional (3.370 euros).
- Sen dúbida toda esta información tennos que permitir reflexionar achega da relevancia desta figura para a transformación do sector agrario, gandeiro e forestal en Galicia, non son para mellorar a situación demográfica, económica e social do medio

rural na nosa Comunidade Autónoma, se non para acadar con éxito os ODS nos próximos anos.

14.7. As Comunidades e Mancomunidades de Montes Veciñais en Man Común

O monte en Galicia representa máis do 60% da superficie total, cunha estrutura de propiedades singular xa que preto de **700.000 hectáreas** de territorio galego (case o 25%) corresponde a montes veciñais de man común (**MVMC**) sendo **3.200** as Comunidades que as xestionan.

- Trátase de fincas que pertencen a agrupacións veciñais, en réxime de comunidade, sen asignación de cotas polos membros da mesma, xa que son partícipes por ser veciños. Precisamente a súas especiais características- propiedade de natureza privada e colectiva, en réxime de aproveitamento veciñal- permiten aplicar técnicas de aproveitamento conxunto, das que non só poden beneficiarse os veciños, senón a toda a colectividade, derivadas da importantes externalidades positivas xeradas.
- Na nosa Comunidade Autónoma temos, en 2019, 232 montes de titularidade pública, cunha superficie de 55.221 has, sendo a provincia de A Coruña a que dispón de máis espazos destas características. Polo que respecta aos MVMC a cifra supera é de 3.326, cunha superficie conxunta de 663.489 ha, e cunha superficie media de 219 ha, o que permite un claro aproveitamento de estes espazos, garantindo una maior rendibilidade dos recursos. Precisamente, a provincia de Ourense é a que ten un maior potencial ao ter o 38 % dos montes veciñais en man común e o 41,8 % da superficie.
- Outra das cuestións que merece salientarse é a necesidade de que as CMVMC melloren a súa situación administrativa. En 2019 só un 59,8 % cumprían con todas as obrigas. Esta falta de cumprimento débese especialmente a falta de comunicación dos reinvestimentos, o que sen dubida é unha rémora para coñecer a situación actual e para mellorar o aproveitamento destes espazos. Neste apartado é necesario un maior esforzo sobre todo nas provincias de Ourense e Lugo, cun grado de cumprimentos das obrigas do 50,0 % e 46,7 %, respectivamente.

14.8. As Mutuas de seguros e mutualidades de previsión social

- En decembro de 2019, hai en Galicia **1 mutua de ámbito nacional e 3 mutualidades de previsión social de ámbito autonómico**. Estas últimas son todas consideradas de dimensión reducida. Aínda que non son un número elevado, as mutuas de seguros e mutualidades de previsión social que están neste momento activas en Galicia teñen unha longa traxectoria.

- En 2019, as entidades consideradas acollen a **6.793 mutualistas**. Non obstante, as cifras de asegurados son maiores dado que, ademais dos asinantes da póliza, deben incluírse outros beneficiarios das mesmas (cónxuxes, fillos menores...), chegando a cubrir un total de 9.665 asegurados.
- Estas empresas contaban con 11 persoas empregadas no 2019, 5 eran mulleres e 6 homes. Estas cifras vense mantendo nos anos recentes. Agora ben, debe terse en conta que hai moitos outros profesionais que traballan vinculados ás mutuas.
- En 2019, as primas devengadas polas mutuas e mutualidades de previsión social en Galicia acadaron 11.336 miles de euros, dos cales 11.134 corresponderon ao ramo non vida. Obsérvase unha tendencia crecente nestas primas e, por tanto, na evolución do volume de negocio.
- Todas as entidades manteñen os seus niveis de solvencia dentro dos límites de risco. Agora ben, tendo en conta que cando realizan os seus informes financeiros e de solvencia (ISFS) do 2019 xa estanse a padecer os primeiros síntomas da pandemia do COVID-19, as mutualidades incorporan nos mesmos algunhas consideracións sobre os riscos aos que poden enfrontarse no seguinte exercicio e o sinalan o feito de que xa se están a ter en conta na xestión. Entre eles poden sinalarse o incremento da sinistralidade, a caída da carteira e a devaluación das inversións.

14.9. Recomendacións xurídicas

- Á vista dos diferentes tipos de entidades existentes e as normativas expostas, debemos analizar o contexto actual das mesmas. Neste sentido, dende o ano 1998, producíronse situacións sociais, xurídicas e económicas que modificaron o panorama da economía social. Para ese efecto, é necesario destacar, por exemplo:
- A fusión e concentración de mutualidades e a súa integración regulatoria na normativa de entidades aseguradoras determinou un cambio no día a día das mesmas, cun fortísimo control das Administracións Públicas. Así mesmo, esa situación de tripla regulación: comunitaria, estatal e autonómica lévanos á necesidade de adecuar e concordar a dita normativa autonómica á realidade xurídica global.
- Así mesmo, no últimos vinte anos, houbo un importante avance no sentir social dentro da economía social, destacando:
- A proliferación de cooperativas de traballo asociado sendo necesario a súa coordinación coa normativa estatal de seguridade social; o desenvolvemento de distintas clases de cooperativas con maior ou menor fortuna ou o deterioro do sector agrario coa proliferación, por unha banda, de grandes cooperativas e, doutra banda, o fenómeno do minifundio cooperativo no mundo rural que dificulta o desenvolvemento empresarial.
- Por iso, é necesaria unha nova regulación ou adaptación das normativas da economía social e, especialmente, da súa entidade característica que son as cooperativas así

como as mutualidades. En relación coas cooperativas plantexamos dous tipos de recomendacións e ámbitos de actuación que son os seguintes:

- Reforma da Lei de Cooperativas de Galicia
- Reforma do Rexistro de Cooperativas.

14.10. Fiscalidade

- Se ben a diversidade das entidades que conforman a economía social, tanto no que ás súas actividades, finalidades e formas xurídicas se refire, faría moi difícil artellar un marco tributario común como política pública que actuase de panca para este tipo de economía, a realidade é que, salvo a excepción das cooperativas, non existe un tratamento fiscal específico e diferenciador para este tipo de entidades.
- Como recollemos ao longo deste traballo para as distintas entidades e en relación cos principais impostos que lles afectan, tan só se contemplan no noso sistema tributario beneficios moi puntuais e cun impacto pouco significativo na súa tributación.
- Incluso no caso das cooperativas, o réxime fiscal específico artellado no ano 1990 ten ido perdendo forza como elemento diferencial e incentivador respecto doutras formas de desenvolver a actividade económica, ao non ser reformado en paralelo e de acordo cos cambios introducidos no sistema tributario no seu conxunto, e no Imposto sobre Sociedades de forma particular, nos últimos anos. A case equiparación do tipo impositivo entre as entidades que tributan no réxime xeral e o dos resultados cooperativos, xunto coas esixencias adicionais e as limitacións ao que están sometidas as cooperativas para aplicar o seu réxime propio, teñen diminuído significativamente o tratamento fiscal vantaxoso ao que estaban sometidas estas entidades.
- Tamén ao nivel das competencias autonómicas en materia tributaria se constata unha escasa atención para as entidades da economía social. Incluso o propio termo de economía social non ten sido introducido na normativa tributaria, unha das principais políticas autonómicas para o impulso das actividades económicas. A pesares da ampla normativa desenvolta polas distintas Comunidades autónomas exercendo as competencias en materia tributaria, tan só Cantabria -cunha dedución por investimentos ou doazóns a este tipo de entidades-, Aragón -cunha dedución por investimentos en estas entidades- e Murcia -na regulación dos beneficios fiscais para os afectados polo terremoto na localidade de Lorca-, teñen introducido o propio termo "economía social" na súa normativa tributaria, dándolle así neste ámbito o recoñecemento xa atribuído, sen dúbida, no resto da normativa que lles afecta.
- Galicia non supón unha excepción no tratamento tributario das entidades da economía social no marco das súas competencias. A pesares de contar a nosa Comunidade cunha pioneira e avanzada lei de economía social, que pretende establecer unha regulación común para o conxunto das entidades que a integran, coa

finalidade de fomentalas e impulsalas, non existe un recoñecemento explícito da economía social como tal no ámbito tributario. Tan só se articulan a nivel da nosa Comunidade beneficios fiscais de carácter menor para o fomento de determinadas actividades que, con carácter xeral, están dispoñibles para calquera entidade, se integre ou non dentro da economía social.

- Por todo o anterior consideramos desexable que, tanto a nivel estatal como autonómico, e neste ámbito Galicia debería ser de novo pioneira e innovadora, se mude o marco tributario ao que están sometidas as entidades da economía social nun dobre sentido: en primeiro lugar, adaptándoo ás singularidades específicas deste tipo de entidades, que as diferencian en aspectos organizativos e regulatorios doutras actividades económicas sen o correspondente reflexo no tratamento tributario; e, en segundo lugar, recollendo incentivos fiscais de contía e alcance suficiente para que a tributación actúe como verdadeira panca de impulso das entidades que conforman a economía social.

14.11. Políticas públicas e asociacionismo

- Debemos ser conscientes da importante contribución da ES á sociedade, tanto en termos de creación de riqueza coma de emprego, así como da súa capacidade para crear un modelo de desenvolvemento económico e social sostible e equilibrado, centrado nas persoas e os beneficios para a comunidade. Con todo, e sen querer restarlle importancia ao traballo realizado na nosa Comunidade Autónoma, aínda queda un longo camiño por percorrer (Bastida, Vaquero e Cancelo, 2019, 2020).
- Neste senso, requírese un esforzo particularmente importante, dende as diferentes administracións públicas con competencia no eido da ES, en todos os asuntos relacionados co empoderamento de ES, a súa visibilidade para a sociedade e o recoñecemento das oportunidades de mellora, que están moi presentes en todas as actividades que desenvolve a ES.
- Sen dúbida, a gran adaptabilidade deste sector, que resistiu con éxito as últimas crises económicas, converte a ES nunha aposta de futuro, cara a un novo modelo que combine crecemento e sustentabilidade, na liña dos compromisos contraídos no cumprimento dos ODS. O anterior é incluso máis relevante se temos en conta os efectos económicos e sociais da pandemia da COVID-19. Só é preciso lembrar que a Lei Galega de ES incorpora como obxectivo explícito o fomento do emprendemento social e colectivo, destacando a capacidade da ES para xerar emprego de calidade, algo que vai a ser necesario nos próximos anos, pola delicada situación económica e social que teremos que vivir. En efecto, a ES foi un oasis de emprego durante a última recesión económica e é esperable que suceda o mesmo a curto e medio prazo.
- Polo tanto, resulta necesario que as axendas políticas incluían a ES como una actuación prioritaria a desenvolver e que os orzamentos públicos recollan este interese,

xa que os beneficios que xera son de todos coñecidos, especialmente cando a economía atravesaba unha situación delicada.

- En consecuencia, xa que ES demostrou a súa resiliencia e afouteza fronte ás últimas crises, é necesario que os poderes públicos aposten por este tipo de actividades.

14.12.A Economía Social na formación universitaria: unha experiencia de innovación docente en Aprendizaxe-Servizo

- É unha realidade evidente que a ES está a xogar un papel primordial como modelo de fomento de proxectos empresariais, e que o seu peso na economía convérteo nun sector de crecentes oportunidades para o desenvolvemento profesional dos futuros titulados universitarios. Con todo, a ES sofre un déficit xeral de atención na formación superior, e particularmente nos estudos de ADE nos que se forman os futuros líderes, xerentes e profesionais en xeral do sector empresarial. Pero existen alternativas viables que permiten introducir a temática na súa formación, como seminarios, actividades complementarias á docencia, ou proxectos específicos desenvolvidos dentro dos contidos das materias que configuran o plan de estudos.
- Un proxecto como o que aquí foi presentado permite paliar dalgunha forma a escasa consideración co que no sistema universitario galego conta unha forma de facer economía no que as persoas se sitúan no centro da toma de decisións, se sustenta en valores como o beneficio social da comunidade, o coidado do medio ambiente e onde o fin social está por diante das consideracións estritamente económicas.
- Adicionalmente, a metodoloxía empregada, a Aprendizaxe-Servizo, permite un achegamento á realidade da ES que transcende as aulas. O alumnado ten un contacto directo coas entidades que participan e presenta as súas necesidades. Estas, á súa vez, son resoltas polos primeiros valéndose dos coñecementos adquiridos na materia favorecendo que este servizo cumpra unha dobre función: a de traballo académico pola que será avaliados e a de axudar as entidades colaboradoras. Todo o proxecto, o seu deseño, as actividades desenvolvidas e a avaliación do traballo conta coa experiencia profesional das entidades colaboradoras, que son á súa vez parte da ES de Galicia.
- O proxecto resulta interesante pola utilidade que manifesta ás partes implicadas directamente -tanto á académica como á profesional- e por tratarse dunha experiencia de interese global para o sistema educativo e para a sociedade en xeral, debido aos beneficios que reporta a expansión dos principios da ES. Destacar tamén que se fomenta non só o emprendemento e o crecemento económico, senón tamén a dimensión social da actividade empresarial, fundamento básico do desenvolvemento profesional.

15. BIBLIOGRAFÍA

- ARAMBURUZABALA, P.; OPAZO, H. e GARCÍA-GUTIÉRREZ, J. (eds.) (2015). A institucionalización da Aprendizaxe-Servizo na Universidade. En: *A Aprendizaxe-Servizo nas universidades. Da iniciativa individual ao apoio institucional*. Publicado pola UNED. Recuperado de: http://e-spacio.uned.es/fez/eserv/bibliuned:EditorialUNED-aa-EDU-Jgarcia-0001/Garcia_Gutierrez_Juan_aprendizajeservicio.pdf
- ASOCIACIÓN GALLEGA DE COOPERATIVAS ALIMENTARIAS, AGACA (2020). <http://agaca.coop/>
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e CANCELO, M. (2019). "La Ley de Economía Social de Galicia", en FAJARDO, G. E CHAVEZ, R. (Eds.) *La economía social en la Comunidad Valenciana: regulación y políticas públicas*, 43-52, CIRIEC-España.
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e CANCELO, M. (2020). "La contribución de la ley de economía social al desarrollo territorial y a la mejora del empleo", *Revesco, Revista de estudios cooperativos*, 134, 1-20.
- BASTIDA, M., VAQUERO, A. e OLVEIRA, A. (2019). "Políticas públicas para o desenvolvemento da Economía Social e o asociacionismo", en CANCELO, M. e BOTANA, M.J. (Dir.) *Libro Branco da Economía Social en Galicia 2019*, Universidade de Santiago de Compostela-Centro de Estudios Cooperativos, Santiago de Compostela.
- BASTIDA, M. e VAQUERO, A. (2019). "As comunidades e mancomunidades de montes man común", en CANCELO, M. e BOTANA, M.J. (Dir.) *Libro Branco da Economía Social en Galicia 2019*, Universidade de Santiago de Compostela-Centro de Estudios Cooperativos, Santiago de Compostela.
- BASTIDA DOMÍNGUEZ, M.; CANCELO MÁRQUEZ, M.; ALFONSO RIVEIRO, P.; PÉREZ LÓPEZ, A.I. e RIVAS GRANDE, T. (2003). "Problemas da aplicación das políticas de igualdade no sector pesqueiro: representatividade nas confrarías de pescadores e pescadoras de

- Galicia". En: Aguayo Lorenzo, E.; López Díaz, A.J. e González Penín, A. (eds). *I Xornada Universitaria Galega en Xénero: Roles de Xénero en tempos de crise*. Universidades de Santiago de Compostela, A Coruña e Vigo, 93-100.
- BOTANA AGRA, M. e MILLÁN CALENTI, R. (2016). Cofradías de Pescadores. *CIRIEC-España Revista Jurídica de Economía Social y Cooperativa*, 29, 117-146.
- CANCELO, M. e Botana, M.J. (Directores) (2019). *Libro Branco da Economía Social en Galicia: 2018*. Universidade de Santiago de Compostela, Centro de Estudos Cooperativos
- CANCELO, M. e VAQUERO, A. (2019). "As sociedades agrarias de Transformación", en Cancelo, M. e Botana, M. (Dir.) *Libro Branco da Economía Social en Galicia 2019*, Universidade de Santiago de Compostela-Centro de Estudos Cooperativos, Santiago de Compostela
- CEPES, Confederación Empresarial Española da Economía Social (2018). *A Economía Social na formación universitaria de posgrao*.
- CEPES, Confederación Empresarial Española da Economía Social (s.f.). *Que é a Economía Social?*. Recuperado de: https://www.cepes.es/social/econ_social_que_es#
- CERVERA PAZ, A. (2010). Percepción cooperativa de las Cofradías de Pescadores: un estudio empírico. *REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos*, 103, 7-32.
- CHAVES, R, SAVALL, T. e MONZÓN, J.L. (2016). "La política presupuestaria de fomento de la economía social en un contexto de austeridad", *Presupuesto y Gasto Público*, 85, 89-106
- CHAVES, R. (2007). *La economía social en las políticas públicas en España*. CIRIEC España. Disponible en http://www. empleo. gov. es/es/sec_trabajo/autonomos/economia-soc/NoticiasDoc/NoticiasPortada/ES_politicas_publicas_2007. pdf.
- CHAVES, R., CALVO, R., FAJARDO, G., MONZÓN, J.L. e VALDÉS, F. (2011). "La loi espagnole de l'économie sociale", *Revue internationale de l'économie sociale*, 321, 21-24.
- CHAVES, R., e SAVALL, T. (2013). "La insuficiencia de las actuales políticas de fomento de cooperativas y sociedades laborales frente a la crisis en España", *REVESCO Revista de Estudios Cooperativos*, 113, 61-91.
- CHAVES, R., JULIÁ, J.F. e MONZÓN, J.L. (Directores)(2018): Libro blanco del cooperativismo y la Economía Social de la Comunidad Valenciana. CIRIEC
- CHAVES, R., NAVARRO, A.M. e ARCAS, N. (2011). Políticas públicas y desarrollo de la economía social. Especial atención al caso de *la Región de Murcia, III Congreso Internacional de Investigación en Economía Social* de CIRIEC
- CHAVES, R. e CARDONA, M.C. (2008). *Políticas de fomento de la economía social: el caso de la Comunidad Autónoma de Andalucía*, 27 Congreso Internacional de CIRIEC sobre economía pública, Social y Cooperativa, Sevilla.
- COMISIÓN EUROPEA (2008) *Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion*. Bruselas: Dirección Xeral para o Emprego, Asuntos Sociais e Igualdade de Oportunidades.
- COMITÉ ECONÓMICO e SOCIAL (2017). *Evolución reciente de la Economía Social en Europa*. CIRIEC-International – Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative

- COMITÉ ECONÓMICO e SOCIAL (2018). *Buenas prácticas en las políticas públicas relativas a la economía social europea tras la crisis económica. Síntesis*, CIRIEC internacional.
- ESPAÑA. Lei 19/1995, de 4 de xullo, de Modernización de Explotacións Agrarias.
- ESPAÑA. Lei 20/1990, de 19 de decembro, sobre Réxime Fiscal das Cooperativas.
- ESPAÑA. Lei 5/2011, do 29 de marzo, de economía social.
- ESPAÑA. Lei 55/1980, de 11 de novembro, de montes veciñais de man común.
- ESPAÑA. Orde de 14 de setembro de 1982 que desenvolve o el Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, que regula as Sociedades Agrarias de Transformación.
- ESPAÑA. Real Decreto 1044/1985, de 19 de xuño, polo que se regula o abono da prestación por desemprego na súa modalidade de pago único polo valor actual do seu importe, como medida de fomento do emprego.
- ESPAÑA. Real Decreto 1776/1981, de 3 de agosto, que regula as Sociedades Agrarias de Transformación.
- ESPAÑA. Real Decreto 236/2018, de 27 de abril, polo que se establecen as bases reguladoras para a concesión das axudas para o fomento da creación de organizacións de produtores e asociacións de organizacións de produtores de carácter supra autonómico no sector agrario.
- ESPAÑA. Resolución del 15 de marzo de 2018, de la Secretaría de Estado de Empleo, por la que se publica el Acuerdo del Consejo de Ministros de 29 de diciembre de 2017, por el que se aprueba la Estrategia Española de Economía Social 2017-2020.
- FAJARDO, G. (2012). "El fomento de la Economía Social en la legislación española", *REVESCO-Revista de Estudios Cooperativos*, 107, 58-97.
- FERNÁNDEZ, J.; MARTÍN, S. e LEJARRIAGA, G. (2010). "Retos del trabajo autónomo para afrontar una crisis económico-financiera", *Revista Economistas*, 124, 99-113.
- FERNÁNDEZ, L. (2019): "A dimensión ética e solidaria do financiamento na economía social. Unha experiencia docente baseada na metodoloxía ApS". En: A. Díaz-Román & A. Carneiro-Barreira (Comps.) *FECIES 2019* (pp. 102-108). Asociación Española de Psicología Conductual. ISBN: 978-84-09-19787-3.
- FERREIRO, J., DEL VALLE, M. G. e GÓMEZ, C. (2012). "Similarities and differences in the composition of public expenditures in the European Union", *Journal of economic issues*, 46(3), 633-660.
- FORO ECONÓMICO DE GALICIA (2019). *Xornada sobre o sector forestal*, Ribadavia, 30 de maio de 2019.
- GALICIA. Decreto 225/2012, do 15 de novembro, de creación da Rede Eusumo para o fomento do cooperativismo e a economía social e a regulación do seu funcionamento
- GALICIA. Decreto 248/2004, do 14 de outubro, polo que se regulan os procedementos de conciliación e arbitraje cooperativa.
- GALICIA. Decreto 25/2001, do 18 de xaneiro, polo que se regula a organización e funcionamento do Consello Galego de Cooperativas.
- GALICIA. Decreto 260/1992, de 4 de setembro, polo que se aproba o regulamento para a execución da Lei 13/1989 de 10 de outubro, de montes veciñais de man común.

- GALICIA. Decreto 32/2016, de 23 de marzo, polo que se modifica o Decreto 52/2014, de 16 de abril, polo que se regulan as instrucións xerais de ordenación e de xestión de montes de Galicia.
- GALICIA. Decreto 430/2001, de 18 de decembro, polo que se aproba o Regulamento do Rexistro de Cooperativas de Galicia.
- GALICIA. Decreto 52/2014, de 16 de abril, polo que se regulan as instrucións xerais de ordenación e de xestión de montes de Galicia.
- GALICIA. Lei 13/1989 de 10 de outubro, de montes veciñais de man común.
- GALICIA. Lei 2/2006, de 14 de xuño, de dereito civil de Galicia.
- GALICIA. Lei 3/2018, de 28 de decembro de medidas fiscais e administrativas da Xunta de Galicia.
- GALICIA. Lei 5/1998, do 18 de decembro, de Cooperativas de Galicia.
- GALICIA. Lei 6/2016, do 4 de maio, de economía social de Galicia.
- GALICIA. Lei 7/2012, de 28 de xuño, de montes de Galicia
- GALICIA. Lei de 6/2016, de 4 de maio, de economía social de Galicia.
- GALICIA. Orde do 20 de decembro de 2019 pola que establecen as bases reguladoras das axudas para o fomento da utilización de maquinaria agrícola en réxime asociativo en Galicia, cofinanciadas co Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER) no marco do Programa de desenvolvemento rural (PDR) de Galicia 2014-2020, e se convocan para o ano 2020.
- GALICIA. Real Decreto 795/1985, de 30 de abril, sobre traspaso de funcións da Administración do Estado á Comunidade Autónoma de Galicia en materia de Sociedades Agrarias de Transformación.
- GARCÍA ALLUT, A. (2003). La pesca artesanal gallega y el problema de la comercialización: ¿Lonxanet.com una alternativa?. *La Pesca y el Mar. Cambio sociocultural y económico. Zaninak, Cuadernos de Antropología*, 25, 17-32.
- GOBERNO DE ESPAÑA. Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (Varios anos): *Informe Anual de Sociedades Agrarias de Transformación*, <https://www.mapa.gob.es/es/alimentacion/temas/industriaagroalimentaria/sociedades-agrarias-de-transformacion/>
<https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.cepes.es/files/publicaciones/111.pdf>
- INSTITUTO DE DESARROLLO ECONÓMICO DE GALICIA, IDEGA (2013). "La política forestal gallega en los montes vecinales en mano común", *Ambienta*, 114-125.
- JULIÁ, J.F. e SERVER, R.J. (2003). "Social Economy Companies in the Spanish Agricultural Sector: Delimitation and Situation in the Context of the European Union", *Annals of Public and Cooperative Economics*, 74 (3), 465-488.
- LEJARRIAGA, G. e MARTÍN, S. (2010). Las sociedades laborales en Monzón, J. L (Director) (2010), *La Economía Social en España en el año 2008*, CIRIEC-España, Valencia

- MONTERO VILAR, J.A.; REZA CONDE, M.C e PEDROSA LEIS, C. (2016): "Mutualidades de previsión social, economía social y mercado asegurador", *CIRIEC-España, Revista Jurídica de Economía Social y Cooperativa*, 29, 47-79.
- MONZÓN, J. L., CALVO, R., CHAVES, R., FAJARDO, G. e VALDÉS, F. (2009). *Informe para la elaboración de una Ley de fomento de la Economía Social*, CIRIEC -Ministerio de Trabajo e Inmigración
- PUIG, J. M., BATLLE, R., BOSCH, C. e PAUS, J. (2007). *Aprendizaxe servizo. Educar para a cidadanía*. Barcelona: Octaedro.
- REAS, Rede de Redes de Economía Alternativa e Solidaria (2018). *A Economía Solidaria insignia o corazón*. Recuperado de: <https://www.economiasolidaria.org/reas-rede-de-redes-de-economia-alternativa-e-solidaria/noticias/a-economia-solidaria-ensena-o>
- REAS, Rede de Redes de Economía Alternativa e Solidaria (s.f.). *Finanzas éticas*. Recuperado de: https://www.economiasolidaria.org/finanzas_eticas
- ROMÁN, C. (2008). "Las Sociedades Agrarias de Transformación en España: un análisis histórico", *Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, 63, 65-87.
- ROMÁN, C., GUZMÁN, B., MENDOZA, J. e PÉREZ, M^a. V. (2020). "La sostenibilidad social de las SATs. Una propuesta de indicadores para su evaluación", *Revesco- Revista de Estudios Cooperativos*, 133, 71-80.
- RUBIO, L.; PRATS, E. e GÓMEZ, L. (coord.) (2013). *Universidade e sociedade. Experiencias de Aprendizaxe servizo na universidade*. Barcelona. Universitat de Barcelona (Instiut de Ciències de l'Educación). Recuperado de: <http://angellsull.es/sostenibilidad/wp-content/uploads/2013/04/TEXTO-PROXECTOS-ApS-UNIVERSIDADE.pdf>
- SANCHÍS, J. R. (2016). A revolución das finanzas éticas e solidarias. *Oikonomics: revista de economía, empresa e sociedade*, (6), 28-34.
- SERVER IZQUIERDO, R.J. e MARÍN, M. (2004). "Fiscalidad de las empresas de economía social", *Mediterráneo Económico*, Editorial Cajamar Caja Rural de crédito, 6, 223-237.
- SOCIAL ECONOMY EUROPE (2018). *El futuro de las políticas europeas para la Economía Social. Hacia un plan de Acción*.
- VAQUERO, A. (2017). "Actuaciones fiscales en materia de emprendimiento: resultados y líneas de mejora", *Presupuesto y Gasto Público*, 88, 163-181.
- VAQUERO, A., BASTIDA, M^a e VÁZQUEZ, M.A. (2020). "Tax measures promoting cooperatives: a fiscal driver in the context of the Sustainable Development Agenda European", *European Research on Management and Business Economics* (in press).
- VAQUERO, A. e LOSA, V. (2020). "Actuaciones desde la administración pública para evitar la despoblación del medio rural ¿Qué se puede hacer desde los ayuntamientos y diputaciones?", *Revista Galega de Economía*, septiembre.
- VARGAS, C. (2010). "Las sociedades agrarias de transformación. Aproximación crítica a su régimen legal", *Revista de derecho de sociedades*, 35, 159-180.
- VIDAL, F., SEGURA, B. e RAYOS, J.A. (2001). "Situación económico-financiera de las Sociedades Agrarias de Transformación (SAT) de comercialización hortofrutícola

- de la provincia de Alicante”, *Investigación Agraria, Producción y Protección Vegetales*, 16(1), 71-86.
- VÉRGEZ, J. C. (2019). “La proyección de la nueva Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del sector público, sobre el ámbito de la Economía social: un nuevo marco regulatorio para *las entidades del tercer sector*”, *Revista Aranzadi Doctrinal*, (4), 6.
- XUNTA DE GALICIA (2020). *Anuario de Estadística Forestal de Galicia*, Santiago de Compostela, https://mediorural.xunta.gal/es/areas/forestal/ordenacion/estadistica_forestal_gallega/.
- XUNTA DE GALICIA (2020): Oficina virtual do Medio Rural. Rexistro de Sociedades Agrarias de Transformación, <https://ovmediorural.xunta.gal/gl/tramites/sats>
- XUNTA DE GALICIA (Varios anos). *Orzamentos Xerais da Comunidade Autónoma de Galicia*
- XUNTA DE GALICIA. Consellería do Mar. PescadeRías. <https://deondesnon.xunta.gal/es>

Índice de cadros, gráficos e táboas

Cadros

Cadro 6.1. Tipoloxía dos CEE en función das súas características socioeconómicas.....	73
---	----

Gráficos

Gráfico 3.1. Cooperativas constituídas en Galicia (1990-2019)	28
Gráfico 3.10. Creación de cooperativas por sector de actividade. Evolución (2009-2019).....	36
Gráfico 3.2. Variación no número de Sociedades constituídas Galicia-España (2009-2019).....	28
Gráfico 3.3. Distribución das novas cooperativas por provincias (2019)	29
Gráfico 3.4. Distribución das cooperativas por provincias (2018-2019).....	29
Gráfico 3.5. Distribución territorial das cooperativas galegas. Medio urbano e rural (2019)	30
Gráfico 3.6. Distribución territorial das cooperativas galegas. Grandes urbes e comarcas (2018-2019)	31
Gráfico 3.7. Distribución das novas cooperativas por tipo de cooperativa (2019).....	32
Gráfico 3.8. Participación de persoas socias das cooperativas activas galegas por tipo de cooperativa (2018).....	34
Gráfico 3.9. Cooperativas por sector de actividade (2019).....	35
Gráfico 4.1. Evolución número de sociedades Galicia y España 2009-2019.....	41
Gráfico 4.10. Antigüidade das Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia, por grandes sectores de actividade.....	58
Gráfico 4.11. Antigüidade das Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia, por sectores de actividade.....	58
Gráfico 4.2. Evolución número de traballadores nas Sociedades Laborais en Galicia e España 2009-2019	42

Gráfico 4.3. Número de Sociedades laborais inscritas na Seguridade Social por CC.AA. 2019	42
Gráfico 4.4. Número empregos nas Sociedades laborais inscritas na Seguridade Social por CC.AA. 2019.....	43
Gráfico 4.5. Sociedades Laborais constituídas no ano 2019 nas CCAA.....	46
Gráfico 4.6. Socios iniciais nas Sociedades Laborais constituídas no ano 2019 por CC.AA.	47
Gráfico 4.7. Antigüidade media das Sociedades Laborais nas provincias galegas, segundo a súa forma xurídica.	52
Gráfico 4.8. Sociedades laborais constituídas nas provincias galegas: acumulado 2016-19	54
Gráfico 4.9. Sociedades Laborais constituídas en Galicia por grandes sectores de actividade: acumulado do período 2019-19.....	56
Gráfico 5.1. Evolución do número de EIL en Galicia (2008-dec. 2019)	63
Gráfico 5.2. EIL en Galicia dec. 2019. Distribución por provincias.....	64
Gráfico 5.3. EIL en Galicia dec. 2019. Distribución por sectores.....	64
Gráfico 5.4. Porcentaxe mulleres e homes contratados nas EIL de AEIGA, 2015-2018	66
Gráfico 5.5. Porcentaxe mulleres e homes en inserción contratados nas EIL de AEIGA, 2015-2018	67
Gráfico 5.6. Contía do crédito para axudas públicas ás EIL previsto nas bases reguladoras 2015-2020 (miles de euros).....	68
Gráfico 6.1. CEE (ES, EC) por forma xurídica. Galicia. 2019.....	74
Gráfico 6.10. Taxas de actividade e emprego das PCD segundo o tipo de discapacidade. Galicia. 2018 (%).....	82
Gráfico 6.11. Poboación con discapacidade segundo nivel de estudos e sexo. Galicia, 2018 (%).....	83
Gráfico 6.12. Contratos Específicos a PCD, Galicia, 2006-2019 (Miles).....	84
Gráfico 6.12. Poboación con discapacidade segundo nivel de estudos e sexo. Galicia, 2014-2018. Miles persoas.....	83
Gráfico 6.13. Contratos Específicos A PCD, España, 2006-2019 (Miles).....	84
Gráfico 6.14. Contratos Específicos a PCD en CEE, Galicia (% do total), 2006-2019.....	85
Gráfico 6.15. Contratos Específicos a PCD en CEE, España (% do total), 2006-2019.....	85
Gráfico 6.16. Contratos específicos a PCD en CEE. Indefinidos (%). Galicia e España, 2006-2019	87
Gráfico 6.17. Contratos específicos a PCD en CEE en función do tipo de contrato, Galicia e España. Anos 2006 e 2019.	87
Gráfico 6.18. Estrutura financeira CEE Galicia por tipoloxía de Centro (%).....	88
Gráfico 6.19. Estrutura de ingresos CEE de Galicia por tipoloxía de Centro (%).....	90
Gráfico 6.2. Distribución provincial CEE (%), Galicia, Ano 2019.....	75
Gráfico 6.20. Ingresos CEE de Galicia, Miles de euros. Anos 2013, 2017 e 2019.....	91

Gráfico 6.3. Número CEE por sectores de actividade, Galicia, 2019.....	76
Gráfico 6.4. CEE por tipoloxía (ES, EC) e sectores de actividade, Galicia, 2019 (%).....	76
Gráfico 6.5. Porcentaxe de persoas con discapacidade segundo a relación coa actividade. 2014-2018.....	78
Gráfico 6.6. Distribución dos fogares (persoas 16-64 anos) con discapacidade en relación coa actividade. Galicia, 2018 (%).....	79
Gráfico 6.7. Persoas Con Discapacidade segundo actividade e sexo. Galicia. 2018 (%).....	79
Gráfico 6.8. Evolución da taxa de emprego e de paro das persoas con discapacidade. Galicia. 2014-2018 (%).....	80
Gráfico 6.9. Taxas de actividade, emprego e paro da poboación con e sen discapacidade, e sexo. Galicia. Ano 2018, (%).....	82
Gráfico 7.1. Número de confrarías por CC.AA.....	96
Gráfico 7.2. Distribución provincial do total de afiliados/as nas confrarías galegas.2019.....	97
Gráfico 7.3. Peso dos traballadores/as afiliados nas confrarías galegas. 2019.....	98
Gráfico 7.4. Peso das empresas afiliadas nas confrarías galegas segundo a súa forma xurídica. 2019.....	99
Gráfico 7.5. Peso das persoas físicas e xurídicas afiliadas nas confrarías galegas por provincias no ano 2019.....	99
Gráfico 7.6. Afiliacións nas confrarías galegas por provincias no ano 2019.....	99
Gráfico 7.7. Peso das confrarías galegas por sectores de produción no ano 2019.....	101
Gráfico 9.1. Superficie media dos montes veciñais de man común por provincia, 2019.....	133
Gráfico 9.2. Número de CMVMC por provincia, 2019.....	134
Gráfico 9.3. Número medio de comuneiros por provincia, 2019.....	136
Gráfico 9.4. CMVMC e comuneiros, 2019 (%).....	136
Gráfico 9.5. CMVMC que cumpren coas obrigas administrativas (%), 2019.....	138
Gráfico 9.6. Ingresos e investimentos medio das CMVMC por provincia (2015-2018).....	139
Gráfico 9.7. Relación Ingresos/Investimentos medios das CMVMC (2015-2018).....	140
Gráfico 9.8. Mancomunidades de MVMC por provincia, 2019.....	142
Gráfico 10.1. Número de mutualistas ¹ nas mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia.	151
Gráfico 10.2. Número de empregados directos nas mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia.	152
Gráfico 10.3. Primas devengadas por mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia (miles de euros).....	153
Gráfico 12.1. Dotación orzamentaria da Xunta de Galicia á Economía Social (2008-2020).....	188
Gráfico 12.2. Dotación orzamentaria á Economía Social (2008-2020).....	189

Gráfico 12.3. Variación da dotación orzamentaria á Economía Social (2019-2020)...	189
Gráfico 12.4. Participación por categoría no orzamento da Economía Social (2008-2020).....	190
Gráfico 13.1. Coñecemento de aspectos relativos a ES (% alumnado).....	211
Gráfico 13.1. Interese académico da ES por parte do alumnado involucrado	213
Gráfico 13.2. Coñecemento de aspectos relativos ao sistema de FES (% alumnado)..	212
Gráfico 13.4. Valoración media das actividades realizadas na materia DF II (entre 0-mínimo e 4-máximo interese).....	214
Gráfico 13.5. Competencias transversais desenvolvidas (post-test).....	214

Táboas

Táboa 2.1. Escenarios xurídicos das empresas e entidades da Economía Social	18
Táboa 3.1. Tipos de Cooperativas en Galicia.	24
Táboa 3.2. Sociedades Cooperativas activas en Galicia (distribución territorial, 31.12.2019)	30
Táboa 3.2. Sociedades cooperativas inscritas na Seguridade Social nas CC.AA. 2018-19.....	27
Táboa 3.3. Distribución territorial das cooperativas por áreas urbanas e rurais. 2019.	31
Táboa 3.4. Cooperativas creadas por tipo de cooperativa (2008-19)	32
Táboa 3.5. Número de socios fundadores por tipo de cooperativa.....	33
Táboa 3.6. Número de socios fundadores por tipo de cooperativa. Desagregación por sexo (2019)	34
Táboa 3.7. Capital social medio por tipo de cooperativa (2019)	35
Táboa 3.8. Distribución de cooperativas por actividade económica principal (2019).....	36
Táboa 4.1. Sociedades Laborais inscritas na Seguridade Social en 2019 por CC.AA.: porcentaxe sobre o total de España no número de sociedades e empregos e media do emprego	43
Táboa 4.10. Número de Sociedades Laborais en Galicia e provincias: desagregación do sector servizos.....	52
Táboa 4.11. Antigüidade media das Sociedades Laborais en Galicia e as súas provincias por grandes sectores de actividade	53
Táboa 4.12. Capital social das Sociedades Laborais en Galicia e as súas provincias, segundo a forma xurídica.....	53
Táboa 4.13. Sociedades Laborais constituídas en Galicia e as súas provincias no período 2016-2019.....	54
Táboa 4.14. Sociedades Laborais constituídas en Galicia no período 2016-19, segundo forma xurídica, media de socios e de capital social.....	55
Táboa 4.15. Sociedades Laborais constituídas en Galicia no período 2016-19 por grandes sectores de actividade.....	55

Táboa 4.17. Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia e as súas provincias, segundo a súa forma xurídica.....	56
Táboa 4.18. Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia e as súas provincias, por grandes sectores de actividade.....	57
Táboa 4.19. Antigüidade das Sociedades Laborais dadas de baixa no ano 2019 en Galicia e as súas provincias, segundo a súa forma xurídica.....	57
Táboa 4.2. Sociedades Laborais rexistradas na Seguridade Social nos anos 2018 e 2019 segundo forma xurídica: Galicia e España	44
Táboa 4.3. Distribución sectorial por Centros de Cotización en Galicia e España. 2019	45
Táboa 4.4. Sociedades Laborais constituídas anualmente e socios iniciais en Galicia e España. 2009-18	45
Táboa 4.5. Sociedades Laborais constituídas segundo sector en Galicia e España 2009-19	47
Táboa 4.6. Tipoloxía dos socios e socias en Galicia e España 2019.....	48
Táboa 4.7. Creación neta de Sociedades Laborais en Galicia e España. 2009-2019	49
Táboa 4.8. Número de Sociedades Laborais en Galicia e provincias segundo a súa forma xurídica.....	50
Táboa 4.9. Número de Sociedades Laborais en Galicia e provincias por grandes sectores.....	51
Táboa 5.1. EIL en Galicia dec. 2019. Ano de rexistro e forma xurídica	63
Táboa 5.2. EIL en Galicia dec. 2019. Actividade por código CNAE-2009.....	64
Táboa 5.3. Facturación (importe neto cifra de vendas*) das EIL en Galicia 2012-2018	65
Táboa 5.4. N° empregados e facturación por traballador nas EIL* en Galicia 2012-2018	65
Táboa 5.5. Persoas inserción/persoas non inserción nas EIL de AEIGA, 2015-2018....	66
Táboa 5.6. Persoas contratadas nas EIL de AEIGA por sexo, 2015-2018.....	66
Táboa 5.7. Axudas recibidas por as EIL de AEIGA, 2015-2018 (euros).....	68
Táboa 5.8. Retorno económico e aforro para as AAPP das EIL de AEIGA, 2015-2018 (euros).....	69
Táboa 6.1.CEE por tipoloxía de Centro	73
Táboa 6.10. Fogares con algunha persoa entre os 16 e 64 anos con discapacidade, e relación coa actividade. Galicia. Miles.....	79
Táboa 6.11. Taxas de actividade, emprego e paro da poboación con e sen discapacidade, e sexo. Galicia e España. Ano 2018, (%).....	80
Táboa 6.12. Taxas de actividade e emprego das PCD segundo o tipo de discapacidade. Galicia. 2018 (%).....	82
Táboa 6.13. Porcentaxe de poboación con discapacidade segundo nivel de estudos e sexo. Galicia, 2018 (%).....	83
Táboa 6.14. Contratos específicos realizados a PCD en Galicia en función do tipo de contrato (%), 2006-2019	85

Táboa 6.15. Contratos específicos realizados a PCD en España en función do tipo de contrato (%), 2006-2019	86
Táboa 6.16. Estrutura financeira CEE de Galicia por tipoloxía de Centro, (%). Anos 2013, 2017 e 2019*	88
Táboa 6.17. Estrutura de ingresos CEE Galicia por tipoloxía de Centro (%).....	89
Táboa 6.18. Ingresos CEE de Galicia, 2013, 2017 e 2019 (euros).....	90
Táboa 6.2. Porcentaxes de CEE (ES, EC) segundo a súa forma xurídica. Galicia, 2019(%).....	74
Táboa 6.3. Número de CEE a nivel provincial. Ano 2019.....	75
Táboa 6.4. CEE por tipoloxía e sector de actividade, Galicia, ano 2019	75
Táboa 6.5 Actividades dos CEE no sector servizos, Galicia, 2019.....	76
Táboa 6.6. Actividades administrativas e servizos auxiliares (N), Galicia, 2019.	77
Táboa 6.7. Actividades sanitarias e de servizos sociais (Q), Galicia, 2019.....	77
Táboa 6.8. O emprego das persoas con e sen discapacidade, Galicia e España. 2018.Miles	78
Táboa 6.9. Persoas con certificado de discapacidade. Galicia, 2014-2018 (miles).....	78
Táboa 7.1.- Afiliados nas confrarías de Galicia por provincia.....	97
Táboa 7.10. Variación dos permisos de marisqueo 2015-2019 por tramos de idade e sexo	107
Táboa 7.11. Distribución dos permisos de marisqueo entre homes e mulleres, 2015 e 2019.....	107
Táboa 7.12. Permisos de marisqueo a pé por confrarías ou agrupacións de mariscadores	108
Táboa 7.13. Variación nos permisos de marisqueo 15-19, peso das confrarías e outras organizacións, e peso da muller	109
Táboa 7.14. Pesca capturada nos portos de titularidade estatal e das comunidades autónomas	111
Táboa 7.15. Venda de produtos pesqueiros nas lonxas galegas segundo lonxa. Cantidade (toneladas) e valor (euros).....	113
Táboa 7.16. Venda de produtos pesqueiros nas lonxas galegas segundo especie. Cantidade (toneladas) e valor (euros).	113
Táboa 7.2. Distribución das empresas afiliadas nas confrarías galegas segundo a súa forma xurídica.	98
Táboa 7.3. Distribución por sexo dos empresarios/as e dos traballadores/as.	100
Táboa 7.4. Datos de afiliación nas confrarías galegas por federacións segundo sector de produción.....	101
Táboa 7.5. Número de buques pesqueiros, arqueo (GT), antigüidade e eslora media da flota por C. A. do porto base.2019	103
Táboa 7.5. Variacións nas afiliacións segundo o sector de produción 2019/2018.....	102
Táboa 7.6. Flota pesqueira nas confrarías galegas	104
Táboa 7.7. Buques pesqueiros en Galicia: 2015-2019.....	104

Táboa 7.8. Permisos de marisqueo en Galicia 2015-2019	106
Táboa 7.9. Permisos de marisqueo segundo idade e sexo, 2015 e 2019.....	106
Táboa 8.1. Características básicas das SAT	120
Táboa 8.2. Sumas das SAT inscritas por CCAA segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico (2016-2019) (a 31 de decembro de cada ano)	122
Táboa 8.3. SAT inscritas por CCAA segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico (a 31 de decembro de 2019)	122
Táboa 8.4. SAT inscritas por CCAA segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico, en porcentaxe (a 31 de decembro de 2019)	123
Táboa 8.5. Número medio de socios por SAT e capital social por socio por SAT (a 31 de decembro de 2019)	124
Táboa 8.6. SAT inscritas en Galicia segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico (a 31 de decembro de 2019).....	125
Táboa 8.7. SAT inscritas en Galicia segundo domicilio social, incluídas as de ámbito supra autonómico, en porcentaxe (a 31 de decembro de 2019)	125
Táboa 9.1. Número e superficie segundo o tipo de montes públicos, por distrito, 2019.....	131
Táboa 9.2. Número e superficie segundo o tipo de montes públicos, por provincia en porcentaxe, 2019.....	132
Táboa 9.3. Número e superficie dos montes veciñais en man común por distrito, 2019.....	132
Táboa 9.4. Número e superficie dos montes veciñais en man común por provincia, 2019	133
Táboa 9.5. Número de comunidades de montes veciñais en man común e comuneiros por distrito, 2019.....	135
Táboa 9.6. Comunidades de montes veciñais en man común segundo a súa situación administrativa, 2019	137
Táboa 9.7. CMVMC segundo a súa situación administrativa por provincias, 2019.....	138
Táboa 9.8. Ingresos e investimentos medios das CMCMC (€), 2015-2018.....	139
Táboa 9.9. Mancomunidades rexistradas en Galicia, 2019	140
Táboa 10.1. Mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia (decembro 2019).....	149
Táboa 10.2. Ámbito de cobertura das mutuas de seguros e mutualidades de previsión social con sede en Galicia.....	150
Táboa 10.3. Empregados directos (por sexo).....	152
Táboa 10.4. Primas devengadas por mutuas de seguros e mutualidades de previsión con sede en Galicia por ramo Vida/Non vida (miles de euros)	153
Táboa 12.1. Obxectivos da proposta do Plan de Acción Europeo de fomento da Economía Social.....	178
Táboa 12.10. Outras entidades representativas das entidades de ES	192

Táboa 12.11. O Consello Galego de Economía Social.....	193
Táboa 12.12. O Consello Galego de cooperativas	193
Táboa 12.2. Prioridades da proposta do Plan de Acción Europeo de fomento da Economía Social.....	178
Táboa 12.3. Clasificación de medidas de apoio á Economía Social.....	181
Táboa 12.4. Eixos estratéxicos de actuación da Estratexia Española de Economía Social 2017-2020.....	182
Táboa 12.5. Medidas de actuación da Estratexia Española de Economía Social 2017-2020	183
Táboa 12.6. Actuacións desenvolvidas pola Rede Eusumo 2017-2020.....	187
Táboa 12.7. Dotación orzamentaria á Economía Social (2008-2020)	188
Táboa 12.8. O Foro galego pola Economía Social Galega.....	191
Táboa 12.9. Entidades mais representativas da ES.....	192
Táboa 13.1. Materias implicadas no proxecto e número de estudantes que participan.....	205
Táboa 13.2. Grao de coñecemento sobre ES e FES (de 0=nulo a 4= alto grao de coñecemento).....	209
Táboa 13.3. Coñecemento de formas xurídicas (% alumnado).....	210
Táboa 13.4. Algunhas vantaxes e desvantaxes do sistema de FES fronte á banca tradicional sinalados polo alumnado participante no proxecto....	212

